

୩୧

ତା.ସଂ.ସଂଖ୍ୟା ॥ ୧୮୮୪ ଶକ

॥

ସଂପାଦକ :

॥ *Pradyumn Chandra* ॥

On the Retirement of our Principal Shri H. C. Goswami.

With the retirement of Principal Shri Harish Chandra Goswami, on the First October 1962—this institution of ours has parted with a man of principle and a friend in general to the students at large. An M.Sc. in Inorganic Chemistry (1930), with a uniformly brilliant career he became Sir T. N. Palit Research Scholar of the Calcutta University and served as a Research Chemist in the Bengal Immunity Research Laboratory, Calcutta (1936-39), his work there being highly commended by Acharyya P. C. Roy. Continuing the research work, he made valuable contributions of articles to the Scientific Journals of that time. His paper on 'The triple nitrites of rare earths and a new microtest for *Caesium*' was favourably reviewed in the annual report of the Chemical Society of London in 1936.

Shri Goswami joined Cotton College as a lecturer in Chemistry (1939), and proved himself to be a very successful teacher and a highly efficient laboratory guide. Elevated to the exalted position of Principalship in 1958, he has, during the short tenure of four years, left on us an indelible impression by his sincerity of purpose and devotion of duty. Adored by the Staff and the Students, he had always been of mild temperament. To our utter surprise, we found that never, under no circumstances he was found to be angry.

Scientific in every outlook of life, he is away from this institution only officially and will be with us always a source of inspiration — for to him 'this institution is more than a home'.

May God bless him with a long and happy life.

at Gauhati
Assam.
11 April, 1962.

THE ROSHANARA
MERCARA
COORG

On the occasion of the bringing out of the 38th issue of the "Cottonian"— I send this message of blessings and good wishes with my "CALL" to the students of this famous College, "The Cotton College of Gauhati."

My dear students, you are the leaders of tomorrow. Our beloved Motherland—India needs in increasing numbers men and women of the highest moral integrity imbued with a sterling sense of discipline, possessing unimpeachable national character, sense of duty, value of time, sense of loyalty to seniors and subordinates and a sense of dignity of labour. You have, most of you these qualities latent in you but you MUST bring them to the surface to help you play your parts in the service of our Country as good loyal citizens, where you grow up.

India—wants her millions to serve her as INDIANS at all times, subordinating this purely parochial interests of linguising and Communalism to the main and sacred issue—the unity of our people providing for the strength of India. Communalism MUST be treated as enemy Number ONE of India's progress-prosperity and strength. Do not waste your time on useless pursuits—or getting mixed up with acts of indiscipline. If you do, you will only be helping disruptive and disloyal elements in our Country—who want to invite another "foreign yoke" and if it comes, you will NEVER again enjoy the democratic freedom which you have today.

Physical fitness, mental alertness and moral correctness are all a MUST, for you our dear youth the priceless sense of our ovation. Have faith in God, worship your parents and respect your Gurus and Elders. Politeness and Good manners cost you nothing but they pay you high dividends in life. Do not neglect your spiritual education. A Godless people can never find lasting prosperity and peace in this world. Think more—read more, but, please, talk less.

God bless you all.

Sd/ K. M. Cariappa
General (Retired).

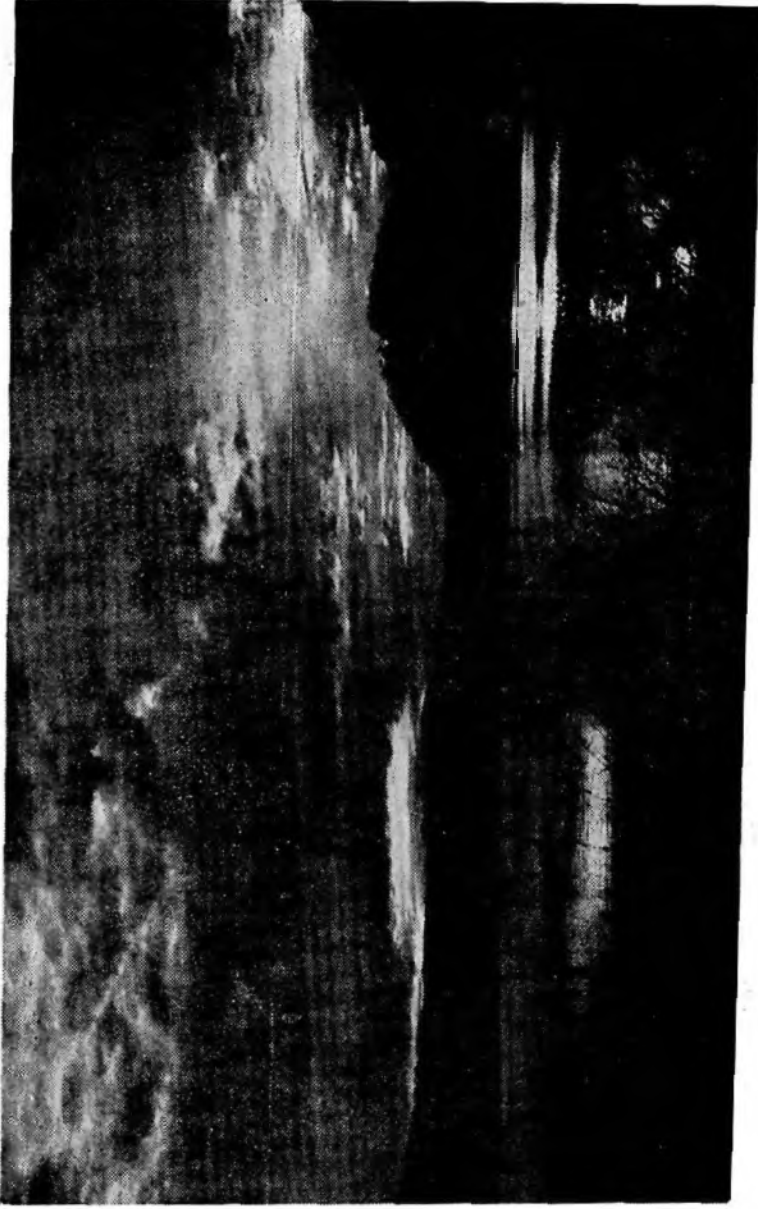
ক ট নি য়া ন

বিষয় ক্ৰমণিকা.....

৩৮শ সংখ্যা || ১৮৮৪ শক

ৰজাঘৰীয়া পৃষ্ঠপোষকতাত অসমীয়া সাহিত্য	১	অধ্যাপক হেমন্ত কুমাৰ শৰ্মা
অস্থখ	১২	হেমেন গগৈ
অব্যক্ত নামিল ৰজনী	২০	অধ্যাপক নৱকান্ত বৰুৱা
আক্ষেপ	২৩	কৃষ্ণকান্ত মিশ্ৰ
বুদ্ধাবন	২৪	অনিল বৰুৱা
ধুমৰ পাণ্ডুলিপি : অব্যক্ত	২৫	দেবেশ্বৰপতি গোস্বামী
বিকল্প	২৭	পবিত্ৰ বৰগোহাঞি
প্ৰথম সজ্ঞাষণ	২৯	যাগিনী ফুকন
এটি গীত	৩১	নলিনী বৰঠাকুৰ
অসমীয়া ৰোমাণ্টিক কবিতা	৩২	ৱাসুদেৱ ভৰালী
পঙ্ক	৪৩	হৰেকৃষ্ণ ডেকা
আৰ্মেনিয়াৰ কবি ইচাক্যান	৫২	লক্ষীন্দ্র হাজৰিকা
গোৱালপৰীয়া লোকগীতত প্ৰেম	৫৬	ক্ষীৰেন্দ্ৰ চন্দ্ৰ বয়
বাৰাৰাচ	৬৩	পবিত্ৰকুমাৰ পাটোৱাৰী
চাপ্ৰা বহুত দুৰ	৭০	গোপাল চন্দ্ৰ ডেকা
বাইৰণ : কবি আৰু কবিতা	৭৪	আশুনাথ গোস্বামী
চেনেহ জৰীৰ বান্ধ	৮০	হুলাল বয়
ওলগ-অভিনন্দন আৰু বা-বাতৰি	৮৮	...
পুথি-পৰিচয়	৮৯	...
সম্পাদকীয়	৯২	...

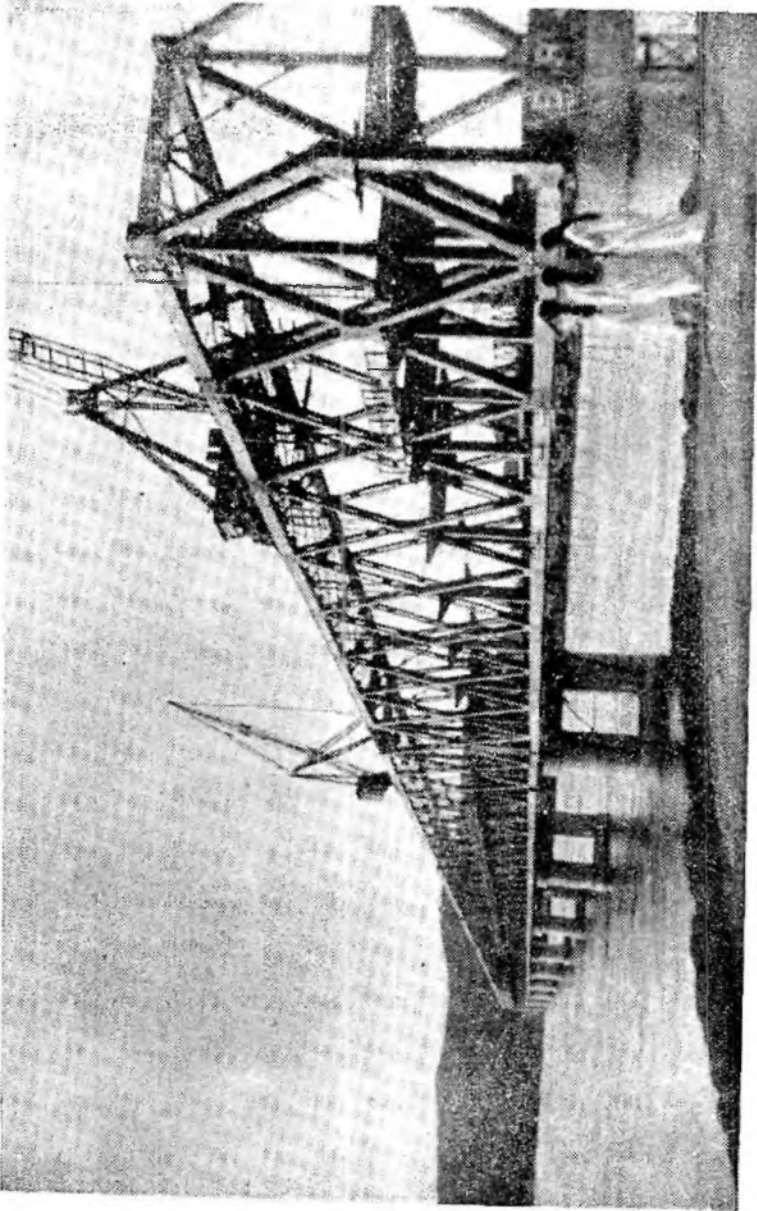

একাকী.....

কবিতা : বসন্তরব শর্মা

অশা . . . . .

ফটো : হুমায়ুন বকর

সংস্কৃতত এয়াৰ কথা আছে যে, আশ্ৰয় নহলে

‘কবিতা, বনিতা আৰু লতা’ জীয়াই থাকিব নোৱাৰে। কথাষাৰি সম্পূৰ্ণ ৰূপে সঁচা নহলেও একেবাৰে উলাই কবিব নোৱাৰি। কিয়নো আশ্ৰয়হীনা তিবোতা যেনেকৈ সংসাৰত চলা টান, তেনেকৈ লতায়ে গছ বা আন বস্তুৰ আশ্ৰয়ত বগাই যাব নোৱাৰিলে নিজে ঠন ধৰি উঠি পত্ৰে-পুষ্পে স্ত্ৰশোভিত হোৱা টান। কবিতাৰ ক্ষেত্ৰতো প্ৰাচীন কালত একে কথাই খাটিছিল। আনৰ পৃষ্ঠপোষকতা নহলে কবিতা অৰ্থাৎ কবিতাৰ সৃষ্টিকৰ্তা কবি তথা সাহিত্যিক সকলৰ পক্ষে সাহিত্য সৃষ্টি কৰা এক প্ৰকাৰ অসম্ভৱ যেনেই আছিল। কিয়নো ঘৰুৱা বা আৰ্থিক চিন্তা লৈ সাহিত্য সৃষ্টি কৰা সহজ নহয়। আনকি মহাকবি কালিদাসেও বিক্ৰমাদিত্যৰ ৰাজসভাত এদিন ‘অন্নচিন্তা চমৎকাৰা’ বুলি কবলৈ বাধ্য হৈছিল। সেয়েহে কবি-সাহিত্যিক সকল সততে অৰ্থচিন্তাৰ পৰা মুক্ত থকা দৰ্কাৰ। দ্বিতীয়তে কবি-সকলৰ সাহিত্য সৃষ্টিৰ কাৰণে আৱশ্যকীয় আহিলা-পাতিবো প্ৰয়োজন। এই সম্পৰ্কে খৃষ্টীয় দশম শতিকাৰ প্ৰসিদ্ধ কবি, নাট্যকাৰ আৰু সমালোচক ৰাজশেখৰৰ ‘কাব্যমৌমাংসা’ গ্ৰন্থৰ পৰা জানিব পাৰি যে, কাব্য বচনাৰ কাৰণে প্ৰতিভাৰ উপৰি কবিক নিৰ্জন আৰু মনোবম প্ৰাকৃতিক পৰিবেশৰ মাজত থকা বাসগৃহ, খৰিমাটি, ফলি, ৰঙৰ বাকচ, কাপমৈলাম, ভূৰ্জপত্ৰ, জালপত্ৰ, লোৰ শলা আদিকৈ লিখাৰ বিবিধ সঁজুলি আৰু মাগধী, অপভ্ৰংশ আদি ভাষা জনা অসংখ্য পৰিচাৰক আৰু পৰিচাৰিকা লাগিব; কিন্তু এইবোৰ হৈছে ব্যয় সাপেক্ষ বিষয়। প্ৰচুৰ ধন নহলে এইবোৰ যোগাৰ কৰা কঠিন। সেয়েহে প্ৰাচীন কালত কবিসকলে ৰজা বা আন তেনে উচ্চলোকৰ পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰা প্ৰয়োজন হৈ পৰিছিল। আৰু ৰজাসকলেও কবি-সাহিত্যিক সকলক সভাত উপযুক্ত সন্মান দেখুৱাই সাহিত্য সৃষ্টিত নানা ভাৱে আগ্ৰহপ্ৰৰণা যোগাইছিল।

ৰজাঘৰীয়া পৃষ্ঠপোষকতাত

অসমীয়া

সাহিত্য

অধ্যাপক : হেমন্তকুমাৰ শৰ্মা

কবিসকলে কবিতা, কাব্য, নাটক আদি ৰচনা কৰি সেইবোৰ ৰজা বা ৰাজপৰিয়ালবৰ্গক শুনাই আনন্দ দান কৰিছিল।

মন কৰিলে জনা যায় যে, পৃথিবীৰ প্ৰায়বোৰ প্ৰাচীন সাহিত্যৰ একোটি বৃদ্ধ অংশ ৰজাঘৰীয়া পৃষ্ঠপোষকতাত ৰচিত হৈছে। সংস্কৃত সাহিত্যত কবি শ্ৰেষ্ঠ কালিদাস, কাদম্বৰীৰ ৰচয়িতা বাণভট্ট আৰু স্বয়ং ৰাজশেখৰেই ক্ৰমে উজ্জয়িনীৰ মহাৰাজ বিক্ৰমাদিত্য, কনৌজৰ অধিপতি হৰ্ষবৰ্দ্ধন আৰু কনৌজৰ ৰজা মহেন্দ্ৰ পালৰ ৰাজকবি আছিল। এই নিচিনাকৈ বহু হিন্দু কবিয়ে ৰজাঘৰীয়া পৃষ্ঠপোষকত লাভ কৰিছিল। ৰাজ পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰা মুছলমান কবি সংখ্যাও তাকৰ নহয়। তাৰতত মুছলমান কবি আমীৰ খশ্ৰু আৰু ফৈজী ক্ৰমে কেবাজনো পাঠান বাদচাহ আৰু মোগল সম্ৰাট আকবৰৰ ৰাজকবি আছিল। ৰাজপণ্ডিত আল-বেৰুণী আৰু ৰাজকবি উনচুৰি, আচ্‌জেটী, ফৰ্বোখী আদিয়ে ঘজনীৰ চুলতান মামুদৰ ৰাজদৰবাৰৰ মৰ্যাদা বঢ়াইছিল। জগৎ বিখ্যাত কবি ওমৰ খৈয়ামে তেওঁৰ বন্ধু আৰু প্ৰধান মন্ত্ৰী নিজামুল মুক্ৰৰ পৰা পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰিছিল। এইদৰে ইংৰাজী সাহিত্যতো চচাৰ, স্কেলটন, বেন জন্সন, ড্ৰাইডেন, ৱাৰ্ড্‌চ্বৰ্ণ, টেনিচন, মেছফিল্ড আদি বিভিন্ন সময়ৰ ৰাজকবিয়ে ৰাজকীয় সন্মানৰ উপৰি নিয়মিত ভাৱে অৰ্থ সাহায্য বা সাহিত্যিক পেন্সন লাভ কৰিছিল। এইদৰে পৃথিবীৰ বহু সাহিত্যতে এনে উদাহৰণ প্ৰচুৰভাৱে পোৱা যায়।

অসমীয়া সাহিত্যলৈ লক্ষ্য কৰিলে দেখা যায় যে, ইয়াৰো বহু অংশ ৰজাঘৰীয়া পৃষ্ঠপোষকতাত সৃষ্টি হৈছে। বিশেষকৈ চতুৰ্দশ শতিকাৰ আৰম্ভণিৰ পৰা উনৈশ শ শতিকাৰ আদি ভাগলৈকে জুৰি থকা এই পাঁচ শ বছৰীয়া পুৰণি অসমীয়া সাহিত্যৰ এটি বিৰাট অংশ একালে যেনেকৈ বৈষ্ণৱ কবি বা সত্ৰবাসী কিছুমানৰ গাইগুটীয়া আৰু সমূহীয়া প্ৰচেষ্টাত ৰচিত হৈছিল আন-

ফালে তেনেকৈ এটি বৃদ্ধ অংশ ৰাজকবি নাইবা ৰজাঘৰীয়া পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰা কবি-সাহিত্যিক সকলৰ দ্বাৰাও ঠন ধৰি উঠিছিল। সেয়েহে অসমীয়া সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত সেই কবি-সাহিত্যিক সকলৰ লগতে তেওঁলোকৰ পৃষ্ঠপোষক সকলৰ নামো চিৰদিন উজ্জল হৈ থাকিব।

পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য কেবাটাও ৰাজবংশৰ ৰজা আৰু ডা-ডাঙৰীয়াৰ পৃষ্ঠপোষকতাত সৃষ্টি হৈছে। ৰাজবংশ কেইটা হ'ল—কমতা, কছাৰী, কোচ, দৰং আৰু আহোম। ইয়াৰ ভিতৰত কোচ আৰু আহোম ৰজাৰ আমোলত ৰচিত হোৱা পুৰণি সংখ্যাই সৰহ। সংখ্যাত তাকৰ হলেও কমতা, কছাৰী আৰু দৰং ৰজা কেইজনমানৰ পৃষ্ঠপোষকতাত ৰচিত হোৱা গ্ৰন্থ কেখনমানো অসমীয়া সাহিত্য মালাৰ বহুমূলীয়া মণি স্বৰূপ।

অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰথম লিখিত গ্ৰন্থ 'প্ৰহ্লাদ চৰিত'। এই গ্ৰন্থখন সূদূৰ চতুৰ্দশ শতিকাৰ আগভাগতে কবি হেমসৰস্বতীয়ে কমতাৰ ৰজা হৰ্শভনাৰায়ণৰ পৃষ্ঠপোষকতা বা অনুপ্ৰেৰণা লাভ কৰি 'বামন পুৰাণ', চাই ৰচনা কৰে। হেমসৰস্বতীৰ আন এখন গ্ৰন্থ হ'ল 'হৰগৌৰী সংবাদ'। ছয়োখন গ্ৰন্থতে কবিয়ে মহাৰাজ হৰ্শভনাৰায়ণৰ গুণানুকীৰ্ত্তন কৰিছে।—

“কমতা মণ্ডল

হৰ্শভ নাৰায়ণ

নুপবৰ অনুপাম।” (প্ৰহ্লাদ চৰিত)

‘প্ৰহ্লাদ চৰিত’ কাব্যত দানৱৰাজ হিৰণ্যকশিপুৱে হৰিতক্লিৰ কাৰণে পুতেক প্ৰহ্লাদক নানাভাৱে শাস্তি দি শেষত নৰসিংহ ৰূপী বিষ্ণুৰ হাতত কেনেকৈ মৃত্যু বৰণ কৰিলে তাক বৰ্ণোৱা হৈছে। ‘হৰগৌৰী সংবাদ’ত তাড়কাসুৰৰ অত্যাচাৰ, হৰগৌৰীৰ বিবাহ আৰু কাৰ্ত্তিকৰ জন্ম-বিৱৰণ আছে। এই কাব্যখনত কালিদাসৰ কুমাৰ

সম্ভৱ আৰু কালিকাপুৰাণৰ প্ৰভাৱ দেখা যায়। কাব্য দুয়োখন এক যদিও তাৰ যোগেদি অসমীয়া লিখিত সাহিত্যৰ প্ৰথম ৰূপ দাঙি ধৰা কাৰণে অসমীয়া লিখিত সাহিত্যৰ আদি কবি হেমসৰস্বতী সদায় নমস্য হৈ থাকিব।

দুৰ্লভ নাৰায়ণৰ পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰা আন এজন কবি হৈছে হৰিহৰ বিপ্ৰ। এওঁ মহাভাৰতৰ অশ্বমেধ পৰ্বৰ অহুকৰণত 'বক্ৰবাহনৰ যুদ্ধ' আৰু 'লবকুশৰ যুদ্ধ' নামৰ দুখন কাব্য ৰচনা কৰে। কবিয়ে কাব্যত ৰজাক প্ৰশংসা কৰি লিখিছে—

“জয় জয় নৃপবৰ   দুৰ্লভ নাৰায়ণ ৰাজা
কামতাপুৰে ভৈলা বীৰবৰ।
সপত্ৰ বান্ধব য়েবে   স্মৃখে ৰাজ্য কৰন্তোক
জীৱন্তোক সহস্ৰ বৎসৰ ॥”

এওঁৰ কাব্য দুয়োখনত কাহিনীৰ এটা সাদৃশ্য আছে। সেয়ে হ'ল—অশ্বমেধৰ যোঁৰা আটক কৰা লৈ পিতা-পুত্ৰৰ যুদ্ধ আৰু যুদ্ধত পিতাৰ পৰাভৱ। কাহিনী দুটি মহাভাৰতৰ পৰা ধাৰ কৰা হলেও বৰ্ণনাৰ নৈপুণ্য, ঘৰুৱা চিত্ৰৰ সৌন্দৰ্য আৰু যোজনা পটন্তৰ সমাবেশে কাব্য দুখন সাহিত্যিক গুণেৰে সমৃদ্ধিশালী কৰি তুলিছে।

হৰিহৰ বিপ্ৰৰ সমসাময়িক আন এগৰাকী কবি হ'ল কবিৰত্ন সৰস্বতী। এওঁ মহাভাৰতৰ জয়দ্রথ বধৰ কাহিনীটো কাব্য আকাৰে ৰচনা কৰে। এওঁ দুৰ্লভ নাৰায়ণৰ পুতেক ইন্দ্ৰনাৰায়ণৰ আমোলৰ কবি। কবিয়ে আত্ম পৰিচয় প্ৰসঙ্গত দুৰ্লভনাৰায়ণ আৰু ইন্দ্ৰনাৰায়ণৰ প্ৰশস্তি ৰচনা এইদৰে গাইছে—

“নৃপ শিবোমণি   দেৱ মহামানী
দুৰ্লভ নাৰায়ণ ৰাজা।

নিতৈ পুত্ৰৰতে   পালিলা সততে
পৃথিবীৰ যত প্ৰজা ॥
তাহান তনয়   ভৈলা ধৰ্মময়
ইন্দ্ৰ নাৰায়ণ দেৱ।
মহাবীৰ ধীৰ   স্বভাৱে গম্ভীৰ
নিতৈ কৃত্য হৰি সেৱ ॥”

ইন্দ্ৰনাৰায়ণৰ সমসাময়িক ৰজা শ্ৰীমন্ত তাম্ৰধ্বজে কমতা ৰাজ্যৰ পশ্চিম অঞ্চলত ৰাজত্ব কৰিছিল। এওঁৰ পৃষ্ঠপোষকতা বা অনুপ্ৰেৰণা লাভ কৰি কবি ৰুদ্ৰ কন্দলীয়ে দ্ৰোণপৰ্বৰ অন্তৰ্গত 'সাত্যকী প্ৰৱেশ' নামে এখনি কাব্য ৰচনা কৰে। কবিয়ে ৰজাক প্ৰশংসা কৰি লিখিছে—

“শ্ৰীমন্ত তাম্ৰধ্বজ অনুজে সহিতে।
বৃদ্ধৰ সমান ধৰ্ম শিশু বয়সতে ॥
বুদ্ধিত গম্ভীৰ ক্ষমাৱন্ত শুভময়।
যাহাৰ যশক সৰ্বজনে প্ৰশংসয় ॥”

এইদৰে দেখা যায়, কমতা ৰাজ্যৰ ৰজাসকলৰ পৃষ্ঠপোষকতা বা অনুপ্ৰেৰণাৰ ফলতেই অসমীয়া লিখিত সাহিত্যই পাতনি মেলে। এই কেইজন কবিয়ে এফালে যেনেকৈ ইমান দিনে চলি অহা মৌখিক সাহিত্যৰ ঠাইত লিখিত সাহিত্যৰ সৃষ্টি কৰে, আনফালে তেনেকৈ পুৰাণ, মহাভাৰত আদি গ্ৰন্থৰ কোনো কোনো অংশ অসমীয়ালৈ ভাঙনি নাইবা কাব্যলৈ ৰূপান্তৰিত কৰাৰ আদৰ্শও পৰৱৰ্তী যুগৰ কবিসকললৈ থৈ যায়। দ্বিতীয়তে, একেখন পুথিতে পদ, ছন্দ, ছবি আদি ছন্দ প্ৰয়োগৰ আদৰ্শও তেওঁলোকেই প্ৰথমে দেখুৱায়।

কমতাৰ ৰজাসকলৰ পিছতেই যিজন ৰজাৰ পৃষ্ঠপোষকতাত অসমীয়া ভাষা সাহিত্যৰ ভেটি স্ফূট হয় তেৱেঁ হৈছে—বৰাহী ৰজা মহামণিক্য। এওঁৰ ৰাজত্ব কাল আৰু স্থান লৈ ৮ৰণকলাল বৰুৱা, ৬হেমচন্দ্ৰ

গোস্বামী, ৩কালিৰাম মেধি, ডঃ ৩বাণীকান্ত কাকতি আদি পণ্ডিত সকলৰ মাজত মতভেদ থাকিলেও সকলো মত চালি-জাৰি চাই এই সিদ্ধান্তলৈ আহিব পাৰি যে, অসমৰ বৃহৎ কছাৰী জাতিৰ এটি শাখা হৈছে ববাহী। এই ববাহীসকলৰ অন্যতম বজা মহামাণিক্যই খৃঃ ১৪শ শতিকাৰ অসমৰ পূৰ্ব অঞ্চলত ৰাজত্ব কৰিছিল। এওঁৰে পৃষ্ঠপোষকতাত কবি মাধৱ কন্দলীয়ে সপ্তকাণ্ড ৰামায়ণ অসমীয়ালৈ ভাঙনি কৰে। অৱশ্যে পিছত আদি আৰু উত্তৰাকাণ্ড হেৰাই যোৱাত ক্ৰমে মাধৱদেৱ আৰু শঙ্কৰদেৱে ৰচনা কৰে। মাধৱ কন্দলীয়ে অ'অ পৰিচয় প্ৰসঙ্গত কৈছে—

“কবিৰাজ কন্দলী যে আমাকেসে বুলি কয়
কবিলোহো সৰ্বজন বোধে।
ৰামায়ণ সুপয়াৰ শ্ৰীমহা মাণিক্য যে
ববাহ ৰাজ্যৰ অহুবোধে ॥”

মাধৱকন্দলীয়ে ৰামায়ণ অনুবাদ কৰি একালে যেনেকৈ অসমীয়া সাহিত্যৰ ভেটি সূচু কৰিলে, আনফালে তেনেকৈ আধুনিক ভাৱতীয়া আৰ্য্যভাষাৰ ভিতৰতে প্ৰথম ৰামায়ণ হিচাপে পৰিচয় কৰাই অসমীয়া ভাষাৰ মৰ্যাদা ভালেখিনি ওপৰত তুলিলে। তত্পৰি কন্দলীৰ বৰ্ণনা নৈপুণ্য, ঘৰুৱা চিত্ৰ আৰু উপমা, অলঙ্কাৰ আদিৰ সুনিপুণ প্ৰয়োগৰ আদৰ্শই শঙ্কৰদেৱ, অনন্তকন্দলী আদি পৰবৰ্তী কবিসকলক বাককৈয়ে প্ৰভাৱান্বিত কৰিছিল। আনকি এই ছগৰাকী কবিয়ে ‘অপ্ৰমাদী কবি মাধৱ কন্দলী’ৰ প্ৰভাৱ স্বীকাৰ কৰি গৈছে।

মহামাণিক্যৰ লগতে আন এজন কছাৰী ৰজাৰ পৃষ্ঠপোষকতাৰ কথা উল্লেখ কৰিব পাৰি। তেওঁ হ'ল সুবদৰ্প নাৰায়ণ। ৰাজত্ব কাল খৃঃ ১৮শ শতিকা। এইজন ৰজা আৰু এওঁৰ মাক চন্দ্ৰপ্ৰভাৰ আজ্ঞা অনুসৰি ভূৱনেশ্বৰ বাচস্পতি নামৰ কবি এজনে ‘বৃহন্নাবদীয়া

পুৰাণ’ অসমীয়ালৈ সম্পূৰ্ণৰূপে অনুবাদ কৰে। এইদৰে দেখা যায়, ‘ৰামায়ণ’ আৰু ‘বৃহন্নাবদীয়া পুৰাণ’ৰ দৰে দুখন প্ৰকাণ্ড অনুদিত গ্ৰন্থ দুজন কছাৰী ৰজাৰ পৃষ্ঠপোষকতাতই পোৱা সম্ভৱ হৈছে।

চতুৰ্দশ শতিকাত পশ্চিম অঞ্চলত কমতা আৰু পূৰ্ব অঞ্চলত ববাহ ৰাজ্যৰ ৰাজধানী অসমীয়া সাহিত্য চৰ্চ্চাৰ কেন্দ্ৰখলী হোৱাৰ নিচিনাকৈ খৃঃ ১৬শ আৰু ১৭শ শতিকাতো পুৰণি কামৰূপৰ পশ্চিম অঞ্চল বিশেষকৈ কোচ ৰজাসকলৰ ৰাজধানী অসমীয়া সাহিত্য চৰ্চ্চাৰ প্ৰাণকেন্দ্ৰ হৈ পৰিছিল। স্বৰূপতে পুৰণি অসমীয়া সাহিত্যৰ এটি বৃহৎ অংশ সেই অঞ্চলতে সৃষ্টি হৈছিল।

১৫১০ খৃষ্টাব্দত বিশ্বসিংহই পশ্চিম অসমত কোচ ৰাজ্য স্থাপন কৰে। তেওঁৰ পৃষ্ঠপোষকতা বা অনুপ্ৰেৰণা পোৱা প্ৰখ্যাত মনসা কবি দুজন হ'ল মনকৰ আৰু দুৰ্গাবৰ। মনকৰে পদ্মপুৰাণৰ অন্তৰ্গত সৃষ্টি বৰ্ণনা, হৰপাৰ্শ্বতীৰ বিবাহখণ্ড আৰু পদ্মাৰ জন্মখণ্ড ৰচনা কৰে। এওঁ কাব্যৰ আৰম্ভণিতে ৰজাক এইদৰে বন্দনা কৰিছে—

“কমতাইৰ ৰাজা বন্দো ৰাজা জল্পেশ্বৰ।

একশত মহিষী বন্দো ওঠৰ কোঁৱৰ ॥”

কমতাৰ ৰাজা জল্পেশ্বৰেই যে কোঁচৰাজ বিশ্বসিংহ তাৰ বিভিন্ন প্ৰমাণ পোৱা যায়।

দুৰ্গাবৰে পদ্মপুৰাণৰ অন্তৰ্গত বেউলা আখ্যান আৰু ৰামায়ণৰ কাহিনী গীতৰ আকাৰে বৰ্ণনা কৰে। এৱেী আত্ম পৰিচয়ত বিশ্বসিংহক প্ৰণাম জনাইছে—

“কমতা! ঈশ্বৰ বন্দো বিশ্বসিংহ নৃপবৰ।

আঠচল্লিশ মহিষী বন্দো ওঠৰ কোঁৱৰ ॥”

মহাৰাজ বিশ্বসিংহৰ আমোলত অসমীয়া মনসা সাহিত্যৰ উদ্ভৱ হয়। সেই সময়ত অসমত যে বিভিন্ন ৰাগ-বাগিনী সংযুক্ত গীত পদৰ প্ৰচলন আছিল মনকৰী

আৰু ছুৰ্গাবনী কাব্যই তাকেই প্ৰমাণ কৰে। মনসা কাব্যৰ গীতবোৰ মাঠে বা মনসা পূজাত ওজাসকলে স্থৰ ধৰি ধৰি গায়—যাৰ আদৰ এতিয়াও দেখা যায়।

বিশ্বসিংহৰ মৃত্যুৰ পিছত ১৫৪০ খৃঃত তেওঁৰ পুত্ৰ নবনাৰায়ণ ৰাজপাটত উঠে। এওঁ জ্ঞানী, গুণী, ধাৰ্মিক আৰু বিদ্যোৎসাহী আছিল। অসমীয়া ভাষা-সাহিত্য, শিল্প-সংস্কৃতি সকলো ফালৰ পৰাই নবনাৰায়ণৰ ৰাজত্ব কালছোৱা অসম বুৰঞ্জীৰ এটি সোণালী অধ্যায়। উজ্জয়িনীৰাজ বিক্ৰমাদিত্যৰ নববস্ত্ৰৰ দৰে আৰু ইংলণ্ডৰ ৰাণী এলিজাবেথৰ গোঁৱৰময় শাসনকালৰ দৰেই নবনাৰায়ণৰ ৰাজসভা কবি, পণ্ডিত, ব্যাকৰণিক, জ্যোতিষী, গণিতজ্ঞ আদিয়ে শোভা কৰিছিল। দেশ-বিদেশৰ পৰা পণ্ডিত আহি নবনাৰায়ণৰ ৰাজ পণ্ডিতৰ লগত তৰ্ক কৰি প্ৰায়ে পৰাজয় স্বীকাৰ কৰিব লগা হৈছিল। ৰাজ্যত সংস্কৃত শিক্ষাৰ কাৰণে ৰজাই বৰ যত্ন লৈছিল। এই সন্মুখে 'কথা গুৰুচৰিত'ত আছে—“ৰাজা বোলে, দোকানী, চাকৰী, চিপাহী, পিয়দা, ধোপধৰা, গৰমলি, ভৰাৰি, মহলীয়া, সদাগৰ, নট, ভাট সবেও সংস্কৃত শিকক।” ৰজাই শিক্ষা প্ৰচাৰৰ কাৰণে যেনেকৈ বৰ যত্ন লৈছিল তেনেকৈ কবি-সাহিত্যিক সকলকো নানা ধৰণৰ পুৰি প্ৰণয়ন কৰিবলৈ সকলো প্ৰকাৰে সা-সুবিধা দিছিল। এই সম্পৰ্কে কবি ৰামসৰস্বতীয়ে ‘পুষ্পহৰণ বনপৰ্ব’ত মহাৰাজ নবনাৰায়ণৰ গুণানুকীৰ্ত্তন কৰি কৈছে—

“জয় নবনাৰায়ণ ৰাজা শিবোমণি।
সন্তৰ পৰম মিত্ৰ ছুৰ্গৰ অগনি ॥
আমাক কৰিলা আঞ্জা পৰম সাদৰে।
ভাৰতৰ পদ তুমি কৰিয়োক সাৰে ॥
আমাৰ গৃহত আছে টীকা ভাষ্য যত।
মিয়োক আপোন গৃহে দিলোহো সমস্ত ॥
এই বুলি ৰাজা পাচে বলদি জোৰাই।

পঠাইলা পুস্তকসৰ আমাসাৰ ঠাই ॥
ধন-বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ দিলা বহুতৰ।
দাস-দাসী দিয়া মান বঢ়াইলা আমাৰ ॥”

ৰাম সৰস্বতীৰ এই উক্তিৰ পৰাই সহজে অনুমান কৰিব পাৰি যে, নবনাৰায়ণে সাগৰ সদৃশ গ্ৰন্থ মহাভাৰত অনুবাদ কৰিবলৈ ৰামসৰস্বতীক সৰ্বতোভাৱে সহায় কৰিছিল। সেই সময়ত আজিকালিৰ দৰে লিখিবলৈ কাকত নাইবা ছপাবলৈ ছপাযন্ত্ৰ পোৱা নগৈছিল। ডাঠ সাঁচিপাত বা ভূৰ্জপাতত হাতেৰে লিখিব লগা হোৱাত গ্ৰন্থৰ কলেবৰো বাঢ়ি গৈছিল। সেয়েহে টীকা-ভাষ্যৰে সৈতে হাতে লিখা সংস্কৃত মহাভাৰতৰ কলেবৰ ইমান বিশাল হৈছিল যে, সেইবোৰ ৰামসৰস্বতীৰ ঘৰলৈ কঢ়িয়াই নিবলৈ বলদ গাড়ীৰ প্ৰয়োজন হৈছিল। দ্বিতীয় কথা, সাঁচি আদি গছৰ পৰা বাকলি একৰাই, বৃন্দত শুকোৱাই, ঘঁহি মিহি কৰি, সমান জোখত কাটি, হেঙুল-হাইতাল দি, শুকাই লৈ আৰু আঁচ টানি অৱশেষত তাত পদবোৰ লিখি যোৱা এজন কবিৰ পক্ষে অসম্ভৱ। তাতে আকৌ মহাভাৰত! সেইহে এই প্ৰাথমিক কামবোৰত কবিক সহায় কৰিবলৈ ৰজাই অসংখ্য দাস-দাসী নিয়োগ কৰিছিল। এই কাৰণেহে বোধকৰো ৰাজশেখৰৰ ‘কাব্য মীমাংসা’ত কবিৰ কাৰণে অসংখ্য পৰিচাৰক-পৰিচাৰিকাৰ প্ৰয়োজনৰ কথা কোৱা হৈছে। আৰু এইবোৰ কামৰ কাৰণেই কবি-সকলৰ অধিক ধন-জন নাইবা আনৰ পৃষ্ঠপোষকতাৰ প্ৰয়োজন হৈছিল।

ৰামসৰস্বতীৰ পিতৃদত্ত নাম অনিৰুদ্ধ। নবনাৰায়ণে তেওঁক ৰামসৰস্বতী উপাধি দি মহাভাৰত ভাঙনি কৰিবলৈ আদেশ দিয়ে। ৰামসৰস্বতীয়ে ৩০ হেজাৰ পদ ৰচনা কৰে। তেওঁ ভাঙনি কৰা পৰ্বকেইটা হৈছে—আদিপৰ্ব, সভাপৰ্ব, বনপৰ্ব, বিৰাটপৰ্ব, উদ্যোগপৰ্ব, ভীষ্মপৰ্ব, দ্ৰোণ-পৰ্ব, কৰ্ণপৰ্ব, গদাপৰ্ব আৰু শান্তিপৰ্ব। অৱশ্যে ইয়াৰ

চাৰিটামান পৰ্বৰ একোছোৱা আন কবিয়ে অহুবাদ কৰে। অহুবাদ কবোঁতে কবিয়ে ঠায়ে ঠায়ে প্ৰয়োজন অহুসাবে বচা-টুটা কৰিছে। বিশেষকৈ বনপৰ্বত কবিৰ স্বজনী প্ৰতিভা, বৰ্ণনাৰ নৈপুণ্য আৰু ভক্তিৰ মাহাত্ম্য প্ৰকাশ পাইছে।

বামসবস্বতীৰ দ্বিতীয় সৃষ্টি হ'ল বধকাব্যসমূহ। বিজয় পৰ্ব, খটাস্বৰ বধ, কুলাচল বধ, অশ্বৰ্ণৰ যুদ্ধ আদিকৈ তেওঁ ষোলখন বধকাব্য ৰচিছে। পাণ্ডৱসকলে বনবাস কালত কেনেকৈ প্ৰথমে নানা অস্বৰ হাতত লাঞ্চিত হৈ শেষত হৰিভক্তিব গুণত সেই অস্বৰবোৰক বধ কৰিব পাৰিছিল তাকেই আটাইকেখন কাব্যতে মনোৰম আখ্যানৰ যোগেদি দেখুৱা হৈছে। কাব্যকেইখনত বিষ্ণুৰ মাহাত্ম্য ঘোষিত হৈছে আৰু আখ্যানবোৰে গল্প-উপন্যাসৰ দৰে জনসাধাৰণৰ চিন্তা বিনোদন কৰিব পাৰিছে।

নবনাৰায়ণৰ আমোলত মহাভাৰতৰ অহুবাদ কাৰ্য্যত কংসাৰি কবি, বামসবস্বতীৰ পুত্ৰ গোপীনাথ, গুণনাথদ্বিজ আদিয়ে বামসবস্বতীক সহায় কৰিছিল। নবনাৰায়ণৰ মন্ত্ৰী আৰু যোদ্ধা কবীশ্ৰ পাণ্ডাই মহাভাৰতৰ অশ্বমেধপৰ্ব অহুবাদ কৰিছিল। নবনাৰায়ণৰ সভাপণ্ডিত সৰ্বভোম ভট্টাচাৰ্য্যৰ দ্বাৰা ভবিষ্যৎ পুৰাণ আৰু স্বৰ্গখণ্ড বহুগ্য ৰচিত হয়।

মহাভাৰত আৰু পুৰাণৰ উপকল্প কবিসকলৰ উপৰি মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱ, 'কিতাবত মঞ্জুৱী' নামৰ গণিত শাস্ত্ৰৰ প্ৰণেতা বকুল কায়স্থ, 'লীলাৱতী'ৰ অহুবাদক কবিৰত্ন দ্বিজ, জ্যোতিষ গ্ৰন্থ ৰচোঁতা চূড়ামনি, 'ব্ৰহ্মমালা ব্যাকৰণ' ৰচোঁতা পুৰুষোত্তম বিদ্যাৰাগীশ আদিয়ে মহাৰাজ নবনাৰায়ণৰ পৰা পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰি অসমীয়া জাতিক অমৰ গ্ৰন্থসমূহ দি গৈছে। অৱশ্যে মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱে নবনাৰায়ণৰ ভ্ৰাতৃ চিলাৰায়ৰ পৰাই বিশেষভাৱে সহায় পাইছিল। চিলাৰায়ৰ আশ্ৰয়ত থকা সময় ছোৱাতে তেৰাই কিছুমান বৰগীত, গুণমালা,

ভটিমা, কুক্ৰক্ষেত্ৰ আদি গ্ৰন্থ ৰচনা কৰে। ১৫৬৮ খৃঃত চিলাৰায়ৰ অহুৰোধ মতে তেওঁ 'শ্ৰীৰামবিজয় নাট' একে ৰাতিৰ ভিতৰতে ৰচনা কৰে। এই স'পৰ্কে উক্ত নাটকৰ মুক্তিমঙ্গল ভটিমাত কৈছে—

“শ্ৰীশুক্ৰধ্বজ নৃপতি প্ৰধান

বামক বিজয় জো কৰাঅপি নাট।”

মহাৰাজ নবনাৰায়ণেও শ্ৰীশঙ্কৰদেৱক কম শ্ৰদ্ধা কৰা নাছিল। আনহাতে শ্ৰীশঙ্কৰদেৱেও নবনাৰায়ণৰ গুণ বখানি এটি ৰাজভটিমা ৰচিছিল—

“জয় জয় মঙ্গনৃপতি বস জান।

যাকেৰি গুণ গণ সম নাহি আন ॥

নিজকুল কুমুদ প্ৰকাশিত ইন্দু।

গহীন গন্তীৰ ধীৰ পেখিতে সিদ্ধু ॥

সভা এক পাত্ৰ আপন মহাৰাজ।

দেবক মध्ये বৈসে স্বৰাজ ॥” ইত্যাদি।

শঙ্কৰদেৱে নবনাৰায়ণৰ ৰাজত্ব কালছোৱাতে ইহলীলা সম্বৰণ কৰে। সেইদৰে মাধৱদেৱেও জীৱনৰ শেষ বয়সত আন এজন কোচৰজা লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ আশ্ৰয়ত থাকি তেহেই নৰদেহৰ অৱসান ঘটায়।

নবনাৰায়ণৰ দৰে শুক্ৰধ্বজো জ্ঞানী আৰু বিদ্যোৎসাহী আছিল। বামসবস্বতীয়ে ৰচা 'জয়দেৱ' কাব্যৰ টীকা ৰচনা কৰাৰ পৰাই এওঁৰ পাণ্ডিত্যৰ কথা বুজিব পাৰি। 'উষা পৰিণয়' কাব্য, 'ভাগৱত দশমস্কন্ধ', 'মাৰ্কণ্ডেয় চণ্ডী', 'নল দময়ন্তী' আদিৰ ৰচক পীতাম্বৰ কবিয়ে এওঁৰ পৰা পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰিছিল।

মহাভাৰতৰ অহুবাদ কাৰ্য্য নবনাৰায়ণৰ মৃত্যুৰ পিছতো চলি থাকে। অসমীয়াৰ এইটো সৌভাগ্য যে, মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱৰ দৰে বামসবস্বতীও বহুকাল জীয়াই আছিল। তেওঁ নবনাৰায়ণৰ উত্তৰা-

ধিকাৰী বজা ক্ৰমে বঘুদেৱ, পবীক্ষিত নাৰায়ণ, ধৰ্মনাৰায়ণ আৰু স্কন্দ নাৰায়ণলৈকে জীয়াই থাকি আৰু বজা কেইজনৰ পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰি মহাভাৰতৰ কেবাটিও পৰ্ব, প্ৰায়কেখন বধকাব্য, 'ভীমচৰিত' আৰু 'জয়দেৱ কাব্য' ৰচনা কৰে। এওঁলোকৰ পৰৱৰ্তী কোচ বজা মকৰধ্বজৰ পৃষ্ঠপোষকতাত কবি দামোদৰ বিপ্ৰই মহাভাৰতৰ শল্যপৰ্ব, মহাৰাজ বীৰনাৰায়ণৰ অহুপ্ৰেৰণাত কবিশেখৰে ১৬০৫ চনত কিৰাটপৰ্ব, মহাৰাজ প্ৰাণ নাৰায়ণৰ পৃষ্ঠপোষকতাত শ্ৰীনাথ দ্বিজ মহাভাৰতৰ আদিপৰ্ব, দ্ৰোণপৰ্ব, দ্ৰৌপদী স্বয়ম্বৰ, মোদনাৰায়ণ বজাৰ দিনত কবি দ্বিজবাজে মহাভাৰতৰ ভীষ্মপৰ্ব আৰু দ্ৰোণপৰ্বৰ কিছু অংশ, আৰু কোচবাজ মহীভ্ৰনাৰায়ণৰ আজ্ঞামতে দ্বিজবামে ভীষ্মপৰ্ব ৰচনা কৰে। ১৮শ শতিকাতো কোচবজাৰ আমোলত মহাভাৰতৰ অহুবাদ কাৰ্য্য চলি থাকে। বিশেষকৈ মহাৰাজ হৰেন্দ্ৰনাৰায়ণৰ পৃষ্ঠপোষকতাত কেবাজনো কবিৰ দ্বাৰা মহাভাৰতৰ 'সভাপৰ্ব', ভীষ্মপৰ্ব, কৰ্ণপৰ্ব, শান্তিপৰ্ব আৰু প্ৰস্থানিক পৰ্ব ৰচিত হয়।

কোচবজা সকলৰ আমোলত মহাভাৰতৰ দৰে পুৰাণ আৰু ৰামায়ণৰ অনুবাদ কাৰ্য্য বিস্তৃত ভাৱে হোৱা দেখা নাযায়। মহাৰাজ নৰনাৰায়ণৰ সময়ত পুৰাণৰ অহুবাদ সামান্যভাৱেহে হৈছিল। এওঁৰ পিছৰ বজা বঘুদেৱৰ অহুপ্ৰেৰণাত অনিৰুদ্ধ কায়স্থই ভাগৱতৰ ২য় আৰু ৫ম স্কন্ধ অহুবাদ কৰে। ৰামায়ণৰ অহুবাদ কাৰ্য্য বজা হৰেন্দ্ৰনাৰায়ণৰ দিনত চলে। এইজনা বজাৰ পৃষ্ঠপোষকতাত ৰামায়ণৰ অযোধ্যাকাণ্ড, অৰণ্যাকাণ্ড আৰু কিষ্কিন্ধ্যাকাণ্ড অনূদিত হয়।

এইদৰে দেখা যায় ১৬শ শতিকাৰ পৰা ১৮শ শতিকালৈ এই দুশ বছৰ ধৰি অসমীয়া সাহিত্য সৃষ্টিত কোচবজা সকলে যি বৰঙনি যোগালে, সি সঁচাকৈয়ে চিৰস্মৰণীয় হৈ থাকিব। কোচবজা সকলে পৃষ্ঠপোষকতা নকৰিলে অসমীয়া ভাষাত আন নহলেও

অন্ততঃ ইমানখিনি মহাভাৰতীয় সাহিত্য পোৰা নগ'হেঁতেন।

কোঁচ বজাসকলৰ দৰে দৰং বজা কেইজনমানৰ পৃষ্ঠপোষকতাতো অসমীয়া সাহিত্যৰ সৃষ্টি হৈছিল। দৰঙী বজা ধৰ্মনাৰায়ণৰ (১৬১৫-১৬৩৭ঃ) পৃষ্ঠপোষকতাত স্ককবি নাৰায়ণদেৱে পদ্মপুৰাণৰ অন্তৰ্গত 'বেউল-লখীন্দাৰব বিবাহ,' 'চন্দ্ৰধৰৰ বাণিজ্যংগু' আদিকে কেবাখনো গ্ৰন্থ লিখে। আটাইকেখন গ্ৰন্থ মনসা সাহিত্যৰ অন্তৰ্গত। এওঁৰ ৰচিত পদবোৰক শুকনামীও বোলে। এই পদবোৰ অতি জনপ্ৰিয় আৰু মনসা পূজাত ওজাসকলৰ দ্বাৰা গোৱা হয়। গীতবোৰ ৰাগ-বাৰ্গিনী সংযুক্ত। এওঁৰ কাব্যত অসমীয়া সামাজিক জীৱনৰ চিত্ৰ স্কন্দকৈ ফুটি উঠিছে। মনকৰ আৰু দুৰ্গাবৰৰ পিছত এৱেঁই অসমীয়া মনসা সাহিত্যৰ তৃতীয় কবি।

ধৰ্মনাৰায়ণৰ সময়ৰে আন দুজন কবি হ'ল— গোপীনাথ পাঠক আৰু বিদ্যাপঞ্চানন। বজাৰ পৃষ্ঠপোষকতাত গোপীনাথে সভাপৰ্ব, দ্ৰোণপৰ্ব, স্বৰ্গাৰোহণ পৰ্ব আৰু বিদ্যাপঞ্চানে ভীষ্মপৰ্ব আৰু কৰ্ণপৰ্ব অহুবাদ কৰে। দৰঙী বজাৰ অহুপ্ৰেৰণাতে সাগৰখৰি দৈৱজ্ঞই ৰামস্বৰ্গতীৰ বধকাব্যৰ আৰ্হিত 'কুৰ্মৱলী বধ' কাব্য ৰচনা কৰে। বজা সমুদ্ৰনাৰায়ণৰ অহুৰোধত সূৰ্য্যখৰি দৈৱজ্ঞই ১৭২৮ শতিকাত 'দৰংবাজ বংশাৱলী আৰু ১৮০২ খ্ৰঃত ৰতিকান্ত দ্বিজ 'ৰাজ বংশাৱলী' ৰচনা কৰে। গ্ৰন্থদুখনত কোচবজাসকলৰ বংশপৰিচয় আৰু ৰাজত্ব-কালৰ কথা বৰ্ণিত হৈছে। প্ৰজাসাধাৰণক বুজিবৰ উদ্দেশ্যে ৰতিকান্ত দ্বিজ বজা হয়নাৰায়ণৰ পৃষ্ঠপোষকতাত কেইজনমান সহযোগী লৈ ১৭২৫ খ্ৰঃত গোটেই 'ব্ৰহ্মবৈৱৰ্ত্ত পুৰাণ'খন অসমীয়ালৈ ভাঙনি কৰে। ৰতিকান্ত দ্বিজ বজাৰ বিষয়ে লিখিছে—

“.....হয় নাৰায়ণ নুপৰব।

মহাদানী মানী ৰাজা নাৰায়ণ পৰ ॥

তেহে আজ্ঞা কৰিলন্ত পদ ভাঙিবাক ।
পদভেঙ্গে বুজিবেক যত প্ৰজাজাক ॥”

বাৰণে হৰি নিয়'ৰ পিছত বামৰ মানসিক অৱস্থা বৰ্ণাই
এইদৰে ভণিতা বোলাইছে—

দৰঙীৰজাসকলৰ পৃষ্ঠপোষকতাত বৰ্চিত গ্ৰন্থ সমূহৰ
ভিতৰত সুকবি নাৰায়ণ দেৱৰ 'পদ্মপুৰাণ', 'দংৎৰাজ
বংশাবলী' আৰু 'ব্ৰহ্মবৈৱৰ্ত্তপুৰাণ' উল্লেখযোগ্য। অৱশ্যে
এইটো ঠিক যে, দৰঙীৰজা সকল কোচৰজাসকলৰেই
উত্তৰাধিকাৰী, যদিও তেওঁলোক দৰঙীৰজা বুলিয়ে
বিশেষভাৱে জনাজাত।

১৬শ শতিকাৰ পৰা ১৮শ শতিকালৈ যেনেকৈ কোচ
ৰজা সকলৰ পৃষ্ঠপোষকতাত অসমীয়া ভাষাৰ ভেটিত
সাহিত্যৰ সৌধ প্ৰতিষ্ঠিত হৈছিল, তেনেকৈ ১৮শ শতিকাৰ
আৰম্ভনিৰ পৰা ১৯শ শতিকাৰ আগভাগলৈকে আহোম
ৰজাসকলৰ সহায় আৰু অনুপ্ৰেৰণাৰ ফলত সেই সৌধ
বিচিত্ৰ ৰঙেৰে ৰঞ্জিত হৈ উঠিছিল। কোচৰজা সকলৰ
সময়ত বৈষ্ণৱ সাহিত্যই ভালেখিনি প্ৰসাৰ লাভ
কৰিছিল। বামায়ণ, মহাভাৰত, ভাগৱত আদিৰ
অনুবাদ আৰু কাব্য, নাট, গীত আদি ৰচিত হৈছিল।
আহোম যুগত সেইবোৰৰ অনুবাদ বা ৰচনা কাৰ্য্য
অব্যাহত থকাৰ উপৰি বুৰঞ্জী সাহিত্য, শাস্ত্ৰসাহিত্য
আদি ৰসাত্মক পৌৰাণিক অনুবাদ, ব্যৱহাৰিক সাহিত্য
আদি আহোম ৰজা আৰু ডাঙৰীয়া সকলৰ পৃষ্ঠ-
পোষকতাত ৰচিত হয়। কেবাজনো আহোম ৰজাই
সত্ৰ স্থাপন কৰি মাটি-বাৰী দান দি গৈছে। এই সত্ৰ-
কিছুমানত ৰচিত হোৱা অক্ষীয়া নাট, চৰিত পুথি
কিছুমানৰ সৃষ্টিও আওপাকেদি আহোম ৰজাসকলৰ পৃষ্ঠ-
পোষকতাৰ ফল বুলিয়ে কব পাৰি।

আহোম ৰজাসকলে নিজে কোনো গ্ৰন্থ লিখাৰ
প্ৰমাণ পোৱা নাযায় যদিও প্ৰায়বোৰ ৰজাই পুথি
ৰচনাৰ কাৰণে পণ্ডিত সকলক উদগনি দিছিল। অৱশ্যে
কেইজনমান ৰজাৰ নামত কেইটিমান গীতো পোৱা
যায়। স্বৰ্গদেও জয়ধ্বজ সিংহই এটি গীতত সীতাক

“বামৰ চৰণে ভাবি একমনে
জয়ধ্বজ সিংহে গায় ॥”

কদ্ৰসিংহই এটি গীতত দশভূজা দেবীৰ ৰূপ বৰ্ণনা
কৰি ভণিতাত কৈছে—

“ৰূপৰ উপমা দিব পাৰে কোনজনে।
নামি গোৱাৰী পাৰে কদ্ৰসিংহ নূপে ভণে ॥”

সেইদৰে স্বৰ্গদেও শিৱসিংহই এটি গীতত বাধাৰ ৰূপ
নিপুণ ভাৱে বৰ্ণনা কৰি এইবুলি ভণিতা পেলাইছে—

“ৰাজা শিৱসিংহ ইহ ২স ভণিতম্।
ৰমণী শিবোমণি বাধা চৰিতম্ ॥”

এওঁলোকৰ দৰে পৰৱৰ্ত্তী আহোম ৰজা কেইজন
মানেও গীত ৰচনা কৰাৰ প্ৰমাণ পোৱা যায়।

যদিও স্বৰ্গদেও জয়ধ্বজ সিংহৰ দিনৰে পৰা আহোম
ৰজাসকলে অসমীয়া কবি-সাহিত্যিক সকলক পৃষ্ঠপোষকতা
কৰে তথাপি তাৰ বহুকাল আগৰে পৰা আহোম ৰজা
সকলৰ তত্ত্বাবধানত বুৰঞ্জী প্ৰণীত হৈছিল। দেওধাই
অসম বুৰঞ্জীত আছে—স্বৰ্গদেও চুকাফায়ে হেনো অসমত
প্ৰৱেশ কৰাৰ লগে লগে আহোম পণ্ডিতক বুৰঞ্জী
লিখিবলৈ এইদৰে কৈছিল—“ৰাজাদেৱে বোলে, যেতিয়া
যি কথা কয়, যি মৰে, যাক পাওঁ সকল কথা পাওঁতে
লেখি ৰাখিব।” বুৰঞ্জী প্ৰথমে আহোম ভাষা আৰু
পিছত অসমীয়া ভাষাত ৰচিত হয়। ছখনমান বুৰঞ্জী
পদ্যত আৰু সৰহভাগেই গদ্যত ৰচিত। ঐতিহাসিক
তথ্য পাতি, ৰচনা ৰীতি আৰু গদ্য সাহিত্যৰ ফালৰ

পৰা বুৰঞ্জীবোৰৰ মূল্য লেখত লবলগীয়া। এই সম্পৰ্কে ডঃ সুনীতি কুমাৰ চট্টোপাধ্যায়ে ষথোচিত মন্তব্য দিছে—“অসমৰ প্ৰাচীন বুৰঞ্জী সাহিত্য ভাৰতীয় আন ভাষাবিলাকৰ মাজত একক আৰু অতুলনীয়। এতিয়ালৈকে পুৰণি অসম বুৰঞ্জী, আসাম বুৰঞ্জী, কামৰূপৰ বুৰঞ্জী, দেওধাই অসম বুৰঞ্জী, অসমৰ পদ্য বুৰঞ্জী, তুখুড়ীয়া বুৰঞ্জী, কছাৰী বুৰঞ্জী, জয়ন্তীয়া বুৰঞ্জী, ত্ৰিপুৰা বুৰঞ্জী আদিকৈ একুৰিৰো অধিক বুৰঞ্জী উদ্ধাৰ হৈছে। এই বুৰঞ্জীবোৰৰ পৰা আহোম ৰজা আৰু ডা-ডাঙৰীয়াৰ কথাৰ উপৰিও ওচৰচুবুৰীয়া ৰজাসকলৰ লগত আহোম ৰজাৰ সন্ধৰ সম্পৰ্কেও জানিব পাৰি। কিছুমান বুৰঞ্জী ৰাজপণ্ডিত কটকীবোৰৰ দ্বাৰা লিখিত হৈছিল। বুৰঞ্জী লিখিবৰ কাৰণে ৰজাই চিৰিংকুকন বুলি এজন বিষয়া নিযুক্ত কৰিছিল। বাঁহগড়ীয়া আতন বুঢ়া গোহাঁই, লুমলী বৰগোঁহাঁই আৰু শ্ৰীনাথ দুৱৰা বৰুৱাই নিজা তথ্যবানতে বুৰঞ্জী প্ৰণয়ন কৰিছিল। ৰজাঘৰীয়া অনুপ্ৰেৰণাত সত্ৰ আৰু সন্ত্ৰাস্ত বংশতো বুৰঞ্জী লিখা হৈছিল; কিন্তু দুখৰ বিষয় প্ৰাকৃতিক দুৰ্বোগ, মান-মৰাণৰ উপদ্ৰৱ আৰু কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ বৰবৰুৱাৰ বুৰঞ্জীদাহ যজ্ঞত ভালেখিনি বুৰঞ্জী ধ্বংস হয়। এতিয়ালৈকে পোৱা বুৰঞ্জীবোৰৰ ভিতৰত ৩৭হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীদেৱৰ সম্পাদিত ‘পুৰণি অসম বুৰঞ্জী’য়েই প্ৰাচীনতম।

কোচ ৰজা সকলৰ দৰে আহোম ৰজাসকলৰ পৃষ্ঠপোষকতাত সংস্কৃতৰ অনুবাদ কাৰ্য্য চলা বুলি ওপৰত কোৱা হৈছে। জয়জয়তে স্বৰ্গদেও জয়ধ্বজ সিংহৰ দিনত কবি ৰামমিশ্ৰই ৰজাশহুৰ ৰাজ মন্ত্ৰীৰ আদেশত ‘ভীমপৰ’; তেওঁৰ পুতেক ভদ্ৰসেন বৰুৱাৰ অনুপ্ৰেৰণাত ‘হিতোপদেশ’ আৰু তৰুণ দুৱৰাবৰুৱাৰ আদেশত ‘পুতলা চৰিত্ৰ’ অনুবাদ কৰে।

আহোম যুগৰ কবিসকলৰ ভিতৰত কবিৰাজ চক্ৰৱৰ্তীয়ে শ্ৰেষ্ঠ। তেওঁ স্বৰ্গদেও কদ্ৰসিংহ, শিৱসিংহ আৰু ৰাণী ফুলেশ্বৰীৰ সভা কবি আছিল। তেওঁ

কদ্ৰসিংহ আৰু ফুলেশ্বৰীৰ পৃষ্ঠপোষকতাত জয়দেৱৰ ‘গীতগোবিন্দ’ ভাঙনি কৰে। ইয়াৰ উপৰি তেওঁ ৰজাঘৰীয়া পৃষ্ঠপোষকতাতই ‘ব্ৰহ্মবৈৰৰ্ত্ত পুৰাণৰ প্ৰকৃতিখণ্ড,’ ‘শঙ্কুচূড় বধ’ আৰু ‘শকুন্তলা কাব্য’ ৰচনা কৰে। এই আটাইকেইখন গ্ৰন্থ আদিৰসাত্মক। তেওঁৰ আন গ্ৰন্থ ‘ভাস্বতী’ত জ্যোতিষ সম্পৰ্কীয় আপোচনা আছে। কবিৰাজ চক্ৰৱৰ্তীয়ে কাব্যৰ কোনো কোনো ঠাইত উক্ত স্বৰ্গদেও হুজনা আৰু ৰাণী প্ৰমথেশ্বৰীৰ প্ৰশস্তি গাইছে—

ইন্দ্ৰ বংশত কদ্ৰসিংহ নবপতি।
মৌসাৰ দেশত পতি ভৈলা মহামতি ॥

* * *
তাহাৰ প্ৰথম পুত্ৰ শিৱসিংহ ৰাই।
দেৱতা বিপ্ৰত ভক্তিমন্ত্ৰ শুদ্ধ কায় ॥

* * *
হেন শিৱসিংহ ৰাজা প্ৰমথ ঈশ্বৰী।
মনুষ্য লোকত যেন শিৱ মহেশ্বৰী ॥
তাহান আদেশ মালা শিৰোগত কৰি
কবিৰাজ চক্ৰৱৰ্তী মতি অনুসৰি ॥
পুৰাণৰ শ্ৰেষ্ঠ ব্ৰহ্মবৈৰৰ্ত্ত পুৰাণ।
কৃষ্ণজন্ম খণ্ড তাতে পৰম প্ৰধান ॥

* * *
মতি অনুসাৰে বিৰচিলোঁ যত্ন কৰি ॥

এই গ্ৰন্থবোৰ ৰজা-ৰাণীৰ আনন্দ বিনোদনৰ উদ্দেশ্যে ৰচা হৈছিল। সেই কাৰণে ‘ভাস্বতী’ত বাহিৰে আটাইকেখন গ্ৰন্থতে কামোদ্দীপক বৰ্ণনা আছে। আনকি ‘শকুন্তলা’ কাব্যৰ মাজতে কবিয়ে ‘কামকলা আখ্যান’ নামৰ আদি বসাত্মক কাহিনী এটাও স্মুৱাই দিছে। কবিৰাজ চক্ৰৱৰ্তীৰ উপৰিও লক্ষ্মীনাথ দ্বিজো কদ্ৰসিংহৰ পৃষ্ঠপোষকতা লাভ কৰি ‘শান্তিপৰ’ ৰচনা কৰে। শিৱসিংহৰ দিনত দ্বিজ ৰামানন্দই মহাভাৰতৰ

‘উদ্যোগপৰ’, অনন্ত আচাৰ্য্যই ‘অনন্দ লহৰী’ আৰু কবিচন্দ্ৰ দ্বিজে ‘কামকুমাৰ হৰণ’ নামে সংস্কৃত নাট এখন ৰচনা কৰে। বাজেশ্বৰ সিংহৰ পুত্ৰ চাৰুসিংহ আৰু তেওঁৰ পত্নী প্ৰেমদাৰ আজ্ঞা অহুসৰি বিদ্যাচন্দ্ৰ তট্টাচাৰ্য্যই বাধাক দিয়াত হিচাবে অক্ষয় কবি হৰিবংশ ভাঙনি কৰে। স্বৰ্গদেও বাজেশ্বৰ সিংহৰ দিনত দুৰ্গেশ্বৰ দ্বিজেও ব্ৰহ্মবৈৰৰ্ত্তপুৰাণৰ প্ৰকৃতিখণ্ড ভাঙনি কৰে।

কোচৰজা সকলৰ পৃষ্ঠপোষকতাত যেনেকৈ বৈষ্ণৱ সাহিত্যই বিশেষভাৱে প্ৰসাৰ লাভ কৰিছিল তেনেকৈ আহোম ৰজাসকলৰ পৃষ্ঠপোষকতাতো শাস্ত্ৰ আৰু তান্ত্ৰিক সাহিত্যই সমাদৰ পাইছিল। স্বৰ্গদেও বাজেশ্বৰ সিংহৰ দিনত ৰচিনাথ কন্দলীয়ে ‘মাৰ্কণ্ডেয় চণ্ডী’ আৰু ‘কঙ্কি-পুৰাণ’ ৰচনা কৰে। কবিয়ে ‘মাৰ্কণ্ডেয় চণ্ডী’ৰ ভাঙনিত মূলত উপৰি কালিকা পুৰাণ, বামন পুৰাণ, আৰু ব্ৰহ্মবৈৰৰ্ত্তপুৰাণৰ সহায় লৈছে। আন এজন কবি মধুসূদন মিশ্ৰয়ো ‘মাৰ্কণ্ডেয়পুৰাণ’ৰ মুকলি অনুবাদ কৰে। ১৭শ শতিকাৰ শেষভাগত বামচন্দ্ৰ বৰ পাত্ৰই ‘ষোণিনী তন্ত্ৰ’ আৰু ১৯শ শতিকাৰ আদিভাগত ঘনশ্যাম খাৰঘৰীয়া ফুকনে ‘কঙ্কি পুৰাণ’ৰ আংশিক অনুবাদ সমাপ্ত কৰে।

আহোম ৰজাসকলৰ পৃষ্ঠপোষকতাত কেবাখনো জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ পুথি ৰচিত হয়। শিৱসিংহ আৰু ৰাণী অম্বিকাৰ আদেশত স্কুমাৰ বৰকাথে ১৭৩৪ খৃঃত হাতী আৰু ঘোঁৰাৰ ৰোগৰ বিষয়ে ‘হস্তীবিদ্যাৰ্ণৱ’ বুলি এখন পুথি ৰচনা কৰে। সেইদৰে ঘোঁৰাৰ লক্ষণ আৰু বেমাৰ সম্পৰ্কেও ১৭৪০ খৃঃত ‘ঘোঁৰা নিদান’ বুলি এখন পুথি ৰচিত হয়। কবিৰাজ চক্ৰৱৰ্ত্তীৰ জ্যোতিষৰ পুথি ‘ভাস্বতী’ৰ কথা আগেয়ে উল্লেখ কৰা হৈছে। ইয়াৰ উপৰি গণিত বিষয়ক পুথি ‘অক্ষৰ আৰ্য্য’, নৃত্য-মুদ্ৰাৰ পুথি ‘শ্ৰীহস্তমুক্তাৱলী’, কামকলা সম্পৰ্কীয় গ্ৰন্থ ‘কামৰত্ন তন্ত্ৰ’ এই সময়ৰে ৰচনা। কমলেশ্বৰ সিংহৰ দিনত নীতি উপদেশমূলক গ্ৰন্থ ‘নীতি লতাঙ্কুৰ’ আৰু ‘নীতিবন্ধ’ সংস্কৃতৰ পৰা অনূদিত হয়।

চিত্ৰবিদ্যা চৰ্চ্চাৰ কাৰণেও আহোম ৰজাসকলে পৃষ্ঠপোষকতা কৰিছিল। ফলত ৰজাদিনীয়া বহুগ্ৰন্থ সূন্দৰ সূন্দৰ চিত্ৰেৰে ৰঞ্জিত কৰা হৈছিল। দিলবৰ আৰু দোচাই নামৰ দুজন চিত্ৰকৰে ‘হস্তীবিদ্যাৰ্ণৱ’ গ্ৰন্থখন চিত্ৰিত কৰে। ইয়াৰ উপৰি ধৰ্মপুৰাণ, গীত গোবিন্দ, শঙ্কুচূড়বধ আদি চিত্ৰিত গ্ৰন্থৰ নাম উল্লেখ যোগ্য।

আহোম ৰজাসকলে বিহু উৎসৱটোক আদিৰি লোৱাৰ ফলত বিহুগীত, বনগীত আদিৰ ৰচনাও পাচিবলৈ ধৰে।

আহোম ৰাজত্বৰ শেষৰ ফালে অন্ধীয়া নাটৰ আৰ্হিত ‘কুমাৰহৰণ’, ‘সীতাহৰণ’, ‘বলিহলন’, ‘কুলাচল বধ’, ‘অভিমত্ন্যবধ’ আদিকে কেবাখনো নাট ৰচিত হয়। ‘কুমাৰহৰণ নাট’ চন্দ্ৰকান্ত সিংহৰ আদেশত ৰচিত। নাট্যকাৰ লক্ষ্মীনাথ দ্বিজে লিখিছে—

শ্ৰীচন্দ্ৰকান্ত নৃপতি প্ৰধান।

কৰাবল যোহি নাট নিৰমাণ ॥

পুত্ৰপৰিবাৰ সনে থাকোক অপ্ৰমাদে।

নষ্টৰাজ্য লভন্তোক কৃষ্ণৰ প্ৰসাদে ॥’

নাটবোৰ ৰজাঘৰীয়া তত্ত্বাবধানত অভিনয় কৰাই নাট্যকাৰ সকলক উৎসাহ দিয়া হৈছিল। তুখুতীয়া বুৰঞ্জীমতে বাজেশ্বৰ সিংহৰ দিনত ‘ৰাৱণবধ’, গোপীনাথ সিংহৰ দিনত ‘পদ্মাৱতী হৰণ’, কমলেশ্বৰ সিংহৰ দিনত ‘কল্পিনীহৰণ’ আৰু ‘অক্ৰুবাগমন’ নামৰ ভাওনা অভিনয় কৰা হৈছিল। ৰজাসকলৰ পৃষ্ঠপোষকতাত অসমীয়া নাটৰ উপৰি অন্ধীয়া নাটৰ আৰ্হিত এক শ্ৰেণীৰ সংস্কৃত নাটো ৰচা হৈছিল। তাৰ ভিতৰত কবিচন্দ্ৰ দ্বিজৰ ‘কামকুমাৰ হৰণ’, ধৰ্মদেৱ তট্টৰ ‘ধৰ্মোদয়’, কবিশূৰ্য্যৰ ‘বিদ্বেশ-জন্মোদয়’ আৰু দীনদ্বিজৰ ‘শঙ্কুচূড় বধ’ উল্লেখ যোগ্য। এই নাটকেইখনৰ ভাষা সংস্কৃত যদিও মাজে মাজে ছলভী, ছবি, লেছাৰী আদি ছন্দত

অসমীয়া গীত পোৱা যায়। অষ্টমীয়া নাটৰ দৰে এই নাটকতো আৰম্ভনিৰ পৰা শেষলৈকে স্তম্ভধাৰ থাকে।

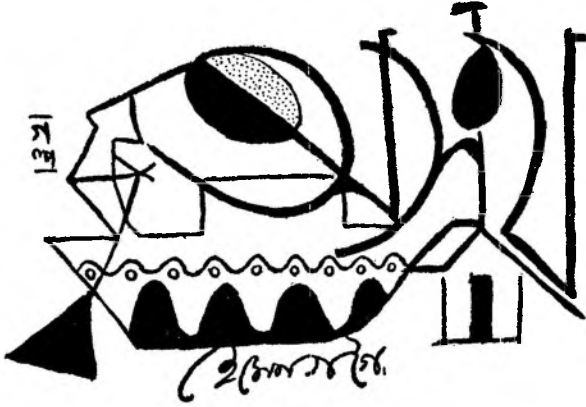
এইদৰে দেখা যায়, আহোম ৰজা আৰু ডা-ডাঙৰীয়া সকলৰ পৃষ্ঠপোষকতা নাইবা অহুপ্ৰেৰণাত অসমীয়া সাহিত্যৰ বিপুল সমৃদ্ধি হয়। আহোম ৰজাসকলৰ দিনত বিশেষ প্ৰতিভাশালী কবি-সাহিত্যিকৰ জন্ম নহলেও নাইবা, কীৰ্ত্তন নামঘোষা আদিৰ দৰে উচ্চ পৰ্য্যায়ৰ গ্ৰন্থ ৰচিত নহলেও পুৰণি অসমীয়া সাহিত্যৰ এনে এটি শাখা নাই—যিটো আহোম ৰজাসকলৰ দিনত ৰচিত হোৱা নাই। আহোম যুগত অসমীয়া সাহিত্যই সকলো বিষয়তে বিস্তৃতি লাভ কৰা কাৰণেই বোধকৰোঁ কোনো কোনো পৰ্য্যন্তে এই যুগটোৰ নাম দিছে—বিশ্বাৰ যুগ। ই যি নহ'ক পুৰণি অসমীয়া সাহিত্যৰ ক্ৰমবিকাশৰ ধাৰালৈ লক্ষ্য কৰিলে এই কথাৰে কব পাৰি যে, কমতা-কছাৰী ৰজাৰ দিনত অসমীয়া সাহিত্যৰ যি গছপুলিটি ঠন ধৰি উঠে সি কোচ আৰু আহোম ৰজা সকলৰ আমোদত মহাবৃক্ষত পৰিণত হয় আৰু পত্ৰ-পুষ্পে স্তম্ভোভিত হৈ তাৰ সোঁতৰ জগতৰ বুকুত যুগমীয়াটক বিলাই যায়।

আহোম ৰাজত্বৰ পিছত খৃষ্টীয় ১৮২৬ চনৰ পৰা ১২৪৭ লৈ অসমত ইংৰাজ ৰাজত্ব চলে। এই কাল-ছোৱাৰ ভিতৰত ৰজাঘৰীয়া অহুপ্ৰেৰণাত দুই চাৰিখন পুৰণি পুথি ছপা হৈছিল যদিও গাইঙটীয়াভাৱে কোনো কবি সাহিত্যিকে ৰজাঘৰৰ পৰা অৰ্থ সাহায্য লাভ কৰি পুথি ৰচিবলৈ অহুপ্ৰেৰণা পোৱা নাছিল। অৱশ্যে

বৃঢ় কালত দুই এজন সাহিত্যিকক নাম মাত্ৰ সাহিত্যিক পেন্সন দিলেও তাৰ পৰা যে তেওঁলোকে নতুন সাহিত্য ৰচিবলৈ বিশেষ উদগনি পাইছিল সেইটো কোৱা টান। কিয়নো সেই পেন্সন 'নিৰ্কাণদীপে কিমু তৈলদানম্'ৰ দৰেই হৈছিল।

স্বৰাজ্যোত্তৰ যুগতো চৰকাৰে ভাৰতৰ আন ভাষাৰ কবি সাহিত্যিক সকলৰ দৰে অসমীয়া প্ৰসিদ্ধ কবি সাহিত্যিক দুই এজনকো সাহিত্যিক পেন্সন আৰু পদ্মশ্ৰী আদি উপাধি দান কৰি উৎসাহিত কৰিছে। ইয়াৰ উপৰি 'সাহিত্য একাডেমী' 'প্ৰকাশন পৰিষদ' আদিৰ যোগেদিও সাহিত্যিক কিছুমানক অহুদান দি উৎসাহ দিয়া দেখা গৈছে। ই সঁচাকৈয়ে আনন্দৰ বিষয়। কিয়নো আমাৰ এই দুখীয়া দেশত এনে বহুতো সাহিত্যিক আছে, যিসকলে অৰ্থৰ অভাৱত মূল্যবান কিতাপো ছপাব পৰা নাই। ইয়াৰ কাৰণেই তেওঁলোকে নতুন কিতাপ ৰচিবলৈ অহুপ্ৰেৰণা নাপায়, বৰং তেওঁলোকৰ মনলৈ হতাশাৰ ভাৱে আহে। ফলত তেওঁলোকৰ সাহিত্য প্ৰতিভাই অকালতে মৃত্যুবৎ কৰিব লগা হয়! এনেদৰে আমাৰ দেশত কিমান সাহিত্যিকৰ যে অপমৃত্যু ঘটিছে তাৰ জানো কোনো-বাই খবৰ ৰাখিছে? সেয়েহে আজি ভাষা-সাহিত্যৰ উন্নতিৰ অৰ্থে দুখীয়া সাহিত্যিকসকললৈ সাহায্য আগ-বঢ়াই জাতীয় চৰকাৰে উচিত কামকে কৰিছে। অৱশ্যে বৰ্ত্তমানে এনে সাহায্য বা অহুদানৰ মাজা তেনেই সামান্য যদিও ভবিষ্যতলৈ উত্তৰোত্তৰ বৃদ্ধি পাব বুলি আশা ৰাখিব পাৰি।

.....তাইৰ কপালৰ সেন্দুবৰ ফোঁটটো জুই জ্বলাদি জ্বলিছিল।

এহাত ওৰণিৰ তলৰ এইখন মুখ
বংশীয়ে কেতিয়াবাহে চকা-মকাঁকৈ
যেন দেখিছিল—
আজি ভালকৈ দেখিলে.....

ছুই পাৰৰ সেউজ হাবি বননিৰ ওপৰত, পাৰা জন-জীৱনৰ ওপৰত কিবা এক অভূতপূৰ্ব মূৰ্তি লৈ এই নৈয়ে কোনো কাহানিও ইতিহাস ৰচনা কৰিব পৰা নাই। এই খন নিচেই সৰু নৈ ওচৰৰ মানুহে কয় ডুলুং নৈ বুলি। এই সৰু নৈ খনৰ সৰু ঘাটটোৰ লগত এটা সৰু পৰিয়ালৰ সম্বন্ধ আছে। সেয়া কিন্তু ইতিহাস নহয়। এতিয়াও যদি কোনোবা লোকে ডুলুং নৈৰ এই মহানাপকা ঘাটেদি পাৰ হয়—তাত যি জন ঘাটে লগ পাব তাৰ নাম বংশী বুলি সি নিজেই চিনাকি দিব। নাৱত উঠাৰ লগে লগে নোসে'ধাকৈয়ে নিজৰ কথাবোৰ কৈ যাব। তাৰ বুঢ়াদেউতাক আছিল মহীনা পৰাৰ ঘাটে, তাৰ পিচত বাপেক হ'ল আৰু বাপেকৰ পিচত সি হল ইয়াৰ ঘাটে। বাট আছে বাবেহে ঘাটটো জীয়াই আছে। তাতে চৰকাৰে

ডাক লগাই দিছে। খবশ্ৰোতা পাহাৰীয়া এক ফাল'ং মান বহল নৈ খন কব নোৱাৰাকৈয়ে পাৰ হব পাৰি।

উস্তৰৰ পাহাৰটোৰ নীলা বংগোৰ ওলাই পৰাৰ লগে লগে নৈৰ বুকুত স্বচ্ছ শীতল পানীৰ সোঁত বয়। পাহাৰময় ছুই শিলতটৰ মাজৰ নৈখন শীলা হৈ নাচি বাগি উঠে। সৰু সৰু মাছবোৰে সৰু সৰু শিলগুটি বোৰৰ লগত খেলা খেলে। ছুই পাৰৰ সৰল গুথ চাপৰ গছবোৰৰ ফাঁকে ফাঁকে নৈৰ বুকুলৈ বেলি নামি আহে। ভাটাৰ বালিটোৰ পৰা কঁহুৱাফুলা আকাশৰ খোপা খোপা ডাৰবোৰ বোকোচাত লৈ ঘৰমুৱা বগলীৰ জাকটো কেনিবা কেনি আতৰি যায়। ঘাটৰ দুয়ো পাৰৰ পৰা ঢুফালে যোৱা কাঁড় যেন বাটটোৰ দুয়ো পাৰে থকা শাবী শাবী গুথ গছৰ ছবিখন শুকান পাতৰ

মৰ্মৰ ধনিৰে মুখৰ হৈ পৰে। এনেকুৱা এটা পৰিবেশত বংশীৰ মন কেইবছৰ মানৰ আগৰ ঘটনা এটাৰে আচ্ছন্ন হৈ পৰে।

ঘাটৰ পৰা তিনি মাইল মান দূৰত বংশীহঁতৰ গাওঁ। আধা মাইলমান ভাটালৈ নৈৰ গাতে লাগি আছে পূব পাৰে এখন নেপালী গাওঁ আৰু পশ্চিম পাৰে এখন মিচিং গাওঁ। সিটো পাৰে ঘাটৰ পৰা দূৰলৈ থকা টিলাটোৰ ওপৰত ফৰেষ্ট বিভাগৰ ধুনীয়া ডাক বঙলাটো। এই সকলোবোৰ মিলি বংশীৰ বাবে একোৱেই নতুন লগা নাছিল। ঘাটেদি পাৰ হোৱা মানুহ কেটাও দেখিব পৰা আছিল। চহৰৰ পৰা বাতিপুৱাই গাখীৰ নিবলৈ অহা মানুহ কেটাক ইপাৰ সিপাৰ কৰা, সপ্তাহৰ মূৰত চহৰৰ পৰা ঘৰলৈ অহা ছটামান স্কুলীয়া লৰাক পাৰ কৰি দিয়া, নৈৰ সিটো পাৰে পাম খোৱা মানুহ কিছুমানক বাতিপুৱা গধূলি পাৰ কৰি দিয়াৰ বাহিৰে আন মানুহ কেতিয়াবা কাচিৎহে এই ঘাটেদি পাৰ হবলৈ আহে। মাহেকৰ মূৰত কেতিয়াবা অহা ফৰেষ্ট বিভাগৰ বিষয়া কেজনক পাৰ কৰিব লাগিছিল। খৰালি মানুহৰ আহ-বাহ অলপ বাঢ়ে। বংশীয়ে বাতিপুৱাই ঘৰৰ পৰা আহি ছপৰীয়া সাজ সৰুকৈ সজা ঘাটেৰে ঘৰটোতে বান্ধি বাঢ়ি খাই বাঁহৰ চুচলি খনত আৰাম লগাকৈ এঘুমটি মাৰে। আবেলি আটোম টোকাবাকৈ কটা মজ কাঠৰ নাওখনৰ আগটিঙটোৰ বচাডাল পাৰৰ দকৈ পোতা খুটাটোত টানি বান্ধে। ঠু কাঠৰ বঠাপাতৰ নালত কেটামান ঠু টেঙা ওলোমাই বাতি ঘৰ সোমাইহি।

ঠু টেঙা কেটা গেবেহকৈ পেলাই দি কাষলটিৰ তলৰ জাল মোনাটো বনককৈ বকুলীৰ হাতলৈ দলি মাৰি দিয়ে। ওৰণিৰ তলৰ বকুলী জনীলৈ চাই চাই বংশীৰ এটা কথা মনত পৰে। নৈৰ মাজত দীঘলীয়াটোক বঠাৰ চাব মাৰি মাৰি যাওঁতে এদিন এজনে স্মৃতিছিল— “কোনোবা বাধা-তাধা তোমাৰ ঘাটেদি পাৰ হবলৈ

আহিছে নে নাই?” বংশীয়ে কথাৰ উকৰাই দি কৈছিল— “এই জংঘলত কোন বাধা মাৰিবলৈ আহিব? তাতে সিফালে বনৰজাবহে ৰাজ্য। আৰু এটা কথা— মোৰ এই মজ কাঠৰ নাৱত উঠাৰ আগেয়ে বাধাই আহি মোৰ জীৱন নাৱৰ আগ টিঙত বহি ললেহিয়েই।” ঠিক তাৰ কেইমাহ মানৰ আগতে সি বকুলীক বিয়া কৰাই আনিছিল।

ডুলুং নৈৰ কোনোবা এসোতা পানীত পকনীয়া উটি নৈৰ বুকু ভাগি পৰাৰ দৰে বংশীৰ জীৱনলৈও তেনে এটা ঘূৰ্ণায়মান পকনীয়া আহিছিল আৰু তাত পৰি বংশীয়ে হাবু ডাবু খাইছিল। নৈৰ বুকুৰ ওপৰত গঙ্গা চিলনী কেজনীয়ে মবল সাজিলে, দূৰৰ বাণীটোত চাকৈ চকোৱা হালে মাতিলে, বিব্ বিব্ বতাহত ছয়োপাৰৰ ওখ গছবোৰৰ তল শুকান পাতৰ মৰ্মৰ ধনিৰে মুখৰ হৈ পৰিলে বংশীৰ সেই ঘটনাটোৰ কথা মনত পৰে। দুৰ্ঘটনা বুলিয়েই আজিও বংশীয়ে তাক পাহৰিব পৰা নাই।

কেবছৰ মানৰ আগৰ কথা মাত্ৰ। বকুলীক ঘৰ সোমোৱাৰ কেমাহমানৰ পিচতে ঘটিছিল ঘটনাটো। বকুলীৰ গাত তেতিয়াও মাহ হ'লধীৰ কেঁচাগোন্ধ লাগিয়েই আছিল। মুখত বিহাৰ আঁচলৰ সোপা নোলোৱাকৈ তেতিয়াও তাই হাঁহিব পৰা নাছিল। বাওঁ হাতেৰে ওৰণিৰ আগ আঁচলটো থুতৰিব ওচৰত সযত্নে চেপা মাৰি ধৰিয়েই তাই ঘূৰি ফুৰিছিল। তেনেকুৱা দিনৰে কথা। সেই কথা মনত পৰিলেই বংশীৰ গাৰ অ'ত ত'ত বিষাব ধৰে। নৈৰ সোঁ মাজতো কেতিয়াবা হাত ভৰি কঁপি উঠে।

আহিন কাতি মাহতে সেই ছপৰীয়া বংশীয়ে ভাত কেটা খাই ঘাটৰ ঘৰটোৰ বাঁহৰ চাঙখনত বাগৰ দিছিল, নৈ পৰীয়া বতাহৰ মুছ মুছ বাঁৰ আমেজ লাগি তাৰ চকু মূদ খাই গৈছিল। হঠাতে নিচেই ওচৰতে মটৰ গাড়ী এখন বৈ যোৱাৰ শব্দত সি চকু

মক্ খাই সাৰ পাৰে। প্ৰথমতে সি ভাবিছিল ফবেষ্ট
 বিভাগৰ কোনোবা ডাঙৰ হাকিম আহিছে সিপাৰ
 বঙলালৈ। মাজে মাজে দুই এজন ডাঙৰ মানুহ চহৰ
 পৰা কুৰি মাইল দূৰ এই বঙলালৈ আহে। এইপাৰে
 গাড়ী বখায়। বংশীয়ে নৈ পাৰ কৰি দিয়ে। দূৰ
 জংঘললৈ চিকাৰ বিচাৰি বাৰ। বঙলাত ছাতি এৰাতি
 থাকি মদ মাংস খাই স্কুৰ্ত্তি কৰি গুচি যায়। ঠিক তেনে
 এটা অনুমান কৰি সি যেতিয়া গাড়ীৰ ওচৰ চাপি
 আহিল, তেতিয়া সি দেখিলে তাৰ অনুমান শুদ্ধ নহয়।
 জীপ গাড়ীখনৰ পৰা নামি আহিল তিনিটা প্ৰাণী।
 এহাল মেম-চাহাব আৰু এটা ডাঙৰ কুকুৰ। দুয়ো
 বিতচকু খুলি একেবাৰে নৈৰ গৰাৰ ওচৰ চাপিলহি।
 নৈখনৰ উজনি-নামনি কেউফালে চকুৱে দেখালৈকে দুয়ো
 বেঙামেলি চাই ললে। নিজৰ কথাতে কথা পাতিলে।
 বংশীয়ে মাত্ৰ বুকুৰ দৰে ভেৰা লাগি চাই বৈ গৈছিল।
 ভঙা ভঙা অসমীয়াৰে চাহাব জনে বংশীক ওচৰ পাজৰ
 ঠাইবোৰৰ কথা স্মৃতিছিল। বংশীয়ে কথা আৰু হাতেৰে
 অ'ৰ ত'ৰ ঠাইবোৰ দেখুৱাবৰ চেষ্টা কৰিছিল। মেম
 চাহাব হালে সিপাৰৰ বঙলাটো চোৱাৰ হেঁপাহ
 কৰিলে। বংশীয়ে নাওখনত থকা অকণমান পানীকণ
 ভৰিৰে চোঁচা মাৰি পেলাই দি গুৰি টিঙটো টান
 মাৰি একেবাৰে বামত তুলি দিলেহি। চাহাবৰ গাত
 ধৰি মেম গৰাকীও নাৰত উঠিল। কুকুৰটোও নাৰত
 জপিয়াই উঠি ললে। বংশীয়ে খুউব সাৰধানে নাও
 বাইছিল। হয়তো কেতিয়াও এনেকুৱা নাৰত মুঠা
 মানুহ—অলপ টলং ভটং কৰিলেই ভয় খাই যাব।

পাৰৰ পৰা বঙলালৈ প্ৰায় দুই ফালং বাট সিহঁতে
 খোজ কাঢ়িছিল। শুকান পাতেৰে বাটটো উপট
 পৰিছিল। খোজে পতি উঠা পাতবোৰৰ মৰ্মৰনি
 শব্দত কুকুৰটো তভক মাৰি মাৰি বৈ গৈছিল। বাস্তাৰ
 পৰা বঙলালৈ যাওঁতে বহুত ওপৰলৈ যোৱা যেন লাগে।
 টিলাৰ ওপৰত থকা এই চাং বঙলাৰ কেউকাষৰ দেউজ

বাঁহনিখনৰ মাজে মাজে থকা জোপা জোপা নাৰ্জি-
 ফুলবোৰ ফুলি দগমগাই আছিল। চকীদাৰটো ওচৰে
 গাৰ'ৰ লৰা। প্ৰায় ঘৰতে থাকে। মাজে মাজে আহি
 বঙলাৰ চুক-কোণ চিকুনাই যায়হি। কাঠৰ খট খট-
 টোৱেদি দৌৰ মাৰি উঠাদি মেম চাহাব হাল বঙলাৰ
 চাঙলৈ উঠিল। বাৰাণ্ডাৰ বেলেঙত ধৰি চালে দূৰ
 তলেদি বৈ যোৱা ডুলুংখন স্থবিৰ হৈ বৈ থকা যেন
 লাগে। ওখ ওখ গছবোৰৰ ফাঁকেদি অহা বদজাকে
 পানীৰ ওপৰৰ সৰু সৰু চৌবোৰত জিলমিল খেলে।
 বংশীয়ে বছৰৰ এই টিলালৈ উঠি ডুলুংনৈৰ এই ৰূপ
 চাইছে। তথাপি আজি যেন তাৰ সেইবেৰ খুউব নতুন
 নতুন লাগিছে। বঙলাৰ পৰা নামি আহি মেম চাহাব
 হাল ঘাঁহনি দৰাৰ ওপৰত বহিলহি। বুজি নোপোৱা
 কথাৰে সিহঁতে হাঁহিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। বংশী তাৰ
 ঘাটৰ নাৰৰ ওচৰলৈ গুচি আহিল।

চাহাব মেম বঙলাৰ পৰা ঘূৰি অহালৈ বাট চাই
 নাৰৰ আগটিঙতে বহুত সময় বংশী বহি আছিল। সৰু
 লৰাৰ দৰে পানীলৈ ভৰি ছখন ওলোমাই দি সি যেন
 অহুভৱ কৰিবৰ যত্ন কৰিছিল যে নৈখন বৈয়ে আছে।
 প্ৰায় আবেলি সময়ত মেম চাহাব উভতি আহিছিল।
 কুকুৰটো আগে আগে আহি নাৰত জপিয়াই উঠিলহি।
 মেম গৰাকী নাৰত উঠোতে বংশীয়ে লক্ষ্য কৰিছিল—
 প্ৰকট হৈ ওলাই পৰা মানুহজনীৰ দেহৰ ভাঁজবোৰে,
 কৃষ্ণ কেশ সজ্জাই, বন্ধিমা গ্ৰীবা আৰু দৃপ্ত ভংগীয়ে
 মানুহক অতি সহজেই অমানুহ কৰি পেলাব পাৰে।
 চুটিকৈ কটা চুলিবোৰ বতাহত ঢৌ খেলি খেলি তাইৰ
 গালমুখ ঢাকি পেলাইছিল। গাড়ীত উঠাৰ আগেয়ে
 চাহাবে স্মৃতিছিল নৈখন কিমান দ, উজাই বা ভটীয়াই
 কিমান দূৰলৈকে যাব পাৰি ইত্যাদি। এই পাহাৰীয়া
 নৈখন বৰ বেচি দ নহলেও অত্যন্ত খৰশোতা। খুউব
 ভালকৈ চালে তলৰ দুটা এটা ডাঙৰ শিল এতিয়াও
 চকুত পৰে। দুইফালং মান উজনিৰ নৈৰ মাজত থকা

প্ৰকাণ্ড শিল এটাত খন্দা খাই পানীয়ে এটা ছৰ্, ছৰ্, শব্দ তুলিছিল। তাৰ নিচেই ওচৰতে শিলটোৰ কেউ-কাষৰ পানীয়ে খন্দা মাৰি এটা পকনীয়াৰ সৃষ্টি কৰিছে। ঘাটৰ পৰা ভটীয়াই বহুত দূৰলৈকে যাব পাৰি। এমাইলমান ভটীয়াই গলেই ঢয়ো পাৰে বালি পোৱা যাব। সৰু ডাঙৰ লানি লানি ঘৰেৰে মানুহৰ গাওঁ পোৱা যাব। তাত নৈখন অলপ বহল হৈ পৰিছে।

তেওঁলোক ঘোৱাৰ লগে লগে আবেলি হৈ আহিল। বেলা পৰাৰ বহুত আগেয়ে এই মইনাপৰা ঘাটত বেলা নেদেখা হয়। ওখ ওখ গছবোৰৰ আঁৰত বহুত আগেয়ে বেলাটো লুকাই পৰে।

গধূলি ঘৰলৈ গৈ বংশী সহজ হব পৰা নাছিল। মইনাপৰা ঘাটত নতুন মানুহ সি খুঁউব কমেহে লগ পাইছে। সেই দিনা যেন সেই নতুন মানুহ হালে মইনা পৰা ঘাটটো নতুন কৰি পেলালে। পুৰণা ঘাটটোৰ প্ৰতি নতুনকৈ তাৰ মোহ এটা জাগিল। সেইদিনাও বকুলীয়ে খোৱা ঘৰত লোটা-চৰীয়া সজাই দিছিল। তাত খায়েই শুই পৰা বংশীৰ গাত কাপোৰ কানি জাপি দিছিল। কিন্তু বংশীয়ে আন দিনাৰ দৰে কাষতে শুই পৰা বকুলীৰ নাকটোত চুমা এটা খাই তাইক গালৈ চপাই লবলৈ পাহৰি গৈছিল। বকুলী কেতিয়ানো তাৰ ওচৰত শুইছিলহি আৰু ৰাতিপুৱা কেতিয়ানো উঠি গৈছিল—বংশীয়ে সেইদিনা কবকে নোৱাৰিলে।

পিচদিনা ৰাতিপুৱাই ঘাটলৈ আহি চহৰৰ পৰা গাখীৰ নিবলৈ অহা মানুহকেইটাক পাৰ কৰি দিছিল। সিহঁত পুৰণা মানুহ। চাইকেলত ওলোমাই লোৱা গাখীৰৰ টিনবোৰৰ আৱাজ শুনিয়েই বংশীয়ে সিহঁতৰ নাম কৈ দিব পাৰে। কাৰ গাখীৰৰ টিঙত ডুলুং নৈৰ কিমান পানী যায় সেইটোও বংশীৰ জনা আছে। ঘড়ীৰ কাটাৰ দৰে সিহঁত আহে যায়। প্ৰায় দুপৰ বেলা আগদিনাৰ দৰে সেইদিনাও একেখন জীপ গাড়ীয়েই তাৰ ঘাটৰ ওচৰত বৈ গলহি। চাহাব

একেজনেই—অৱশ্যে লগত আন কোনো নাছিল। আধাঘণ্টা মানৰ মূৰত এখন লৰীও ঘাটৰ ওচৰত বহিহি। লৰীত কাম কৰা মানুহ কেটামানে লৰীৰ ওপৰৰ পৰা বাৰহাতমান দীঘল আৰু তিনি হাতমান বহলৰ নাও এখন টানি আনি নৈত পেলাই দিলেহি। ধুনীয়া ৰঙা-নীলা ৰং কৰা নাও। পাতল কঠৰ তক্তাৰে সজা তলী-বহল নাও। তলং ভটং কৰিবৰ ভয় নাই। গুৰিৰ ফালে ইঞ্জিন লগাবৰ ব্যৱস্থা আছে। জীপখনৰ পৰা ধৰি মেলি ইঞ্জিনটো নমাই দিলে নাৱত। সৰু ইঞ্জিন। চাহাবজনে নাৱত নিজেই লগাই ললে। কল-নাৱৰ গুম্-গুমনিৰ শব্দবোৰ দুই পাৰৰ ওখ গৰাত খন্দা খাই খাই ওপৰতে ভাঁহি ফুৰিব ধৰিলে। প্ৰথম বাৰৰ বাবে ডুলুং নৈৰ বুকুত কল-নাৱৰ বঠাৰ চাব পৰিল। লৰীৰ মানুহ কেইজনে কোৱা মতে কোনোবা এখন বাগানৰ মেনেজাৰ তেওঁ। নতুনকৈ মেম বিয়া কৰাই আনিছে। এই বিলাক ক্ষুৰ্ভি কৰি ভাল পায়। লৰীখন ওভোটা হৈ লৈ গুচি গল।

চাহাবে কোৱা বাবে বংশীও নাওখনত উঠি ললে। চাহাবে নিজেই ইঞ্জিন চলাইছিল। ভটীয়নি পানীত বিজুলী বেগেৰে নাও চলিছিল। দুয়োপাৰৰ গছ-গছনিবোৰ খুব বেগেৰে পিচলৈ দৌৰিছিল। পাৰৰ গাঁৱৰ লৰা ছোৱালীবোৰে মেচিন নাৱৰ শব্দ শুনি পাবলৈ চপলিয়াইছিল। নৈৰ ওপৰত মৰল দি ফুৰা গঙ্গা চিলনী কেজনী চিঁৱৰি চিঁৱৰি আৰু দূৰলৈ আঁতৰি গৈছিল। ঘাটলৈ উভতি আহোঁতে নাৱৰ বেগ স্বাভাৱিকতে মছৰ হৈ গল। তথাপি ডুলুং নৈৰ সোঁতৰ বাধাকো নেওচি ঘাটলৈ প্ৰায় এমাইল বাট উজাই আহোঁতে বৰ বেচি সময় নেলাগিল। ঘাটত নাওখন ভালকৈ বন্ধা হল। ইঞ্জিনটো ত্ৰিপাল এখনেৰে ঢাকি দি চাহাবজন গাড়ীত উঠিলহি। বংশীৰ ওপৰতে ইঞ্জিন আৰু নাও চোৱা-মেলাৰ দায়িত্ব দি চাহাব গুচি গল।

পাৰৰ ঘৰটোতে সি ডাঙৰকৈ জুই একুৰা জ্বলাই ললে। এড়ি কাপোৰখনেৰে ঘোপ মাৰি লৈ বাঁহৰ চাঙখনতে শুই বাতিটো কটাই দিলে। পিচদিনা খুব দোকমোকালিতে ভতিজাক টোৱে চাউল তেল নিমখৰ টোপোলা এটা লৈ ঘাট পাইছিলহি। বংশীয়ে তাক বুজাই কৈ দিলে—ঘাটত চাহাবৰ নাও আছে—ইঞ্জিন আছে। চুৰি ডকাইতি হলে ঘাটৰ বদনাম। ওচৰতে ডুবা এটাত মাছমনীয়া কিছুমানেও জাল পেলাইছে। বাতি যদি কেনেকৈ তাৰ সেই মজ কাঠৰ নাওখন লৈ যায়হি—তেন্তে নাওখন বিচাৰি যাবলৈকে তাৰ উপায় নোহোৱা হব। ঘাটটো লৈ তেতিয়া সি কি কৰিব। বাটৰ লগত যেনেকৈ এই ঘাটৰ সম্বন্ধ আছে। তেনেকৈ এই নৈখনৰ লগত তাৰ নাওখনৰহে সম্বন্ধ বেচি।

দুপৰ বেলা আকৌ চাহাবৰ জীপ গাড়ী আহি ঘাটত বলহি। বংশীয়ে অলপ আগেয়ে মাত্ৰ ভাত খাই চাঙখনত বাগৰ দিছিল। তালৈ চাই হাঁহি এটা মাৰি চাহাবে মেম গৰাকীক হাতত ধৰি নাৱত তুলি দিছিল। নাৱৰ আগফালে গুৰিলৈ মুখ কৰি মেম গৰাকী বহি ললে। গুম্ গুম্ শব্দ কৰি কল নাও চলিব ধৰিলে। ক্ষন্তেকৰ ভিতৰতে নাৱৰ গুম্ গুমনি আঁতৰ হৈ গৈ শেষত হুগুন! হল। নাও বহুত ভট্টাই গুচি গৈছিল। বংশীৰ কাণত মেম গৰাকীৰ হাঁহিৰ খিলখিলনিবোৰ বাজি আছিল। চকুৰ আগত তাহি উঠিছিল পাতল চিল্‌চিলিয়া কাপোৰেৰে বান্ধি বাখিব নোৱাৰা তাইৰ ভৰা ঘোঁৱন। বহুত সময় নাওখন যোৱাৰ ফাললৈকে সি তথা লাগি চাই আছিল।

লাহে লাহে পাৰৰ গছবোৰৰ দীঘল দীঘল ছাঁবোৰে নৈৰ বুকুৰ ওপৰত সাকোঁ সাজি দিলে। বংশীয়ে সিহঁত ঘূৰি অহালৈ বাট চাই কেইবা ঘণ্টা ধৰি বহি বল ঘাটত। অলপ পিচত সিও ভট্টীয়নী পানীত তাৰ নাও এৰি দিলে। নৈৰ বুকুত কল নাৱৰ গুম্ গুমনি

হুগুনি প্ৰথমতে সি কিবা অঘটন ঘটাব ভয়ত ত্ৰস্ত হৈছিল। হঠাতে দূৰৰ মুকলি বালিটোত বদত বঙা নীলা চিকমিকনি তাৰ চকুত পৰিল। ওচৰ চপাৰ লগে লগে নাওখন জিলিকি পৰিল। নাৱৰ বচা এডালত সিহঁতৰ কাপোৰ কানিবোৰ উৰিব লাগিছিল। মুকলি বালিটোত তেতিয়াও ব'দজাক ভলকৈয়ে লাগি আছিল। নাওখনৰ ফালে নোচোৱাৰ ভাও ধৰি বংশীয়ে খুব জোৰত নাও চলাই দিছিল। হঠাতে তাক দেখি বালিটোৰ পৰা মেম-চাহাবহালে কিবা কৈছিল। সি হুগুনিলে। কেতিয়ানো সি আহি নেপালী গাওঁখন পালেহি কবকে নোৱাৰিলে। চকুত কিহবাৰ আমেজ তাৰ লাগি বৈছিল। দুক দুক বুকুখন কঁপিছিল। কিবা অলৌকিক যাদুৰে সেই মুহূৰ্ত্তবোৰ জীৱন্ত কৰি ধৰি বাখিবৰ বংশীৰ খুউব হেঁপাহ হল।

বেলি পৰোঁ পৰোঁ বেলা সি গাৰৰ পৰা ঘাটলৈ ঘূৰিছিল। ঘূৰি আহি বালিটো পাওঁতে তাত চাহাবৰ নাও নাছিল। নৈৰ পাৰে পাৰে সি নাও উজুৱাইছিল। লাহে লাহে গোটেই বালিটো দূৰৰ গাওঁবোৰৰ চাৰিসীমা জুৰি দিনৰ পোহৰ স্নান হৈ পৰিল। পশ্চিমৰ সোণগলা আকাশৰ ফালে চাই চাই বংশীৰ চকুত সেই বহল বালিটো নানা বঙেৰে বঙীন যেন লাগিল। সি ঘাট পোৱাৰ লগে লগে বেলি নেদেখা হৈ গল। ইতিমধ্যে চাহাব মেমে ঘাটত তেওঁলোকৰ নাও বান্ধি যাবলৈ ঘো-জা কৰিছিল। বংশী আহি পোৱাৰ লগে লগে চাহাবে কলে—নৈৰ দৃশ্যবোৰ খুউব ভাল লাগিছে। তেওঁৰ মাইকীয়েও সেইবোৰ খুউব ভাল পাইছে। নৈৰ উচ্ছ্বাসিত প্ৰশংসাত বংশীও ফুলি উঠিল। যেন সেই সকলোবোৰৰ একক গৰাকী সি নিজে। কিবা কৈ কৈ হাঁহি হাঁহিয়েই মেম চাহাবহাল মটৰত উঠি গুচি গল। সেই হাঁহিৰ শেষ শব্দবোৰে বংশীৰ বুকুত খুন্দিয়াই থাকিল।

বহুত আগেয়ে মইনাপৰা ঘাটলৈ একুৰা নামি

আহিছিল। দূৰব নেপালী গাৱঁৰ ঘৰমূৱা মহজাকৰ টিলিঙাৰ শব্দবোৰ বিনি বিনি ভাহি আহিছিল। গঙ্গা-চিলনী কেজনীও আঁতৰি গুচি গ'ল। নীলাকাশ বোকোচাত বান্ধি উৰি যোৱা বগলীৰ জাক নেদেখা হ'ল। চবাই-চিৰিকতিৰ চি'য়ৰ-বাখৰেৰে মুখৰ ঘাটটো হঠাত নীৰব হৈ পৰিল। বংশীয়ে নিজে ঘৰলৈ নোযোৱা কথাটো খুউব ভাবি চাইছিল। কিহৰ বাবে সি ইয়াত ৰাতি আছে। মেম চাহাবে গোটেই বছৰ জুৰি এই নৈত খেলিবলৈ আহিব, সি তেনেহলে বছৰ জুৰি ঘৰলৈ নোযোৱাকৈয়ে ইয়াতে কটাই দিব নেকি? কি যেন এক অজানা শক্তিয়ে তাক পৰিচালনা কৰিছে। সি খুউব গহীন হৈ কেতিয়াবা ভাবিছে—এই দুদিনৰ ভিতৰতে সি যেন খুউব বেলেগ কিবা এটা হৈ পৰিছে। কেতিয়াবা কেতিয়াবা অত্যন্ত দুৰ্দমনীয় আত্মিক প্ৰবৃত্তিয়ে তাৰ মনৰ মাজত ক্ৰিয়া কৰিব ধৰিছে। নিৰবয়ব এক নামহীন ব্যথাই তাৰ সমস্ত দেহ-মন আচ্ছন্ন কৰি পেলালে। কিবা এক প্ৰাচীন প্ৰবৃত্তিৰ প্ৰবোচনাত নিঃসংগ হৈ যোৱাৰ অনভিপ্ৰেত বন্ধনাত সি কঁপি উঠিছিল। তথাপি যেন কেতিয়াবা কেতিয়াবা তাৰ মনে এই নিঃসংগতাকে খুউব আপোন কৰি লব বিচাৰে। না-না যুক্তি-তৰ্কৰ শেলবে খকা-সৰকা তাৰ মনৰ অতলান্তত যেন এক বজ্জকঠিন আকাঙ্ক্ষাই বাঁহ লৈছে। লাহে লাহে মইনাপৰাৰঘাট জুৰি নদীৰ বুকুলৈ—কুঁৱলী ধূসৰ ৰাতি নামি আহিল।

ৰাতি শিলৰ ওপৰেদি বৈ যাওঁতে হোৱা শব্দত সি কেতিয়াবা চকু খাই সাৰ পাই যায়। কেতিয়াবা শুকান পাতৰ ওপৰত গছৰ নি'য়ৰ পৰি হোৱা টপ্-টপ্ শব্দত সি ভয় খাই উঠে। সেই ৰাতি সি এটা স্বপ্ন দেখিছিল—'চাহাবৰ গধূৰ মৰাশটো সি নৈৰ পৰা পাৰলৈ চৌচোৰাই তুলি আনিছিল। পাৰত বৈ মেমজনীয়ে খুউব কান্দিছিল। মৰাশটো আনি সি মেম গৰাকীৰ ওচৰত পেলাই দিলেহি। অলপ পিচতে সি দেখোন দেখিলে

সেয়া আচপতে মেম নহয়—তাৰ বকুলী। সি এখন ভৰি বামত আৰু সোঁ ভৰি নাৱৰ টিঙত থৈ বকুলীলৈ চাই আছে—আৰু এখোজ দুখোজকৈ বকুলী তাৰ ফালে আগবাঢ়ি গৈছে।' চকুমকুকৈ সাৰ পাই সি বহি পৰিছিলহি জুইকুৰাৰ ওচৰত। গোটেই ৰাতি সি সপোনটোৰ কথাৰে ভাবিছিল। তেনে এটা সপোন দেখাৰ মানে কি হ'ব পাৰে।

তাৰ পিচৰ দুটা দিন অত্যন্ত উৎকণ্ঠা আৰু উত্তৰ-খুণ্ডলৰ মাজেৰে পাৰ কৰিছিল বংশীয়ে।

সেই দুদিনৰ পিচত। সেইদিনা বিবাহ আছিল। খুউব পুৱাতে বকুলী আহি ঘাট পাইছিলহি। তাইৰ হাতত আছিল জা-জলপান, চাউল তেলৰ টোপোলা দুটামান। বংশীয়ে ঘাটৰ জুইকুৰা ডাঙৰকৈ ধৰি পুৱাই আছিল। ডাঠ গছ-গছনিৰ ফাঁকেদি সৰকি আহি বেলিয়ে তেতিয়াও মইনা পৰা ঘাট পোৱাহি নাছিল। আউজাই যোৱা ইকৰাৰ ছুৱাৰ খন একাঘৰীয়াকৈ থৈ বকুলী ঘৰটোৰ ভিতৰ সোমাল। বস্ত্ৰবোৰ ঠিক কৰি থলে। বংশীয়ে কথা আৰম্ভ কৰিবলৈ মুৰেই পোৱা নাছিল। তাই আহি তাৰ ওচৰতে বহি ললেহি।

“কি হ'ল, দাড়িয়ে, গোফে তেনেইজন বামাগণৰ ঋষি হৈ পৰিছে দেখোন। আমিহে কি দোষ লগালোঁ? ইয়াত যে নেথাই নবৈ বনবাস খাটিছেহি?”

প্ৰথম বাবৰ বাবে বকুলীৰ মুখত মুখ খুলি কোৱা কথা শুনিলে বংশীয়ে। এয়া নিমাতী কন্যা যেন মুখৰা হৈ পৰিছে। বিয়াৰ পিচৰ পৰাই বকুলীৰ যে তেনে এটা ধুনীয়া মাত আছে—সেই কথা বংশীয়ে কল্পনাই কৰিব পৰা নাছিল। বংশীয়ে মূৰ তুলি চালে। তাইৰ কপালৰ সেন্দূৰৰ ফোঁটটো জুই জ্বলাদি জ্বলিছিল। জলজলীয়া চকুটো তিববিবাই উঠিছিল। এহাত ওৰণিৰ তলৰ এইখন মুখ বংশীয়ে কেতিয়াবাহে চকা মকাকৈ যেন দেখিছিল—আজি ভালকৈ দেখিলে।

“খোৱা বোৱা নকৰাকৈ আছোঁ বুলিনো তোক

কোনে খবৰ দিলে ?”

“খবৰ দিব লাগিছেনে ? সেইদিনা আধা খোৱাকৈয়ে ভাত পানী এৰি মানুহটো পাতৰ পৰা উঠি আহি শুই পৰিছেগৈ। মই খোৱাৰ পিচতো সেইগাল ভাতৰ এগাল বৰকাণিত পৰিছেগৈ। কিমান খিনি খালে মানুহৰ পেট ভৰে আমি নেজানোনে কিবা ?”

টপ্, টপকৈ মানুহজনীৰ চকুৰ পৰা চকুলোবোৰ সৰি পৰিল। ভিতৰলৈ গৈ নেতৰা বাতি-কাঁহীবোৰ চাফা কৰিবলৈ নৈ পাৰলৈ আনিলে। জ্বাৰ এসোপা মুঠিয়াই লৈ বালিৰে বাতি কাঁহীবোৰ ঘঁহিব ধৰিলে। সেইবোৰ ধুইমেলি বাহিৰত পৰি থকা সোতাটোৰে চট্, চট্কৈ ঘৰটো সাৰি পেলালে। বিহাখন বাউসীৰ তলেদি মেৰিয়াই আনি কঁকালত খাচ মাৰি ললে। অলপ পিচতে বংশীয়ে ভিতৰৰ চৌকাত জুইচুঁৱাৰ মাত শুনিলে। লাহে লাহে এঘাৰ-দুঘাৰকৈ কৈ ঘোৰ তাইৰ কপাবোৰ বংশীৰ কাণত পৰিলহি।

“শোৱা কোঠাৰ বাকচ কেটাৰ চাবি কাঠ কেটা মোৰ হাতত থাকিল বুলিয়েই মই জানো ঘৰখনৰ গৃহিণী হব পাৰোঁ। আইতা আছে (শাহুয়েক), জা-ইঁত আছে, বৰজনা আছে, অতবোৰ মানুহক আঁৰ কৰি মইনো ক’বপৰা অমৃতটো আনি খুঁৱাব পাৰোঁ ? মোৰ ওপৰত যে ইমান খঙটো লৈ ইয়ালৈ গুচি আহিছে ?”

“খোৱা বোৱাৰ দুখত মই ইয়ালৈ অহা নাই।” বংশীৰ কথা শুনি তাই বাহিৰলৈ ওলাই আহিল। “নাওঁকেখন বন্ধিবলৈ নিজে নেথাকি বদনকে (ভতিজাক) দেখোন ইয়াত বাতি থাকিবলৈ কব পাৰে। কেবেহুৱা ডেকা লৰা, কিহৰনো জয়।” কথাবোৰ কৈ কৈ ভিতৰৰ পৰা জলপানৰ বাতি এটা আনি বংশীৰ আগত দিলেহি। জলপান খিনি হাতত লৈ বংশীয়ে তাইলৈ চালে। কববাত ঘঁহা খাই গোটেই কপালতে সেন্দুবৰ ফোটাটো বিয়পি পৰিছে। ধোঁৱাত চকুৰ পানী বৈ গৈছে। জুইৰ তাপত গোল মুখ-খনত টক্টকীয়া জেতুলী

পকাৰ ৰং ধৰিছে। কপালৰ আগৰ চুলিবোৰ আগ বাঢ়ি আহি গালত লেপেত খাই লাগি ধৰিছে। বংশীৰ গাৰ কোনো কোনো অংশত বিঘোৱা যেন লাগিল। অনতিপ্ৰেত এক ব্যথাৰ স্ক্ৰুপিং বিয়পি পৰিল তাৰ সমস্ত দেহত। নৈৰ ফাললৈ চাই দেখিলে—গঙ্গা-চিলনী জনীয়ে কেবাবাৰো খাপ মাৰি পানীৰ তলৰ ম’ছটো নিব নোৱাৰি ওপৰতে বৃষ্টি ফুৰিছে।

অলপ পিচতে চহৰৰ পৰা গাখীৰ নিবলৈ অহা মানুহকেটা পালেহি। বংশীয়ে সিহঁতক পাৰ কৰি দিলে। ইতিমধ্যে বকুলী ভিতৰত ভাত ৰন্ধাত ব্যস্ত হৈ পৰিছিল। অদ্ভুত মটৰৰ আৱাজ শুনি বংশী চকু খাই উঠিল। মটৰৰ শব্দবোৰ ওচৰ চাপি অহাৰ লগে লগে তাৰ বুকুৰ টপ্, চপনি বাঢ়ি গৈছিল। ঘৰবাই মটৰখন তাৰ নিচেই ওচৰতে বৈ গ’লহি। বকুলী ভিতৰৰ পৰা ওলাই আহিল। মটৰৰ পৰা নামি পৰা মেম চাহাবক দেখি তাই দীঘলকৈ ওৰণিটো বোৱাই দিলে। চাহাবে পৰিচয় স্নিধিলে। বংশীয়ে নিজৰে মাইকী বুলি বুজাই দিলে। মেম গৰাকীয়ে বকুলীলৈ চাই চাই খুঁৱি হাঁহিছিল। বংশীয়ে লক্ষ্য কৰিছিল— সেই হাঁহিব লগত যেন চুটিকৈ কটা চুলিবোৰে উজান দিছে—শৰীৰৰ বিলোল পেশীবোৰ দুগ্লিছে। ভৰি দুটাই হাঁহিছে—খুঁৱি হাঁহিছে। সি বকুলীলৈ চাইছিল—হাতৰ কাণৰ, ডিঙিৰ আ-অলঙ্কাৰ বোৰে তাইৰ শৰীৰ যেন ভীৰ হৈ পৰিছে। তলমূৰকৈ বকুলী বৈ আছিল। সেইদিনা বাতিৰ সপোনটোৰ কথা স্মৰি অলপ সময়ৰ কাৰণেও বংশীৰ মূৰটো হাঁচজ্বাই গৈছিল। হাঁহি হাঁহিয়েই সিহঁত নারত উঠিছিল আৰু ভটীয়াই নাও এৰি দিছিল।

বিব্, বিব্, বতাহত শুকান গছপাতবোৰ উৰি গছ তলবোৰত হৰ্-মূৰ্, শব্দ তুলিছিল। উজনীৰ শিলটোৰ কাষতে উঠা পকনীয়াতোৰ চৰ্চৰণি শব্দটো নৈৰ সোঁতৰ দৰে ভটীয়াই আহিছিল। বংশী আৰু বকুলীৰ

মাজত এটাও কথা নোকোৱাকৈয়ে বহুত সময় পাৰ হৈ গৈছিল। স্বপ্নাবিষ্ট লোকৰ দৰে নাতিদুঃস্থ বাণিটোলৈ চাই সি বৈ গৈছিল।

বহুত সময়ৰ মূৰত তেওঁলোকৰ নাওখন উজাই আহিছিল। ঘাট পাৰ হৈ উজাই যাওঁতে মেম গৰাকীয়ে হাঁহি হাঁহি হাত জোকাৰি পাৰলৈ চাই চাই গৈছিল। প্ৰবল বেগেৰে বোৱা পানীবোৰে উজনীমুখা নাৱত খুন্দা খাই আগ টিঙৰ ওচৰত বহুত ওপৰলৈ উঠিছিল। চাহাবে স্তূঢ় হাতেৰে ইঞ্জিন চলাইছিল। মেম গৰাকীয়ে ছই হাতেৰে ঢুফালৰ পানীবোৰ ভাঙি গৈছিল। বংশীৰ মনত তেতিয়া একো ভাৱনাই ঠাই পোৱা নাছিল। সোঁতৰ গতিয়ে মাজে মাজে যেন নাৱৰ গতি মন্থৰ কৰি দিয়ে, কেতিয়াবা যেন ইঞ্জিনটোৱে অসংলগ্নভাৱে শব্দ কৰি বৈ যায়। ঘাটৰ পৰা প্ৰায় ডেৰফালং মানেই নাওখন উজাই গল। মাজতে এবাৰ ইঞ্জিনটো বন্ধ হৈ আকৌ চলি গৈছিল। এবাৰ হঠাৎ ইঞ্জিনটো একেবাৰে বন্ধ হৈ গল। ঘাটৰ পৰা বংশীয়ে লক্ষ্য কৰিলে নাওখন কোনোবা এটা পাকত যেন সেই পকনৌয়াটোত পৰি গল। দুপাকমান ঘূৰি এবাৰ নাওখনে ওলাই গৈ খুব জোৰেৰে ওচৰৰ শিলটোত খুন্দা মাৰি দিলে। নাৱৰ পৰা কোনোবা এজন চিটিকি পৰিল। পাৰত বৈ বকুলীয়ে এটা সাংঘাতিক চিঁয়ৰ দিলে। স্বয়ংক্ৰিয় ভাৱে বংশীৰ ভৰি দুখনে নৈৰ পাৰে পাৰে বিজুলী সঞ্চাবে গৈ শিলটোৰ ওচৰ পাই নৈত

জাপ দি দিলে। বহুত দিনৰ চিনাকি এই নৈখনৰ এই ৰূপটো বংশীৰ বাবে একেবাৰেই অচিনাকি আছিল। কোনে কাক ক'ত চিঁয়ৰিছিল তালৈ বংশীৰ ভ্ৰক্ষেপ নাছিল—তাৰ মাথো লক্ষ্য আছিল এই ধৰোঁ ধৰোঁ অৱস্থাত উটি যোৱা মানুহজনীক ধৰি ৰখাৰ। ছবাহৰ সজোৰে দিয়া কোনোবা এটা হেঁচাত সি মানুহজনীৰ একেবাৰে কাষ পালেহি। কাউ বাউকৈ দুখন শুভ্ৰ মস্তণ হাতে তাক সাবটি লব বিচাৰিলে। থাপ মাৰি মানুহজনীৰ বাওঁহাতখন তাৰ সোঁ হাতৰ কাষলটিৰ তলত তৰাই সি পাৰলৈ টানিছিল। তাইৰ ক্লান্ত শৰীৰৰ সকলো ভাৰসাম্য এৰি দিছিল বংশীৰ ওপৰত। নৈৰ চোঁচ পানীৰ তলত আৰু চোঁচ লাগি গল বংশীৰ সৰ্কশৰীৰ। তাৰ অহুমান হল মানুহজনীৰ যি অংশই বংশীৰ গাত ঘঁহনি খাইছে—তাত যেন তেজবোৰ গোট মাৰি বৰফৰ দৰে চোঁচ হৈ পৰিছে।

পাৰত চাহাবৰ বুকুত মুখ গুজি মেম গৰাকীয়ে খুউব কান্দিছিল। চাহাবে মূৰত হাত ফুৰাই মৰম কৰিছিল। সেই দৃশ্য দেখি বংশীয়ে শৰীৰৰ অ'ত ত'ত বিষ অহুভব কৰিলে। মেচিন নাওখন ধৰি মেলি আনি ঘাটত বন্ধা হল। কাপোৰ কানিবোৰ শুকোৱাই লৈ চাহাব মেম মটৰত উঠিল। সিহঁত যোৱাৰ পিচতো বকুলীৰ চকু চকুপানীৰে জলজলীয়া হৈ আছিল। তেতিয়া তাইক বুকুলৈ চপাই আনি খুউব মৰম কৰিবৰ মন গৈছিল বংশীৰ।

অৰণ্যত নামিল ৰজনী

॥ অধ্যাপক নৱকান্ত বৰুৱা ॥

শংকা, দ্বিধা, হতাশা, এক্কাৰ
নায়কৰ মৃত্যুৰ পিচত কেৰাভান যাত্ৰীদল নিৰাশাৰে ভৰা।
সিহঁতৰ অন্তৰত কোনো লক্ষ্য, কোনো কামনাই আহি নোতোলে স্পন্দন
শেষ হ'ল আত্মাৰ ক্ৰন্দন সিহঁতৰ
দস্যুৰ ভীতিৰ বাদে ন'ই সিহঁতৰ আৰু অন্য কোনো বিশ্বাস বন্ধন

শংকা, দ্বিধা, হতাশা এক্কাৰ
নায়কৰ মৃত্যু হ'ল, কেৰাভান যাত্ৰীদল নিৰাশ-অধীৰ
অৰণ্যত নামিল ৰজনী।

অৰণ্যত নামিল ৰজনী ;
অন্ধকাৰ ভীতিৰ ৰাজত্ব দশোদিকে
ত্ৰাসত কম্পিত হিয়া মাল্লহৰ
বিভীষিকা স্বপ্ন দেখা যাত্ৰীবোৰে দ্বিধা ভৰা প্ৰাণলৈ
এটি খোজো পৰা নাই আগবাঢ়ি যাব।
কাল নাগিনীৰ দলে বিষৰ নিশ্বাস উগাৰিছে।
সোঁৱে বাঁৱে সিংহৰ গৰ্জন

আৰু জোঙামুৱা বাঘৰ গোজৰ
অৰণ্যত নামিল বজনী।

সঁচা কথা, আমিযে আহিলোঁ বহুবাট।
সঁচা কথা, আগবাটি আহি আছোঁ আমি।
তথাপিও কিয় বাক মানুহে পেলায় আজি তেজৰ চকুলো?
আমি যাম কোন ফালে?
কেনি আছে লক্ষ্য বাক?
ক'ত ই যাত্ৰাৰ হব শেষ?
কি বুলিলা? সূৰ্য আৰু চন্দ্ৰৰ সিপাৰে?
কি হ'ব ইমান পথ অতিক্ৰম কৰি, যদি আমি নিচেই কাষৰ
মানুহক নোৱাৰো বুজিব?
অৰণ্যত নামিল বজনী।
যাত্ৰীদল হতাশ অধীৰ—মই জানো হেতু আছে তাৰ।

পাৰ হৈ যাওঁতে যাওঁতে সিয়ে অসহ্য দংশন কৰে
বৰফ শীতল বায়ু অৰণ্যৰ—সিও যেন হৈছে বলিয়া
গছবোৰ বৈ আছে প্ৰকাণ্ড দৈত্যৰ দৰে
অস্তৰত ভীতিৰ সঞ্চাৰ কৰি
আৰু আৰু পৰিব তুঘাৰ
আৰু ই শীতল হব।
অৰণ্যত নামিল বজনী।

মাজে মাজে একাৰত জ্বলি উঠে এটি ছটি জোনাকী পৰুৱা,
পোহৰ, পোহৰ হব
হয়তোবা তাপ পাম—
কোনোবা যাত্ৰীয়ে ভাবে বহি,
কিন্তু হাঁয় জোনাকীয়ে নিদিয়ে উত্তাপ
পোহৰ যে সিহঁতৰ লালসাব তাড়ণাতে জ্বলে।

সঁচা কথা, হেৰুৱালো নাৱক আমাৰ।
তথাপিও আমাৰ চকুত আঁহা জলাওঁ পুনৰ আমি
সত্যৰ পোহৰ।
অন্তৰ ভৰাই লওঁ প্ৰীতিৰ উমেৰে আৰু অহিংসাৰ
শান্ত পোহৰেৰে
এইযে অৰণ্য, হ'ব এতিয়াই এখনি উদ্যান,
স্বাপদ-গৰ্জ্জন হ'ব মুহূৰ্ত্ততে ললিত সংগীত।
ক্ষতি নাই,
নামে যদি অৰণ্যত নামক ৰজনী। *

(* এটি 'মাধুনিক পাঞ্জাবী কবিতাৰ অনুবাদ ।)

হঠাতে বিচাৰি পালো নিজকে এদিন মই নীলোজ্জল মুক্ত আকাশত
আনন্দ মুখৰ এটি অমলিন পৰিবেশ পৃথিবীক আৰুৰি বখাৰ ;
প্ৰশস্ত বুকুত মোৰ অজ্ঞাতেই পচোৱাই থাপি থাপি ৰাখি গ'ল—
মনৰ সঁহাৰি পাই পৰিপূৰ্ণ, চুলিক'লা, সূচীভেদ্য নিবিড় আন্ধাৰ।

আক্ষেপ

কৃষ্ণকান্ত মিশ্ৰ
তৃতীয় বাৰ্ষিক, কলা

পোহৰৰ সন্ধানত নীৰৱে বাহিৰ হ'ল ক্লান্তহীন সূৰ্য্যমুখী মন
একেটি তৰাই মাথো আৱৰি ধৰিলে মোৰ প্ৰান্তহীন বিস্তৃত কক্ষপথ ;
হৃদয়ৰ কাষে কাষে উজ্জলিত কত শত বগা বগা সৰু তিল ফুল
কিয় জানো তৰাটিয়ে ডাৱৰৰ মাঞ্জে মাঞ্জে পথ এৰি ল'লে উপপথ।

এইবাৰ হেৰুৱালো নিজৰ সত্ৰাক মোৰ ফেণোচ্ছল উদেল জুৰিত
উচ্ছ্বসিত পৰাণক আগ্ৰহৰ জোনাকীয়ে মনে মনে ধৰিলে সাৱটি ;
হঠাতে খেয়াল হ'ল নতুন মাটিত এক অবিশাল ফুলনি পতাৰ—
স্মৃতি-স্নান চুপৰত নিৰ্ৰাসিত কাৰোবাৰ শেষ হ'ক নীৰৱ আকৃতি।

দিগন্ত বিস্তৃত এক সীমাহীন অৱণ্যই আঙুৰিলে ফুলনিৰ পথ
ক্লান্তিনীৰ পৃথিবীত ৰুদ্ধ হৈ গ'ল আজি পথ মোৰ অন্তশোচনাৰ ;
সেই ফুল, সেই বন জাহ গ'ল নিমিষতে সন্ধিয়াৰ স্নান পোহৰত
উৰ্দ্ধহীন, গতিহাৰা নদীৰ বুকুত ৰ'ল অৱণ্যৰ নিষ্ফল সম্ভাৰ।

ସୁନ୍ଦାଠାଠା

॥ ଅନିଲ ବକରା ॥

ତୃତୀୟ ବାର୍ଷିକ, ବିଜ୍ଞାନ

କଲିବୋର ଫୁଲ ହ'ଲ
ଫୁଲବୋରେ କଥା କ'ଲେ
ଶେଝାଲି ସରାଠା ଦରେ
କବିତା ସବିଲ ।
ବଗା କ'ଲା ବଞ୍ଚବୋର
ସନେ ସନେ ତୁଲ ହ'ଲ
ଫୁଲବୋରେ ତାତେ ଆହି
ଲୁକା-ତାକୁ ଖେଲି ଗ'ଲ ।

ধূসৰ পাণ্ডুলিপি : অৰণ্যৰ

॥ দেবেশ্বৰপতি গোস্বামী ॥

৪ৰ্থ বাৰ্ষিক, কলা

অচিন পখীৰ ভয়ান্ত আৰাও, মনো কঁপে সংশয়ত
স্বৰ্ঘ ক'ত? বিচাৰিছোঁ অৰণ্যৰ গহনে গহনে,
যাত্ৰাৰ উদ্যোগ-পৰ্ব বিবৰ্ণ ভয়ত।
সমুখত অবিশ্বাসী নিৰ্জন কান্তাৰ
পথৰ সংকেত, পাণ্ডুলিপি অৰণ্যৰ ধূসৰ যাত্ৰাৰ।

আৰু যে হ'ল—

মন-দৰ্শনেৰে ভীৰ

হৃদয়—জতুগৃহ নীড়,

বক্ত-চঞ্চল অধীৰ !!

এই যাত্ৰা, এই পথ অতি অনিশ্চয়
ভয়ে ভয়ে বিচাৰিলো দৃষ্টি আৰু স্বপ্নৰ, নতুন বলয়।

দেখিলো—

এই অৰণ্যৰ সন্তান সবুজ সাঁথৰ

আৰু বিলাসী; নিচা অজ্ঞেয় সন্ধান,

চিন্তাত সমুদ্ৰ ঐশ্বৰ্য, বাক্যত বিভূতি অপাৰ

অথচ অবোধ্য বহস্য তাৰ, পন্নহীন নাভীৰ গান্ধাৰ!

আৰু কলে—

: আমি যে অৰণ্য হায়, পৰিচয় ঘোৰ অন্ধকাৰ

নিসংগ, নিৰ্বাক, শূন্য, প্ৰয়াসী বিভাৰ!

শেষ ক'ত অভিশাপ, এই সন্ধ্যাৰ ??

আক জানিলো—

সুৰেৰে উতলা বাট, জটিল মৰম
পাকে পাকে বিজড়িত স্বলন আধাৰ,
আক ভয় হয়, জ্ঞানৰ জাহ্নবী সীমিত আমাৰ
নেজানিলো জীৱনো যে ইমান দিধাৰ ॥

তথাপি--

: শুনিছো ইয়াত পুনৰাব সাগৰৰ হ'ব অভ্যুদয় ;
গৰ্ভত নিহিত জাৰ ধ্বংসৰ বাট আক
সৃষ্টিৰ অসূৰ্ব বিন্ময় ।

আক হেনো—

প্ৰত্যয়—হিমালয় অচল আলয়,
হৃদয়—অধৰীবে! নিৰ্ভয় আশ্ৰয়
মন—অপস্মত দৰ্শনৰ ভয় ।

মানে তাৰ—

বক্তৰ চঞ্চল ছ্যতি ধাবমান—
যি বাটে বিলীয়মান—সূৰ্যৰ কাঁয়া
উজ্জীৱন অংকুৰ উল্লাস, আক ছাঁয়া
শেষ হলে হ'ব পাৰে তাতে
হুৰ্বোধ্য কুঁৱলীৰ মায়া ।

॥ পবিত্ৰ বৰগোহাঞি ॥

৪ৰ্থ বাৰ্ষিক, বিজ্ঞান

নক্ষত্ৰৰ গান শুনি কোনো এক আউসী বাতিৰ
সোণালী নদীৰ গতি শুদ্ধ হ'ল
তজ্জালমা কোনো এক কুমাৰী মনৰ।
পদূলিত বসন্তৰ গান—সপ্তৰ্ষিৰ স্বপ্ন আমন্ত্ৰণ—
এয়াতো চিনাকি গাওঁ অচিনাকী সমুদ্ৰ তীৰৰ
অবাক বিস্ময়ে য'ত উন্মোচন কৰি দিলে
কুমাৰীৰ সন্মুখৰ ৰূপালী পৰ্দাৰ।

স্বপ্নৰ আৱেশে আহি নৃত্যৰ ভঙ্গিমা দিলে—
তাল দিলে লয়লাস পদচালনাৰ
সৌৰভে আমোল কৰা বতাহে জগাই দিলে
হেজাৰ হেৰুৱা স্মৃতি ভল্গা পাৰৰ
ধূসৰ পাহাৰ হৈ অজগৰ অন্ধকাৰে য'ত
অচিনাকী জীৱনৰ ৰূপকথা কয়।

সময় নিশ্চক্ৰ হ'ল ভল্গাৰ বলুকাত, নিশ্চক্ৰ নদীৰ বুকুত,
কুমাৰীৰ মন হ'ল সাগৰৰ তৰঙ্গ উত্তাল
মনৰ পৰ্দাত হ'ল অমৰণ শিল্প সৃষ্টি কোন পিকাচোৰ—
—বিতোপন সৰোবৰ—ৰূপালী মাছৰ জিল্মিল
তেজীমলা কুঁৱৰীৰ বাজবাণী হোৱাৰ উৎসৱ।

বিস্মিত নয়ন দুটি হঠাতে এবাৰ আহি
স্তব্ধ হ'ল কুমাৰীৰ নখ দৰ্পণত
তাইবতো মুখত এয়া পূৰ্ণিমাৰ জোনৰ উদয়
আত্মাৰ প্ৰান্তৰ বেথি স্বপ্নোজ্জ্বল জোনালীৰ ভবঙ্গ তড়িৎ
এয়া কি অচিন ঠাই অচিনাকী সমুদ্ৰ তীৰৰ
ইফালে সিফালে চলে কুমাৰীয়ে যেন এক চকিত হৰিণী
ভৰিৰ তলত যাৰ সোণালী শস্যৰ তলি
দূৰ্গত সঙ্গিনীৰ অকুল আহ্বান।

ইমান উজ্জ্বল হ'ল হৃদয়ৰ বাটপথ বিকিৰিত আলোকেৰে
জোনালী মুখৰ
হঠাতে হেৰাই গ'ল নিমজ নিবিড় স্মৃতি
কুমাৰীৰ আপোন মুখৰ
হয়তো আছিল তাই এটি মন, ক্ষীণকায় কোনো এক
বন বিহঙ্গৰ
অথবা আছিল তাই আপোন বিলাস যাত্ৰ
কোনো এক ৰাজ কুমাৰৰ।
আত্মাৰ প্ৰান্তৰ ভেদি এনেতে আহিল ভাঁহি
নিসঙ্গ কৰুণ এটি অসহায় তবঙ্গ স্তবৰ
কুমাৰীয়ে ভাবি ললে—এই স্তব হয়তোবা তাইৰে
শ্ৰেষ্ঠ পৰিচয়।

প্ৰথম সন্তাস্থণ

যামিনী ফুকন

প্ৰাক্-বিশ্ববিদ্যালয় শ্ৰেণী,
বিজ্ঞান

কতবাৰ ভাবিছোঁ, ভগবান! নিজ কৰুণাত,
দেখুৱাবা মোক তোমাৰ নিভৃত সৌন্দৰ্য্য;
আপোনমনে আহি তুমি মোক দিলা দৰ্শন!
হৃদয়ৰ অনেক ক্ষুধা কৰিলা পূৰণ।
চকুৰে দেখিছো তোমাক, কৰ্ণস্বৰ শুনিছো কাণেৰে,
হে সুন্দৰী! কোৱা কথা এবাৰ মোৰ ফালে চোৱা;
কৱলগীয়া সকলো কোৱা তুমি মুগ্ধ ভাষণে,
অন্তৰৰ অভিলাষ মোৰ কাষত কোৱা অসংকোচে।

তথাপি
তথাপি মই নগলো প্ৰত্যয়।
হাজাৰৰ মাজত এয়া বাচিলে তোমাকে
মোৰ এই অবোধ হৃদয়ে।
অকলে থাকি আছিলো স্বাধীন,
তোমাৰ কাৰণে হায়! শিকলি ভৰিত মোৰ
চিৰদিন বৈ যাম তোমাৰ কাৰণে।

অদৃষ্টই শাসন কৰে নিখিল ভূবন,
শাসনত ৰাখে তেওঁ নৃপগণ,
নাৰীৰ হৃদয়, প্ৰাণ, প্ৰেম চিৰদিন

হৈ আছে তেওঁবেই অধীন ।
বন্ধৰ পৰা পাব হ'ব ক্ষয়, কি ফল তাৰ ?
অদৃষ্ট প্ৰেমৰ গতি নোৱাৰে কথিব হাঁয় !

বিষম নহবা সোণ নহবা মলিন,
আনন্দৰ আঞ্জি এয়া দিন ;
প্ৰাণপনে যুঁজ কৰিছো যুঁজত
আহা আঞ্জি জীৱন জুৰাওঁ ।
আনন্দৰ পাত্ৰ তুমি লোৱা হাঁহি মুখে
তুলি গুণ্ড পিয়লা মুখত ;
ভাৱনাৰ সাগৰত হুবুৰাবা মন
ধোঁত কৰা প্ৰাণ মোৰ মোহ-মদিৰাত ।

(ইৰাণৰ জাতীয় কবি ফেৰ্দৌসীৰ মূল কবিতাৰ অনুবাদ)

এটি গীত

॥ নলিনী বৰঠাকুৰ ॥

৩য় বাৰ্ষিক, বিজ্ঞান

সোণ জিল্মিল্ সূৰ্যমুখী
কাৰ পদশত মুখৰ হ'ল,
কোন ফাঙনে এই দেহাটিৰ
মন সঁফুৰা কঁপাই গ'ল ॥

দেহাৰঙৰ অৰূপ তানে
ধৰাৰ বুকুত বহন সানে,
পুলক জাগে প্ৰাণে প্ৰাণে
পৰাণ বীণৰ গানে গানে।
ক'তষে সপোন ভৰি ব'ল ॥
মন যে তোমাৰ আলোক অধীৰ
প্ৰাণত মধুৰ মায়ী
চবুজুৰিত অযুত সপোন
অৰূপ মেঘৰ হাঁয়া।

মন তুলিকাত তাৰেই ছবি
কোন কোঁৱৰে আঁকি গ'ল ॥

অসমীয়া ৰোমাণ্টিক

ক
বি
ত

॥ বাসুদেৱ ভৰালী ॥

৩য় বাৰ্ষিক, কলা

অসমীয়া সাহিত্যত পশ্চিমীয়া ৰোমাণ্টিক যুগৰ প্ৰথম প্ৰভাৱ পৰে ঊনবিংশ শতিকাৰ শেষ দুই দশকত কলিকতালৈ পঢ়িবলৈ যোৱা কেইজনমান উদ্যোগী অসমীয়া ছাত্ৰৰ যোগেদি। এওঁলোকে ইংৰাজী সাহিত্য পঢ়ি ৰোমাণ্টিক ভাবধাৰাৰ দ্বাৰা অনুপ্ৰাণিত হয় আৰু অসমীয়া সাহিত্যতো এই ভাব বোৱাই দিবলৈ উঠি পৰি লাগে। কলিকতাত “অসমীয়া ভাষা”ৰ উন্নতি সাধিনী সভা” আৰু ‘জানাকী’ কাকতৰ জন্ম এই অনুপ্ৰেৰণাৰে ফল বুলি কব পাৰি। ইংৰাজী সাহিত্যৰ দৰে অসমীয়া সাহিত্য-বুৰঞ্জীতো কবিতাৰ যোগেদিয়েই ৰোমাণ্টিক যুগে নৱ-প্ৰভাৱৰ সূচনা কৰে। চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা, লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা, হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী—

অসমীয়া ৰোমাণ্টিক কাব্যবেদীৰ প্ৰথম আৰু প্ৰধান পূজাৰী।

অসমীয়া ৰোমাণ্টিক কবিতাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিবলৈ লোৱাৰ আগতে ৰোমাণ্টিক কবিতাৰ লক্ষণ সম্বন্ধে কিছু জানি ৰখাৰ আৱশ্যক। অষ্টাদশ শতিকাৰ ইংৰাজী সাহিত্যৰ ধাৰা পৰ্যালোচনা কৰিলে দেখা যায়—এই যুগৰ কবি সকলে ফৰাচী আৰু লেটিন কবিসকলৰ অনুপ্ৰেৰণাত ব্যঙ্গ কবিতাকেই শ্ৰেষ্ঠ কবিতা বুলি ভাবিছিল। কবিতাত তেওঁলোকে কোনো দিব্যানুভূতি স্বীকাৰ নকৰি বৰং মন্তিক-প্ৰসূত বুদ্ধিনিষ্ঠ কল্পনাকেই তেওঁলোকে যথার্থ কবিতা বুলি গ্ৰহণ কৰিছিল অৰ্থাৎ, তেওঁলোকে কবিতাক প্ৰাণেৰে অনুভব

নকৰি মস্তিষ্ক খটুৱাই বিচাৰ আৰু বুদ্ধিৰেহে অমুভৱ কৰিছিল। এইবাবে তেওঁলোকৰ কবিতা নীৰস শব্দাঙ্কনৰ আছিল। এই জাতীয় কবিতাৰ তথাকথিত সংঘৰ্ষ বিৰুদ্ধে অষ্টাদশ শতিকাৰ প্ৰায় পোঁ মাজতে থে, গ'ল্ডস্মিথ, কুপাৰ, ব্লেক, বাৰ্ণাছ প্ৰভৃতিয়ে ক্ষীণ অথচ স্পষ্ট বিদ্ৰোহৰ সূচনা কৰি ইংৰাজী সাহিত্য কাননত এটি নতুন বাগিনী জুৰিলে।

ইয়াৰ পিছতে উনৈশ শতিকাৰ প্ৰাৰম্ভৰ পৰা ৰড্‌চৰ্চৰ্থ, কলেৰিজ, বাইৰণ, শ্যেলেী, কীটছৰ আগমনিত ইংৰাজ কাব্য সাহিত্যত এটি নতুন স্তৰৰ সংযোগ আহি পৰিল। ১৭৯৮ চনত ৰড্‌চৰ্চৰ্থ আৰু কলেৰিজে যুটীয়া ভাবে “Lyrical Ballads” নামে কবিতাৰ পুথি এখন প্ৰকাশ কৰি সাহিত্য ক্ষেত্ৰত যি যুগান্তৰ আনে তাকেই ইংৰাজী সাহিত্যত “Romantic Movement”-ৰ সূত্ৰপাত বুলি ধৰা হয়। এওঁলোকে ঘোষণা কৰিলে যে কবিতা হ'ব লাগে সাধাৰণ মানুহে বুজিব পৰা, ভাষা হ'ব লাগে সহজ সৰল অনাড়ম্বৰ আৰু বিষয় বস্তু হ'ব লাগে হৃদয়-সংবাদী। গতিকে এই শ্ৰেণীৰ কবিৰ হাতত চকুৰ আগত পৰি থকা দীনতম্ বস্তুবোৰেও বামধেম্বৰ বৰ্ণ বৈচিত্ৰ্য লৈ জিলিকি উঠিল; অতিৰিক্তিক বিষয় বস্তুও স্বাভাৱিক ৰূপত প্ৰসূত হ'ল। ৰোমাণ্টিক কবিতাৰ বাই লক্ষণ—তীব্ৰ কল্পনা-ধৰ্মিতা আৰু বিষয় বস্তু প্ৰেম, প্ৰকৃতি আৰু মানুহ। সেয়েহে শুক্ল নীলিমা কিম্বা সূদূৰ নিঃসঙ্গ তৰাৰ নীৰৱ সঙ্গীত, শিশু প্ৰকৃতিৰ অপূৰ্ণ বিস্ময়, অনাখৰি গ্ৰাম্য জীৱনৰ অপবিসীম শাস্ত মহিমা, অতীতৰ অন্ধকাৰৰ স্নান সৌন্দৰ্য্য, ব্যাধিত জনৰ হৃদয়কন্দৰৰ মৰ্মধ্বনি, প্ৰকৃতিৰ ৰূপ ৰস গন্ধ স্পৰ্শ আৰু শব্দৰ অপূৰ্ণ আমন্ত্ৰণ আৰু নগৰীয়া কৃত্ৰিম সভ্যতাৰ প্ৰতি বিৰাগ এই যুগৰ প্ৰতিটো কবিতাৰ ছত্ৰতে ফুটি উঠিল। সেইদৰে ৰক্ষণশীল মনোবৃত্তিৰ প্ৰাচীৰ ভেদ কৰি স্বাধীন চিন্তা আৰু আবেগৰ মুক্ত বিকাশৰ কাৰণে, সজাৰ পৰ্ব্বীয়ে নীড়

ভাঙ্গি মুকলি আকাশলৈ উৰাৰ দৰে ৰোমাণ্টিক কবিসকলৰ মনো অসীমৰ ফালে উধাও হ'ল :—

“Nor finds nor seeks he mortal blisses
But feed upon the aereal kisser.”

এই বাবেই তেওঁলোকক বহুতে পলয়নবাদী কবি বুলিও ক'ব খোজে। কোৱা বাহুল্য যে কছোৰ দৰ্শন আৰু ফৰাচী বিপ্লবে এই আন্দোলনৰ সততে প্ৰেৰণা যোগাইছিল।

পশ্চিমীয়া ৰোমাণ্টিক সাহিত্যৰ ভাব ধাৰাৰ প্ৰভাৱৰ ফল স্বৰূপে ভাৰতীয় সাহিত্যতো এক সাংস্কৃতিক নৱ-জাগৰণৰ আবিৰ্ভাব হ'ল। ইয়াৰ গুৰিতে আছিল বিদেশী শাসন। যদিও বিদেশীৰ ভাৰতীয় জীৱনৰ ওপৰত কৰা আধিপত্য ভাৰতীয়ৰ কাৰণে বৰ দুখাত্মক, তথাপি আনফালে সৌভাগ্যৰ কথা হ'ল এখে যে ইয়েই পশ্চিমীয়া ভাব ধাৰাৰ লগত ভাৰতীয় ভাব ধাৰাৰ এক অপূৰ্ণ যোগাযোগ স্থাপন কৰিলে। এই স্থাপনে ভাৰতীয় সাহিত্যক এটা বিশিষ্ট ৰূপত গঢ়ি উঠিবলৈ প্ৰেৰণা যোগোৱাৰ উপৰিও সামাজিক জীৱনতো এক নৱচেতনাৰ জাগৰণ প্ৰদান কৰিলে। পঢ়ুৱৈ সমাজৰ কচি অমুযায়ী সাহিত্যত ন ন বিষয় বস্তুৰ আবিৰ্ভাব হ'ল। অধ্যাপক শ্ৰীকমলেশ্বৰ শৰ্মাদেৱৰ ভাষাত কবলৈ হলে .....“সংবেদনশীল কবি-শিল্পী সকলে সাহিত্য-সংস্কৃতিৰ যি নতুন আজান দিলে, পৰাধীনতাৰ নাগপাশ দূৰ কৰিবলৈ সেয়ে হ'ল ভাৰতীয় সাহিত্যৰ স্যামন্তকমণি।”

সাহিত্যৰ ‘ৰোমাণ্টিছিজিম’ বা ‘নৱন্যাস’ মুখ্যতঃ পশ্চিম-মৰ অমুকৰণ, পশ্চিমৰ দৰে কোনো বিপ্লৱ বা আন্দোলন সন্মত নহয়। এই বাবেই ডক্টৰ সত্যেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মাদেৱে কৈছে—“ইউৰোপ বা ইংলণ্ডত যি যি কাৰণত ৰোমাণ্টিক আন্দোলনৰ সৃষ্টি হৈছিল অসমত সেইবোৰ কাৰণ প্ৰকাশ পোৱা নাছিল, অসমত ডাল ধৰিহে (engraft) সেই ৰোমাণ্টিক ভাৱাদৰ্শ স্থাপন কৰা হৈছিল।”

যেই নহওক এনে এক মহৎ অনুপ্ৰেৰণাৰ ফলত অচিৰেই অসমীয়া সাহিত্যত, বিশেষকৈ কবিতা সমূহত এক আমূল পৰিবৰ্তনে দেখা দিলে—

(ক) অতীতৰ ধৰ্ম প্ৰভাৱী বৈষ্ণৱ সাহিত্যৰ প্ৰচাৰৰ কাম কমি আহিল।

(খ) আগৰ কবিতাত ধৰ্ম ভাব মুখ্য ভাবে প্ৰতিবিম্বিত হৈছিল। বৰ্তমান ধৰ্মভাব গৌণ হৈ পৰিল।

(গ) ব্যক্তিত্বৰ স্বপ্ৰকাশেই ‘স্বেমহিম্বি ৰূপত’ ফুটি উঠিল।

(ঘ) দৈনন্দিন জীৱনৰ হাঁহি-কান্দোন, প্ৰেম, ঘৃণা, বিষাদ, প্ৰকৃতি ইত্যাদি কবিৰ বিষয় বস্তু হৈ পৰিল।

(ঙ) ছন্দ বৈচিত্ৰ্য আৰু নতুন নতুন শব্দ সঞ্জাৰেৰে কাব্য পূজাৰ বেদী ওপচি পৰিল।

(চ) প্ৰাচীন সংস্কাৰে জাতীয় চেতনাক বাট এৰি দিলে; “পূৰ্ণি চকুৰে পৃথিবীক নকৈ চাবলৈ” কবি সকল উঠি পৰি লাগিল। পূৰ্ণিৰ ভাবধাৰা, ৰীতি-নীতিৰ কাৰণে আমাৰ মাজত এটা আগ্ৰহ আহি পৰিল। ঘৰুৱা মাত-কথা, চহাজীৱনৰ অনুভূতি (pastoral) কবিতাত ফুটি ওলোৱা হ'ল। “ধনবৰ আৰু ৰতনী” তাৰেই এটি উদাহৰণ। অসমীয়াৰ আগৰ গীতি যুগৰ কাব্যই নতুন ঠাঁচ লৈ আত্ম প্ৰকাশ কৰিলে।

চমুকৈ ‘নৰন্যাস’ৰ স্বৰূপ কবলৈ গ’লে কব পাৰি—
“পূৰ্ণি সাহিত্যৰ সেৱক সকলে পুত পৱিত্ৰ মন্দিৰত সোমাই নিতে অতি সন্তৰ্পণে আৰাধ্য দেৱতাৰ পূজা-পাতল চলায়। নবন্যাস সেৱী কবি যোগীয়ে গহীন অটবী বা সুন্দৰ কাম্য কাননত সোমাই সৌন্দৰ্যৰ উপাসনা কৰে, ব্যক্তি প্ৰেমৰ পূজাত আপোন পাহৰে।”

অসমীয়া ৰোমাণ্টিক কাব্য বেদীৰ প্ৰথম হোতা হ’ল চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা। তেওঁৰ “বিস্ময়কৰ প্ৰকাশ” হ’ল “প্ৰতিমা” আৰু “বীণবৰাগী”। কবিতাত “ভৌতিক

(supernaturalism) পৰিবেশ”ৰ সাৰ্থক প্ৰয়োগে আগৰৱালাৰ কবিত্বৰ পৰিচয় দিয়ে। বৰ্ডচৱৰ্থৰ দৰে তেওঁৰ ভাষা আছিল সহজ-সৰল আৰু মধুৰ। বৰ্ডচৱৰ্থে যেনেকৈ প্ৰকৃতিক লৈয়ে কবিতা ৰচনা কৰিছিল আৰু প্ৰকৃতিৰ লগত পোন-টীয়া সম্বন্ধ পাতিছিল ঠিক তেনেকৈ চন্দ্ৰকুমাৰেও প্ৰকৃতিৰ ৰূপৰ মাজত অৰূপৰ সন্ধান পাইছিল।—

চন্দ্ৰকুমাৰৰ মানৱত্ব, অৰ্থাৎ মানুহৰ শ্ৰেষ্ঠ প্ৰকাশ কৰা প্ৰচেষ্টা সুপ্ৰশস্ত। এই তত্ত্ব ভাৰতীয় আদৰ্শত নথকা নহয়। “সবাবে উপৰে মানুহ সত্য, তাহাৰ উপৰে নাই”—চণ্ডীদাসেও এদিন তাকেই কৈছিল। কিন্তু সামাজিক জীৱনত তাক প্ৰতিপাদন কৰা হোৱা নাছিল। ব্যক্তিৰ মূল্য বা শ্ৰেষ্ঠত্ব ক’ববাত কোৱা হৈছিল যদিও সি সাহিত্যিক তত্ত্ব লৈয়ে আছিল। চন্দ্ৰকুমাৰৰ মানৱ তত্ত্ব ৰূপদান পাশ্চাত্য ভাব ধাৰাইছে দিছে বুলি কব পাৰি। পাশ্চাত্য সাহিত্যত মানুহক যিমানখিনি মূল্য দিয়া হৈছে আন ক’তো তেনে আদৰ্শ পোৱা নাযায়। চন্দ্ৰকুমাৰেও “মানৱবন্দনা”ত মানৱক “মানুহেই দেৱ, মানুহেই সেৱ” বুলিছে।

চন্দ্ৰকুমাৰৰ মতে “সৌন্দৰ্যৰ আৰাধনা জীৱনৰ খেল” যদিও তেওঁ গোটেই জীৱন কীটচৰ দৰে সৌন্দৰ্য আৰাধনাত বটাই দিয়া নাছিল—মাথোন পাখিৰ সৌন্দৰ্যৰ ক্ষণিকৰ আভাষহে তেওঁৰ কবিতাত পোৱা যায়। ৰাণ্টাৰ ডিলা মেয়াৰেও তাকেই কৈছিল :—

“Beauty vanishes, beauty passes
However rare, rare it be.”

পৰিবৰ্তনশীল বাহ্যিক জগতত কবিয়ে সদায় প্ৰকৃতিৰ এটা স্থায়ীৰূপ দেখিছিল। ধৰাৰ বুকুত সকলোবোৰ ক্ষণস্থায়ী আত্মাৰ ক্ৰন্দন হলেও প্ৰকৃতি সদায় যেন নিত্য। কবিয়ে কৈছে :—

“ক’ৰ কোন কিবা হ’ল
চিন স্মৃতি পমি গ’ল
প্রকৃতি যে তেনেকৈয়ে ব’ল।”

চন্দ্ৰকুমাৰ কবিতাত আধ্যাত্মিকতা গুণ ডন আদি ইংৰাজ মনস্তাত্ত্বিক কবিসকলৰ দৰে লক্ষণীয়। এই আধ্যাত্মিকতা বিশেষকৈ দেখা যায় তেওঁৰ অদ্বৈত দৃষ্টি-ভঙ্গীত। “সমস্ত বিশ্ব এক অদৃশ্য মহাশক্তিৰ (Universal soul) বিকাশ। ময়ো সেই মহাশক্তিৰ এটি স্ফুলিঙ্গ। গতিকে ময়েই বিবাট আত্মা বা ভগৱান বা ভাৰতীয় আধ্যাত্মিক দৰ্শনৰ ‘সোহং’।”

আগৰালাৰ গীতি কবিতাৰ যোগেদি ব্যক্তগত অনুভূতি, বিশ্বাস আৰু ভাব প্ৰকাশ কৰা বীতিবোৰ পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ অধ্যয়নৰ ফল। সেয়েহে কবিৰ “বীণবৰাগী”ৰ টোকাৰীত মাজে মাজে বৰ্ডচৱৰ্থ আৰু শ্যেলীৰ কবিতাৰ চিনাকী স্মৰণনিবলৈ পোৱা যায়। “পুৰণিক ভাঙ্গি নতুন জগত এখনৰ কল্পনা কৰাৰ প্ৰয়াস”, শ্যেলীৰ “West wind” অৰু স্পষ্ট প্ৰতিধ্বনি।

চন্দ্ৰকুমাৰ আছিল কবি খনিকৰ। তেওঁৰ যি “প্ৰতিমা” অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰোমাণ্টিক বেদীত প্ৰতিষ্ঠা কৰিলে সেই “প্ৰতিমা”ক লৈয়ে এদিন বেজবৰুৱাই কৈছিল— “প্ৰতিমা খনি সৰু কিন্তু নিৰ্ভীৰ সোণৰ।” তেওঁৰ কাব্য প্ৰতিভা সম্পৰ্কে ডিব্ৰুগড়ৰ নেওগ ডাঙৰীয়াই কোৱা এঘাৰ কথা প্ৰণিধান যোগ্য “স্বৰূপতে মানব প্ৰেমৰ এই মধুৰ আৰু গধুৰ বাগীৰে চন্দ্ৰকুমাৰ কবিতা চিব মুখৰ।”

অসমীয়া সাহিত্যৰ ‘মেথিউ আৰ্নল্ড’ লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাই জোনাকী যুগত “ৰোমাণ্টিছিজিম” অৱতাৰণা কৰাত দ্বিতীয় স্থান লাভ কৰিছে বুলিব পাৰি। ইংৰাজী সাহিত্যত চাৰ্লচ ডিকেন্‌চক হাশ্ব বসৰ পুত্ৰপাক বুলি “Father of the Romantic Novels” নামে অভিহিত কৰা হৈছে। ঠিক তেনেকৈ হাশ্বৰসিক বেজবৰুৱাও “বসৰাজ বেজবৰুৱা” বুলি জনাজাত।

“কদম কলিৰ”ৰ কবিতা সমূহ খুঁটীয়া আৰু ব্যঙ্গাত্মক যদিও মৌলিকতা সম্পন্ন। “কদম কলি”ৰ পাতনিত তেওঁ লিখিছিল— “কবিতা হওক বা নহওক, কলমৰ খজুৱতি মাৰিবলৈয়ে মনত যি আছে তাকে লিখিছোঁ...।” কবলৈ গ’লে কাব্য প্ৰতিভাতকৈ হাশ্বৰসেই তেওঁৰ লিখনিত প্ৰধান অংশ গ্ৰহণ কৰিছিল। ক’ৰবাত কেতিয়াবা দুই এফাঁকি কবিতা ভালকৈ লিখিব খুজিলেও মাজতে ৰূপাবৰ বৰুৱাৰ আগমনিয়ে সকলো পণ্ড কৰি থৈ যায়। অনুপ্ৰাণিত হৈ যি কেইটা কবিতা লিখিছিল সেই কেইটাৰ সূপ্ত হৈ থকা কবিজনক আমি বেজবৰুৱাৰ মাজত দেখা পাওঁ। এই সময়ৰ কবিতাবোৰৰ মাজত “দুখৰ” প্ৰভাব বৰ বেছি আছিল আৰু সেইবোৰ নিৰ্দিষ্টবাদে সাহিত্যত সোমাই পৰিছিল। কিন্তু বেজবৰুৱা তাৰ পৰা ফালবি কাটি আহিল। তেওঁৰ মতে “অতীতৰ বিষাদ কাহিনীবোৰ আৱৃতি কৰিলে মনলৈ দুৰ্বলতা আহে; সবলতা আনবলৈ একমাত্ৰ উপায় গোঁৱৰ কাহিনীবোৰ সোঁৱৰণ কৰা।

“গুনা ঐ ব বাগী, আনন্দ কাহিনী, অসমৰ যশ বাশি।
শ্ৰীয়া মোৰ হেৰ বলৱন্ত হোক পৰাণ উঠক উল্লাসি ॥”

বদেশ প্ৰিয়তা আৰু জাতীয়তা বেজবৰুৱাৰ কাব্যৰ বিশেষ অৱদান। যেনেকৈ বুটেনৰ জাতীয় সঙ্গীত “Rule Britannia, Britons never will be slaves,” ভাৰতৰ যেনেকৈ “জনগণ মন” জাতীয় সঙ্গীত ঠিক তেনেকৈ “মোৰ দেশ” বেজবৰুৱাৰ অসমীয়া জাতীয় সঙ্গীত। ইয়াতে অসমীয়াই পায় দেহত অসীম বল, ঐক্যৰ এটা তান।

পুৰণি লোকগীতৰ (Ballads) আৰ্হিত বেজবৰুৱাই “মালতী”, “বৰ আৰু সৰু”, “খনবৰ-বতনী” আদি ৰচনা কৰিছিল। এনেকুৱা কবিতাত প্ৰকাশ পায় সহজ, সবল অথচ মৰ্মস্পৰ্শী চহা-জীৱনৰ ছবি। এই পৰ্যায়ৰ

বেলাডক “কৃত্ৰিম বেলাড” (Artificial Ballads) বুলিব পাৰি। ই ৰোমাণ্টিক যুগৰ এটা নতুন অৱদান। ইংৰাজ কবি স্কটৰ নাম সেই কাৰণে ইমান জনাজাত। বেজবৰুৱাই বিশেষকৈ “দনবৰ-বতনী”ৰ মাজেদি ফুটাই তোলা লুইতপৰীয়া ডেকা দনবৰ কৰুণ কাহিনী সঁচাকৈয়ে অতি মৰ্মস্পৰ্শী।

“প্ৰিয়তমা”, “প্ৰিয়তমাৰ সৌন্দৰ্য্য” আৰু “ভ্ৰম” কবিতা যদিও প্ৰেমমূলক তথাপি “পিয়তমা”ৰ বাহিৰে আন কবিতা দুটাত ইন্দ্ৰিয় আসক্তিৰ স্তৰ অতিক্ৰম কৰি হৃদয়ৰ প্ৰেমৰ ছুৰাৰ মুকলি কৰি দি বনৰীয়া চৰাইৰ দৰে মুক্ত প্ৰেমৰ জয়গান গাইছে। বাহ্যিক দৃষ্টি ভঙ্গিৰে চাই কাবো হৃদয় প্ৰদেশত প্ৰবেশ কৰি নোৱাৰি। কিন্তু প্ৰেমৰ আকৰ্ষণ এনে ভ্ৰমাত্মক যে কবিং প্ৰেমিকে জুইৰ দহন কাৰ্য্যকো পাহৰি যায়।

বেজবৰুৱাই “প্ৰেমত ঘূৰিছে ভূমণ্ডল, প্ৰেমত ফুলিছে শতদল” বুলি যি প্ৰেমৰ জয়গান গালে, সেই প্ৰেম যদিবাত যেন চিৰকাল মচণ্ডল হৈ থাকিব।

শ্ৰেণীৰ দৰে বেজবৰুৱাইও “আকাশে বতাহে চুমাৰ” বাতৰি পাই কবিৰ অন্তৰৰ ভাববাশি উঠিল উঠি “চুমাৰ” প্ৰতি আগ্ৰহশীল হৈ পৰিছে।

সদায় দেখি থকা বস্তুবোৰকো এটা বিস্ময় আৰু বিমুগ্ধ অৱস্থাৰ মাজেদি নানা ভাবে চোৱাটো ৰোমাণ্টিক কবিসকলৰ লক্ষণ। এটা বস্তুৰ লগত আন এটা বস্তুৰ সাদৃশ্য “ভ্ৰম” কবিতাৰ মাজেদি ইমান ওচৰলৈ টানি অনা হৈছে যে সময়ত ছয়োটা বস্তুৰ মৌলিক পাৰ্থক্য বিশ্লেষণ কৰা অসম্ভৱ হৈ উঠে। সেইবাবেই বাঁহীৰ মাতত বনদেৱীৰ গীত, শেৰালি মালাত তৰাৱলীৰ বিভ্ৰম, গোলাপ ফুলৰ লগত প্ৰিয়াৰ চকুৰ সাদৃশ্য, পুখুৰীৰ লগত প্ৰেমিকাৰ হিয়া, পানীৰ লগত প্ৰেম ৰস, পখিণাৰ বুকুত প্ৰিয়াৰ খোপাৰ সপোন, কৃষ্ণ পখীৰ লগত বাধাৰ কান্দোনৰ প্ৰতিধ্বনি, মইনাৰ সৈতে বিৰহীৰ হুমুনিয়াহ আৰু প্ৰিয়তমাৰ লগত সন্নিৱাসৰ ৰূপৰ ভ্ৰান্তি হব খোজে।

যেই নহওক এটা কথা বেজবৰুৱাৰ কবিতা সম্বন্ধে কব পাৰি যে পাতলেই হওক বা গহীন কবিতাই হওক তাত নিৰাশাবাদৰ কোনো স্থান নাই। বেজবৰুৱা আশাবাদী জীৱনৰ জলন্ত প্ৰতীক।

চন্দ্ৰকুমাৰ আৰু বেজবৰুৱাৰ দৰে ৰোমাণ্টিক কবি হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী হ’ল “ত্ৰিমূৰ্ত্তিৰ তৃতীয়টি।” “ফুল আৰু চাকি” নামৰ পুথিত কিছুমান জোনাকী যুগত প্ৰকাশ হোৱা আৰু কিছুমান তাৰ পিছতো ৰচিত হোৱা কবিতা সন্নিবেশ কৰা হৈছে। “প্ৰিয়তমাৰ চিঠি” নামৰ কবিতাত প্ৰথম চতুৰ্দশপদী (চনেট) কবিতাৰ আবিৰ্ভাব। এই কবিতাৰ ভাব আৰু আদৰ্শ উচ্চস্তৰৰ।—

“কুকুৰা ঠেঙীয়া এই আখৰ-কিটিত
যি অমিয়া ঘঁহা আছে, ক’তো আৰু নাই।” ইত্যাদি

ইয়াৰ বাহিৰেও “কাকো হিয়া নিবিলাওঁ”, “কাকুত” আদি অসমীয়া ৰোমাণ্টিক কাব্য বেদীলৈ শ্ৰেষ্ঠ দান। গোস্বামীৰ কবিতাত সংযত কল্পনা আছে, গাষ্ঠীৰ্য্য আছে আৰু আছে বেজবৰুৱাৰ দৰে আশাবাদৰ চানেকী। “সংসাৰ স্মৃতি ঠাই, যি বিচাৰোঁ তাকে পাই”—বুলি তেওঁ জগতখনতেই স্মৃতি দেখা পাইছে। মূঠতে গোস্বামীক অসমীয়া সমাজে বিশেষকৈ প্ৰথম চনেট লিখক হিচাপে পাহৰিব নোৱাৰে।

জোনাকী যুগৰ অন্যতম কবি “মই অকলশৰীয়া, চিৰকালেই অকলশৰীয়া” বুলি কোৱা যতীন্দ্ৰনাথ ছৰৰা অসমীয়া সমাজৰ এটা বিৰাট সাঁথৰ। এওঁৰ হাততে ৰোমাণ্টিক ভাবাদৰ্শৰ গীতি-কবিতাই পূৰ্ণ বিকাশ লাভ কৰে—“আপোন স্মৃতি” আৰু “বনফুল”ৰ মাজেদি। কাৰুণ্য কবিতাৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য। জীৱনত অহা বিফলতাই কবিৰ প্ৰেমিক হৃদয় ভাঙি চুৰমাৰ কৰি থৈ গৈছে। কবিয়ে কৈছে:—

“কোনোৰে দূৰতে চায়
কোনোৰেবা চুই যায়
চেনেহ কণিকা বুলি কৰো তাকে ভুল;” ইত্যাদি

এদিন ইংৰাজ কবি শ্যেলীয়ে জীৱনৰ কাঁইটৰ আঁচোৰ
সহ কবিৰ নোৱাৰি চিঞৰি উঠিছিল—

“Oh, lift me as a wave, a leaf, a cloud !”

কবি ছৰবাবো সেই দৰে অসহায় ভগ্ন জীৱনে
কাৰোবাৰ সহায় বিচাৰি ‘প্ৰাণ তেওঁৰ পৰিছে ভাগৰি।’
কবিৰ “অতীতৰ মধুৰ সোৱৰণী বিনি-বিনি পৰিছে কাণত;”
কাৰণ জীৱন ক্ষণভঙ্গুৰ হলেও প্ৰেম শাস্ত—ই ৰোমাণ্টিক
কবিতাৰ এটা বিশেষ লক্ষণ। “এবি অহা প্ৰেমৰ
সপোনে” তেওঁৰ ভগ্ন হৃদয়ত বাৰে বাৰে খুন্দিয়াই দিছে
“অতীতক নাযাবা পাহৰি।” তেওঁৰ কাৰণে “অতীতেই
ভবিষ্যত।”

ছৰবাৰ কবিতাৰ এটা বিশেষত্ব হ’ল ই প্ৰতীক ধৰ্মী।
কবিৰ জীৱনৰ প্ৰতীক এজন পথিক [নাৱৰীয়া ‘ক’]—
“অসীমৰ সীমাৰ মাজত” তেওঁ ঘূৰি ফুৰে। “পশু-পক্ষী
গছ-লতা” পথিকৰ লগৰীয়া। মেথিউ আৰ্নল্ডৰ
“Scholar Gipsy”ৰ দৰে তেওঁ (পথিক) মানুহৰ
সংসৰ্গ নিবিচাৰে—কাৰণ, মানুহৰ জীৱন এটা উকুঙা
হাঁহি। মানুহৰ তাল পোৱা, ধন-ঐশ্বৰ্য্য, আশা-স্বপ্ন
সকলোটিয়েই যেন “মৰীচিকা ভ্ৰম।”

ৰোমাণ্টিক কবিতাত বিবহৰ গোৰো মুখৰিত।
“অতীতত শ্ৰেয়সীক পোৱাৰ পূৰ্ণ স্মৃতি”য়ে আজি বিবহৰ
দাবানল হুমাৰলৈ আনি দিয়ে “শান্তিৰ নিভৰা।” তাতেই
কবিৰ “জীৱনৰ প্ৰেমৰ গোৰ।”

ব্যক্তিগত জীৱনৰ ফাঁকেৰে মানব জীৱন দৰ্শন,
ৰোমাণ্টিক কবিতাৰ লক্ষণ ছৰবাৰ দৃষ্টিতো ধৰা
দিছে :—

“হাঁহি আৰু চকুলোৰ কৰুণ মিলন
এয়ে হাঁয় মানব জীৱন।”

কবি শ্যেলীয়েও এদিন কৈছিল :—

“Our sweetest songs are those that tell
of saddest thought.”

ৰোমাণ্টিক কবিৰ দৃষ্টিত প্ৰিয়াৰ লগত সন্তোষৰ
কোনো আকাঙ্ক্ষা নাই, আছে “ছপ্তাপ্য” প্ৰণয়িনীক
লাভৰ চেষ্টাহে। কিন্তু প্ৰিয়া হৈছে, “সোণালী সপোন
যেন আৰবে জীৱন”।

কবি ছৰবা আশাবাদী নে নিৰাশাবাদী এই কথাটো
এসময়ত সমালোচক সকলৰ মাজত হে-ঠে লাগি
পৰিছিল। লোক-লোকালয়ৰ পৰা আঁতৰি “পাহৰণি”
নৈৰ দাঁতিত “অকলে থাকিম বুলি সাজিছোঁ ইয়াতে
পঁজা” বুলি আনৰ চকুত ধূলি মাৰিলেও ছৰবাই অন্তৰ্দৃষ্টি
সম্পন্ন তীক্ষ্ণ সমালোচকৰ হাতত এদিন ধৰা পৰিল
“মোৰ ই হিয়াৰ্খান জেতুকা পাতৰ দৰে” বুলি কৈ।
জেতুকা পাত বাহিবত সেইজন্ম হলেও মোহাৰ মাৰিলেই
ভিতৰৰ পৰা তেজ বঙা বং ওলাই আহে। কবি ছৰবাৰ-
অন্তৰখনো জেতুকা পাতৰ দৰেই নোপোৱাৰ বা পাই
হেৰুৱাৰ বেদনাৰে জৰ্জৰিত আৰু বাহ্যিক বৈবাগ্যৰ ভাও
এটি ছদ্ম আৱৰণ মাথোন। প্ৰেম-প্ৰীতি-ভাল পোৱা
“মিছা মৰীচিকা” বুলি মানৱ সমাজৰ পৰা ছৰবা আঁতৰি
থাকিব খোজে অকল চকুৰ পানীক ঢাকি বাধিব
কাৰণে। “পখিলা”ৰ দোহাই দি পৃথিবীৰ কক্ষ বাস্তৱক
এবাই চলিব খোজে—তেওঁৰ এই অভিনয় ধৰা পৰাৰ
ভয়ত। কবিৰ আটাইবোৰ কবিতাৰ মাজেদিয়েই এই
কথাটো ওলাই পৰে যে তেওঁ “কবা” এটি বিচাৰিছিল
নাপালে; আৰু সেয়ে তেওঁৰ “কাৰোবাৰ” ওপৰত
বিৰাট অভিমানে। অথচ তেওঁ আশা কৰে—“কোনোবাই”
যেন মৰণৰ আগমুহূৰ্ত্ততো আহি তেওঁক “আপোন”
বুলি সাৱটি লব।—

“চকুজুৰি মুদাৰ আগেয়ে

ঢালা আহি তোমাৰ মৰম,

মৰণৰ আগেয়ে এবাৰ
হ'ক মোৰ সাৰ্থক জনম।”

ইয়াৰ পিছতো ছৱৰাক নিৰ শাব দী বুলি কব পাৰি
জানো ?

প্ৰকৃতিৰ শান্তিময়ী ৰূপ ফুটাই তোলা বোমান্টিক
কবিসকলৰ কবিতাৰ এটা বিশেষ লক্ষণ। ৰুডচ'ৱৰ্থৰ
কবিতাত যেনেকৈ প্ৰকৃতিৰ শান্ত আৰু সজীৱ ৰূপ এটা
পোৱা যায়, বিহগী কবি বহুনাথ চৌধাৰীৰ কবিতাতো
সেইদৰে এটা শান্ত আৰু সজীৱ ৰূপ পৰিলক্ষিত হয়।

গীতি কবি চৌধাৰী মুখ্যতে প্ৰেমিক কবি—সৌন্দৰ্য্যৰ
উপাসক। প্ৰেম আৰু সৌন্দৰ্য্যৰ এক অপূৰ্ণ সমন্বয় ঘটি
মূৰ্ত্ত প্ৰকাশ পাইছে তেওঁৰ প্ৰায় চবাই কবিতাত।
কল্পনা-বিলাসী কবি, চবাইৰ স্নমধুৰ সঙ্গীতৰ ধ্বনিত
“তোমাৰ সঙ্গীতে প্ৰিয়ে জানে কি মোহিনী” বুলি
প্ৰেমিক হৃদয় জাগি উঠে।

কবিৰ দৃষ্টিত প্ৰিয়তমৰ অপেক্ষাৰতা বাউলী প্ৰেমিকা
ৰূপে “গুটিমালী” ফুলেও ধৰা দিছে। এয়ে বোমান্টিক
কবিৰ দৃষ্টি।

প্ৰকৃতিৰ যি খণ্ড সৌন্দৰ্য্য বাশি আছে, তাৰ মাজতেই
সোমাই আছে বিশ্ব অখণ্ড ৰূপ। এই অখণ্ড ৰূপ ধৰা দিয়ে
কবিৰ মানস চকুত। কবি চৌধাৰীৰ দৃষ্টিতো ধৰা দিছে
চবাইৰ সৌন্দৰ্য্যৰ মাজেদি—

“তয়েই অলকানন্দা প্ৰেম মধুৰিম’

জগতৰ অল্পম

তয়ে অতি প্ৰিয়তম।”

তয়েই বসন্ত দূত শাবদ প্ৰতিমা

প্ৰচাৰিছ ঘৰে ঘৰে মিলন মহিমা। [দহিকতৰা]

চৌধাৰীৰ কবিতাত প্ৰকাশ পোৱা “চবাই”
যেন “তেওঁৰ জীৱনৰ আৰাধনাৰ প্ৰতীক।” “স্বৰ্গীয় দূতৰ

বেশে কণ্ঠে সুধা সানি” জগতক মুখৰিত কৰা চবাইটোৰ
দৰে কবিয়েও তেনে শক্তিবৰে জীৱনক কবিৰ খোজে
আনন্দ মুখৰ। সেয়েহে চবাই জীৱন তেওঁৰ কাম্য।

কবিৰ জীৱনৰ “মানস কুসুম” যিদিনাই সৰি গৈছে
সিদিনাৰ পৰাই বিবহৰ দহনে কবিৰ হিয়া দহি আছে।
সেয়েহে তেওঁকে ব্যথাৰে উপচি পৰা আকুল প্ৰাণত
অলপ প্ৰেমৰ “অমৃত পৰশ” দিবলৈ “গিৰিমল্লিকা”ক
অনুবোধ কৰিছে।

যদিও সংসাৰ মৰুত প্ৰেম মৰীচিকা খেদি তেওঁৰ
জীৱন “এঙাৰ বৰণ হ’ল” আৰু যদিও “লুপুৰিল আশা
জীৱনৰ” তথাপি “প্ৰেম অভিলষী” তেওঁৰ মনত
“প্ৰেমেই হে লক্ষ্য জীৱনৰ।” কাৰণ এই প্ৰেম “কাম-
গন্ধ-বিহীন।” ইয়াত নোপোৱাৰ বেদনা নাই— এয়েই
প্ৰকৃত প্ৰেম। সেয়েহে কবি কীট্টে কৈছে— All
breathing human passion far above.

অসমীয়া বোমান্টিক কাব্য ফুলনিত বিহগী কবি
চৌধাৰীৰ দান অতুলনীয়। একাধাৰতে “কেতেকী”ৰ
পাতনি লিখক ডাঃ কাকতীৰ ভাষাত, চৌধাৰীৰ বিষয়ে,
কবলৈ পাৰি— “কবি জীৱনৰ বহুদিন ব্যাপী সঞ্চিত
ভাবৰ ক্ৰমবিকাশ দেখুৱাব পৰা কবিতা চৌধাৰী
ডাঙৰীয়াৰ চবাই কবিতাবোৰৰ বাজে অসমীয়া সাহিত্যত
বৰ বিৰল।”

প্ৰকৃতি পূজাৰী চিবকুমাৰ বঘু চৌধাৰীক বন্দ দিলে
গোস্বামী বা বেজবৰুৱাৰ কবিতাত যিদৰে প্ৰেমৰ সংঘত
ৰূপ এটি আমি দেখা পাওঁ ছৱৰাৰ কবিতাত সেয়ে
মহাসাগৰীয় গান্ধীৰ্য্য গ্ৰহণ কৰিছে, আৰু আনহাতে
চন্দ্ৰকুমাৰৰ প্ৰণয়-গীত দ্বন্দ্ব কিশোৰীৰ স্বাভাৱিক
চঞ্চলতাৰ বাহিৰে একো নহয়। কিন্তু শেহতীয়া ছজন
কবিৰ হাতত সেয়ে ব্যক্তিগত প্ৰেমৰ বিকল্প সাগৰীয়
চৌৰ ৰূপ লৈ অসমীয়া কাব্য-কাননত এক নতুন জোৱাৰৰ
সৃষ্টি কৰিলে : এওঁলোক হ’ল— গনেশ গগৈ আৰু
দেৱকান্ত বৰুৱা।

অসমীয়া ৰোমাণ্টিক কাব্যবেদীৰ ক্ষুণ্ণকৰ পূজাবী আছিল গনেশ গগৈ। মৃত্যু ৰাক্ষসীৰ কঠোৰ হাতৰ পৰশ লাগি অকালতে জীৱন-বস্তু গছি হুমাই গ'ল। হৃদয়ে হৃদয়ৰ মৰম বিচাৰি, চকুযুৰিয়ে ৰূপ সাগৰৰ অপৰূপ ভাষা বিচাৰি কল্পনা বিলাসী গগৈয়ে বাস্তৱত পালে প্ৰেয়সীৰ নিষ্ঠুৰ প্ৰতিদান। কবিৰ জীৱনে তেতিয়া সাত্ত্বনা বিচাৰি আছিল কাব্য বেদীলৈ— ফলত জন্ম হ'ল “পাপৰি”ৰ।

গগৈৰ কবিতাত মুক্ত প্ৰেমৰ জয়গান আছে। ডেকা-গাভৰুৰ প্ৰথম দৃষ্টিত প্ৰেম অন্ধ। প্ৰেমৰ পিচত বিৰহ বা মিলন থাকিব পাৰে— তালৈ কোনো ক্ৰক্ষেপ নাই।

কবিয়েও এদিন “সুখৰ সঁফুৰা মুকলি কৰি” তেওঁৰ প্ৰেয়সীৰ সৈতে “একে লগে দুয়ো পৰাণ ভৰি” পান কৰিছিল। কিন্তু এই সকলো মৰম চেনেহক কাটি কৰি থৈ, কবিৰ প্ৰাণৰ ভবিষ্যত বঙীন সপোন চূৰমাৰ কবি, হৃদয়হীনা প্ৰেয়সী গুচি গ'ল। কবি মৰ্মাহত হৈ পৰিল। মিলনৰ যৱনিকা পৰিল। কিন্তু তাৰে ক্ষীণ বেদনাৰ সুৰ এটি থাকি গ'ল— “ভগা বীণৰ চিগা তাঁৰ স্বৰূপে।”

এই প্ৰেয়সীৰ নিষ্ঠুৰ প্ৰত্যাহ্বানৰ কাৰণেই “কমীহাড় পুৰি ছাই” হৈ যোৱা অৱস্থাতো মৃত্যুমুখী কবিপ্ৰাণে চিঞৰি উঠিছে— “নাজানিলে। আগে ঐ মৰমে দহিব পাৰে বুলি।”

সেয়েহে “পোৱা”ৰ পিছত “হেৰোৱা” বেদনা কিমান গভীৰ গগৈৰ কবিতাই তাৰ পূৰ্ণ প্ৰকাশ কৰে।

অসমীয়া ৰোমাণ্টিক কাব্যবেদীত প্ৰেমিক কবি দেৱকান্ত বৰুৱাই “প্ৰেমৰ কবিতাৰ মাজত চিন্তাধাৰাৰ এটা নতুন বিপ্লৱ আনিলে।” তেওঁ গগৈৰ দৰে ক্ষণিক প্ৰেমৰ চকা-মকা পোহৰক সাৰটি লৈ জীৱনলৈ তিস্ততাৰ এবোজা ভাগৰ কঢ়িয়াই আনি জীৱনক হৃদয় কৰিব নোখোজে।

বৰুৱাৰ কবিতাৰ ভাষা সহজ-সৰল আৰু আবেগ-

সঞ্চাৰী। এই নিজস্ব বৈশিষ্ট্যই কবিৰ গোঁৱৰ স্বল। ব্ৰাউনিঙৰ স্বগতোক্তিৰ আদৰ্শ বৰুৱাৰ কবিতাত আছে—

“সাগৰ দেখিছা ?

দেখা নাই কেতিয়াও ?

ময়ো দেখা নাই।” ইত্যাদি।

কবিয়ে প্ৰকৃতিৰ ৰাজ্যত বিচৰণ কৰা চৰাইৰ কণ্ঠত মাহুৰ বুকুৰ সংবাদ শুনিছে।

বিচ্ছেদৰ পিছত ক্ষুণ্ণকৰ কাৰণে হলেও কবি ব্ৰাউনিঙে প্ৰিয়াক সাৰটি লৈ গোটেই জীৱনৰ জলন্ত বেদনা নিৰ্ব্বাপিত কৰিবলৈ বিচাৰিলে। আৰু আশা কৰা হিচাপে স্বাৰ্থত্যাগী, আশাবাদী প্ৰাণে প্ৰেমিকাক পালে :—

“My last thought was at last no vain”

ব্যৰ্থ প্ৰেমিক বৰুৱায়ো প্ৰিয়া বিদায়ৰ আগমুহূৰ্ত্তক এবাৰ হিয়াৰ গভীৰ কোণত আপোন কৰি লব খোজে। কিয়নো বিয়াৰ পিছত হয়তো প্ৰেমিকা চকুৰ আঁৰ হৈ যাব চিৰদিনৰ কাৰণে। সেয়েহে কবিয়ে আশা কৰে :— “আহাৰ্ছোঁ ওচৰ চাপি, সংকোচৰ ব্যৱধান নেৰাখবা, বিদায় নিশাত।”

কবিয়ে এই “সুন্দৰ” জগত খনক এৰিব নোখোজে। তেওঁৰ আধ্যাত্মিক মন আকাশলৈ উৰা মাৰিলেও পৃথিবীৰ ধূলিৰে “সুন্দৰ”ৰ প্ৰতিচ্ছবি মহীয়ান কৰিব বিচাৰে :—

মই কবি

আকৌ সেই অচিনাকি সুন্দৰৰ ছয়'ৱা ময়া ছবি”

এনেকৈ কলংপৰীয়া কবিৰ বিক্ষুব্ধ সাগৰীয় ঢৌৰে ৰোমাণ্টিক কাব্য বেদীত নতুন জোৰাৰ আনিলে; আৰু আনিলে সৰাৰে প্ৰাণত।

ৰোমাণ্টিক কবিৰ মতে ভগৱান সকলে তে বিৰাজমান,

এয়ে সৰ্ব্বাত্মবাদ। বহস্যৰ কুঁৱলীৰ মাজেদি ঈশ্বৰ দৰ্শন নাপায়—অসীম শক্তি এটাৰ অনুভবে কবিতা পাৰি। ইয়াকে কয় বহস্যবাদ। আত্মাৰ অবিদ্যমানতা মানে হ'ল আত্মাৰ মৰণ নাই—এটা দেহাৰ পিছত আন এটা দেহাত প্ৰবেশ কৰে আৰু জন্মান্তৰ বাদ হ'ল ম'মুহে এটা জন্মই নাপায়—বহুত বাৰ জন্ম গ্ৰহণ কৰে বেলেগ বেলেগ ৰূপে। ভাৰতীয় দৰ্শনতো এই মত কেইটা পোৱা যায়। প্ৰাচ্য আৰু পাশ্চাত্যৰ অপূৰ্ণ মিলনে আমাৰ বোমাণ্টিক বেদীত এনে কবিতাৰ ফুলপাহ দিবলৈ, নলিনী বালাদেৱী, অম্বিকা গৰি বায়চৌধাণী, বত্ৰকান্ত বৰকাকতী, দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মা, নীলমণি ফুকন, ধৰ্মেশ্বৰী দেৱী বৰুৱাণী প্ৰমুখ্যে কবি সকলক দিলে এক প্ৰেৰণা। তলত কিছু আভাষ দিয়া হ'ল।

নলিনী বালাদেৱীৰ কবিতাই আধ্যাত্মিকতাৰ বেৰ পাৰ হৈ “আৰাধ্য দেৱতাক” বিচাৰি কুঁহেলিকাৰ মাজত প্ৰবেশ কৰিছে।

কিন্তু ক'বয়জীয়ে যেন বুজি বুজিও বুজি পোৱা নাই কাৰ ইঙ্গিতত এই বিখ্যাত ব্ৰহ্মাণ্ড ঘূৰিছে। তেওঁৰ “দেৱতাই” বা ক'ত? :-

“কাৰ ইঙ্গিতত ঘূৰে
অনন্ত দুৰ্কাৰ
স্থিৰ জোৱাৰ
প্ৰেম স্কুমাৰ?”

কুঁহেলিকা ভেদ কৰি এটা চিৰ স্তম্ভৰ মহা শক্তিৰ সন্ধান তেওঁ পাইছে।

বায় চৌধাৰীৰ “তুমি” ৰূপ ভগৱানত প্ৰেমিকাৰ সকলো সৌন্দৰ্য্য দেখিছে :-

“তুমি মিলনৰ প্ৰথমতে.....
.....মিলনত তৃপ্তহীন ‘সুখ’।”.....

তাৰ পিছত কবিয়ে “ভাই ভনী”ৰ মৰম চেনেহৰ

“সৰল ধেমালি”ৰ মাজেৰে ভগৱানৰ ৰূপ অনুভৱ কৰাৰ পিছত প্ৰকৃতিৰ “মহাবিশ্ব”ৰ মাজত “তেৱেই” “কোনোবা” ৰূপে দেখা দিছে :-

এনে বুজা-নুবুজা ভাবেই বায়চৌধাৰীৰ “তুমি” কবিতাৰ চৰম সীমা পাইছে বহস্যৰ কুঁৱলীৰ জাল ভেদ কৰি “অসীম শক্তি”ৰ উপলব্ধিৰ প্ৰচেষ্টাত।

নীলমণি ফুকনেও এদিন স্তম্ভক বিচাৰি যাওঁতে সীমাৰ মাজত “অসীম স্তম্ভৰে” কুঁহেলিকাৰ সৃষ্টি কৰিছিল—ধৰা দিও ধৰা দিয়া নাই। সেয়েহে কবিয়ে নিজকে প্ৰশ্ন কৰিছে :-

“.....মোবনো স্তম্ভৰ ক'ত?”

ধৰ্মেশ্বৰী দেৱীবৰুৱাৰ “মিলন প্ৰয়াস” কবিতাত সৰ্ব্বাত্মবাদ ভালদৰে ফুটি উঠিছে। তেওঁ “চিৰস্তম্ভৰেই” প্ৰিয়তমক বিচাৰি ফুৰোতে সেই “চিৰস্তম্ভৰেই” কৈ উঠিলে :-

“গোটেই বিশ্বত মোৰেই স্বৰূপ
মোৰেই আত্মা।”

“আত্মাৰ অবিদ্যমানতা” সন্দেহে দুৰ্গেশ্বৰ শৰ্মাই ‘হব পাবে ৰূপান্তৰ চকুৰে নেদেখা’ বুলি কৈছে আৰু “জন্মান্তৰবাদো” শৰ্মাৰ কবিতাত ৰূপায়িত হৈছে। কবিয়ে তাক “দৌঘল জখলা এই মানুহ জীৱন” বুলি অভিহিত কৰিছে।

“অতীতৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা, পৰাধীনতাৰ গ্লানি, আক্ষেপ আৰু অল্পশোচনা। স্বদেশ প্ৰীতি আৰু জাতীয় ঐক্যৰ আহ্বান বোমাণ্টিক কবিতাৰ অন্যতম লক্ষণ।” অসমীয়া বোমাণ্টিক কবি কেইজনমানৰ কবিতাতো এই লক্ষণবিলাক প্ৰস্ফুটিত হৈছে। তেওঁলোক হ'ল বেজ-বৰুৱাৰ বাদেও বিনন্দ চন্দ্ৰ বৰুৱা, ডিম্বেশ্বৰ নেওগ,

অম্বিকাগিৰি ৰায়চৌধাৰী, অতুল হাজৰিকা, গণেশ গগৈ, নলিনীবালা দেৱী, শৈলধৰ ৰাজখোৱা আদি।

বৰুৱাৰ “শ্মশান”, নেওগৰ “বুৰঞ্জী-লেখক”, ৰাজখোৱাৰ “পাষণ-প্ৰতিমা”, গগৈৰ “ত্ৰয়োদশ শতিকাত সোণৰ অসম” স্বদেশ প্ৰীতিৰ তেজোদীপক কবিতা। ইয়াত জাতীয় ঐক্যৰ আহ্বান আছে।

অম্বিকাগিৰিৰ “জীৱনৰ উদ্দেশ্য” কবিতাত অসমীয়াই নিজ দেশক ভাল পাবলৈ, নিজৰ দেশৰ কাৰণে আত্মাহুতি দিবলৈ আওকাণ কৰাৰ কাৰণে অসমীয়া জাতিৰ প্ৰতি এটা ক্ষোভ উপজিছে। অসমীয়াই “I should love my country...” এই ইংৰাজ কবিৰ মন্তব্যটিক যেন আওকাণ কৰিছে। কবিয়ে হৃথ আৰু খঙেৰে কৈছে :—

“যি জীৱনত, দেশ-সেৱনত
আত্মাহুতিৰ অনল শিখা নাই
সেই জীৱনত নাই অৱাবত
প্ৰয়োজন উচ্চ নীচৰ ভাই।”

হাজৰিকাৰ “কৌমুদী” কবিতাতো অতীতৰ জয়গান আছে। “মানব পূজাৰ” পূজাবিণী বোড়শী বালিকা কৌমুদীৰ “জাতিৰ পিতাৰ” উদ্দেশ্যে দিয়া “অতুলন দান”ৰ কাৰণে ভাৰত বুৰঞ্জীত স্থান অতি উচ্চ। ভাৰতীয় নাবীক এই ত্যাগে সদায় প্ৰেৰণা দিব। কবিৰ কবিতাদয় “কৌমুদী”ৰ দানত উৎফুল্লিত হৈ উঠিছে।

ৰাজ খোৱাৰ “পাষণ প্ৰতিমা”ত “অসমৰ শেষ স্বাধীন নৃপতি” চন্দ্ৰকান্ত সিংহই কেনেকৈ আহোম সিংহাসন ৰক্ষা কৰিব পাৰে “পিশাচ মান”ৰ হাতৰ পৰা আৰু সেইকাৰণে কেনেকৈ মানাহ আৰু ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ সঙ্গমস্থলত থকা হাদিবাচকিত মানক ভেটা দি স্বাধীন অসমৰ ভাগ্য ৰবি চিৰকালৰ কাৰণে মাৰ খেদালে তাকে দেখুৱাইছে। ক’বলৈ গলে “ৰাজখোৱা দেৱে

‘পাষণ-প্ৰতিমাৰ’ জৰিয়তে অসম বুৰঞ্জীৰ পবিত্ৰ স্মৃতিৰ পাহৰি যোৱা অধ্যায় এটা আমাৰ চকুৰ অংগত ডাঙি ধৰিছে।”

নলিনী বালা দেৱীৰ ‘জনমভূমি’ কবিতা নিজ দেশৰ প্ৰতি ভাল পোৱা ইংৰাজ কবি ৰৱৰ্ডচৰ্ণৰ “Lucy” কবিতাৰ দৰে শীতল—জোনৰ পোহৰৰ দৰে শুভ্ৰ।

ৰোমাণ্টিক কবি শ্বেলী, বাইৰণ আদিয়ে ইংৰাজী কাব্য ফুলনিলৈ শোক কবিতা (Elegy) দান দিয়াৰ দৰে হিতেশ্বৰ বৰবৰুৱা, পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱা, বঙ্ককান্ত বৰকাকতি, নলিনীবালা দেৱী, শৈলধৰ ৰাজখোৱা আদিয়েও কম বেছি পৰিমাণে অসমীয়া কাব্য ফুলনিলৈ দান দিয়া শোক-কবিতাৰ চানেকি পোৱা যায়। “বৰকাকতিৰ ‘অৰ্থ’ ‘ভাইটি’ আৰু ‘স্বৰ্গীয় চন্দ্ৰনাথ শৰ্মা’ শোক-কবিতা। ‘অৰ্থ’ বোলা কবিতাটোত তেওঁৰ এটি শিশু কন্যাৰ মৃত্যুত সংসাৰৰ এনে নিষ্ঠুৰতাৰ অৰ্থ বিচাৰিছে। ‘ভাইটি’ কবিতাত মৰমৰ মৃত ভায়েকক স্মৰিছে। আৰু জীৱনৰ সিপাবত’ ভায়েকক পাবৰ আশা কৰিছে।” (যজ্ঞেশ্বৰ শৰ্মা; শেৱালী)

শ্যেলীয়ে তেওঁৰ বন্ধু কীট্‌চৰ মৃত্যুত “Adonais” লেখাৰ দৰে বৰকাকতিয়েও বন্ধুৰ মৃত্যুত অতীতৰ সৌৰ-ৰণী স্বৰূপে লিখিলে “স্বৰ্গীয় চন্দ্ৰনাথ শৰ্মা।”

নলিনী বালা দেৱীৰ “কৰুণ বিদায়” হ’ল পুতেক “অমূল্য”ৰ ৰাফসী মৃত্যুৰ মুখত পৰিচিৰ কালৰ কাৰণে এই ধৰাৰ পৰা লোৱা বিদায়ত মাতৃৰ কৰুণ বিননি। পুত্ৰৰ এই “কৰুণ বিদায়”ত চিৰ চেনেহী মাতৃৰ কোমল অন্তৰত যি শোকৰ দাবানল জ্বলিছে তাতে আকৌ অতীতৰ পুত্ৰৰ মৰম স্মৃতিয়ে ঘিউ ঢালি দিছে :—

“কৰুণ বিদায়ে তোৰ
হুঙুণে জ্বলিছে মোৰ
পুৰণি সপোনবোৰ
জুকলা হিয়াত।”

সামৰণিত এটা কথা কব পাৰি যে যদিও কিছুমানে এই ৰোমাণ্টিক কবিসকলক প্ৰায়নবাদী, ভাব বিলাসী আৰু বাস্তৱবিমুখ কয়, তথাপি এইটোও স্বীকাৰ কৰিব লাগিব যে তেওঁলোকৰ কবিতা আছিল—সহজ, সবল বস-মধুৰ আৰু হৃদয়সংবাদী।

অৱশ্যে ষোৱা দ্বিতীয় মহাসমৰৰ পিছৰ পৰা অসমীয়া কবিতা প্ৰবাহত এটি নতুন অতি বাস্তৱমুখী

চেতনাৰ স্ৰব শুনিবলৈ পোৱা গৈছে। সময়ৰ সৌভ্যত হয়তো এই নতুন কবিতাই পুৰণি ৰোমাণ্টিক কবিতা সমূহক পিছপেলাই আগুৱাই যাব কিন্তু, তথাপি কব লাগিব ৰোমাণ্টিক কবিতাৰ মিঠা স্ৰবে “ভাঙি গ’ল বীণখনি চিগি গ’ল তাৰ, বৈ গ’ল অৱশেষ অমিয় জোঁকাৰ”ৰ দৰে চিৰদিন কাব্যামোদী সকলৰ হৃদয় তন্ত্ৰী কঁপাই থাকিব।

আৰু এতিয়া বাহিৰত বৰষুণ দিছে।

প্ৰথমতে কিন্‌কিন্‌কৈ, তাৰ পাচত টিনৰ ঘৰত
শব্দ কৰি টপ্‌টপ্‌কৈ, তাৰ পাচত ধাৰাসাবে বৰষুণ
দিবলৈ ধৰিলে।

খিৰিকিৰ মুখতে নাইবা দৰজাৰ কাষতে খিদকলে
বহিছিল বৰষুণৰ কণিকাবোৰ আহি মাজে মাজে
সিহঁতৰ গালে-মুখেও লাগিলহি।

বাহিৰত বৰষুণৰ কোব খুব বেচি হৈছিল। কাঠিৰ
কুকুৰ লবিব নোৱাৰা বৰষুণ। অলপ আগলৈকেও
আলিবাটৰ টিম্‌টিমিয়া পোহৰত দুই এখন চাইকেল, বিজ্ঞান
টিলিংটোলাং শব্দ শুনা গৈছিল। ওচৰৰ দুই এটা
আড্ডাৰ পৰা অঙ্গীল গানৰ শব্দ ভাহি আহিছিল। এতিয়া
চব বন্ধ। অকস্মাৎ আহি পৰা মটৰৰ তীব্ৰ হেড্‌লাইটৰ
পোহৰ আৰু তাৰ চকাত লাগি চিৰিপ্‌ চিৰিপ্‌কৈ

ঘোড়া বাটৰ ডোঙাবোৰৰ পানীৰ শব্দ মাথোন শুনা গৈছিল। মটববোৰ পিচলি পিচলি পাব হৈ ঘোড়া যেন লাগিছিল।

কাউটাবত মেনেজাৰৰ চশমাজোৰ ডাং খালে। সতৃষ্ণ নয়নে ঘূৰি ফুৰা এটা চিকাৰ দৰে নাকটো উজাই আহিল। সি খুব জোৰে চিঞৰি কলে— “বিবজু, দৰজা জানালাবোৰ বন্ধ কৰি দে। দেখা নাই নেকি বৰষুণে চৰ তিয়াই পেলালে। কি চাই আছ তহঁতে?”

—তাৰ মাতটোৱে বৰষুণৰ গভীৰ শব্দ কোনো-মতেহে ভেদ কৰিব পাৰিলে। দৰজা-জানালাবোৰ মশক্কে বন্ধ কৰি দিয়া হল।

আৰু হাঁহদয়াল তেতিয়াও একেবাৰে দক্ষিণ ফালৰ চুকটোত বহি মহগল হৈ আছিল।

গিলাচটোৰ অৱশিষ্ট তৰল পদাৰ্থখিনি গলাধঃকৰণ কৰি ৰঙা চকু দুটা ডাঙি এবাৰ চাৰিওফালে সি চাই পঠিয়ালে।

দোকানখনত মাহুহ খুব কম আছিল। গিলাচ-বোৰৰ ওপৰত মুখবোৰ বিভোৰ হৈ আছিল। এই সকলোবোৰ মুখ বৰফ টুকুৰা কিছুমান যেন লাগিল তাৰ।

আকৌ এবাৰ নিজৰ মাজলৈ ঘূৰি আহিল সি।

আৰু বাহিৰত তেতিয়া তীব্রভাবে বৰষুণ দিবলৈ আৰম্ভ কৰিছে।

বটলৰ পৰা তৰল পানীয় কিছু গিলাচত সি ঢালি ললে। তাৰ ৰঙা চকু দুটা কোটৰৰ মাজত এনেকৈ পাক খাবলৈ ধৰিলে যে সি বাহিৰৰ একো নেদেখা হৈ পৰিল। সি অনুভৱ কৰিলে যেন এটা নিৰ্জ্জন দ্বীপত সি অকলশৰীয়াকৈ বহি আছে। চৌপাশে কোনো নাই। আয়না লগোৱা খিৰিকিবোৰ, দৰজাখন আৰু বগা বেৰবোৰ বহল হৈ হৈ এসময়ত এখন সমুদ্ৰ হৈ গল। তাৰ খুব ভাল লাগি গল। সি যে

এই দ্বীপটোত অকলে আছে এই কথাষাৰ ভাবি সি খুব স্কৃষ্টি পাবলৈ ধৰিলে। এই সময়ত তাৰ কাৰো মঙ্গ কাম্য নহয়।

সি গিলাচটোলৈ চাই পঠিয়ালে।

তাৰ চকুত পৰিল গিলাচটোৰ ভিতৰত কিছুমান কীট কিলবিলাই আছে। তাৰ গাটো জিকাৰ খাই উঠিল। গিলাচটো সি এবাৰ লৰাই-চৰাই দিলে। পানীয়খিনি লৰি লৰি আকৌ স্থিৰ হৈ গল। এইবাৰ সেই কীটবোৰ ডাঙৰ হ'বলৈ ধৰিলে। এসময়ত সেইবোৰ ডাঙৰ হৈ হৈ মাহুহৰ মূৰ একোটা হ'ল। তাৰ চকুত পৰিল কিছুমান নাৰী, পুৰুষে সকলো শালীনতা পাহৰি শুই, বহি, নাচি, হাঁহি কান্দি ফুৰিছে। সিহঁতৰ মাজত কোনো বিভেদ নাইকিয়া হৈ গৈছিল। আৰু তাৰ চকুত পৰিল কিছুমান মতা-মাইকী হুণীয়াৰ চৰ পাহৰি ৰমন বসত মন্ত। খুব বেয়া গোন্ধ এটা তাৰ নাকত লগা যেন পালে সি। আৰু সি হঠাতে অনুভৱ কৰিলে বাত খুব গভীৰ হ'ল। খুব অম্লীল ভাবে গভীৰ হ'ল। ভাল মাহুহবোৰ এনেকুৱা সময়ত শুই পৰে। সি অনুভৱ কৰিলে এই বাতিৰ ৰাজ্যখন এক আদিবসবিশিষ্ট প্ৰেতপৰী।

আৰু বাহিৰত বৰষুণৰ প্ৰকোপ চৰিল। বৰষুণৰ ধাবাবোৰ প্ৰথমতে লাহে লাহে, তাৰ পাচত কিছু জোৰেৰে, তাৰ পাচত তীব্র ভাবে তাৰ মগজুত সোমাবলৈ ধৰিলে। বৰষুণৰ ধাবাবোৰে তাৰ মগজুটো তিয়াই দিলে।

গিলাচটোৰ তৰল পানীয়খিনিলৈ চকু দিলে সি। সি দেখিলে সি এটা সৰু ভেকুলী হৈ গিলাচটোৰ ভিতৰত টোব্বাবাবলৈ ধৰিছে। তাৰ পাচত কোনো এটা মুহূৰ্ত্তত সি ডাঙৰ হ'বলৈ ধৰিলে। সি লাহে লাহে এটা ডাঙৰ বামুণী ভেকোলা হ'ল। তাৰ মাতটো আগতকৈ অলপ ডাঙৰ হ'ল। আদি বসত মন্ত সেই মাহুহবোৰে তালৈ ঘূৰি চাই হাঁহিবলৈ ধৰিলে। তাৰ

চকু খটা ডাঙৰ হৈ কুৎসিত ভাৱে বাহিৰত ওলাই আছে। সি চিঞৰি আছে, টোৰ্‌টোৰাই আছে। মান্নহবোৰৰ 'চঞ'ৰ ক্ৰমাৱয়ে বাঢ়ি গৈছে। তাক বেঢ়ি লৈ মান্নহবোৰে নাচিছে, হাঁহিছে, তাক খুচিছে। তাৰ খঙ, উঠি গ'ল।

অকস্মাতে তাৰ চকুত পৰিল সেই সকলোৰে মাজত নাকত নথ পিন্ধা, কুৎসিত, শকত তিৰোতা এজনী কঁকালত হাতদি তাৰ ফালে চাই হাঁহিছে আৰু বাৰে বাৰে তাইৰ নাকৰ নথটোলৈ আঙুলিয়াই দিছে। হাঁহোতে তাইক আৰু কুৎসিত দেখাইছে। তাইৰ পোকে খোৱা দাঁতবোৰ আৰু কেট্‌কুৰা চুলিবোৰ ঘূণনীয়। এইবাৰ আৰু হৰিদয়াল বৰ নোৱাৰিলে। গাৰ সমস্ত শক্তি প্ৰয়োগ কৰি গিলাচটো দ'ল মাৰি পঠিয়ালে। চুলিবোৰ তাৰ আউল বাউল হৈ পৰিল। গিলাচৰ ওপৰত বিভোৰ হৈ ধকা মুখবোৰ চকু খাই উঠিল এবাৰ। তাৰ পাচত আকৌ এবাৰ গিলাচৰ ওপৰত বিভোৰ হৈ পৰিল। কাউটাৰত মেনেজাৰৰ চশমাজোৰ ডাঙ খালে। এটা সন্ধিগ্ধ চিকাৰ দৰে তাৰ নাকটো উজাই আহিল। তাৰ পাচত আকৌ নাকটো নামি আহিল। মেনেজাৰ বিস্মিত নহ'ল। সি একো নকলে। মেনেজাৰে জানে হৰিদয়ালে 'দামটো' দি দিব।

কেবেচ্, কেবেচ্‌ক বিকৃত শব্দ কৰি দোকানৰ দৰজাখন মেল খালে। ইমান বৰঘুণতো কোনোবা খৰিদ্ধাৰ সোমাই আহিল। মেনেজাৰে কাউটাৰৰ পৰা শেনচকুৰে খুৰ্ত্তভাবে চাই পঠিয়ালে। মান্নহজন সোমাই আহিল। সমস্ত অবয়ব তাৰ বেইনকোটৰ তলত। মূৰত এটা টুপী। বৰঘুণৰ পানীয়ে চশমাজোৰত কৃত্ৰিম পৰ্দাৰ সৃষ্টি কৰিছে। বেইনকোটৰ পৰা পানী-বোৰ টপ, টপকৈ পৰি গোটেই কোঠাটো তিয়াই দিলে।

আৰু বাহিৰত তেতিয়া বৰঘুণ দিছিল। যদিও আগৰ প্ৰকোপ আৰু নাই।

হৰিদয়ালে মান্নহজনলৈ চালে। অকস্মাৎ তাৰ ভয় লাগি গ'ল। কোনোবা চৰকাৰী গোৰাংচোৱা নয়য়তো? এটা ভয়ানক সম্ভাৱনাই তাৰ মনটোত হিমপ্ৰবাহ নমাই দিলে। এই ভয়ানক সম্ভাৱনাটোৰে তাক নিয়ত খেদি লৈ ফুৰিছে, তাক পলুৱাই লৈ ফুৰিছে।

মান্নহজনে বেইনকোটটো খুলি দৰজাৰ কাষত থলে। তাৰ পাচত তাৰ ওচৰলৈ আগুৱাই আহিল।

“আবে, হৰিদয়াল নহ'য়নে?”

—এইবাৰ আশুস্ত হ'ল সি। কিন্তু বিৰক্তিত তাৰ গালখন কঁচ খাই গ'ল।

“তুমি ইয়ালৈ কেনেকৈ আহিলা? তোমাকতো মই বৰ বঢ়িয়া জাগাত ৰাখি আহিছিলো পোস্ত।”

এইবাৰ হৰিদয়ালৰ খং উঠি গ'ল। এই মান্নহটোৰে তাক জ্বালাতন কৰিলে। এই মান্নহটোৰে তাক আগতেও প্ৰৰঞ্চনা কৰিছে। এতিয়াও সি ইয়ালৈ আহি লভিছে। এইবাৰ কিন্তু তাক ক্ষমা কৰা নহ'ব। “কুত্তাকে বাছা”— মনতে ভোৰ্‌ভোৰালে হৰিদয়ালে।

গলিৰ পাছত গ'ল পাৰ হৈ আহি হৰিদয়ালে যোতয়া ছপৰ বাতি এই দোকানখনৰ এই চুকটোত বহে তেতিয়া সি নিবিচাৰে যে তাক আহি কোনোবাই বিৰক্ত কৰক। ইয়াত সি সদায় অকলে থাকিব বিচাৰে। এই দোকানখনত ধকা সময়খিনি তাৰ কাৰণে বৰ বৰ্মণীয়, বৰ মধুৰ। সেই বৰ্মণীয় মুহূৰ্ত্তবোৰত আনেও আহি ভাগ ললে হৰিদয়াল বৰ বিৰক্ত হয়। মেনেজাৰে খৰিদ্ধাৰৰ মনোবঞ্জনৰ কাৰণে বখেপ্ত ব্যৱস্থা কৰিছে। খৰিদ্ধাৰ অৱশ্যে খৰিদ্ধাবেই। কিন্তু হৰিদয়ালে সকিয়াই থৈছে তাৰ টেবুলত যাতে আন কোনোৱেই আহি নবুহে। তাতে আকৌ এই মান্নহজন—যজন মান্নহক দেখিলেই ঘোঁচা মাৰি দাঁত কেইটা ভাঙি পেলাবলৈ মন যায়—তাক এনেকৈ বহিবলৈ দিয়াত হৰিদয়ালৰ মেজাজ্ গৰম হৈ গ'ল। সি দেখিলে যে যি আৰামদায়ক মুহূৰ্ত্ত এটাৰ কাৰণে ইয়াত সি বৈ

আছে এতিয়া সেই মুহূৰ্ত্তটো একেবাৰে নষ্ট হৈ যাব।

সি হুকুৰ দিলে, “ভাগো য়াঁসো।”

মাহুহজনে খল্‌খল্‌কৈ হাঁহি উঠিল, “কিয় খং কৰিছা দোস্ত। তোমাকতো খুব বঢ়িয়া জিনিছৰ লগত মূল্যকাৎ কৰাই দিছিলো। পছন্দ নহ’ল নেকি? দুশ টকা দিয়া—তাতকৈও ভাল জিনিচ দিম।”

মাহুহজনে বকুবকাই থাকিল। হৰিদয়ালে প্ৰমাদ গণিলে। সি দেখিলে এই মাহুহজনে এতিয়া তাৰ চব্‌ কথা গম পাব। গম পালেহে সি লজিবই। আৰু তেতিয়া……

তাৰ ভয় লাগিল। জোৰকৈ সি চকু দুটা মদৰ বটলৰ তৰল পানীয়খিনিলৈ লৈ গ’ল। ক্ৰমাৎ কোটৰৰ ভিতৰত তাৰ চকু দুটা ঘোৰ খাবলৈ ধৰিলে। সি অনুমান কৰিলে তাৰ চৌপাশে কোনো নাই।

আৰু ঠিক সেই মুহূৰ্ত্তত কাণৰ কাষত সেই পিয়ানোৰ স্ৰবটো বাজি উঠিল। এটি চপল কণ্ঠ কুলু কুলু কৰি উঠিল। “আঃ”—এটা গভীৰ তৃপ্তি অনুভৱ কৰিলে সি।

“নীলপৰী, নীলপৰী, নীলপৰী”……মনে মনে উচ্চাৰণ কৰিলে সি আৰু ঘূৰি চালে। তাই’টিয় দি আছে। স্ব’ গাৰ্ল নীলপৰী। ধূৰ্ত্ত মেনেজাৰৰ ব্যৱসায় বৃদ্ধিৰ অন্যতম নমুনা। হৰিদয়ালৰ চকু দুটা আকৌ বটলটোৰ প্ৰতি ঘূৰি গ’ল।

“আপুকা গিল্লাচ”—মাতটো অকস্মাৎ হটা হৈ গ’ল। সি ঘূৰি চালে। ওঁহো, নীলপৰী নহয়। তাই কোনোবা এটা মুহূৰ্ত্তত গুচি গৈছে। বৰ ধূৰ্ত্ত তাই। খেলা খেলিব, অথচ ধৰা নিদিয়। মেনেজাৰে বাক এইকণ সময়ৰ বাবে তাইক কিমান দিয়ে? নীলপৰী, তোৰ চৰণত মই হাজাৰ হাজাৰ টকা ঢালি দিম। তোক পালে মই হৰিদয়ালে জান দি দিব পাৰোঁ নীলপৰী।

তাই যেন বতাহত হে ভাঁহি ফুৰিছে। এক মুহূৰ্ত্তলৈ

ওচৰ চাপিয়েই তাই গুচি গৈছে। টিয় দি আছে বগা, ঢল্‌ঢলীয়া মুখৰ দোকানৰ বয় কংকা।

“আপুকা গিল্লাচ।”—কাফাই কলে।

“ঠিক হয়, ওঁৰ এক বোটল।”

মাহুহজনে ইমান সময় সমুখৰ চকীখনত মুখৰ আগত গিলাচ এটা লৈ বিভোৰ হৈ আছিল। যেতিয়া সি দেখিলে যে হৰিদয়ালৰ কোটৰৰ ভিতৰত পাক খোৱা চকু দুটা আগৰ ঠাইলৈ ঘূৰি আহিছে, সি মূৰ ডাঙি স্তম্বিলে।

“দোস্ত বোটল ধৈ দিয়া। জিনিচটো ল’গে নেকি কোৱা। খুব ভাল বস্তু।”

হৰিদয়ালে আৰু এইবাৰ বৰ নোৱাৰিলে। তাৰ আগদাঁত কেইটাই তলৰ ওঁঠটো আপোনা আপুনি চেপি ধৰিলে। অৰ্থাৎ তাৰ খং উঠিল।

“কুকুৰ, গুচি যা মোৰ ওচৰৰ পৰা। তোক এতিয়া আৰু মই পৰোৱাই নকৰো। গলিনে”……

মাহুহজনে দেখিলে হৰিদয়াল আজি ‘দাৰুণ।’ সি ভালে ভালে সেইখন টেবুলৰ পৰা পলায়ন কৰিলে।

আৰু বাহিৰত এতিয়া বৰষুণ দিয়েই আছে।

হৰিদয়ালৰ মুখখন গিলাচৰ ওপৰত বিভোৰ হৈ পৰিল। তাৰ সকলো কথা হঠাতে মনত পৰি গ’ল। মনত পৰি গ’ল যে হৰিদয়াল আগতে এনেকুৱা নাছিল। কিবা এক বিবম ভৱত তাৰ আত্মাই লক্ষ্য লক্ষ্য যোজন পথ এনেকৈ লৰি ফুৰিব লগা হোৱা নাছিল।

সি দেখা পালে তাৰ চৌপাশে বহুত মাহুহ—শতছিন্ন ফটা কাপোৰ পিন্ধা অথবা উচ্চ অভিলাষী ভদ্ৰলোক এইবোৰৰ কোনোটোৰে শাৰীৰ ভিতৰত সি পৰা নাই। তাৰ ভয় লাগিল। সি অনুভৱ কৰিলে এই মাহুহ-বোৰৰ মাজত সি এক আচহুৱা মাহুহ—কাবো বাবেই সি গ্ৰহণযোগ্য নহয়। সি দেখিলে তাৰ জেপত বহুত টকা—মুঠি মুঠি নোট। অথচ এই টকাবোৰৰ কৌলিন্য নাই। এই টকাখিনিৰ মূল্যক মাহুহে যেন স্বীকৃতি

দিব খোজা নাই। মানুহে তাক ব্যঙ্গ কৰিছে। তাৰ পিতৃ পুৰুষৰ ওপৰত অকস্মাতে খং উঠি গ'ল। তাৰ নিজৰ চৌধ্য পুৰুষ উজাৰি সি গালি পাৰিবলৈ ধৰিলে। সি এক বিশেষ মৰ্য্যাদা সম্পন্ন গৃহস্থৰ দৰে বাস কৰিব বিচাৰে। কিন্তু সেইখিনি মৰ্য্যাদা তাক কোনেও দিব খোজা নাই। সেই সকলোবোৰৰ পৰা বঞ্চিত হৈ সি টকাখিনি আঁকোৱালি আছে। আৰু অকস্মাতে সি এক বিশেষ আত্ম তৃপ্তি বোধ কৰিলে।

সি অনুভৱ কৰিলে যে এইসময়ত তাৰ এক বিশেষ নাৰীৰ সঙ্গ আৰু মৰম কাম্য। টকা থকা সকলো মানুহেই সেইটো বিচাৰে। মানুহৰ মনত ঈৰ্ষা লাগি বোৱাতৈক এজনী ছোৱালী। তাৰ চকুত ভাহি উঠিল তয়ী, ৰূপহী এজনী ছোৱালীৰ মুখ। জেপৰ টকাখিনি চেপি ধৰি সি ঘৰলৈ লৰ ধৰিলে। সি তেতিয়া সপোন উত্তলা।

অকস্মাৎ তাৰ সপোন ভাঙি গ'ল। তাৰ মনত জাগি উঠা বোমাল শুকাই গ'ল। সি দেখিলে তাৰ ঘৰত এজনী গাঠলু, শকত তিকতা—যাৰ শৰীৰত মেদত বাদে একো নাই। এই তিকতাজনীক লৈ বাহিৰ ওলাবলৈকো লাজ লাগে। এইজনী তিকতাৰ লগত প্ৰেমত পৰাৰ চিন্তা কৰা বাতুলতা মাত্ৰ। তাই যদি দেখিবলৈ ম'ৰা চৰাইৰ দৰে হলেহেঁতেন? কিন্তু তাইৰ মাতটোহে ম'ৰা চৰাইৰ দৰে। তাইৰ মুখখন কুন্ধচ। তাইৰ চকু দুটা কুৎসিত। তাইৰ পেটটো ওলমি পৰা। বুকুখন তাইৰ মেদৰ ভাৰত কম্পমান। অত্যন্ত বিৰাজিত হৰিদয়ালৰ মেজাজ খিঙ্খিঙিয়া হৈ উঠিল। আকৌ এবাৰ সি নিজৰ চৌধ্য পুৰুষ উজাৰি গালি পাৰিলে।

তাৰ তিকতাজনীয়ে তাক দেখি এটা জড়িত, বিকৃত মাতেৰে অভ্যৰ্থনা কৰিলে। সি এটা অসহ খঙত চট্-ফটাবলৈ ধৰিলে। তাই কলে যে হৰিদয়ালৰ কাৰণেই তাই বৈ আছে। তাইৰ নাকৰ নথটো আৰু ভৰিব ৰূপৰ খাৰু জোৰ ভাঙি গৈছে। সি এই মূৰ্ছৰ্ত্ততে গৈ

ভাল কৰাই আনিব লাগে। মিত্ৰীৰ বৈশীয়েকৰ নিচিনা ডিজাইন তাইক লাগিব। সি দেখিলে যে এই তিকতাজনীকলৈ এটা 'ডিচেক্ট লাইফ্,' কল্পনা কৰিব নোৱাৰি।

তাৰ পাছত সি অনুভৱ কৰিলে, তাৰ চাৰিওফালে অন্ধকাৰ। সি একো কব নোৱাৰা হৈ গৈছে। সি দেখা পালে, তাৰ হাত দুখন কেঁকোৰাৰ ঠেং হৈ গ'ল। আৰু দেখিলে, তাৰ হাত দুখনে তিকতাজনীৰ ডিঙিত চেঁপা মাৰি ধৰিছে। কিছুসময়ৰ পিচত সি দেখিলে তিকতাজনী শুই আছে। সি পলাবলৈ ধৰিলে। সি অনুভৱ কৰিলে যে তাৰ পাছে পাছে বহুত মানুহ চিঞৰ-বাখৰ কৰি আহি আছে। গলিব পাছত গলি পাব হৈ, দালানৰ মাজেৰে, খেৰৰ পঁজাৰ মাজেৰে, কাববাৰ চোতাল গৰকি, ভঙা ইটাৰ দমত খুন্দা খাই, শিলত ঠেকা খাই, কাঁইটৰ আঁচোৰ খাই, বোকা-পানী খচকি, নৰ্দমাত হামখুৰি খাই পৰি, আন্ধাৰ ঠাইৰ মাজে মাজে সি পলাইছে। পলাইছে আৰু পলাইছে। সি দেখিলে, সি অল্পমান কৰিলে লক্ষ্য লক্ষ্য যোজন পথ সি পাব হৈ গ'ল।

সি নিজকে আন্ধাৰ গলি এটাৰ মাজত আবিষ্কাৰ কৰিলে। গলিৰ মাজত টিম্টিমিয়া পোহৰ। পোহৰ আৰু আন্ধাৰৰ নৈঃসৰ্গিক দৃগ। কিছুমান শুক্ৰত, স্ত্ৰাব্য, অক্ষুট অৰ্দ্ধশুক্ৰত, বিকৃত, অশ্ৰাব্য—নানা ধৰণৰ শব্দ আৰু চিঞৰ-বাখৰ তাৰ কাণলৈ ভাঁহি আহিল। সি অল্প-মান কৰিলে যে সি হয় কোনোবা এখন নৰকত নতুবা কোনোবা এখন স্বৰ্গৰ দুৱাৰদলিত। সেই প্ৰায় অন্ধকাৰ নাতিপ্ৰশস্ত গলিটোৰ পৰা দোকানত এইমাত্ৰ বিবক্ত কৰা মানুহজন ওলাই আহিল আৰু হৰিদয়ালক সন্মাত, অভুক্ত আৰু ক্লান্ত হৈ বহি থকা দেখা পাই তাৰ ওচৰ চাপিল। মানুহজনে তাক কলে যে যদি কিবা লাগে তেন্তে তাক সি কৰিব পাৰে। তাৰ দেহটোক আনন্দ দিব পৰা বস্তু সি যোগাৰ কৰি

দিব পাৰে। এসময়ত হৰিদয়াল তাৰ বন্ধু হৈ পৰিল। সি দেখিলে, এই মানুহজনৰ আগত সি তাৰ মনৰ সকলো কথা কৈ যাব ধৰিছে। আচৰিত কথা! মানুহজন তাৰ কেইমুহূৰ্ত্তমানৰ চিনাকী। হৰিদয়ালে তাৰ জেপৰ টকাখিনি তাক দেখুৱালে। মানুহজন তৃপ্ত হ'ল। মানুহজনে স্বীকাৰ কৰিলে যে এজনী ধুনীয়া বমণী তাৰ প্ৰাপ্য।

তাৰপাচত হৰিদয়াল মানুহজনৰ পাচে পাচে যাব ধৰিলে। আন্ধাৰ, অশ্ৰুশস্ত আৰু ভয়ঙ্কৰ গ'লি। চাপৰ চাপৰ কিছুমান ঘৰ। তাৰ মাজৰ পৰা হাঁহিং বোল, হট্টগোল আৰু অসীম তৃপ্তিত মৰা বিকৃত চিঞৰ হৰিদয়ালৰ কাণলৈ ভাহি আহিবলৈ ধৰিলে। তাৰ চকুলৈ আকৌ সপোনৰ আবেশ এটি নামি আহিল। অৱশেষত এটা চাপৰ, সৰু কোঠাৰ আগত আহি ৰুয়ো ব'ল। মানুহজনে কলে, “এই কোঠাত মোৰ স্ত্ৰী থাকে। এটা বাতি তুমি ইয়াত থাকিব পাৰিব। মই নিবিচাৰোঁ যে মোৰ স্ত্ৰীয়ে কেবল মোকেই মানোবজন দিয়ক। আকৌ লগ হ'ম দোস্ত।” —মানুহজন গ'লগৈ।

হৰিদয়াল ভিতৰ সোমাণ। পালেঙখনত যিজনী তিকতা আছিল তাইৰ প্ৰতি দৃষ্টি নিক্ষেপ কৰি হৰিদয়াল আচৰিত হ'ল। সি অনুভৱ কৰিলে যে তিকতা-জনীৰ সমগ্ৰ অৱয়বত কিবা এটা বস্তু খাপ খোৱা নাই। সি এটা এটাকৈ যেতিয়া বিচাৰ কৰি চালে তেতিয়া দেখিলে যে তিকতাজনীৰ নাক, চকু, মুখ ক'তো অকণো খুঁত নাই। অথচ তাইৰ আকৃতিত নাইবা প্ৰকৃতিত কিবা এক বিসম্বৃত্তিও আছে। সি অনুমান কৰিলে যে টকাৰ বিনিময়ত হয়তো এইজনী বমণীয়েই তাৰ প্ৰাপ্য।

তাৰ পাচত এসময়ত ভয়ঙ্কৰ এক আতঙ্কত সি পলাবলৈ ধৰিলে। তাৰ সপোন চূৰ্ণমাৰ হ'ল। সি অনুভৱ কৰিলে সেই শিখণ্ডীটোৱে তাক যেন এতিয়াও খেদি লৈ ফুৰিছে। কি কুৎসিত, কি বিকৃত।

মানুহজনক পালে হৰিদয়ালে তাৰ ডিঙি মুচৰি ভাঙি পেলালেহেঁতেন। মানুহজনে প্ৰৱৰণা কৰি তাক সেই শিখণ্ডীটোৰ ওচৰ চপাব নালাগিছিল।

হৰিদয়ালে দৌৰিব ধৰিলে। তাৰ জেপত এতিয়াও অজস্ৰ টকা। এই টকাৰ বিনিময়ত এজনী বমণী তাৰ প্ৰাপ্য। অকস্মাৎ তাৰ পিয়াহ লাগিল। ইতিমধ্যে সেই গলিব পৰা বহু দূৰৈত আন এটা গলিও আহি সি উপস্থিত হৈছে। সি দেখিলে তাৰ চকুৰ আগত এখন ৰেঁস্তোৰা। ঠিক ৰেঁস্তোৰা বুলিব নোৱাৰি। এনেকুৱা ঠাই বিলাকত থকা এনে ধৰণৰ দোকান বিলাকত কি বস্তু বিক্ৰী হয় হৰিদয়ালৰ অভিজ্ঞ মন-টোৱে তৎক্ষণাত বুজি পালে। ইতিমধ্যে পিয়াহত তাৰ অৰ্ধ-কৰ্ণ শুকাই গৈছে। সি দোকানখনৰ ভিতৰত সোমাই পৰিল।

একেবাৰে দক্ষিণফালৰ চুকটোত গৈ হৰিদয়াল বহি পৰিল।

আৰু বাহিৰত বৰষুণ দিবলৈ আবস্ত কৰিছিল। দোকানত খৰিদাৰ খুব কম আছিল।

হৰিদয়ালে চকু দুটা মুদি কিছু সময় বহি বল।

“বাবু।”

মাতটোত হৰিদয়ালৰ চকু দুটা মেল খাই গ'ল —উচ্চাৰণ কৰিলে, “হঁ।”

হৰিদয়ালে দেখিলে তাৰ সন্মুখত এটা নেপালী ল'ৰা। বগা, চলচলীয়া মুখৰ ধুনীয়া নেপালী ল'ৰা। হৰিদয়ালে দেখি আচৰিত হ'ল যে ইমান ধুনীয়া ল'ৰা এটা এই দোকানখনত “বয়” হৈ আছে। ল'ৰাটোৰ প্ৰতি তাৰ মৰম উপজিল। ইমান সময় তাৰ মুখত যি কঠিন ভাৱ এটা আছিল সেই ভাৱটো মিলি গ'ল। সি স্মৃধিলে, “তোৰ নাম কি অ'।”

“কমল।”

“বাঃ, বেচকো।”

“কিবা লাগিব বাবু?...‘লাল’? ‘লাল’ আনিম?”

সাংকেতিক শব্দটো হৰিদয়ালে বুজি পালে। সি এইবিলাক বিষয়ত অভিজ্ঞ।

সি দেখিলে অলপ সময়ৰ পাচত গিলাচৰ তবল পানীয়খিনিৰ ওপৰত তাৰ মুখখন বিভোৰ হৈ পৰিল। তাৰ জেপত বহুত টকা আছে। এই টকাৰ বিনিময়ত সি এজনী তিকতা বিচাৰে—তাৰ মনোমত এজনী তিকতা। তাৰ দেহাৰ তৃষ্ণা, তাৰ মনৰ তৃষ্ণা দূৰ কৰিব পৰা এজনী তিকতা।

“বাবু।”

গিলাচৰ ওপৰত বিভোৰ হৈ থকা তাৰ মুখখন ডাঙ খালে। কোটৰব মাজত তাৰ চকু ছুটা ইতিমধ্যে পাক খাই গৈছিল। সি দেখিলে, তাৰ সম্মুখত ঠিয় দি আছে এজনী তৰী, ৰূপহী। সি অহুভৰ কৰিলে যে এই ৰূপহীয়েই ইমান সময় তাৰ মগজুৰ ভিতৰত ঘূৰি ফুৰিছিল। সি বুজিব পাৰিলে তাৰ টকাৰে পাৰ পৰা আটাইতকৈ মূল্যবান সামগ্ৰী এইয়াই। তাইৰ মুখৰ পৰা এটা মধুৰ হাঁহি ফিক্‌ফিককৈ তাৰ বটল আৰু গিলাচৰ ওপৰত নিজৰি পৰিল। তাইৰ মাতটো এটা পিয়ানোৰ সুর যেন লাগিল তাৰ। আৰু সি মনে মনে আত্মহাৰা হৈ পৰিল।

সি দেখিলে, এই অস্বাস্থ্যকৰ পৰিবেশত মুক্তকেশী পীনবন্ধা এই ৰূপহীক দেখিও সি আচৰিত হোৱা নাই। সি জানে যে আইনক ফাঁকি দিয়া ব্যৱসায়ীৰ এইটো এটা ব্যৱসায়ী ‘পলিচি’। আজিকালি ভিতৰুৱা ৰেস্তোৰাঁ বিলাকত এনেধৰণে ৰূপহী ৰখাটো চম হৈ পৰিছে— হৰিদয়ালে সেইকথা ভালকৈ জানে। গ্ৰাহকক আকৰ্ষণ কৰা এইডাল এডাল চুম্বক। হৰিদয়ালৰ এনে বোধ হ’ল যেন লক্ষ্য লক্ষ্য বোজন পথ পাৰ হৈ এই তৰুণীকে সি বিচাৰি ফুৰিছে।

হৰিদয়ালে নিজকে প্ৰশ্ন কৰিলে, তাইৰ নাম কি হ’ব পাৰে বাক? তাৰ পাছত নিজকে নিজে সি

উত্তৰ দিলে, তাইৰ নাম যিয়েই নহওক তুমি নিজে এটা নাম দি লোৱা।

তাইৰ নাম বিবিজান? দিলজান? বাণী? ঠহো, এইচব একো নহয়। তাই মোৰ আচমানৰ নীলপৰী। তাই নীলপৰী। আঃ নীলপৰী!

আৰু সি মাতিলে ‘নীলপৰী’। সি অহুমান কৰিলে তাৰ মাতটো তাৰ কণ্ঠ ভেদ কৰি প্ৰকাশ হ’ব পৰা নাই। ভিতৰত সোমাই থকা তবল পদাৰ্থখিনিয়ে তাৰ মাতটো ঠেলি নিছে। তাৰ চকু ছুটা গিলাচটোলৈ ঘূৰি আহিল।

কিছু সময় তেনেকৈ থাকি আকৌ সি মূৰাদাঙি চালে। দেখিলে ইতিমধ্যে নীলপৰী গুচি গৈছে। তাৰ সম্মুখত নেপালী লৰাটো ঠিয়দি আছে। কমল। এই ধুনীয়া লৰাটো এই ডোখৰ বেয়া ঠাইত খাপ নাখায়। হৰিদয়ালৰ মন গ’ল তাৰ লগলৈ এই লৰাটোক সি লৈ যায়।

“বাবু, বিল।”

“হঁ।”

নেপালী লৰাটোৱে বিগখন আগুৱাই দিলে। আৰু সি গুচি গ’ল। তাৰ পাচত হৰিদয়ালো গুচি আহিল এসময়ত। ইতিমধ্যে তাৰ নীলপৰীৰ লগত বহুতবাৰ সাক্ষাৎ হ’ল।

হৰিদয়ালে দেখিলে, সি এই অস্বাস্থ্যকৰ দোকান-খনলৈ নিয়মিত যাতায়াত আৰম্ভ কৰিছে। নীলপৰীৰ আকৰ্ষণে তাক নিয়মিত চুম্বকৰ দৰে টানি নিছে। তাই লয়লাস ভঙ্গীৰে গ্ৰাহকৰ কাষে কাষে ঘূৰে— তাৰ পাচত আঁতৰি যায়। বৰ চতুৰ তাই। দৃষ্টিৰে তাই হৰিদয়ালক হানি হানি থকা সৰুকা কৰিব অৰ্ধচ ধৰা নিদিয়ৈ। ওচৰ চাপে আৰু ঘায়গৈ। কমল আহে। বটল আনে, বিল আনে।

হৰিদয়ালে দেখিলে সি একেবাৰে মজি গৈছে। তাৰ আত্মাত নিচা লাগিছে।

আৰু আজি বহুত পৰা পৰা বৰষুণ দি আছে। প্ৰথমতে কিন্‌কিন্‌কৈ, তাৰপাচত টিনৰ ঘৰত শব্দ কৰি টপ্ টপ্‌কৈ, তাৰ পাচত ধাৰাসাবে বৰষুণ দিবলৈ ধৰিলে।

হৰিদয়াল মছ্‌গুল হৈ থাকিল।

ইতিমধ্যে সেই ঠগ মাহুহজন তাৰ টেবুলৰ পৰা পলায়ন কৰিছে। কাৰণ সি বুজি পাইছে হৰিদয়াল আজি 'দাকণ'। নীলপৰী এবাৰ আহি আঁতৰি গৈছে। হৰিদয়ালৰ আনন্দত আজি মাহুহজনে হস্তক্ষেপ কৰিলে।

হৰিদয়ালৰ চকু দুটা কোটৰৰ ভিতৰত পাক খাবলৈ ধৰিলে। সি চোঁপাশৰ মাহুহবে'ৰ নেদেখা হৈ আহিল। সি দেখিলে এখন নিৰ্জন সমুদ্ৰৰ মাজৰ এটা দ্বীপত সি অকলে আছে।

“বাবু”

সেই মধুৰ কণ্ঠ পিয়ানোৰ সুৰ হৈ হৰিদয়ালৰ কাণলৈ আকৌ ভাঁহি আহিল। হৰিদয়ালে এইবাৰ তাৰ বিত্তোৰ মুখখন ডাঙিলে। সি দেখিলে নীলপৰী আজি অপৰূপ হৈ আহিছে। নীলপৰীয়ে আজি তাৰ আচমান জলাই দিছে। নীলপৰীৰ চৰণত সি হাজাৰ হাজাৰ টকা ঢালি দিব পাৰে। তাৰ খুব লোভ লাগিল, তাৰ খু-উ-ব লোভ লাগিল।

সি দেখিলে নীলপৰী এটা মুহূৰ্ত্তৰ পাছত লীলা-ভঙ্গিমাৰে গুচি যাব। সি দেখিলে তাৰ জীৱনলৈ এনেকুৱা এটা মুহূৰ্ত্ত নাহিবও পাৰে। গোটেই জীৱন জুৰি এনে এটা মুহূৰ্ত্তকে সি বিচাৰি ফুৰিছে।

নীলপৰী তাৰ হব লাগিব। নীলপৰী তাৰ। তাৰ জেপত অজস্ৰ টকা। দৰকাৰ নাই সেইবোৰৰ। নীলপৰীয়ে তাৰ মনৰ অস্থখ গুচাব।

আৰু সি মাতিলে 'নীলপৰী'।

সি অনুভৱ কৰিলে তাৰ মাতটো জড়িত হৈ গৈছে, বিকৃত হৈ গৈছে। কোনেও বুজি পোৱা নাই আকৌ

সি মাতিলে নীলপৰী।” তাৰ পাচত ধাপ মাৰি তাইৰ হাতখনত ধৰিলে, “নীলপৰী, তই মোৰ—তই মোৰ—তই মোৰ। তই মোৰ লগত যাব লাগিব। তোক মই চব দি দিম। চব।”

নীলপৰীয়ে মূৰ ডাঙি চাই বল। তাইৰ দুচকুত বিষয়। হৰিদয়াল আত্মহাৰা হৈ গৈছে। সি গোটেই দুনীয়া খন পাহৰি গৈছে। তাৰ চকু দুটা কোটৰৰ ভিতৰত পাকখাই গৈছে।

হৰিদয়ালে নীলপৰীক কাউণ্টাৰৰ ওচৰলৈ টানি লৈ গল।

“মেনেজাৰ, মেনেজাৰ বাবু।”

কাউণ্টাৰত মেনেজাৰৰ চশমাজোৰ ডাং খালে। নাকটো তাৰ কোঁচ খাই গল। আকৌ স্বাভাবিক অৱস্থা পালে। দামী খবিন্দাৰ হৰিদয়াল।

“মেনেজাৰ। নীলপৰীক মই লৈ যাম। নীলপৰী মোৰ, মেনেজাৰ। এইবোৰ, এইবিলাক চব তোমাৰ।”— তাৰ জেপৰ পৰা মুঠি মুঠি নোটবোৰ উলিয়াই কাউণ্টাৰত সিঁচৰিত কৰি দিলে হৰিদয়ালে। মেনেজাবে আঁচৰিত হৈ চাই বল। চশমাজোৰ তাৰ ডাং খাইয়েই থাকিল।

হৰিদয়ালৰ অনুমান হল মেনেজাবে তাৰ কথাত পতিয়ন যোৱা নাই। নীলপৰীৰ হাতখন এৰি দি সি মেনেজাৰৰ হাত দুখনত ধৰি জোকাৰি দিলে।

“মেনেজাৰ, মোৰ কথা শুনিছা। তোমাক আৰু দিম, আৰু টকা দিম। মোৰ বহুত টকা আছে। নীলপৰীক মোক দিয়া। মোক লাগে তাইক ? মেনেজাৰ শুনিছা”—

মেনেজাৰৰ চকু তেতিয়াও স্থিৰ। তাৰ পাচত কোনোমতে সেপ তুকি মাতটো উলিয়াই কলে, “ক'ত, ক'ত নীলপৰী”—

হৰিদয়ালে তৎক্ষণাত্‌ যুৰি চালে। ক'ত, ক'ত নীলপৰী। নীলপৰী গুচি গৈছে। বৰ টেঙৰ তাই। থিয় দি আছে দোকানৰ বয় কাঞ্চা। কমল। সি

মূৰ ডাঙি চাই আছে। তাৰ ছচকুত বিশ্বয়। তাৰ
হাতখন খুব জোৰেৰে চেপি ধৰিছিল হৰিদয়ালে।
এতিয়াও বিধাই আছে।

হৰিদয়ালে দেখিলে তাৰ জীৱনৰ চৰম প্ৰাপ্তিৰ
মুহূৰ্ত্ততো হেৰাই গল। সি একেবাৰে হতাশ
হৈ গল। অস্থিৰ খোজেৰে সি দোকানৰ পৰা

ওলাই আহিল। নোটবোৰ লাইটৰ পোহৰত জিলিকি
বল।

কাউণ্টাৰৰ পৰা কাঞ্চাৰ মাতটো ভাহি আহিল,
“পাগ্‌গল।”

আৰু বাহিৰত তেতিয়া বৰষুণ নাই। বৰষুণ
কেতিয়াবাই এৰিছে।

আৰ্মেনিয়াৰ কবি ইচাক্যানঃ

॥ লক্ষীন্দ্র হাজৰিকা ॥
চতুৰ্থ বাৰ্ষিক, কলা

বহুতো কবি-সাহিত্যিক আছে যি সকলৰ জীৱন স্ব-জাতিৰ মানুহৰ সুখ-দুখ আশা-আকাংক্ষাৰ লগত অবিচ্ছিন্ন ভাবে একাত্ম হৈ পৰে। এনে লিখক নিজ জাতিৰ আত্মাৰ দাপোণ স্বৰূপ। আৰ্মেনিয়াৰ কবি আভেটিক ইচাক্যান এই শ্ৰেণী সাহিত্যিকৰ অন্যতম, আৰ্মেনিয়াৰ নীলা আকাশ, বঙা সূৰ্য, বৰফৰ পানী আলপাইন পাহাৰৰ কাষৰ সমতলৰ ওপৰেদি বৈ যোৱা বতাহৰ মুছ হিল্লোল, বজ্জা-বিক্ষুৰ্ণ মেঘ, চেভান হ্ৰদৰ স্ফটিকোজ্জ্বল পানী, আৰাগাত পূৰ্বতৰ টিং চে'ণ্ট চে'ণ্ট হৈ ওলমি থকা ডাৱৰ—এই সকলোবোৰ ইচাক্যানৰ জীৱন আৰু বচনাৱলীত প্ৰতিফলিত হৈ আছে। আৰ্মেনিয়াৰ মানুহৰ দুখ-বেদনা, আশা-নিৰাশা, যুগ-জীৰ্ণ স্বপ্নৰ গান গাইছে ইচাক্যানে তেওঁৰ কবিতাত।

ইচাক্যান নিজ জাতিৰ যোগ্যতম প্ৰতিনিধি, জন-সাধাৰণৰ আশা-নিৰাশা, সুখ-দুখৰ সংগ্ৰামৰ কবি। তেওঁৰ স্মৃতি, তেওঁৰ হৃদয় আনকি মুখাবয়ব পৰ্যন্ত আৰ্মেনিয়াৰ ধূলি আৰু বতাহৰ লগত একাত্ম হৈ আছে। ইচাক্যানৰ প্ৰথম কাব্য সংকলন “Songs and Wounds” আৰ্মেনিয়ান সাহিত্যৰ এক মাইলৰ খুঁটি।

তেওঁৰ পূৰ্ববৰ্তী কবি খ'চাতুৰ আবেভ্যানেই বেংধহয় পোন প্ৰথম সাহিত্যত দলিত জনসাধাৰণৰ জয়গান গাইছিল আৰু তেওঁৰ আদৰ্শক পৰবৰ্তী যুগৰ লিখকসকলে শ্ৰদ্ধ-সম্বন্ধিতে গ্ৰহণ কৰিছিল। আবেভ্যানৰ এই আদৰ্শক ইচাক্যানে নতুন মূল্যবোধেৰে স্ন-সমৃদ্ধ কৰিলে। তেওঁৰ স্বদেশ-সংক্ৰান্ত গীতিকবিতাৰ বিষয় বস্তু এনে ধৰণে এক হৈ গৈছিল যে অনেক সময়ত স্বদেশ, প্ৰেয়সী আৰু জননী আদি শব্দবোৰ সমাৰ্থক হৈ পৰিছিল। “Songs and Wounds”ৰ ভাব-সম্পদ আৰ্মেনিয়ান সাহিত্যৰ নতুন বস্তু নহয়, বহুতো ঐতিহ্যগত। কিন্তু ইচাক্যানৰ প্ৰতিভাই সেই বোৰত এক নতুন নন্দন-তত্বৰ ৰূপ দিলে। তেওঁৰ বচিত গীতিকবিতাই জনসাধাৰণৰ অন্তৰত এনেভাবে প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল যে সেইবিলাক বাচ্ছুৱা সম্প্ৰদায়ৰ দৰে হৈ পৰিছিল, ৰচকজনৰ বেলেগে সত্বাক মানুহে পাহৰি গৈছিল।

সমসাময়িক পৃথিবীখনক ইচাক্যানে ভালকৈ জানিছিল। তেওঁ পশ্চিম ইউৰোপত বহুতদিন ভ্ৰমণ কৰিছিল। এনেকৈয়ে তেওঁৰ মনৰ দিগন্ত প্ৰসাৰিত হৈছিল আৰু এই সময়তে বহুতো সংস্কৃতি সাধকৰ

লগত তেওঁৰ সাক্ষাৎ হৈছিল। তেওঁৰ কবিতাৰ জগতখন স্নবিষ্কৃত। পূব আৰু পশ্চিমৰ কাব্যাদৰ্শৰ ঐতিহ্যৰ লগত তেওঁৰ সম্যক পৰিচয় আছিল। ইচাক্যান কচ কবিতাৰ আশৈশৰ অমুবাগী, বিশেষকৈ লাম্বটভৰ কবিতাৰ উৎসাহী পাঠক। লোক-সংস্কৃতিৰ প্ৰতি তেওঁৰ এটা স্বাভাৱিক অমুবাগ আছিল। এই লোক সংস্কৃতি তেওঁৰ কাৰণে অমুপ্ৰেৰণাৰ অক্ষয় ভাণ্ডাৰ। আৰ্মেনিয়াৰ লোকসংস্কৃতিৰ বাদেও জৰ্জিয়া, চীন, ভাৰত, বুলগেৰিয়া, চাৰ্বিয়া, মঙ্গোলিয়া, আৰব, জাপান, গ্ৰীচ, ডেনমাৰ্ক আদি বহুতো দেশৰ সাধু, উপকথা, বেলাড আদি তেওঁ নিষ্ঠা-সহকাৰে অধ্যয়ন কৰিছিল।

অকল গীতিকবিতা ৰচনাত ইচাক্যানৰ অপ্ৰতিদ্বন্দী খ্যাতি সীমাবদ্ধ নাছিল। Abu-l Ala al-Ma'arri আৰু Mger of Sasuu আদি ভাবগধুৰ কবিতা ৰচনাতো তেওঁৰ ক্ষমতা প্ৰকাশ পাইছিল। তেওঁৰ ৰোমাণ্টিক বেলাড আৰু কাৰ্লনিক কাহিনীবোৰত স্নিগ্ধ আৰু উৎকৃষ্ট গদ্যৰ নিদৰ্শন আছে।

পৃথিবীখনক তেওঁ ভাল পাইছিল। পৃথিবীৰ প্ৰতি প্ৰেম আৰু জীয়াই থকাৰ অমলিন আনন্দৰ সৰ্বোত্তম প্ৰকাশেই তেওঁৰ যোঁৱনৰ কবিতাবিলাকৰ মূল বস্তু। কিন্তু অশ্ৰু আৰু ৰক্তৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত জগতখনো তেওঁ দেখিছিল য'ত মিথ্যা, ঠগ আৰু প্ৰবঞ্চনাই অবাধ ৰাজত্ব কৰে। যুগ যুগ ধৰি ছন, পাৰ্চিয়ান, ৰোমান আদি বহিঃ শত্ৰুৰ অত্যাচাৰত জৰ্জৰিত স্বজাতিৰ ইতিহাসো তেওঁৰ অবগত আছিল। বাকুদৰ গোক আৰু তৰোৱালৰ শাণিত ধাৰত তেওঁৰ স্বদেশ "অশ্ৰুৰ ৰাজ্য"লৈ ৰূপান্তৰিত হৈছিল। এই দুৰ্ভাগ্য পীড়িত দেশখনক তেওঁ প্ৰাণভৰি ভাল পাইছিল, যাৰ সেৱা কৰাটো তেওঁৰ একমাত্ৰ ব্ৰত আছিল।

কচ দেশৰ প্ৰথম বিপ্লৱৰ সময়ত তেওঁ উচ্চকণ্ঠে স্বাধীনতাৰ বাণী ঘোষণা কৰিছিল। বিপ্লৱৰ চৰম বিকলতাত নৈবাশ্যৰ বেদনাত তেওঁ অস্থিৰ হৈ পৰিছিল।

আশাভঙ্গৰ গভীৰ বেদনাতো তেওঁ আশা পৰিত্যাগ নকৰিলে নাইবা অতীজিয় দৰ্শনত মুখ লুকুৱাবলৈ নিবিচাৰিলে। তেওঁৰ অহুসন্ধিৎসু মন অশান্ত হৈ ব'ল। বহুৱা শ্ৰেণীৰ দুখ-কষ্টৰ প্ৰতি পূৰ্ণ সহানুভূতি থকাতো তেওঁ তেওঁলোকৰ সকলো ধৰণৰ স্বাধীনতাৰ আকাংক্ষাক সমৰ্থন জনাব নোৱাৰিছিল। সমাজ কেনেকৈ পুনৰ্গঠন কৰিব পাৰি সেই বিষয়ে তেওঁৰ ধাৰণা স্বচ্ছ নাছিল।

ইচাক্যানৰ ওপৰত হাইনেৰ প্ৰভাৱ আছে—অৱশ্যে এই প্ৰভাৱ প্ৰতীচাৰ কাব্য আৰু দৰ্শন অধ্যয়ন-সম্বৃত। ইচাক্যানৰ ৰচনা প্ৰাচ্য আৰু প্ৰতীচাৰ ভাৱধাৰাৰ জটিল আৰু অপূৰ্ণ সমন্বয়ত সৃষ্টি। তাত ইচাক্যানৰ স্বকীয়তাৰ নিছূৰ্ণ প্ৰতিচ্ছবিও আছে য'ত আৰ্মেনিয়াৰ অতীত, মধ্য আৰু সাম্প্ৰতিক যুগৰ সাহিত্য ঐতিহ্যৰ সংমিশ্ৰণত ওপজা এক ব্যক্তিত্বও চকুত পৰে।

ইচাক্যানে বিচাৰিছিল সমাজত ব্যক্তিৰ উপযুক্ত স্থান নিৰ্ণয় কৰিবলৈ। তেওঁৰ দৰ্শনৰ কবিতাবোৰৰ মূলবস্তু ব্যক্তিবাদ। এহাতে জীৱন্ত আৰু বলিষ্ঠ ব্যক্তিত্বৰ লগত দুৰ্বল আৰু ব্যক্তিত্বহীন জনসমাজৰ বিৰোধ, আনহাতে দাসত্বৰ শিকলি দলিয়াই পেলোৱাৰ আৰু জগতৰ অসুস্থ আৱহাৰৰ পৰা নৈসৰ্গলৈ পলায়নৰ ৰোমাণ্টিক আকৃতি। বাস্তৱৰ ঘোলা নৈৰ পাৰৰ পৰা তেওঁ দেখিবলৈ পাইছিল অন্ধকাৰ ভেদি অহা এক স্নিগ্ধ পোহৰৰ সোণালী কাঁড়, নতুন জীৱনৰ সন্ধান। মাল্লুহৰ ওপৰত তেওঁৰ অগাধ বিশ্বাস আছিল।

তেওঁৰ বিখ্যাত কবিতা Abul-ala-al-Ma'arriত তেওঁ ধনতান্ত্ৰিক সমাজ ব্যৱস্থাৰ প্ৰতি বিৰূপ মনোভাৱ প্ৰকাশ কৰিছে। এই কবিতাৰ মূল চৰিত্ৰ বাগদাদৰ খ্যাতনামা কবি, তেওঁ নিজৰ সমস্ত ঐশ্বৰ্য্য দৰিদ্ৰৰ মাজত বিলাই দি নিজে পৃথিবীখন চাবলৈ বুলি ওলাই গৈছে। মিছা, হিংসা, নিয়ম-দস্তৰ, ক্ষমতা-সম্পত্তি, তিৰোতা, প্ৰেম, যুদ্ধ, সন্মান, দাসত্ব আদি সকলোৰে প্ৰতি তেওঁৰ বিতৃষ্ণা। তেওঁ নিসঙ্গতাত উপভোগ কৰিছে শান্তি আৰু স্বাধীনতা,

পৃথিবীৰ সৃষ্টিৰ ভাৱ, সূৰ্যৰ সৈতে অবাধ যুদ্ধ আৰু জীয়াই থকাৰ নিবিড় বাসনাত পাইছে উজ্জ্বল ভবিষ্যতৰ আশা আৰু বিশ্বাসৰ চিৰন্তন প্ৰতীক।

বিখ্যাত অক্টোবৰ বিপ্লৱে পুৰণি অৱসান আৰু নতুন দিগন্তৰ সূচনা কৰিলে। সমগ্ৰ পৃথিবীজুৰি শুভবুদ্ধি সম্পন্ন শিল্পীৰ মন আৰু আত্মা পৰিশোধিত হ'ল। ছুভাৰ বাছনৈতিক গ্ৰেণ্ডাৰ অ'ৰ্ক নিৰ্বাসনৰ পিচত ১৯১১ চনত ইচাক্যান ৰুচদেশ এনিবলৈ বাধ্য হ'ল। দেশান্তৰ হৈ থাকোতেই অক্টোবৰ বিপ্লৱৰ আদৰ্শগত প্ৰভাৱ তেওঁ বাককৈয়ে উপলব্ধি কৰিব পাৰিলে। এই অক্টোবৰ বিপ্লৱৰ ফলস্বৰূপেই তেওঁ বুজিব পাৰিলে প্ৰকৃত ইতিহাসৰ পৰিপ্ৰেক্ষিত জনসাধাৰণৰ অনমনীয় বিপ্লৱৰ আৰু সংগ্ৰামৰ প্ৰকৃত অৰ্থ। ১৯১৯ চনত জেনেভাত থাকোতে আৰ্মেনিয়াৰ লোককাব্য David of Sasuuৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি তেওঁৰ বিখ্যাত কবিতা Mger fo Sasuu ৰচনা কৰিলে। এই কবিতাতেই অক্টোবৰ বিপ্লৱৰ ভাবাদৰ্শৰ ভেঁটিত গণতন্ত্ৰৰ মূলনীতি ঘোষণা কৰিলে। এই কবিতা এফালে তেওঁৰ ব্যক্তিগত দৰ্শন-জিজ্ঞাসা আৰু আনফালে আৰ্মেনিয়াৰ ইতিহাসৰ ওপৰত নতুন আলোক-সম্পাত, এফালে পৌৰাণিক কাব্যৰ নতুন অৰ্থাৰোপ আৰু আনফালে সজীৱ কল্পচিত্ৰ আৰু প্ৰতীকৰ বুদ্ধিগ্ৰাহ প্ৰয়োগ।

ধ্বংসৰ শিখা আৰু ছাইৰ পৰাই নতুন আৰ্মেনিয়াৰ জন্ম হৈছিল। ৰোগ, ক্ষুধা আদি দূৰ অতীতৰ সাধুকথা হৈ আহিল। নতুন গণৰাজ্যই জাতীয় সংস্কৃতি সাধনাত তীব্ৰগতিৰে আগবাঢ়িব ধৰিলে। লেনিন আৰু বিপ্লৱৰ জয়গান গাবলৈ নতুন কবিৰ আৰ্হিৰ হবলৈ ধৰিলে।

এগিচ চাৰনেট্চে (Egishe Charnets) তেওঁৰ অত্যন্ত সাহিত্যকীৰ্ত্তি Elegy written in Veniceত ইচাক্যানক আৰ্মেনিয়াৰ জনসাধাৰণে আৰ্কো ঘুৰাই পোয়াৰ তীব্ৰ বাসনা

প্ৰকাশ কৰিলে। বিপ্লৱ যুগৰ যুদ্ধ বিক্ষুব্ধ বাস্তৱৰ পৰিচয় থকা এই শোক কবিতাটিত পুৰণি পৃথিবীৰ মৃতশয্যা আৰু নতুন দিগন্তৰ সূন্দৰ প্ৰকাশ আছে। আৰ্মেনিয়াৰ নতুন জন্মৰ পাচত ইচাক্যান ৰুচদেশলৈ ঘূৰি আহিল। অক্টোবৰ বিপ্লৱৰ ভাবাদৰ্শই তেওঁৰ ৰচনাৰ অন্যতম উপজীব্য হৈ পৰিল। The Pipe and Patience, Banner of hope, আৰু The song of the great Chinese Wall আদি গল্প তেওঁৰ সাহিত্যিক জীৱনৰ নতুন পথৰ সূক্ষ্ম নিদৰ্শন। চোভিয়েট ৰুচিয়াৰ জনসাধাৰণৰ লগত তেওঁৰ জীৱন অবিচ্ছিন্ন ভাবে এক হৈ পৰিল।

১৯৩৬ চনৰ পৰা তেওঁ য়েৰভানত বাস কৰিবলৈ ললে। নতুন জীৱনৰ সূচনা হ'ল। লাহে লাহে চোভিয়েট সংস্কৃতিৰ এজন লেখক লব লগীয়া প্ৰবন্ধ হৈ পৰিল। অকল গ্ৰন্থকাৰ, সম্পাদক আৰু নবীন লেখক সকলৰ শিক্ষক হিচাবেই নহয়, আৰ্মেনিয়াৰ বিজ্ঞান একাডেমীৰ এগৰাকী কাৰ্যক্ষম সভ্য হিচাবেও খ্যাতিমান হৈ আহিল। এই সময়তে To my motherland, Our historians and our poets আদি সাৰ্থক কবিতা ৰচনা কৰিলে। নতুন জীৱনৰ সৌন্দৰ্য্যত তেওঁ মুগ্ধ হ'ল। লেনিনৰ বহুত্ব আৰু ভ্ৰাতৃত্বৰ আত্মনত সমগ্ৰ আৰ্মেনিয়ান বাসীয়ে সঁহাৰি জনালে। যোৱা মহাযুদ্ধৰ সময়ত যেতিয়া নতুনকৈ গঢ়ি উঠা আৰ্মেনিয়ালৈ চৰম হুৰ্ভাগ্যৰ চাকনৈয়া নামি আহিছিল তেতিয়া ইচাক্যানে সমগ্ৰ জাতিক নিজৰ দেশ শত্ৰুৰ গ্ৰাসৰ পৰা ৰক্ষা কৰিবলৈ আহ্বান জনাইছিল।

তেওঁৰ যুদ্ধকালীন কবিতাবোৰত উচ্চ মানবতাবোধ আৰু চোভিয়েট সেনা বাহিনীৰ ওপৰত গভীৰ বিশ্বাস প্ৰকাশ পাইছে। তেওঁৰ সাংবাদিক ৰচনাবিলাকো নাজীৰ বিৰুদ্ধে অহুপ্ৰেৰণাদায়ক আহ্বানবাণী। চোভিয়েট যুগত ৰচনা কৰা সৰহ ভাগ কবিতাৰ বিষয় বস্তু সাধাৰণ কিস্ত আন্তৰিকতা আৰু সংঘম-বাক্তস্বীৰ গুণত সাৰ্থক ৰচনা। কবিতাৰ ভাষা যদিও ৰোমাণ্টিক স্বজনধৰ্মৰ

বাহক তথাপিও গভীৰ বাস্তৱতাৰ স্পষ্ট স্বাক্ষৰ আছে। সমাজবাদী আদৰ্শবাদ আৰু তীক্ষ্ণ ঐতিহাসিক অন্তৰ্দৃষ্টিৰ সময়সূচী কবিতাবোৰ উপাদেয় হৈ পৰিছে।

ইচাক্যানৰ জীৱন আৰু বচনাৱলী আদৰ্শ আৰু সৌন্দৰ্য্য বিজ্ঞানত বিশ্বাস থকা জনসাধাৰণৰ শিল্পী এজনৰ ক্ৰমবিকাশৰ উজ্জল উদাহৰণ। প্ৰাক্‌বিপ্লৱৰ যুগত তেওঁ ক্লাচিক কবি হিচাবে বিশেষভাবে জনাজাত

আছিল। আনহাতে চাব্‌জেক্টিভ বা তীব্ৰ ব্যক্তিবাদী দৃষ্টিভঙ্গীয়েও তেওঁক জনসাধাৰণৰ প্ৰতি সঁহাৰি জনোৱাত প্ৰতিবন্ধকতা নজন্মাইছিল। মূলতঃ তেওঁৰ কবিতা বামদেহুৰ দৰে ছটা যুগৰ মাজৰ এখন সাকো। গভীৰ গীতিধৰ্মিতা, ভাবৰ সবলতা আৰু আন্তৰিকতাৰ গুণত তেওঁৰ কবিতাবোৰ বহু দিনলৈকে পিচৰ যুগৰ লেখকসকলৰ কাৰণে অনুপ্ৰেৰণাৰ উৎস হ'ব।

S. Gaisaryan ৰ আৰ্মেনিয়াৰ কবি ইচাক্যানৰ অসমীয়া অনুৰূপ।

লোকগীত সমূহ প্ৰাচীন লোক সমাজৰ আপুৰুগীয়া সম্পদ। ইয়াৰ আবেদনো তৎকালীন সমাজৰ লগত খাপ খাই যোৱা আছিল। সভ্যতাৰ ইতিহাসে চুৰি নোপোৱা প্ৰাচীন লোকসমাজৰ বহুকথাৰ সন্তোদ প্ৰতিফলিত লোকগীতৰ আঁহে আঁহে সোমাই আছে। এইবোৰ সেই যুগৰ মাহুৰৰ জীৱন ধাৰাৰ জীয়া ইতিহাস।

অসম লোকগীতৰ বৰ-ভড়াল। ভাৰতৰ কোনো প্ৰদেশেই অসমৰ সমান লোকগীতৰ ক্ষেত্ৰত গৌৰৱ কৰিব নোৱাৰে। ত্ৰয়োদশ শতিকাৰ বহুকাল পূৰ্বৰ

পৰাই অৰ্থাৎ অসমত লিখিত সাহিত্য উদ্ভব হোৱাৰ বহুকাল আগৰে পৰাই এই লোকগীত সমূহ মাহুৰ মূখ বাগৰি-বাগৰি জীয়াই আছিল আৰু আজি কুৰি শতিকাৰ যন্ত্ৰ-সভ্যতাৰ হেঁচাত পৰিও সেইবোৰৰ বহুতেই মৰি মৰিও জীয়াই আছে। অসম লোকগীতত ইমান চহকী হোৱাৰ কাৰণ আছে। যিহেতু আগৰ কালত অসম দেশৰ গুণ-গৰিমাৰ কথা শুনি দলে দলে বিদেশী লোক আহি অসম ভৰি পৰিছিল, এইবোৰ লোকে লগত একো আনিব নোৱাৰিলেও এটা বস্তু আনিছিল— সেয়া গীতৰ সঁফুৰা। অসমৰ গীতৰ লগত সুৰ মিলাই তেওঁলোকেও গীতৰ সঁফুৰা মেলি দিছিল। এইদৰেই সুৰ আৰু বচনাৰ সংমিশ্ৰনৰ ফলত অসমীয়া গীতৰ ভড়াল চহকী হৈ পৰিল। এই বিষয়ে ড: প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামীদেৱে মন্তব্য কৰিছে: As the Assamese-speaking population is touched on all sides by Mongoloid tribes some Aryanized, and some still retaining their tribal affiliations, the folk-lore of the former raises many interesting problems of borrowing, of lending and of synthesis. ইংৰাজীৰ ফ'ল্ক-ল'ৰ (folk-lore) শব্দটোক অসমীয়াত জন-সংস্কাৰ আখ্যা দিয়া হৈছে। এই জন-সংস্কাৰ শব্দই একেলগে জন সাহিত্য, লোকনৃত্য, লোক-গীত, খেলা ধূলা, সাঁথৰ, যোজোনা, লোকাচাৰ, দেও-ভূতৰ পূজা-পাতল, তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰ আদি সবাকৈই আঁকোৱালি লৈছে। লোকগীত লোক-সংস্কাৰৰেই এটি অংশবিশেষ। তাহানি কালৰ পৰাই গোৱালপাৰা জিলাও লোক-গীতৰ ক্ষেত্ৰত যথেষ্ট আগবঢ়া। বিভিন্ন ভাষা-ভাষী লোকৰ সংমিশ্ৰণত পৰি প্ৰাচীন গোৱালপাৰা জিলাৰ অধিবাসীসকলৰ মাজত অজানিত ভাবেই এক সুকীয়া ভাষাই গঢ় লৈ উঠিছিল আৰু আজিও এই জিলাৰ উত্তৰপাৰ দক্ষিণপাৰৰ বহুঠাই জুৰি এই ভাষা লোক

সমাজৰ মাজত পূৰ্ণোদ্যমেৰে চলিয়েই আছে। এই ভাষাৰ এটা নিজস্ব বৈশিষ্ট্য আছে। এই ভাষা কোনো এটা বিশেষ ভাষাৰ অনুকৰণত গঢ়ি উঠা নাই। ই সাময়িক পৰিবেশৰ খাতিৰতহে গঢ়ি উঠিছিল। অসম প্ৰদেশৰ পশ্চিম সীমান্তৰ প্ৰহৰী স্বৰূপ গোৱালপাৰা জিলা। পুৰণি কোচ ৰজা সকলৰ দিনত অৱশ্যে কোচবিহাৰলৈও অসমৰ সীমা বিস্তৃত হৈ আছিল। তথাপি কব পাৰি যে গোৱালপাৰা জিলাই তাহানি কালৰ পৰাই কেবাখনো বিভিন্ন ভাষা-ভাষী ৰাজ্যৰ মাজত থাকি অসমৰ হৈ প্ৰতিনিধিত্ব কৰি আহিছে। পশ্চিমৰ বঙ্গ আৰু বিহাৰৰ, পূবৰ মঙ্গোলীয়া সকল আৰু উত্তৰ দক্ষিণৰ পৰ্ব্বতীয়া ভাই সকলৰ কৃষ্টি-সংস্কৃতিৰ লগত অসমীয়া কৃষ্টি সংস্কৃতিৰ সংমিশ্ৰণ ঘটিছিল। এই মিশ্ৰিত কৃষ্টি-সংস্কৃতিয়েই এক অভিনৱ ভাৱে গোৱালপাৰা জিলাত প্ৰকাশ পাইছিল। এইদৰে বিভিন্ন ভাষা-গোষ্ঠীৰ মিলা-মিছাৰ ফলতেই গোৱালপাৰীয়া সমাজৰ ভাষাই এক স্নায়ুৰূপ ধাৰণ কৰিছিল। এই ভাষাক প্ৰথম সাহিত্যত স্থান দিয়ে অসমৰ প্ৰবীণ শিল্পী বিষ্ণুৰাতাই তেখেতৰ “সোণপাহী”ৰ মাজত।

লোকগীত সমূহৰ উৎপত্তি কেতিয়া হ’ল, এই কথাৰ সম্বন্ধ আমাক কোনেও সঠিককৈ দিব নোৱাৰে। গুইবাৰ্দ (Guerard) নামৰ প্ৰখ্যাত লিখকে কৈছে : Folk-lore does not belong to a particular era in history, it is a stage in the elaboration of thought and art.”

শতিকাৰ ঘঁহনি খাই খাই লোকগীতবোৰো পৰি-মাৰ্জিত আৰু পৰিবৰ্তিত হৈ আহি আছে। বিভিন্ন সময়ে বিভিন্ন ধৰণেৰে ইহঁতৰ ওপৰেৰে হাত বুলাইছে। সেয়েহে উৎপত্তিৰ প্ৰথম লোকগীত কাকি আজি হয়তো ঠিক তেনে অৱস্থাতে পাবলৈ নাই।

পৃথিবীৰ আটাইবোৰ লোকগীতৰ অধিকাংশই দেখা যায় ডেকা-গাভৰুৰ মাজত হোৱা প্ৰেমৰ আলমত গঢ়ি

উঠিছে। প্ৰেম মানুহৰ সহজাত আদিম প্ৰবৃত্তি। জীৱনলৈ যৌৱন অনাহুত ভাবে আহে; কিন্তু যৌৱন আহোঁতে অকলশৰে কেতিয়াও নাহে। ই লগত লৈ আহে প্ৰেম, কামনা, বাসনাৰ এক তীব্ৰ অভীপ্সা। নাৰী-পুৰুষৰ মাজত মিলনৰ দুৰ্ৰাব আকাংক্ষাই হয়তো প্ৰেমৰ সৃষ্টি কৰে; নাইবা বিশ্ববিখ্যাত মনোবৈজ্ঞানিক ফ্ৰয়দৰ মতে কবলৈ হলে নাৰী-পুৰুষৰ আদিম যৌন-প্ৰবৃত্তিক নিবৃত্তি কৰাৰ প্ৰবল আকাংক্ষাৰ অভিব্যক্তিয়েই প্ৰেম হব পাৰে। ফ্ৰাঙ্কৰ এটি লোকগীতত আছে : “It’s love, it’s love that makes the world go round.” সেই নিচিনাকৈ আমাৰ অসমীয়া কবিয়েও কৈছে : “প্ৰেমত ঘূৰিছে ভূ-মণ্ডল, প্ৰেমত ফুলিছে শতদল।” প্ৰেম পৃথিবীৰ আদিম সৃষ্টি, ইয়াক অস্বীকাৰ কৰাৰ ক্ষমতা কাৰো নাই। প্ৰাচীন লোক সমাজৰ ডেকা-গাভৰুৰ মাজত যি প্ৰেমৰ সৃষ্টি হৈছিল তাক প্ৰকাশ কৰিবলৈ তেতিয়াৰ দিনত একমাত্ৰ গীতত বাহিৰে আন একো নিৰ্ভৰযোগ্য সজুলি নাছিল। বহুত ডেকা-গাভৰুৰে প্ৰথম প্ৰেমৰ কবলত পৰি মনৰ ইচ্ছামতে জোৰাই জোৰাই গীত গাইছিল। “পীৰিত্তিৰ আবেগত উঠিল উঠা মনত আৰ নেথাকে। নিজান পৰিবেশৰ সুবিধা লৈ মনৰ তলিৰ গোপন কথাবোৰ হিয়া উদিয়াই কৈ দিব খোজে। তাকে কৰোঁতে ভাষাই পাৰ ভাঙি যায়, শব্দই মুক্তি বিচাৰে, কথাবোৰ কবিতাহৈ যায়, কবিতাবোৰ পমি গীত হৈ সিৰে সিৰে সোমাই যায়।”

প্ৰাচীন গোৱালপাৰীয়া ডেকা-গাভৰুৰ মাজতো প্ৰেমৰ উন্মেষ হৈছিল আৰু সেই প্ৰেমৰ স্থান আছিল মুকলি-মুৰীয়া চহা পৰিবেশ, নৈৰ ঘাট, পাম, মহৰ বাঠান, ৰজাৰ হাতীৰ মহল ইত্যাদিবোৰ।

বিশেষকৈ গোঁৰীপুৰীয়া ৰজাৰ হাতীৰ মাহতবোৰ গোপনে তাৰ গাভৰু সকলৰ লগত পীৰিত্তি কৰাত বৰ পাকৈত আছিল। সেইবাবেই আজিও এই অঞ্চলত

মাহতৰ গীত অতি জনপ্ৰিয়। মাহতে হয়তো ছোৱালী-জননীক লক্ষ্য কৰিয়েই গাইছিল :

“হস্তী চৰাণ   হস্তা নৰাণ
হস্তীৰ গোলায় দৰি,
গুৰে, সত্য কৰিয়া   বোলসি কল্পা
বিষে নাহি কৰি।”

মাহত অবিবাহিত, গতিকে পীৰিতি কৰাত কোনো অপবাধ নাই। এয়া ডেকা মাহতৰ ফুলনি। এনেকৈয়ে মাহতে হয়তো কিবা কোঁশলেৰে প্ৰেমিকাৰ অন্তৰ জয় কৰি লৈছিল আৰু প্ৰেমিকাই আদৰেৰে এবাৰ সিহঁতৰ ঘৰলৈ মাতিছিল :

“আমাৰ বাৰীত, যাইস্ মাহত বে
মাহত বইসতে দিবৰে পিৰা,
খাইতে দিব পান চূপাৰি
বাটা ভৰা গুৱা মাহত বে।”

আৰ্কো :

“আমাৰ বাৰীত যাইস্ মাহত বে
মাহত, খাইতে দিবৰে চিকণ চিৰা
গোৱালপৰীয়া টেঙা দৈ
গোঁবীপুৰেৰ মালভোগ কলা বে।”

তেতিয়াৰ দিনৰ ‘গুৱালপাৰ’ৰ টেঙা দৈ আৰু গোঁবীপুৰৰ মালভোগ কল নিশ্চয় সৰ্বজনবিদিত আছিল।

এইবোৰ গীতৰ মাজত চম্পা, ধঞ্জা আদি নদীৰ নাম পোৱা যায়। এইবোৰ এই জিলাৰে নদী হয়তো দুই-এটিৰ নাম আজি কালি বেলেগ হৈ পৰিছে। এই নদীৰ নিজান পাৰবোৰত লোক-চকুৰ আবে আবে

বহুত ডেকা-গাভৰুৱে মনৰ নতুন পলসত প্ৰেমৰ প্ৰথম কঠিয়া সিঁচিছিল। এই নদীৰ পলসে বহুত ন-ন ডেকা-গাভৰুৱৰ মাজত পীৰিতিৰ পলস পেলাই দিছিল। সেয়ে প্ৰেমিকৰ এফাঁকি গীতত আছে :

“চম্পা নদীৰ   বগলে বগলে
বানিয়াৰ বসতি,
কাণেৰ সোণা   নিবাৰ আসে
বাঢ়াইলেন পীৰিতি।”

এতিয়াও গোৱালপাৰা জিলাত হেজাৰ-বিজাৰ বানিয়াই বাস কৰি আছে; কিন্তু তেওঁলোকৰ মাজত ঘটা গোপন প্ৰণয়ৰ সন্তেদ হলে অলপো পোৱা নেযায়।

প্ৰেমৰ স্বৰূপ প্ৰকাশ পায় বিচ্ছেদতহে; মিলনত নহয়। বিচ্ছেদে বেদনা চপাই আনে আৰু সেই বেদনাৰ অহুভূতিবোৰে গোট মাৰি গীতৰ ক’লি হৈ সৰি সৰি পৰে। দূৰলৈ গুচি যাব গুৱোৱা প্ৰেমিকক প্ৰেমিকাই বাউল হৈ জয়দেউ কাকুতি কৰিছে :

“চাৰিয়া নাযাইস্বে
কিও সখি, বৃকে শেল দিয়া,
হাতিয়া যাইতে কমৰ টোলে
আহাৰেৰ কাকেনি গাছেৰ গুৱা।”

প্ৰেমিক গুচি যাব ধৰিছে। নাযিকাই পিচে পিচে কৈ গৈছে : “হে প্ৰিয়জন, মোৰ বুকুত শেল বহুৱাই তুমি গুচি নেযাবা। আহাৰ মহীয়া কাকিনী তামোল গছৰ তামোল (গুৱা) লৰি থকাৰ দৰেই বুলি যাওঁতে তোমাৰো কঁকালখন দোলনি খাই গৈছে।”

আৰ্কো কোনোবা প্ৰেমিক প্ৰেমিকাৰ মন ভুলাবলৈ বুলিয়েই কৈছে :

“মাই চাবলং বাপ চাবলং
চাবলং ভবেব বাৰী
গোৱালপাবায় চাৰিয়ে আসলং
সখি, অল্ল বয়সেৰ নাৰী।”

সি বেচেবাই গোৱালপাবাত নিজৰ মাক-বাপেক,
ঘৰ-বাৰী এৰি অহাৰ উপৰিও তালৈ দিব খোজা
এজনী কম বয়সীয়া ছোৱালীকো এৰি আহিছে।
তথাপি “হস্তী কণ্ঠাবে, ক্ষণিকের দয়া নাই, মাহতক
লাগিয়া।” সেয়ে তাইক লাজ দিবৰ কাৰণে ভোমোৰাৰ
অবিহনে যে ফুলৰ সৌন্দৰ্য্য বুখা তাৰে তুলনা দি
কৈছে :

“চম্পা ফুলেৰ ডালে ডালে
কাজেল ভোমোৰা উবে,
যি নাৰীৰ পুৰুষ নাইবে
তাৰ ৰূপে কি কাম কৰে।”

সঁচাকৈ পুৰুষেই নাৰীৰ ৰূপৰ চৰম অভিব্যক্তি।
পুৰুষ বিহীন নাৰী-জীৱন বুখা। গতিকে মিছাতেই
ঠেঁহ পতাৰ আৱশ্যক নকৰে। সেয়ে :

“স্বন্দৰী মোৰে মাই
টেউলী মোৰে মাই
হুনোজনে যুক্তি কৰি চল পালাইয়া যায়।”

পীৰিতিৰ পাশত বান্ধ খাই বহুত ডেকা-গাভৰুৱে
পলাই গৈ যুগ্ম-জীৱনৰ পাতনি মেলা কথাটো আজিৰ
নহয়, ই আওপুৰণি, এটা সমাজত প্ৰচলিত প্ৰথা।
সাধাৰণতে লৰাই ছোৱালী পচন্দ কৰি বিয়া কৰোৱা
কথাটো তেতিয়াৰ দিনত বৰ অশোভনীয় আছিল।
সেয়ে এইবোৰ কথাত ছয়োবো মাক-বাপেকে বিবোধিতা

কৰিছিল। কিন্তু সিহঁতৰ প্ৰেম আছিল অতিপাত
গভীৰ। সেয়ে প্ৰেমিকে কৈছে :

“নাই শুনং মাই বাপ
মুখেৰ ৰায়
চান্দী জলাৰ মতো জলে তোৰ গাৰ,
আৰে তোক যদি পাওঁ মূই চাবং বাপ-মাৰ।”

তাইক পাবলৈ সি ইমানেই ব্যাকুল যে, তাইৰ
বাবেই নিজৰ মাক-বাপেককো এৰিব পাৰে। তাতো
কিবা কাজিয়া-পেচাল হলে, সিহঁতে আন উপায়
কৰিব :

“অস্তি যদি হয় কোনো গণ্ডগোল
এক দণ্ডে চলিয়া যাব মৰচমাৰীৰ কুল,
অস্তি আছে বৰ মামা কৰিবে আদৰ।”

ইমানবোৰ ফুচুলনি শুলি প্ৰেমিকাৰ মনত খেলি-মেলি
লাগি পৰিছে। তাই একো বুজি নোপোৱা হৈ পৰি
কান্দি উঠিছে আৰু প্ৰেমিকাক কেৱল ভৰিত পিন্ধা
জুহুকা খুজিছে :

“অ’ মূই বুজুনা বুজু আৰে
ঐ দেশেৰ বন্ধু আমাৰ মন কান্দে
আমায় জুহুকা গঢ়িয়া দে,
জুহুকাৰ তাৰাতে মূই হাতিবাৰ নাপাৰং
পিঠিতে কঢ়িয়া দে, আমায় জুহুকা গঢ়িয়া দে।”

প্ৰেমিকে উপায় নেপাই তাইৰ দুৰি উপচি পৰাকৈ
জুহুকা গঢ়াই দিছে। তাই মান্তি হৈ তাৰ লগত
পলাই গৈছে আৰু বাটত ভাগৰি পৰি প্ৰেমিকৰ লগত
চূপতি মাৰিছে যাতো তাইক পিঠিত তুলি নিয়ে।

গোৱালপৰীয়া লোকগীতৰ সমসাময়িকভাৱে বিহাৰ আৰু পশ্চিম বঙ্গতো একেধৰণৰ লোকগীতৰ প্ৰচলন আছিল। ইয়াতো ডেকা গাভৰুৰ মাজত হোৱা প্ৰণয়ৰ আলমত বহুত গীতৰ সৃষ্টি হৈছে। বিহাৰী লোকগীত এটাত প্ৰেমিকাই গাইছে :

“পাকেল পাকেল পানোৰা
বে বামা পীৰিতি আলা বাহু।”

পকা পকা পান দি তাইক ভুলোৱা প্ৰিয়জনক কিবা কাৰণত চৰকাৰে হাজোতত ভৰাই খোৱাত তাই, “পাৰ্টন’ চহৰ গৈয়ে হামে আপেল কৰিবে বামা” বুলি দৃঢ় মত প্ৰকাশ কৰিছে।

বঙ্গদেশতো এনেকুৱা প্ৰচুৰ লোকগীতৰ প্ৰচলন আছিল, কিন্তু দুখৰ বিষয়, আজি-কালি বঙালীসকলে বহুত গোৱালপৰীয়া গীত লৈ গৈ দুই এটি শব্দৰ পৰিবৰ্ত্তন কৰি তেওঁলোকৰ বুলি কৈ গৰ্ব কৰিছে। আমি অসমীয়া সকলে নিজৰ বস্তুবোৰক যেন্নেৰে তুলি লব নজনাৰ ফলতেই দিনে দিনে আমাৰ পুৰণি সম্পদবোৰ হেৰাই যাব লাগিছে। আনকি গোৱালপাৰাত পৰি থকা এই লোকগীত বোৰেই ইমানদিনে অতি দুখ লগা অৱস্থাত পৰি আছিল। কোনেও ইয়াক উদ্ধাৰ কৰিবলৈ মন দিয়া নাছিল। সেই কাৰণেই বহুত গীত এতিয়া পাবলৈ নাই।

গোৱালপাৰা জিলা মহৰ বাঠানৰ কাৰণে আজিও বিখ্যাত। এই বাঠানৰ দাফাদাৰ সকলে ওচৰৰ গাৰলৈ গৈ গাভৰুৰ লগত পীৰিতি কৰিছিল। সেয়ে শুনিব পোৱা যায় :

“অ’ চেংৰা মৈছেৰ দাফাদাৰ ভাই
দালা মাজাও, দালা মাজাও
চল মৈছাল বাতানেতে যাই।”

ইয়াত “দালা” শব্দই প্ৰাচীন আহোম বংশীয় ৰজাই ব্যৱহাৰ কৰা “দোলা”ক বুজাইছে। সেই কালৰ দাফাদাৰ সকলেও বাঠানলৈ যাওঁতে দোলাত উঠিহে গৈছিল।

সাধাৰণতে নতুনকৈ চিনা-পৰিচয় হোৱা দুৰৰ ডেকা-গাভৰুৰ মাজত সোনকালে প্ৰেমৰ সৃষ্টি হয়। দুৰৰ পৰা কোনোবা ডেকাই আহি হয়তো এখন ঠাইত কিবা কাম কৰিছিল। সি তাৰে গাভৰুৰ লগত প্ৰেম কৰিলে। ইঠাৎ এদিন সি কিবা কাৰণত কেইদিনমানৰ কাৰণে হয়তো ঘবলৈ যাব লগা হ’ল। তিবোতা মানুহৰ মন সাধাৰণতে বৰ লেছকা আৰু সন্দ্বিহান। সেয়ে প্ৰেমিক যোৱাৰ সময়ত প্ৰেমিকাই প্ৰিয়জনক ‘কাজোল ভোমোৰা’ আখ্যা দি সুধিছে :

“কিও বন্ধু কাজোল ভোমোৰাৰে
কোন দিন আদিবেন বন্ধু
কৈয়া যাইসুবে।”

কিন্তু প্ৰেমিক নিৰুপায়। সি যাবই লাগিব। সেয়ে তাই অবশেষত গাইছে :

“যদি বন্ধু যাবাৰ ছাইসু
কান্ধেৰ গামছা থুইয়া যাইসুবে”

প্ৰেমিকৰ অপাৰ মৰমক বটগছৰ ছাঁৰ লগত তুলনা কৰি কৈছে :

“বট বুদ্ধেৰ ছাঁয়া যেমন বে
মোৰ বন্ধুৰ মায়া তেমন ৰে।”

ক’বাত আকৌ প্ৰেমিকাই প্ৰেমিকক নিজৰ “জীৱন” আখ্যা দি গাইছে :

“অ’ জীৱন বে, জীৱন চাৰিয়া নাযাইস্ মোবে
তুই জীৱন চাৰিয়া গেলিলে
আদৰ কৰিব কে জীৱন বে।”

এয়া অন্তৰ বিদাৰি ওলাই অহা বিদায়-বিহ্বল মুহূৰ্ত্তৰ ছন্দিল, ভাষাময়, আবেগ মধুৰ গীত। ই হঠাৎ এটা মুহূৰ্ত্ততহে সৃষ্টি পায় বাবেই ইয়াৰ মৌলিকত্ব ইমান নিৰ্ভেজাল।

প্ৰাচীন অসমত একশ্ৰেণী “মলুৱাৰ গীতে” সমাজত যথেষ্ট সমাদৰ লাভ কৰিছিল। ঠিক একেদৰেই গোৱালপাৰাতো তাৰ অহুকপী গীত শুনিবলৈ পোৱা যায়। ইয়াত শুনা যায় ‘বাউৰা’ৰ গীত। ‘বাউৰা’ শব্দৰ মূল অৰ্থ ‘উদ্ভাবল’, কিন্তু গীতৰ প্ৰয়োগাৰ্থত ই প্ৰেমিকক বুজাইছে। যিদৰে প্ৰেমিকাই গাইছে :

“অ’ বাউৰা আইস্
আইস্বে বাউৰা বইস্
আজি গংগাৰ ধাৰে যেনে
ধৌ ধৌ ৰোল বাল্য,
পীৰিত্তি কৰিলং বাউৰা
বাউৰা গলাৰ মালাহে।”

অৰ্থাৎ, “হে প্ৰিয়জন, তুমি আহি মোৰ কাষত বহা। গঙ্গা নদীৰ প্ৰবল জলবাশিৰ দৰেই অন্তৰ উজাৰি তোমাৰ লগত মই পীৰিত্তি কৰিলোঁ। তুমি মোৰ ডিঙিৰ মালাসদৃশ।”

আকৌ :

“আজি ধল্লা নদীত যেমন
চিৎকাৰে মাটি,
পীৰিত্তি কৰিলং বাউৰা,
আ—মুই গলা কাটি,

কঁলাৰ গাছে যেমন বাহুলে ঢুলে
সেই মত ঢুলবো আমি বাউৰাৰ গলে।”

“ধল্লা নদীৰ বাৰি ধাৰাই পাৰত খুন্দা খাই কল-
কল শব্দেৰে পাৰক কন্দুৱাৰ দৰেই তোমাৰ কাৰণে
ডিঙি কাটি দিব পৰা মই প্ৰণয়ীয়ে বিবহতে কান্দি
আছোঁ। কল-গছত বাহুলীয়ে ওলমি থকাৰ দৰেই
ময়ো তোমাৰ ডিঙিত ওলমি থাকিম।”

আকৌ আছে :

“চেওঁৰাৰ গাছে যেমন ঘুণ্ডেৰ বাসা,
আ দুৰেৰ বাউৰাৰ আমাৰ কিসেৰ আশাহে,
বৰ গাছে যেমন আলো কৰে লতা
আ-দুৰেৰ বাউৰা, আমাৰ
আশা হলো মিছা।”

“শাওঁৰা গছত কপোৱে ছুদিনৰ কাৰণে বাঁহ সাজি
আকৌ ক’ববালৈ গুচি যায় ; ঠিক তেনেদৰেই দুৰৰ
প্ৰেমিকবোৰেও নাৰীৰ মন চুৰ কৰি ক’ববালৈ গুচি
যায়। গতিকে তেনে প্ৰেমিকক আশা কৰা মিছা।
প্ৰকাণ্ড গছৰ ডালত ওলমি থকা লতাই শোভা
বঢ়োৱাৰ দৰেই ময়ো তোমাক আশা কৰি মিছা হ’ল।”
সেয়ে অচিনাকি দুৰৰ ডেকাক তৎক্ষণাত অন্তৰ দিয়া
ভুল। সিহঁতে কিছুদিন পীৰিত্তি কৰি আকৌ ক’ববালৈ
গুচি যায়। মৰণ হয় প্ৰেমিকাৰহে।

এইবোৰ গীতত দেখা যায় যৌন-আবেদন খুব কম।
ডেকা-গাভৰুৰ পৰস্পৰৰ মিলনৰ আকাঙ্ক্ষাই আটাইবোৰ
গীতত অধিকভাৱে পৰিস্ফুট হৈছে। সেই কাৰণেই
ইয়াত অঙ্গীলতাৰ স্থান নাই। এইখিনিতেই গোৱাল-
পৰীয়া লোকগীতৰ বৈশিষ্ট্য। এইবোৰৰ বৰ্ণনা অতি
মধুৰ আৰু আৰ নথকা। প্ৰত্যেকটো বিজনিকেই আমি
সদায় দেখি থকা প্ৰকৃতিৰ বস্তুৰ লগত স্নেহৰ ভাবে

খাপখোৱাকৈ প্ৰকাশ কৰিছে। সেই কাৰণেই গোৱাল-
পৰীয়া লোকগীতৰ মানদণ্ড আন কিছুমান লোকগীততকৈ
যথেষ্ট উচ্চতৰৰ বুলি স্বীকাৰ কৰিব লাগিব। গোটেই
গোৱালপাৰা জিলা এনেকুৱা অসংখ্যক গীতেৰে খন্দু খাই
আছে; কিন্তু আমাৰ মাজত বিচাৰি উলিয়াই প্ৰকাশ
কৰোঁতা দুই এজনত বাদে আজিলৈ এজনো ওলোৱা
নাই। এইবোৰ গীতক পোহৰলৈ অনাৰ সময় উকলি

যাবহি। আৰু এতিয়াই সেইবোৰ লিখিত সাহিত্যৰ
ভিতৰলৈ নানিলে হয়তো পাহৰণিয়ে এদিন সকলো-
বোৰকেই গ্ৰাস কৰি নিঃশেষ কৰি পেলাব। গোৱাল-
পৰীয়া লোকগীতবোৰ যদি সবাকৈ প্ৰকাশৰ পথত
আনিব পৰা যায়, তেন্তে মোৰ দৃঢ়বিশ্বাস এইবোৰে
এদিন অসমীয়া লোকগীতৰ উঁড়ালটোক ওপচাই
তুলিব।

বাবাৰ্বাচ

পাৰশুৰামৰপাৰ্টেৰী
২য় বাৰ্ষিক, বিজ্ঞান ।

ধূসৰ বাস্তৱ ৰাজ্যৰ তমসাচ্ছন্ন কুঁৱলীয়ে মাহুহৰ মন-প্ৰাণ যেতিয়া আচ্ছন্ন কৰি ৰাখে, মনৰ গভীৰতম গহ্বৰত যেতিয়া কু-ক্ৰিয়া, কু-কৰ্ম, কু-চিন্তাই খোঁকি-বাথু কৰি খলক লগাই থাকে, তেতিয়া সি ভগৱানৰ পৰা বহু-বহু দূৰৈত থাকে; ভগৱানৰ প্ৰতি তাৰ ভক্তি-প্ৰেম নোহোৱা হয় আৰু ভগৱানৰ অস্তিত্ব, স্থিতি, সৃষ্টি-প্ৰলয় বিশ্বাস কৰাটোৱেই তাৰ পক্ষে বৰ কঠিন হৈ পৰে। কিন্তু কিবা সংঘাতত নতুবা সংসাৰৰ ঘাত-প্ৰতিঘাতত জুৰলা-জুপুৰা হৈ ভাবাক্ৰান্ত দেহেৰে যেতিয়া শেষ বিদায়স্থলী মৃত্যুৰ ছুৱাৰ দলিত উপস্থিত হবলগীয়া হয়—তেতিয়াই তাৰ মনৰ নিগূঢ়তম খণ্ড-বিখণ্ডিত ৰাজ্যত বিশ্বাসৰ ব'দ-কাঁচলিয়ে আগচি ধৰে আৰু সেই বিশাল বিস্তৃত ব'দ-কাঁচলিত বহি বহি ভগৱান চিন্তাত মন-প্ৰাণ উদ্বিগ্ন হৈ উঠে, ভগৱানত বিশ্বাস

ওপজে আৰু পৰিশেষত মৃত্যুৰ আগমুহূৰ্ত্তত ভগৱানৰ ওচৰত কবপুতে মন-প্ৰাণ-দেহ সমৰ্পণ কৰে। ইয়াৰেই সুন্দৰ নিদৰ্শন পোৱা যাব— চুইডেনৰ লিখক পাৰলাগাৰ ভিষ্ট (Par Lagerkvist)ৰ উচ্চতম উপন্যাস “বাবাৰ্বাচ” ত (Barabbas)।

“বাবাৰ্বাচ”—এখনি কুৰিশতিকাৰ ইংৰাজী সাহিত্যৰ উল্লেখযোগ্য উপন্যাস আৰু পাৰলাগাৰভিষ্টৰ পৃথিবীলৈ এটি মহৎ আৰু যশস্বত্বপূৰ্ণ অৱদান। ১৯৫০ চনত চুইডেনত এই উপন্যাস খনি প্ৰকাশিত হয় আৰু ১৯৫১ চনত নোবেল বঁটা লাভ কৰে।

বধ্যশালা। যীশু ক্ৰুছত বিদ্ধ। চতুৰ্দ্ধিশে মাহুহে আৰবি আছে। কিছুমানে কান্দিছে, কিছুমানে

হয়তো হাঁহিছে। দুৰৈত চৰাই-চিৰিকতিবোৰে গছৰ ডালত পৰি পাত সৰুৰাই কুকলিয়াইছে। দুই এটি কলীয়া ভোমোৰা ভেঁ ভেঁ কৰি কাৰোবাৰ সন্ধানত দূৰলৈ আঁতৰি গৈছে। আকাশৰ ডাৰববোৰে গল ডাঙি পৃথিবীৰ বুকুলৈ চাই পঠিয়াইছে। দুই এটোপাল আকাশৰ চকুপানী নিজৰিছে। যীশুক জুছত বিদ কৰি মৃত্যুদণ্ড দিয়া হ'ল। লগে লগে এজন ঘৃণিত আচামীক খালাচ দিয়া হ'ল যীশুৰ পৰিবৰ্ত্তে। এই আচামীজনৰ নামেই বাৰাৰ্কাচ (Barabbas)। এওঁ পৰ্ব্বতে-প্ৰান্তৰে, গাৰ্বে-ভুঞে, নগৰে-চহৰে, বাটে পথে ঘূৰি ফুৰি চুৰি-ডকাইতি, নৰ-হত্যা, স্ত্ৰীহত্যা আদি অপৰাধত অভিযুক্ত হোৱাত মুহূৰ্ত্তদণ্ডেৰে দণ্ডিত হৈছিল। কিন্তু তাৰ ভাগ্য-ৰবি তেতিয়া উদয় হৈছিল। যেতিয়া ৰোম চৰকাৰে যীশুক মৃত্যুদণ্ডেৰে দণ্ডিত কৰিলে, তেতিয়া বাৰাৰ্কাচক খালাচ দিয়া হ'ল। এওঁৰ পক্ষে ই এক অদ্ভুত অভিজ্ঞতা। যীশুক জুছত ওলোমাই দিয়া হ'ল, যন্ত্ৰণাত চাটি-কুটি কৰিছে— দুই এবাৰ চিঞৰিছে— এই দুখ বাৰাৰ্কাচে গছ এজোপাৰ জোপোহাত লুকাই চাবলৈ ধৰিলে। যীশুক বধ্যশালালৈ আনিবৰ সময়ত যীশু মুৰ্ছা গৈছিল। লগত আহিল মাক মেৰী (Virgin Mary) আৰু অদংখ্য তিবোতা। সেই সময়ত মাকৰ চেহেৰা শেঁতা পৰি গৈছিল, চকুৰ টোপাল বোৰ টপটপ কৈ পৰিছিল, বুকুৰ ধমনি ক্ষিপ্ৰগতিত চলিছিল। বাৰাৰ্কাচে সকলো লক্ষ্য কৰিছিল। সি আৰু দেখিছিল— ৰোম চৰকাৰৰ অফিচাৰবোৰে যেতিয়া যীশুক জুছত ওলোমাই আনন্দ মনেৰে মন-প্ৰাণ খুলি পাশাখেলত বহি মদ পান কৰিছিল, সেই সময়ত যীশুৰ মূৰ লাহে লাহে তললৈ দৌ খাই গৈছিল। তেওঁৰ অপৰিসীম যন্ত্ৰণা হৈছিল— সি স্পষ্ট দেখিছিল।

তেতিয়া মাক মেৰীৰ মুখ পুত্ৰ বিৰণ হৈছিল। চুলিবোৰ আউপি-বাউপি হৈ পৰি আছিল। চকুৰ পৰা অবিৰলধাৰে লোতক বাগৰ বধ্যশালাৰে প্ৰবাহিত

হৈছিল। গ্ৰীষ্মৰ তপ্ত-তপনৰ প্ৰথৰ উত্তাপত লালকাল দি ভাগৰি পৰা যন্ত্ৰণাকাতৰ মানুহৰ দৰে যেন যীশুৱে এবাৰ পানী খাব খুজিছিল। পাশাখেল এৰি এফন অফিচাৰ আহি এটা পাত্ৰত যীশুলৈ পানী আগবঢ়াইছিল। কিন্তু মদৰ গোন্ধ পাই পানী খাবলৈ অস্বীকাৰ কৰিছিল। মানুহজনে খেক্ খেক্ কৈ হাঁহি হাঁহি পুনৰ পাশাখেলত যোগ দিছিল গৈ।

ইয়াৰ পিচত আৰু বেছি সময় নেলাগিছিল। হঠাৎ যেন তপ্ত ভাস্কৰৰ উজ্জ্বলতম বশ্মিক বাতিৰ ঘন-ঘোৰ অন্ধকাৰে গ্ৰাস কৰি পেলালে। তীক্ষ্ণতম পোহৰ মুমাই গ'ল। ক'লা ক'লা মেঘালীয়ে নীলাভ আকাশৰ উদাস বুকু আৰবি ধৰিলে। পশ্চিম আকাশত পূবৰ ভোটা তৰাটি খহি পৰিল। যীশুৱে প্ৰাণ-ত্যাগ কৰিলে। তাৰপিচত বিজুলীৰ দৰে এটি ক্ষীণ পোহৰ দেখা গ'ল। গছে-গছে চৰাইবোৰে কিৰিলি পাবিৰ ধৰিলে। শিয়াল বোৰে দিনতে হোৱা দিবলৈ ধৰিলে।

কৰ্মচাৰীবোৰে খেলা শেষ কৰিলে। যীশুৰ মৃতদেহ জুছৰ পৰা নমাই আনিলে। কিছু দূৰত এটি গাঁত কৰি যীশুৰ মৃতদেহ কবৰ দিলে আৰু মৃত এটি প্ৰকাণ্ড শিল দি থলে। মানুহবোৰ ঘৰাঘৰি গুছি আহিল।

এই আটাইবোৰ ঘটনা বাৰাৰ্কাচে গছৰ জোপোহাৰ আঁৰৰ পৰাই দেখা পাইছিল। তাৰ অন্তৰ কঁপি উঠিছিল। ভয়ত থৰ থৰ কৈ কঁপিছিল। গা-মন ৰাই-জাঁই কৰি গৈছিল। মনত ভাব হৈছিল— সিয়েই হয়তো এই আটাইবোৰ কষ্ট সহ কৰিব লাগিলহেঁতেন, যদি যীশুৱে তাৰ পৰিবৰ্ত্তে দণ্ড মূৰপাতি নললেহেঁতেন। এই আটাইবোৰ ঘটনা সি নিজ চকুৰেই দেখিছিল।

বাৰাৰ্কাচ সমাজৰ এজন অতি নিকৃষ্ট শ্ৰেণীৰ মানুহ। তাৰ জীৱন বুৰঞ্জী যিমান বিচিত্ৰ, সিমানেই জঘন্স। যাৰ গৰ্ভত বাৰাৰ্কাচৰ জন্ম হৈছিল, সেই তিবোতাজনী

ডকাইতৰ দ্বাৰা অপহৃত হয়। দস্যুদলে তাইৰ সতীত্ব নাশ কৰে। কিন্তু কাৰ ঔৰসত বাৰাৰাচৰ জন্ম সি নিজেও নাজানে, আনকি মাকেও নাজানে। গৰ্ভাৱস্থাত তিবোতাজনক গণিকালয়লৈ অনা হয়; কিন্তু তেওঁ বাৰাৰাচৰ জন্মৰ লগে লগে মৃত্যুবৰণ কৰে। দস্যুদলৰ ইলিয়াছ (Eliahu) নামৰ এজন বুদ্ধৰ লগত বাৰাৰাচৰ এদিনাখন তয়াময়া যুদ্ধ হয়। বুঢ়াৰ কঠিন অস্ত্ৰৰ আঘাতত বাৰাৰাচৰ চকুৰ ওচৰত চিৰদিনৰ কাৰণে এটি চিন বৈ যায়। কিন্তু বাৰাৰাচৰ এটি ভীম যেন ঘোঁচাত বুঢ়াৰ লগে লগে পঞ্চমুখ প্ৰাপ্তি ঘটে। শেষত জানিব পৰা গ'ল— এই ইলিয়াছই বাৰাৰাচৰ জন্মদাতা। ইয়াৰ দ্বাৰাই বুজিব পৰা যায় যে বাৰাৰাচৰ জন্মতেই অভিশাপগ্ৰস্ত সমাজৰ বিৰুদ্ধে, ভগৱানৰ বিৰুদ্ধে তাৰ বিদ্বেষ আৰু হিংসা ব্যতিৰেকে তাৰ জীৱনৰ কোনো কাম্যও নাছিল।

কিন্তু এই অভিশাপগ্ৰস্ত কুসংস্কাৰপন্ন মানুহজন তথাপিও সমাজৰ এটি মানুহ। মানুহৰ পৰা সি বেছি দূৰত নহয়। যীশুৰ ক্ৰুছবিদ্ধ অৱস্থাত প্ৰাণত্যাগ কৰাৰ ঘটনা দৰ্শনত এই অভিশাপগ্ৰস্ত মানুহজনৰ ওপৰত কি প্ৰজ্ঞাৰ বিস্তাৰ কৰিছিল আৰু তাৰ শেষ পৰিণতি কি হ'ল— ইয়েই অপূৰ্ণ স্মৰণ উপলক্ষ্যস্বৰূপে বিষয়বস্তু।

সিদিনা বাৰাৰাচ ৰাতি ঘৰলৈ উলটি আহিছিল। নিজৰ লগৰ গুণাবোৰৰ লগত আনন্দমনেৰে খন্তেক সময় মদপান কৰিলে। হাঁহি-ধেমালিৰ মাজেৰেই চুৰি ডকাইতি নৰ-হত্যা আদিৰ হিচাপ হবলৈ ধৰিলে আৰু অৱশেষত সি উঠন বুকুভৰা স্মৰণ তিবোতাৰ লেলিহান অঙ্গ স্পৰ্শ কৰি শুই থাকিল। কিন্তু কিবা এটি কথাই তাৰ মনোৰাজ্যত তোলপাৰ লগাইছিল। সি বুজিব নোৱাৰিছিল। দস্যুদলেও বুজিব নোৱাৰিছিল।

ইয়াৰ তিনিদিন পাছত এজনী গুঁঠকটা তিবোতাৰ লগত তাৰ দেখা হৈছিল। তিবোতাজনী তাৰ পৰিচিত যেন লাগিছিল। তাৰ মনত পৰিছিল যীশুৰ মৃত্যুৰ

দিনা ধূলিত ফেঁকুৰি কান্দি থকা এই তিবোতাজনী। বাৰাৰাচৰে শুনিছিল যে মৃত্যুৰ তিনিদিন পিচত যীশু কবৰৰ পৰা ওলাই স্বৰ্গলৈ গুচি যাব। তাৰ চাবলৈ বৰ ইচ্ছা গৈছিল। তেতিয়া সি কবৰখানালৈ গৈছিল। তেতিয়াই সি বাটত এই তিবোতাজনীক লগ পাইছিল। কবৰৰ ওচৰলৈ সি লাহে লাহে আগবাঢ়ি গৈছিল। সি সেখা পাইছিল কবৰৰ মুখৰ প্ৰকাণ্ড শিলটো বাগৰি পৰিছে আৰু কবৰৰ ভিতৰত মৃতদেহ নাই। সি মূৰ্ছাকৈয়ে অতি আচৰিত হৈছিল। যীশুক কবৰৰ পৰা উঠি যোৱা সি দেখা নাছিল। তিবোতাজনীয়ে কৈছিল—“মই প্ৰভুক দেখিছোঁ। স্বৰ্গৰ পৰা জুইৰ পোচাক পিন্ধা এজন দেৱদূত আহি আমাৰ আগতেই যীশুক স্বৰ্গলৈ লৈ গ'ল।”

বাৰাৰাচ একেবাৰে আচৰিত হৈ গৈছিল। তাৰ মনত সন্দেহ উপজিছিল। তাৰ চকুকেইটা তেন্তে কণা হৈছে নেকি? তিবোতাজনী তাৰ ওচৰতেই আছিল। তিবোতাজনীয়ে দেখিলে সি নেদেখিলে কিয়? ইয়াৰ কাৰণ কি? তাৰ মনটো কিবা কিবা লাগি গৈছিল। সি হয়তো যীশুৰে তিনি দিনৰ দিনা কবৰৰ পৰা উঠিব নে হুঠে তাৰ প্ৰমাণ চাবলৈহে আহিছিল। তিবোতাজনীয়ে কিন্তু বিশ্বাস কৰিছিল ভগৱানক। ভগৱানৰ বাণী কেতিয়াও মিছা হব নোৱাৰে। তাইকেই সাক্ষী কৰি ভগৱানে কৈ গৈছে। বিশ্বাস ভৰা চকুৰ দৃষ্টিত যীশুৰ মৃতদেহৰ স্বৰ্গ-প্ৰয়াণ দৃশ্য অদৃশ্য হৈ নব'ল। বাৰাৰাচৰে তিবোতাজনীক স্মিলিলে,—“তুমি যে যীশুক ভগৱানৰ পুত্ৰ বুলি কোৱা, তেওঁৰনো কি উপদেশ পালন কৰিছা?” তিবোতাজনীয়ে কিছুপৰ ভাবিছিল। চাৰিওফালে এবাৰ নিৰীক্ষণ কৰি উত্তৰ দিছিল—“পৰম্পৰৰ প্ৰতি প্ৰেম।”

এই পৰম্পৰৰ প্ৰতি প্ৰেমৰ নিৰ্দেশ বাৰাৰাচৰ কাৰণে এক নতুন অৰ্থ অতি আচৰিত সংবাদ। মানুহক যে অন্তৰ্বেৰে ভাল পাব লাগে, কাৰোবাক যে মৰম কৰিব

লাগে, কণা-খোঁবাক য়ে দয়া কৰিব লাগে—এই কথা সি নাজানে আৰু কোনোদিনে শিকোও নাই। মানুহক মাৰ-ধৰ কৰিব লাগে, ধন-সম্পত্তি লুট কৰিব লাগে, তিবোতাৰ সতীত্ব নষ্ট কৰিব লাগে, গাভৰুৰ ওপৰত অত্যাচাৰ কৰিব লাগে, জীৱ-জন্তু হত্যা কৰিব লাগে—এইবোৰেই সি খুব ভালদৰে জানে আৰু জীৱনত সি এয়েই কৰিছে। এয়ে মাথোঁ তাৰ জীৱনৰ আকাংক্ষা। তাৰ জীৱনৰ একমাত্ৰ কামনা।

দিনবোৰ এদিন দুদিন কৈ গৈ থাকে আৰু সময়ৰ বিশাল বহুত বিগীন হয়। এদিন আকৌ তাৰ কৰ্ম-কুহৰত পৰিল—যীশুৱে অকল কবৰৰ পৰা উঠিয়ে স্বৰ্গলৈ গুচি গৈছে এনে নহয়—তেওঁ নিজেও মৃত্যুৰ ৰাজ্যৰ পৰা আন এজন মানুহৰ প্ৰাণ বক্ষা কৰি গৈছে। বাৰাস্কাচৰ বিশ্বাস নহ'ল। তাৰ পিচত সি সেই মৃত্যুৰ ৰাজ্যৰ পৰা ঘূৰি অহা মানুহজনৰ ওচৰলৈকে গল। নাম তাৰ লেজেৰাচ। লেজেৰাচে কলে যে সি মৰি গৈছিল আৰু কবৰৰ প্ৰকাণ্ড গহবৰত পৰি আছিল। কিন্তু ভগৱান যীশুই তাক মৃত্যুৰ পৰা বক্ষা কৰি গৈছে আৰু এই বহুধাৰ বুকুৰ নব-সমাজলৈ পুহ পঠিয়াই দিছে। সি ভগৱানৰ ওচৰত চিৰকৃতজ্ঞ। সি ভগৱানৰ কথা বিশ্বাস কৰে।

লাহে লাহে বাৰাস্কাচৰ জীৱনত চৰিত্ৰৰ পৰিবৰ্ত্তন আৰম্ভ হৈছিল। কিন্তু মাজে সময়ে আকৌ তাৰ মনোৰাজ্যত যেন কিহবাই খেলি মেলি লগাই দিছিল। ঠুঁট-কটা সেই তিবোতাজনীৰ নামত সেইসময়ত এজন অন্ধই আনৰ হতুৱাই এখন ৰিপোৰ্ট লিখাই ৰোম চৰকাৰৰ ওচৰত দাখিল কৰিলে। তিবোতাজনীয়ে কয়,—“ভগৱানৰ পুত্ৰ যীশু। তেওঁ কবৰৰ পৰা উঠি স্বৰ্গলৈ গৈছে। তেওঁ আকৌ মানুহৰ মাজলৈ কেতিয়াবা ঘূৰি আহিব। নতুন ৰাজ্য এখন পাপ-তাপ ভৰা এই ধূসৰ ধৰাত গঢ়ি উঠিব। মানুহৰ ছুখ-শোক-হা-হতাশ জৰা-ব্যাদি সকলো পৃথিবীৰ পৰা দূৰীভূত হ'ব।” অন্ধই

কলে,—“এই তিবোতাজনীক শিল দলিয়াই মাৰি পেলাব লাগে।” কৰ্ত্তৃপক্ষই কিছুপৰ চিন্তা কৰি উত্তৰ দিলে,—“বুঢ়া আপ! তোমাকেই প্ৰথমে শিলেৰে মৰা হ'ক।” অন্ধৰ বুকু কঁপি গল। মুখ-গাল শেঁতা পৰি গল। ভৰি-হাত কঁপিবলৈ ধৰিলে—“মোক মাৰে কিয়, মহঁতো ভগৱানৰ পুত্ৰক দেখা নাই।”

তিবোতাজনীয়ে কিন্তু সকলো কথা স্বীকাৰ কৰিলে। তাইক এটি প্ৰকাণ্ড গাঁতৰ মাজলৈ নমাই দিয়া হ'ল আৰু সমবেত জনতাক তাইৰ গালৈ শিল মাৰিবলৈ আদেশ দিয়া হ'ল। ইতস্ততঃ কৰি এজন মানুহে তিবোতাজনীৰ মূৰ লক্ষ্য কৰি এটি প্ৰকাণ্ড শিল মাৰি দিলে। লক্ষ্য অব্যৰ্থ, তিবোতাজনী মৰিল। বাৰাস্কাচে ওচৰৰ পৰা লুকাই চাই আছিল। ক্ষিপ্ৰগতিত দৌৰি আহিল আৰু এখন ছুৰি উলিয়াই মানুহজনৰ বিশাল বহুত বহুৱাই দিলে। বাৰাস্কাচৰ হাতৰ লক্ষ্যও অব্যৰ্থ।

লাহে লাহে ৰাতি হৈ আহিছিল। চৌদিশে একাৰ নামিছিল। বাৰাস্কাচে তিবোতাজনীক শিলৰ মাজৰ পৰা উলিয়াই আনিলে আৰু মৃতদেহটো কান্ধত লৈ অচিন পথেৰে যাবলৈ ধৰিলে। অনেক পাহাৰ-পৰ্ব্বত, মৰুভূমি, মৰুদ্যান, সেউজীয়া ঘাঁহনি অতিক্ৰম কৰি তেওঁ তিবোতাজনীৰ জন্মস্থান পালেগৈ। তিবোতাজনীৰ এবাৰ এটি মৃত সন্তানক ঠেঠাইত কবৰ দিয়া হৈছিল। ঠিক সেই ঠাইৰ ওচৰতে তাইক কবৰ দিলে। তাই যেন পৰম শাস্তি লাভ কৰিলে। তাই যেন এবাৰ কৈ উঠিল “পৰম্পৰক ভাল পাব লাগে।”

ইয়াৰ পিচতে বহুত দিন পাব হৈ গল। বাৰাস্কাচৰ কোনো খবৰ-বাতৰি পোৱা নগ'ল। এদিন জানিব পৰা গল—বাটে-পথে কৰা অত্যাচাৰ-ব্যভিচাৰ আদি অপৰাধত বাৰাস্কাচক দাস হিচাবে তামৰ খনিলৈ পঠোৱা হৈছে। দাসত্বৰ কঠোৰ শিকলিত বান্ধ খাই তাৰ অন্তৰখন যেন ভাঙি পৰিল। দিনে ৰাতি সি সেই অন্ধকাৰাচ্ছন্ন গহবৰত পশুৰ দৰে জীৱন কটাবলৈ

ধৰিলে। সেই সময়ত সেই খনিতে দাস হিচাপে থকা চাহাক নামৰ এজন মানুহক লগ পাই তাৰ মনটো বেছ ভাল লাগিল। সি তাৰ লগত একেলগে কাম কৰে, একেলগে খায় আৰু একেলগে শোৱে। সিহঁতৰ ভিতৰত দুয়োৰে জীৱন কাহিনী আলোচনা হবলৈ ধৰিলে। এদিন কথাই কথাই চাহাকে জানিলে যে বাৰাৰাচে যীশুক স্বচক্ষে দেখিছে। চাহাকৰ জীৱনত যেন এটি স্নগভীৰ শান্ত শীতল দিন নামি আহিল। তাৰ আগৰ দুখ-শোক, বেজাৰ হুমুনিয়াহ সকলো যেন তাৰ ওচৰৰ পৰা অন্তৰ্ধান হ'ল। স্বয়ং ভগবানৰ পুত্ৰ যীশুক নিজ চকুৰে দেখা বাৰাৰাচৰ লগত সি খাইছে, আনন্দ কৰিছে তাৰ কাৰণে ই এক অপৰিসীম পৰিতৃপ্তি।

তেতিয়াৰ পৰাই চাহাকৰ মনৰ পৰিবৰ্ত্তন ঘটিছিল। এদিন চাহাকে যীশুৰ ধ্যানত বহি প্ৰাৰ্থনা কৰিছিল। সেই সময়ত তামৰ খনিৰ অফিচাৰ এজন ওচৰেদি পাৰ হৈ গৈছিল। হঠাৎ তাক তেনে অৱস্থাত দেখি তেওঁৰ বৰ খং উঠিছিল। দাসৰ আৰু প্ৰাৰ্থনাৰ কিহৰ দৰকাৰ? তেতিয়াৰ পৰাই তাক তেনে অৱস্থাত দেখিলে পিঠিত কোব শোধাইছিল। ইতিমধ্যে অফিচাৰজন বদলি হৈ ক'বালৈ গৈছিল। এজন নতুন অফিচাৰ আহিছিল। নত্ন আৰু ঈশ্বৰভক্ত এই অফিচাৰজনে তলতীয়াবোকো বৰ মৰমৰ চকুৰে চাইছিল। তেওঁ চাহাকক তাৰ ভগৱানৰ নাম, উপদেশ ইত্যাদি কথা সুধিছিল। চাহাকে এদিন তেওঁক ক'লে যে শস্তু-পথাৰত কুলিৰ দৰকাৰ। তাকেই লব লাগে। অফিচাৰ-জন প্ৰথমে সন্মত নহলেও অৱশেষত মানুহজনৰ ইচ্ছাক বাধা দিব নোৱাৰিলে। কিছুদিন পিচত যেতিয়া—তমসাহুৰ তামৰ খনিৰ পৰা ভাস্কৰ-আলোকিত পৃথিবীৰ উদাৰ বুকুলৈ যোৱাৰ আমন্ত্ৰণ জনালে, চাহাকে আপত্তিৰ সূৰত জনালে যে সি অকলে নাযায়। বাৰাৰাচৰ লগত আজি অতদিনে আনন্দমনেৰে একেলগে কাম

কৰিছে, খাইছে, শুইছে—যদি দুয়োজনকে যোৱাৰ অনুমতি দিয়ে তেতিয়াহে যাব। নহলে সি আৰু ধূসৰ ধৰণীৰ মনোলোভা পোহৰকণ উপভোগ কৰিব নোখোজে। অফিচাৰজন আচৰিত হ'ল সামান্য দাস এজনৰ মুখত এনে কথা শুনি। চাহাকক আৰু বাৰাৰাচক অ'ক্সাৰ ৰাজ্যৰ পৰা যাবলৈ দিয়া হ'ল—সিহঁতৰ আশাৰ পোহৰ ৰাজ্যলৈ। বাৰাৰাচে চাহাকক ধন্যবাদ জনালে। কিন্তু চাহাকে ভাবিলে যে স্বয়ং ভগৱান যীশুৱে সিহঁতক ৰক্ষা কৰিলে।

সেউজীয়া শস্তুক্ষেত্ৰ—বহল বুকুভৰা শস্তু। শস্তুৰ গছবোৰ লহুপহকৈ বাঢ়ি আহিছে। কিছুমান পকিবলৈ আৰম্ভ কৰিছে, কিছুমান দাই গৈছে। কুলিবোৰৰ মাজত এজন একচকুৱা দাস আছিল। এদিন চাহাকে স্মৃষ্টিৰ মনে সেই মানুহজনৰ আগত ভগৱান যীশুৰ মাহাত্ম্যৰ কথা, দয়াৰ কথা আৰু কাৰ্যকলাপৰ বিষয়ে সন্দৰ্ভৰে বিবৰি কলে আৰু তাৰ গলত বান্ধি থোৱা কাপোৰ টুকুৰা দেখুৱালে—এফালে লিখা আছে ভগৱান যীশুৰ নাম আৰু আনফালে আছে বীৰ চিঁজাৰ নাম। মানুহজনে একেথৰে চাই কথাবোৰ শুনি গ'ল। কিন্তু এদিন তলে তলে চাহাক আৰু বাৰাৰাচৰ বিৰুদ্ধে ৰিপোৰ্ট দিলে। ৰোমৰ গভৰ্ণৰে এদিন দুয়োজনকেই পৰীক্ষা কৰিলে।

“তোমাৰ প্ৰভু চিঁজাৰ নে যীশু, চাহাক?”

“যীশু”—চাহাকে উত্তৰ দিলে।

“চিঁজাৰৰ বাদে আনক ভজিলে মুতু্যদণ্ড দিয়া হব?”

চাহাক মনে মনে ব'ল। মনত ভয়ৰ সঞ্চাৰ হ'ল। গা-মূৰ কঁপিব ধৰিলে। শেষত যীশুৰ দৰেই তাক জুহুত মৰা হ'ল। চাহাক মৰিল। গভৰ্ণৰৰ উত্তৰত বাৰাৰাচে কৈছিল,—“যদিও মোৰ গলত থকা কাপোৰ টুকুৰাত যীশুৰ নামো লিখা আছে, মই যীশুক বিশ্বাস নকৰোঁ। মোৰ ভগৱান নাই।”

বাৰাৰ্কাচৰ প্ৰত্যুৎপন্নমতিত্বত গভৰ্ণৰে আনন্দ প্ৰকাশ কৰিলে। তাৰ কাপোৰ টুকুৰাৰ পঞ্চা যীশুৰ নাম উঠাই দিয়া হ'ল। আৰু তাক গভৰ্ণৰৰ দাসবোৰৰ মাজলৈ আনিলে। এইবাৰো বাৰাৰ্কাচে চাহাকৰ জুছবিদ্ধ মৰণ দৃশ্য দূৰৰ পৰাই চাইছিল। যীশুৰ মৃত্যুৰ দৃশ্য তাৰ মনত জল্ জল্ পট্ পট্ কৈ উজলি উঠিছিল। তাৰ অন্তৰ বিগলিত হৈ গৈছিল। সি কান্দি পেলাইছিল প্ৰথমবাৰৰ কাৰণে।

গভৰ্ণৰ ঘৰত বাৰাৰ্কাচ বহুত দিন থাকিল। কিন্তু তাৰ মনোৰাজ্যত স্তব্ধ নাই, শান্তি নাই। নিতৌ যেন ছখ-বেজাৰৰ প্ৰবল ধুমুহা আহি তাৰ গা-মন কঁপাই যায়। কেতিয়াবা সি বিচিনাত শুই শুই চিঞৰি উঠে। কেতিয়াবা প্ৰলাপ বকে। যীশুৰ নাম তাৰ শৰীৰৰ পৰা উঠাই দিয়াৰ পৰাই তাক যেন তিল্ তিল্ কৈ অহ-নিশে অগ্নিয়ে দগ্ধ কৰিব ধৰিছে। বাতিৰ ঘোৰতৰ অন্ধকাৰত সি যেন অহুভব কৰিছে—তাৰ ওচৰত বহি কোনোবাই প্ৰাৰ্থনা কৰিছে। সি যেন স্মৰিছে,—“তুমি কাৰ কাৰণে প্ৰাৰ্থনা কৰিছা”? “তোমাৰ কাৰণেই”— উত্তৰ দিলে।

সেই সময়ত খ্ৰীষ্টানবোৰৰ ওপৰত চিজাৰৰ অমান-মিক অত্যাচাৰ, দিনে দিনে বাঢ়ি গৈ চৰম সীমাত উপনীত হৈছিল। তেওঁৰ ভয়ত খ্ৰীষ্টানবিলাক স্তম্ভিত হৈছিল। খোৱা-ৰোৱা, ফুৰা-চকা আদিত কোনো স্তব্ধ নাপাইছিল আৰু একত্ৰিত হৈ গীৰ্জা ঘৰত বহি প্ৰাৰ্থনা কৰাৰ পৰা বিৰত হৈ থাকিব লগীয়া হৈছিল।

এদিন বাৰাৰ্কাচে শুনিবলৈ পালে যে আঙুৰ-বাগান এখনৰ ওচৰৰ ইহুদীৰ সমাধিস্থলত খ্ৰীষ্টানবিলাকৰ এখন সভা বহিব। বাৰাৰ্কাচে স্থিৰ কৰিলে যে সি নিশ্চয় এই সভাত যোগ দিব। কিন্তু সি বাট-পথ একোৱে চিনি নেপায়। সন্ধিয়াৰ আগে আগে সি গভৰ্ণৰৰ ঘৰৰ পৰা বাহিৰ ওলাল। এজন ভেৰা-ৰথীয়াই তাক ঠাইখন দূৰৈৰ পৰা আঙুলিয়াই দেখুৱাই দিলে। সমাধি-স্থলত

সোমাই সি ৰাজ্য ঠাৱৰাব নোৱাৰিলে। ৰিনি ৰিনি পোহৰ দেখি সেইফালে খোজ ললে। কিন্তু হঠাৎ পোহৰটি অদৃশ্য হ'ল। চাৰিওকাষ জন-প্ৰাণী হীন। কাৰো সাৰি-শব্দ নাই। নিজম নিঃসাৰ চতুৰ্দ্ধিশ। এটা পোহৰ দেখা গল। আকৌ নাইকীয়া হৈ গল। আকৌ দূৰত দেখা দিলে এটি উজ্জ্বল পোহৰ—হঠাৎ পুনু অদৃশ্য হ'ল। তাৰ ভয় লাগিল। বাৰাৰ্কাচ দৌৰিবলৈ ধৰিলে। চাৰিওফালে মৃতদেহৰ ৰাজ্য। মানুহৰ হাড়-মূৰেৰে ভৰি আছে। সি যেন আৰু সেই ৰাজ্যৰ পৰা বাহিৰ ওলাই যাব নোৱাৰে—তাৰ মনত ধাৰণা হ'ল।

অৱশেষত ভাৰাক্ৰান্ত দেহেৰে যেতিয়া ৰাস্তাত উঠিল, সি নিজকে বৰ অকলশৰীয়া বোধ কৰিলে। মানুহবোৰ বাক কলৈ গ'ল? সভা কৰিবলৈ জানো এই ঠাইলৈ কোনো অহা নাই? পৰুৱাই পালে নেকি? হঠাৎ সি শুনিবলৈ পালে—‘জুই, জুই!’ বাৰাৰ্কাচ হতভয় হৈ গল। সি এবাৰ সেইফালে চকু ফুৰালে। তাৰ অৰ্থ সি বুজিব নোৱাৰিলে। আকৌ কাণত পৰিল—‘খ্ৰীষ্টান খ্ৰীষ্টান’। বাৰাৰ্কাচৰ হঠাৎ মনত ভাব হল—খ্ৰীষ্টান বিলাকৰ ভগবান আহিছে; পুৰণি কলুষ-কালিমাভাৰা পৃথিবী ধ্বংস হৈছে। তেওঁৰ প্ৰতিশ্ৰুতি মতে আকৌ এখন নতুন পৃথিবী গঢ়ি তুলিব! বাৰাৰ্কাচে ভাবিলে সেই কাৰণেই খ্ৰীষ্টান বিলাকে জুই লগাই পুৰণি পৃথিবীৰ ধ্বংস কাৰ্য্যত ব্যস্ত হৈছে। সিও এই কাৰ্য্যত নিশ্চয় সহায় কৰিব। তাৰপিচত সি এটি সৰুখৈ খেৰৰ আঁটি বান্ধি জুই জলাই লৈ ঘৰে ঘৰে অগ্নিসংযোগ কৰি যাবলৈ ধৰিলে।

কিন্তু কামৰ অৰ্থ বিপৰীত। খ্ৰীষ্টান বিলাকৰ নামত অগ্নি প্ৰয়োগত অপবাদ দি তেওঁবিলাকৰ নিৰ্য্যাণতন কৰাই বীৰ চিজাৰৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য আছিল। উদ্দেশ্য সফল হ'ল। তেওঁৰ ক্ষমতা প্ৰয়োগ কৰি প্ৰায় এহেজাৰ মান খ্ৰীষ্টান বান্ধি আনি কাৰাগাৰত বন্ধ কৰি খোৱা হ'ল। তাৰ মাজত বাৰাৰ্কাচো আছিল। খ্ৰীষ্টান বিলাকৰ

মনত বৰ দুখ লাগিছিল এনে নিদাৰুণ অত্যাচাৰৰ কাৰণে। তেওঁলোকে যে সম্পূৰ্ণ নিৰপৰাধী ভগৱানত শপত দি কব পাৰিছিল—তেওঁলোকে এই কাম কেতিয়াও কৰা নাই আৰু ভবিষ্যতেও নকৰিব। বিনা কথাতে অগ্নিৰ দ্বাৰা গোটেই ৰোমৰাজ্য ধ্বংস কৰি শ্মশানত পৰিণত কৰিবলৈও তেওঁলোকে নিবিচাৰে। এনে ধ্বংস কাৰ্য্যত লিপ্ত থাকি তেওঁলোকে ভগৱানৰ বিৰুদ্ধে যাব খোজা নাই।

বাৰাৰ্বাৰে কিস্ত স্বীকাৰ কৰিলে যে ঘৰে ঘৰে অগ্নিৰ লেলিহান শিখা দিয়েই প্ৰয়োগ কৰিছে। খ্ৰীষ্টানবোৰে চিঞৰি উঠিল—‘বাৰাৰ্বাৰে খ্ৰীষ্টান নহয়। সি সিহঁতৰ

কোনো নহয়।’ কিন্তু ৰোম চৰকাৰে সিহঁতৰ কথা লৈ কৰ্ণপাত নকৰিলে। খ্ৰীষ্টান বিলাকক জুছত মৃত্যু দণ্ডেৰে দণ্ডিত কৰা হ’ল। বাৰাৰ্বাৰে সেই দণ্ডেৰেই দণ্ডিত হ’ল। দুই এজন কৈ আনি জুছবিদ্ধ কৰা হ’ল। বাৰাৰ্বাৰে আছিল অকলে সৰ্বশেষত। তাৰ মৃত্যুও হ’ল সৰ্বশেষত। মৃত্যুৰ আগমুহূৰ্ত্তত তাৰ মানস পটত ভগৱান যীশুৰ উপদেশ—“পৰস্পৰৰ প্ৰতি প্ৰেম” বৰ মঘনে জিলিকি উঠিল। সি এবাৰ গভীৰ অন্ধকাৰৰ ফালে দৃষ্টি নিষ্ক্ষেপ কৰিলে আৰু কৈ উঠিল—“ভগৱান তোমাৰ চৰণতেই মই আত্ম সমৰ্পণ কৰিলোঁ।”

আমবাৰীৰ মেধামতি কৰা বাস্তাটোৰে তাৰ বিজ্ঞা
খন জোকাৰণি খাই খাই আগবাঢ়িছিল। তাৰ যথেষ্ট
কষ্ট হৈছিল। ওবে দিনটো এনেদৰে সি বহুতকে
বহুত আশাৰে কঢ়িয়াইছে। কোনোবাই হয়তো তাৰ
প্ৰাপ্যখিনি নিদিয়াকৈ ছটা ধমক দি আঁতৰি গৈছে।
সিও বেচিকৈ ধৰি থকা নাই। বাবুলোক। তথাপি
সি নিৰাশ হোৱা নাই। তাক টকা লাগে। তাৰ
দেহৰ তেজ, বুকুৰ বল দি হলেও সি টকা ঘটিবই।
অকল জানো জীয়াই থাকিবলৈয়েই টকা লাগে? তাৰ

পাচৰ চিতটোত বহা স্বামী দুগ্বাকীৰ কথাত তাৰ কাণ
দুখন বাৰে বাৰে পাচ ফালে গৈছিল।

: নহয় মিন্ধ, তুমি মোৰ সকলোতে আছা।

: সঁচা?

সিহঁতৰ হাঁহিৰ ফাঁকে ফাঁকে শুনা কথাবোৰে
সঁচাকৈয়ে সিহঁতৰ আঁটাই খিনি কথা শুনিবৰ কাৰণে
তাক ব্যগ্ৰ কৰি তুলিছিল।

: অত্যন্ত নিগূঢ়ভাৱে তুমি মোৰ মনৰ মাজত সোমাই
আছা। জানা মিন্ধ! তোমাক ইয়াত এৰি থৈ

বিশাভলৈ বাবলৈ মই সঁচাকৈয়ে টান পাইছো; কিন্তু কি কৰিবা। কৰ্ত্তব্যকতো আৰু অৱহেলা কৰিব নোৱাৰি।

: আপুনি যিমানেই আঁতৰত নাথাকক আপুনি সদায় মোৰ, একমাত্ৰ মোৰেই আৰু মই, চিৰদিনেই আপোনাৰ সঙ্গীবদা। চিৰদিনেই আপোনাৰ.....

বুকুৰ মাজত সোমাই গৈছিল নেকি বামবিলাসৰ তেতিয়া উভটি চাবৰ সুবিধা নাছিল। বিপৰীত ফালৰ পৰা এখন মটৰ অহা বাবে সি বিস্মাখন একলীয়া কৰি বাটটো এৰি দি 'সন্দিকৈ ছোৱালী' কলেজৰ ফালে তাৰ বিস্মাখন ঘূৰাই দিছিল। এনেদৰে কোনো লক্ষ্য নোহোৱা বহুত ডেকা-গাভৰুকে বহুত ৰাতি সি এনেদৰে লৈ ফুৰিছে। সেই বিষয়ে তাৰ বেচ অভিজ্ঞতা হৈ গৈছে। সেইবাবে আৰোহী দুজনক একো মুহূৰ্ত্তি তাৰ ইচ্ছামতেই বিস্মাখন লৈ গৈ আছিল।

: আকৌ কেতিয়ালৈ উভটি আহিব সঙ্গীবদা। আকৌ তাৰ কাণত পৰিছিল।

: এবছৰ বা ন মাহৰ মূৰত। সপ্তাহত দুখনকৈ চিঠি দিবা দেই মিলু। তোমাৰ চিঠিৰ মাজতো তোমাক পাই মই তাত এই কেইদিন কটাই দিব পাৰিম।

সি আৰু একো শুনা নাছিল। তাৰ মন উৰিছিল বহুত দূৰলৈ চাপ্ৰাৰ ঘন বসতিৰ গাওঁ বোৰৰ মাজলৈ। চাপ্ৰা বহুত দূৰ।.....বহুত শ মাইল কিজানি। কিমান মাইল দূৰ সি নেজানে; হিচাব কৰাৰ জ্ঞান তাৰ নাই। সৰুতে তাক তাৰ মাহীমাকে পঢ়াতকৈ বাহিৰা কাম কৰিবলৈ দিলে। সিও ভাল পালে ইমান দূৰ বাটকুৰি বাই গৈ স্কুলত শিক্ষকৰ কোৰ খোৱাতো সঁচাকৈয়ে আমনি লগা কথা। সেই বাবে সিও বাহিৰা কামতে মনযোগ দিলে। মাটি কম। অইনৰ মাটিত খেতি কৰে। মাটিৰ গৰাকীক আধা দি আহিব লাগে। বাপেকেও খেতি কৰাৰ বল লাহে লাহে হেৰুৱাই আহিছে। সেই কাৰণে সি খেতি কৰিলে। হলেও অলপ পঢ়ি অহা দৰ্কাৰ আছিল বুলি সি এতিয়াহে

বুজিব পাৰিছে। সি অলপ পঢ়াতো দৰ্কাৰ আছিল। কিয়নো তাৰ মৰমৰ লক্ষী জনীক লৈ সিও ইহঁতৰ দৰেই মনৰ কথা লেখিব পাৰিলেহেতেন। তাৰ মনটো বিঙা বিঙা লাগে। লক্ষীলৈ বাবে বাবে মনত পৰে।

পেটৰ দায়ত পৰি সি এদিন এই অসমলৈ গুচি আহিল। কেঁচা ঘোঁৰনোদীপ্ত তাৰ মৰমৰ লক্ষীজনীক সি এদিন এৰি আহিব লগাত পৰিল। বহুতৰ মুখতে সি শুনিবলৈ পাইছিল অসমৰ কথা। অসমত কম শ্রমতে বেচ উৎপাদন কৰিব পৰাৰ কথা। লগতে সি দেখিছিল সিহঁতৰ গাৰুৰ বহুতেই অসমলৈ আহি আৰু উভটি যোৱা নাই। অসমৰ মাটিয়ে হেনো মিলিভুলি থাকিব দিয়ে। সি তেতিয়া ভাবিছিল অসমখন এনে দেশ য'ত টকা পইচাই ঠাহ খাই আছে আৰু হাত দিলেই সকলো পায়। কিন্তু ইয়ালৈ অহাৰ পাচত জাৰ মনত সেই ভাব আৰু নাছিল।

এদিন তাৰ লগৰে ভগাবীয়ে আহি তাক জনালে।

: ব'ল, বামবিলাস অসমলৈ যাওঁ। তাত হেনো কেঞা বোৰে সুদূৰ মাৰোৱাৰ পৰা হাতত এটা পিতলৰ ঘটি বাপতি সাহোন হিচাবে লৈ গৈয়েই এতিয়া লাখ পতি হৈছেগৈ। আমাৰ জানো বিহাৰী ভাই তাত কম আছে। অসমখন হেনো আমাৰ বিহাৰৰ এটা অংশ যেনহে পায়।

: কিন্তু ভাই.....তাৰ কথা শেষ হোৱা নাছিল। চকুহটাৰে চকুৰ নীৰবোৰ উপচি আহিছিল, 'মোৰ যে, চাদী।' কোনো মতে কথাখিনি ওলাইছিল।

: টকা আছে? আছে যদি সোনকালে পাত।

: টকা! সি যেন আকাশৰ পৰাহে পৰিল। সি একো নকলে। সিহঁত যে আজি দুদিন লঘোনে আছে ভাকো সি প্ৰকাশ নকৰিলে।

: বল না! তোৰ চাদীৰ বাবেই টকা আনিব পাৰিবি।

সি তেতিয়া বুজিব পাৰিলে তাৰ এটা সমস্তা সঁচাকৈয়ে সমাধান হৈ গল। সঁচা কথা। অসমৰ পৰা টকা

আনি সি চাদী কৰিব। তাৰ গুৰ্ত্ত হাঁহি বিৰিঙিল।
কিন্তু লক্ষীৰ মুখ খনি, তাইৰ হৰিণী সদৃশ চকু
জুৰি আৰু তাইৰ স্ফীত বুকু খন তাৰ চকুৰ আগত
ভাঁহি উঠাৰ লগে লগে তাৰ অসমলৈ গৈ টকা ঘটাৰ
কল্পনা বহুত দূৰলৈ আঁতৰি গ'ল। সঁচা কথা সি
লক্ষীক এৰি কলৈকো যাব নোৱাৰে। তাৰ বুকুখন
বিষাই উঠিল। যি জনীক সি দিনটোৰ ভিতৰত
এবাৰ নেদেখিলে থাকিব নোৱাৰে, যি জনীক এবাৰ
নেমাতিলে থাকিব নোৱাৰে, সেই জনীক এৰি সি
কেনেকৈ 'হাবি জঙ্গলে ভবা' অসমলৈ যায়? এফালে
টকা আন ফালে মৰমৰ টান—কেনটোক সি আগ
কৰে?

ওচৰে চহৰ খনৰ গাতে লগা কাৰখানাটোত সি
কাম কৰি সেই টকাৰে বিয়া কৰাব। পিচত লক্ষীক
লগত লৈ অসমলৈ যাম বুলি কৈ সি ভণ্ডাবীক বিদায়
দিলে। ভণ্ডাবী গুচি আহিল।

কিন্তু শেহত এদিন সি অসমলৈ আহিবলৈ বাধ্য
হ'ল। বাতি পোহৰ পোহৰ হৈ অহাৰ আগে তাৰ
মৰমৰ মাকৈ-ভবা-পথাৰখনৰ মাজত লক্ষীক চুমাই
চুমাই ছুগাল ওপচাই তাৰ গাৱঁৰ পৰা তিনি মাইল
দূৰত থকা ঝাওঁৰা ষ্টেচনলৈ বাতি পূৱাৰ ট্ৰেনখন
ধৰিবলৈ সি খোজ আগ বঢ়াই দিলে।

: তই কেতিয়া আহিবি বিলাস?

সি উভটি চাবলৈ আকৌ বাধ্য হৈছিল। লক্ষী
তাৰ পিচে পিছে নিয়বত তিতা শাবীখন এহাতেৰে দাঙি
তাৰ ওচৰলৈ দৌৰি আহি আছিল। ওচৰ পাওঁহেই সি
তাইক সাতটি ধৰি কঁপা কঁপা মাতেৰে কৈছিল।—

: খুব সোনকালে আহিম লক্ষী, খু-উ-ব সোনকালে।
তই চিন্তা নকৰিবি। সি আৰু একে কব পৰা নাছিল।
তাৰ ভাষাবোৰ হেৰাই গৈছিল। লক্ষীৰ চুলিৰ মাজত
তাৰ মুখখন গুজি ধৰি তাৰ চকুপানীখিনিক লক্ষীৰ
চকুৰ আঁতৰ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল।

তাৰ বাহুৰ মাজত সোমাই থাকিয়ে তাই লেনিয়াই
কৈ গৈছিল: মইও অসমলৈ যাওঁ বল না। তাইৰ চকু
জুৰি ঢুলঢুলীয়া হৈ গৈছিল নেকি, তেতিয়া তাৰ তাইৰ
চকুলৈ চোৱাৰ সাহসকণ হেৰাই গৈছিল। তোক
এৰি যে মই এদিনো থাকিব নোৱাৰো বিলাস। তাই
উচুপিয়েই উঠিছিল।

: মোৰ লগত কেনেকৈ যাবি লক্ষী?

: কিয়?

: তোৰ বে মোৰ লগত চাদী হোৱা নাই। তাৰ চকু
পানীবোৰ ব'ধাহীন ভাবে সৰিছিল।

: তেনেহলে চাদী নকৰাৰ কিয়?

: পইচা নাই লক্ষী। চাদীৰ বাবে পইচা ঘটিব
বাবেই আজি মই অসমলৈ যাবলৈ ওলাইছোঁ।—শেষৰ
কথাখনি তাৰ গুৰ্ঠেৰে কথমপিহে বাগৰি আহিছিল।

ৰামবিলাসৰ বাহুৰ মাজত তাই জৰ্ঠৰ হৈ গৈছিল।
তাই কেৱল অৰুজ বোবা চাৰনিৰে তাৰ চকুলৈ চাই
আছিল। ৰামবিলাসে তাইক জোৰেৰে সাতটি ধৰি
বাস্তাৰ পৰা আঁতৰি গৈ মাকৈৰ মাজত দুয়ো অলপ
সময়ৰ বাবে হেৰাই গৈছিল।

চলন্ত গাড়ীৰ তৃতীয় শ্ৰেণীৰ কুৰীত বহি সি
সকলোতে তাৰ মৰমৰ লক্ষীক দেখিছিল। লক্ষীৰ
গা-টো ইমান লাহী, গুৰ্ঠ ছুট ইমান মিঠা, তাইৰ বুকুখন
ইমান কোমল। সি লক্ষীৰ বুকুত হাত খন দি উচপ
খাই উঠিছিল। এইখন যে লক্ষীৰ বুকু নহয় এইখন
নিৰ্ভৰত তিতা থকা কঠিন খিৰিকিহে। তাৰ মনটো
কেনেবা লাগিছিল। বাহিৰলৈ জুমি চাই সি দেখিছিল
জোনবাইটো এচপৰা গোমা মেঘৰ আঁৰ হৈ পৰিছে।

এদিন বাতি পূৱাৰ লগে লগে, অসমৰ বিখ্যাত
তথা ব্যস্ততাৰ বহু—আশাৰ গুৱাহাটী চহৰখন পাই
আনন্দৰ লগে লগে বেজাৰে তাক আমনি কৰিছিল।
গাড়ীৰ পৰা নামিয়েই সি কেনি যাওঁ কি কৰো একো
ভাবি নেপায় টিকট লোৱা বাবুৰ হাতত টিকট দি

প্লেটফৰ্মৰ বাহিৰলৈ ওলাই আহি অপ্ৰত্যাশিত ভাবে তাৰ এবছৰ আগতে অহা ভণ্ডাৰীক লগ পাই আচৰিত হৈ গৈছিল। ভণ্ডাৰীৰ তেতিয়া আৰু আগৰ ক্ষীণোৰা চেহেৰা নাছিল। মুখৰ দাগটো নথকা হলে বামবিলাসে কিজানি তাক চিনিবই নোৱাৰিলেহেঁতেন। বামবিলাস অৰাক হৈ গৈছিল।

: আৰে ভাই বিলাস আহিলি? ভণ্ডাৰী একপ্ৰকাৰ চিঞৰিয়ে তাৰ বিস্মাখনৰ পৰা জাপ মাৰি নামি আহি তাক গৰা মাৰি ধৰিছিল—মই জানিছিলোঁ! বিলাস তই এদিন আহিবি, অকলে নহয়—লক্ষী ভিতৰতে বৈ আছে নেকি বাম? যা সোনকালে লৈ আহ। মই তইতক লৈ যাওঁ।

বাম বিলাসৰ হাঁহিবৰ চেপ্টা কৰা চকু জ্বৰিত বিষাদ নামি আহিছিল।

: কি লক্ষী অহা নাই বাম? বামবিলাসৰ মুখৰ বঙৰ পৰা লক্ষী যে তাৰ লগত অহা নাই সেই কথা বুজিব পাৰি তাৰ খং চৰিল—‘কি বেইমান এই মাইকী সব!’ তাৰ চকু ছুটা বঙা হৈ পৰিছিল।

: কেনেকৈ আহিব ভাই। তাৰ পাহৰা লক্ষীজনী আকৌ তাৰ চকুৰ আগত ভাঁহি উঠিছিল। অতি বেজাৰত তাৰ ভাষা তাৰ ওঁঠেৰে ওলাই অহা নাছিল।

: কিয় আহিব নোৱাৰে? তাৰ কথাত শ্লেষৰ ভাব ফুট উঠিছিল—‘তই জানো চাদী কৰোৱা নাই?’

: নাই ভাই! চাদী কৰোৱা নহল।

: চাদী কৰোৱা নাই? ভণ্ডাৰী আচৰিত হৈ গৈছিল—‘কিয় চাদীৰ টকাৰ কাৰণে জানো কাৰখানাত কাম কৰা নাছিলি? টকাখোৰ তেনে কি কৰিলি?’

: টকা। তাৰ মনটো কেনেবা লাগিছিল। এই টকাৰ বাবেই আজি সি অসম পাইছেহি।

: নকৰ’ কিয় টকা তই কি কৰিছ? .

: কাৰখানাৰ মালিকে টকা অলপ দি কাম বেয়া হোৱা বুলি খেদি দিলে। তাকে লৈয়েই কোনোমতে

এইখিনি পালোহি। বামবিলাসৰ লগতে ভণ্ডাৰীয়েও নাকান্দিবলৈ চেপ্টা কৰি তাৰ বিস্মাখনৰ ফালে আগবাঢ়ি গৈছিল।

ভণ্ডাৰীয়ে চলোৱা বিস্মাৰ মহাজন জনৰ পৰা আৰু এখন বিস্মা ভাৰলৈ আনি নিউকিল্ডত শিক্ষা কৰাৰ পিচত বামবিলাসো এজন সুদক্ষ বিস্মা চালক হৈ পৰিছিল। দুদিন পিচত বামবিলাসেও সোঁ, বাওঁ চান্দমাৰী, বিহাবাবী আনকি ছাত্ৰীবাৰীও টিনি গোৱা হৈ উঠিছিল। কুকুৰমুটাৰ কাঠৰ কাৰখানা এটাৰ কাঠৰ ওপৰতে দুয়ো জাবে-জহে থাকিবলৈ লৈছিল।

বামবিলাসৰ আজি অসমলৈ আহিবৰ বহুত দিন হ’ল। এই বহুত দিনৰ ভিতৰত তাৰ হাতলৈ বহুত টকা আহি বহুত টকা আকৌ জুৰা-মদৰ যোগেৰে ওলাই গ’ল। এতিয়াও তাৰ হাতত তাৰ চাদীৰ বাবে টকা জমা নহ’ল। লক্ষী এতিয়াও জানো আগৰ মৰমো লক্ষী হৈয়েই আছে? তাৰ মনত দুশ্চিন্তাই আঙুৰি ধৰিলে—মনত বহুতো প্ৰশ্ন জাগিল।

এইবাৰ শীতত জানো তাৰ লক্ষীৰ একো হোৱা নাই? যোৱা মহাপ্ৰলয়ে জানো তাৰ মৰমৰ লক্ষীক ক্ষমা কৰিছে?? তাৰ ভৰিব বল কমি আহিছিল, বিস্মা খনৰ বেগ লাহে লাহে কমি শেষত বৈ গৈছিল।

: এই বিস্মাৱালা বৈ গলি কিয়? সি উচপ খাই উঠিছিল। তাৰ মনোম হেৰাই গৈছিল। কান্ধত থকা মুখমোচা খনেৰে চকু ছুটা মোহাৰি লৈ সি পেদেলত জোৰ দি সিহঁতলৈ উভতি চাই—লাইটৰ পোহৰত এটাৰ বুকুৰ মাজত এটা সোমাই থকা দেখি সি আকৌ এবাৰ উচপ খাই উঠিছিল।

: কি চাইচ?

: কলৈ যাব বাবু? সি লৰালবিকৈ দৃষ্টি ঘূৰাই আনি প্ৰশ্ন কৰিছিল।

: ভৰলু মুখলৈ।

সি হেঙুলত জোৰেৰে ধৰি বিস্মাৰ বেগ বঢ়াই দিছিল।

বাইৰণ : কবি আৰু কবিতা

॥ আত্মনাথ গোস্বামী ॥

তৃতীয় বাৰ্ষিক কলা

ইংৰাজী সাহিত্যৰ নবন্যাস আন্দোলনত কবি বাইৰণৰ কিবা বিশেষ আসন থাকিলেও, আজিকালিৰ সমালোচকসকলে তেওঁক ওৱাৰ্ডচ্‌ওৱৰ্থ, শ্যেলী, কোলেৰিজ বা কীট্‌চৰ সমশ্ৰেণী ভুক্ত কবি বুলি স্বীকাৰ নকৰে। কাৰণ, ইংৰাজ সমালোচকসকলৰ মতে তেওঁ “hardly a Romantic at all.” গেটেই কৈছে, “he is the greatest genius of the century. He is not antique and not modern.” সেই কাৰণেই এই সকল কবিৰ লগত তুলনা কৰিলে বাইৰণক অধিক মাটিমুখী যেন মন হয়। বাইৰণৰ লেখা পঢ়িলে সেয়েহে এটা কথা ধৰিব পাৰি যে সাংসাৰিক ৰাজ্যৰ বাহিৰে জ্ঞান আৰু আনন্দৰ কল্পলোক নাই। কিছুমান গীতি-কবিতা বাদ দিলে বাইৰণৰ প্ৰায়বোৰ ৰচনাই হাস্য বা ব্যঙ্গ প্ৰধান। ব্যঙ্গ কবিতা সদাই ব্যঙ্গ প্ৰধান, সি যিমান ভাল নহওক লাগিলে। সেয়েহে ইংৰাজী সাহিত্যৰ কাব্য-মালঞ্চৰ এক অস্পষ্ট প্ৰান্ততহে বাইৰণক স্থান দিব পাৰি। তথাপিও বাইৰণৰ ব্যঙ্গ প্ৰধান কাব্য

বসসিক্ত হোৱাত এটা বিশেষ মূল্য আৰু সৌন্দৰ্য আছে আৰু বাইৰণক সমস্ত সাহিত্যিক জীৱনৰ মণি-মুকুতাবোৰ ইয়াৰ ভিত্তিতহে আলোচিত হব পাৰে।

১৭৮৮ খৃঃব ২২ জানুৱাৰীত লণ্ডন চহৰত George Gordon Byronৰ জন্ম হয়। তেওঁৰ পিতাক থাম-থেয়ালী প্ৰকৃতিৰ লোক আছিল আৰু বাইৰণৰ যেতিয়া তিনিবছৰ বয়স তেতিয়া তেওঁৰ পিতাকৰ মৃত্যু হয়। বাইৰণৰ মাক বৰ ঘৰৰ জীয়াবী আছিল কিন্তু ভাল স্বভাৱৰ নাছিল। কেতিয়াবা অতিপাত আদৰ কৰি বা অতিপাত তিবন্ধাৰ কৰি তেওঁ বাইৰণৰ স্বভাৱ চিৰদিনৰ বাবে ধ্বংস কৰি দিছিল। কমবয়সতে বাইৰণে মাকৰ লগত দহবছৰ এবাবডীন নামে ঠাইত কটাই দিয়ে। বাইৰণৰ পৈতৃক সম্পত্তি বুলিবলৈ একো নাছিল কাৰণ বাপেকে ক্ৰান্ত খৰু সময়তে সব সম্পত্তি শেষ কৰি দিয়ে। সেয়েহে বাইৰণে ভাড়াঘৰতে আছিল। ১৭৯৮ খৃঃত বাইৰণক ‘লৰ্ড’ উপাধিৰে বিভূষিত কৰা হয়।

বাইৰণে প্ৰথমতে এবাৰডীনৰ গ্ৰামাৰ স্কুলত পঢ়িছিল। পিছত তেওঁ হেবোৰ বিখ্যাত বিদ্যালয়ত শিক্ষালাভ কৰে (১৮০৫)। এই সময় ছোৱাত তেওঁ ক্ৰিকেট খেলাত আৰু মুষ্টি যুদ্ধত পাবদৰ্শিতা দেখুৱায়। সাতোৰাতো বাইৰণ পাৰ্গত আছিল। ইটন বিদ্যালয়ৰ বিৰুদ্ধে বাইৰণে পঢ়া বিদ্যালয়ৰ ক্ৰিকেট খেলত তেওঁ অংশ গ্ৰহণ কৰিছিল। বাল্যকালত তেওঁৰ প্ৰকৃতি আছিল অদ্ভুত ধৰণৰ, যেন বাৰিষাৰ আকাশ। কেতিয়া দুখ কৰে, কেতিয়া আনন্দ কৰে একো গম পোৱা নগৈছিল। বিষাদ মলিন হলেই বাইৰণে অকলশৰীয়াকৈ ফুৰিছিল। আৰু কেতিয়াবা খেলা-খুলা আৰু নাচ-গানত যোগ দি ছাত্ৰসকলৰ নেতৃত্ব বহন কৰিছিল। ১৮০৫ ঋতুত কেম্ব্ৰিজ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ট্ৰিনিটি কলেজত তেওঁৰ বৃহত্তৰ শিক্ষাজীৱন আৰম্ভ হয়। এই সময় ছোৱাত তেওঁ ইতিহাস আৰু কথা সাহিত্যত মনোনিবেশ কৰে। কেম্ব্ৰিজত তেওঁৰ অন্তৰঙ্গতম বন্ধু আছিল জন্ক্যাম্ হব্, হাউচ। এই কলেজতে তেওঁৰ উজ্জ্বল জীৱন আৰম্ভ হয় আৰু ঋণগ্ৰস্ত হৈ পৰে। ১৮০৮ ঋতুত বাইৰণে কেম্ব্ৰিজৰ পৰা এম, এ ডিগ্ৰী লাভ কৰে।

বাইৰণ দেখাত সুদৰ্শন আছিল কিন্তু এখন ভবিৰ গোলমাৰ বাবে তেওঁ লেকেচিয়াই খোজ কাঢ়িছিল। ইয়াৰ বাবে তেওঁৰ আত্ম সচেতনতা স্পৰ্শকাতৰতাত পৰিণত হৈছিল।

কেম্ব্ৰিজৰ ছাত্ৰাৱস্থাত বাইৰণৰ প্ৰথম কাব্য গ্ৰন্থ “Hours of Idleness” (১৮০৭) প্ৰকাশিত হয়। ইয়াত ভকণ কবিৰ ভাব বিলাস আৰু অঐণত বচনা ভংগীৰ মুক্ত প্ৰকাশ দেখা যায়। ‘Edinburgh Review’এ গ্ৰন্থখনৰ তীব্ৰ সমালোচনা কৰে। এই সমালোচনাক কটাক্ষ নকৰি বাইৰণে সমকালীন প্ৰায় সকলো লেখকেই ব্যঙ্গ সমালোচনা কৰি “English Bards and Scotch Reviewers” লিখে। ব্যঙ্গ

ৰচনাৰ এই গ্ৰন্থখনে বাইৰণক ইংৰাজী সাহিত্যৰ ব্যঙ্গ লিখকসকলৰ শাৰীত বহুৱায়।

১৮০৯ ঋষ্টাব্দত বাইৰণে বন্ধু হব্ হাউচৰ লগত ছবছৰ ধৰি স্পেন, পৰ্তুগাল প্ৰভৃতি ইউৰোপৰ নানা ঠাইত ভ্ৰমণ কৰি ফুৰে। বেছিভাগ সময় তেওঁ ঐতিহ্য কটায়। এথেল নগৰতে তেওঁৰ ভ্ৰমণ কাহিনী “Childe Harold’s Pilgrimage” লিখিবলৈ আৰম্ভ কৰে। তেওঁ প্ৰথমতে গ্ৰন্থখনৰ দুটা সৰ্গহে প্ৰকাশ কৰে। আৰু লগে লগে জনপ্ৰিয়তা অৰ্জন কৰে। তেওঁৰ নিজৰ ভাষাত, এদিন ৰাতিপুৱা সাৰ পাই দেখিলে তেওঁ ডাঙৰ মানুহ হৈছে (I awoke one morning and found myself famous)। লণ্ডন নগৰীৰ বিপুল লোকে এই তৰুণ কবিক সন্মান প্ৰদৰ্শন কৰিলে। বাইৰণে ১৮১৩ ঋষ্টাব্দত “The Giaour” আৰু “The Bride of Abydos” প্ৰকাশিত হয়। ১৮১৬ ঋষ্টাব্দত “The Siege of Corinth” আৰু “Parisina,” ১৮১৪ত “The corsair” আৰু “Lara”, ১৮১৫ চনত “Hebrew Melodies” প্ৰকাশিত হয়। এই গ্ৰন্থ কেইখনৰ প্ৰকাশৰ লগে লগে বাইৰণে ইউৰোপত প্ৰথম শ্ৰেণীৰ লেখক ৰূপে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰে।

১৮১২ চনৰ পৰা ১৮১৫ চনলৈ এই তিনিবছৰ কাল বাইৰণৰ সামাজিক প্ৰতিষ্ঠাৰ সময়। এই কাল-ছোৱাতে ৰাজনৈতিক জীৱনত আগভাগ লয়। আৰু ড্ৰুবিলেন নাট্যশালাৰ (Drury Lane Theatre) পৰিচালক সমিতিৰ সদস্য হৈ যথেষ্ট খ্যাতি লাভ কৰে।

১৮১৬ চনত তেওঁৰ Anna Isabell ৰ লগত বিবাহ বিচ্ছেদ হয়। বৈণীয়েকে বাইৰণৰ মস্তিষ্ক আৰু মনোবিকৃতিৰ কাৰণে পৰিত্যাগ কৰিছিল। সমাজৰ পৰা তেওঁ গৰিহনা পায় আৰু চিৰকালৰ বাবে ইংলণ্ড এৰি গুচি যায়।

জেনেভা হৃদৰ স্বচ্ছসলিল পানী আৰু প্ৰকৃতিৰ মনোমোহা ৰূপ বাশি চাই কেইটামান দিন বাইৰণে

শ্ৰেণীৰ লগত স্মৃতি কটায়। এই সময়ছোৱাতে তেওঁ “Childe Harold”ৰ তৃতীয় সৰ্গ ৰচনা কৰে আৰু বোমৰ্লে গৈ ১৮১৭ চনৰ এপ্ৰিল মাহত চতুৰ্থ আৰু শেষ সৰ্গ ৰচনা কৰে। ১৮১৭ চনৰ ভেনিচৰ কাল-ছোৱা আছিল বাইৰণৰ চৰম উচ্ছ্বলতাৰ জীৱন। ইয়াতেই বাইৰণে “Beppo” ৰচনা কৰে।

১৮১৮ চনৰ পৰা বাইৰণে তেওঁৰ জীৱনৰ শ্ৰেষ্ঠ কাব্য “Don Juan” লিখিবলৈ আৰম্ভ কৰে। এই সময় ছোৱাত বাইৰণৰ লগত আছিল Teresa Guiccioli নামৰ ইটালীয়া সম্ভ্ৰান্ত মহিলা এগৰাকী।

ইটালীয় বিপ্লৱত বাইৰণে আগভাগ লৈছিল। শ্ৰেণীৰ লগ লাগি পিচা নামৰ ঠাইত বাইৰণে Liberal নামে এখনি আগোচনী সম্পাদনা কৰে। অলোচনীখন বেছি দিনস্থায়ী নহল আৰু ইয়াতে বাইৰণৰ বিদ্ৰূপাত্মক ৰচনা “The vision of judgment” প্ৰকাশিত হয়।

বাইৰণ গভীৰ গ্ৰীক-প্ৰেমী আছিল। সেই বাবেই গ্ৰীচৰ স্বাধীনতা সংগ্ৰামত তেওঁ ধনেজনে সহায় কৰিছিল। তেওঁ সৈন্যদলৰ নেতৃত্ব বহন কৰিছিল। ১৮২৪ চনৰ ১২ এপ্ৰিলত Missolonghi ত বাইৰণৰ মৃত্যু হয়। দুখৰ বিষয়, মৃত্যু পৰ্য্যন্ত বাইৰণৰ “Don Juan” কাব্য অসম্পূৰ্ণ হৈ ৰয়।

বাইৰণৰ শেষ কথা আছিল—“এতিয়া সময় টোপনি যোৱাৰ।” বাইৰণৰ বাহিৰে খুব কম সাহিত্যিক মৃত্যুৰ আগে আগে নিজ সাহিত্যিক বশষ্ঠা নিজ চকুৰে দেখা পাইছে।

ৰোমাণ্টিক কবিসকলৰ কবিতাৰ মূল উৎস হ’ল কল্পনা। সেইবাবেই এই সকল কবি কম বেছি পৰিমাণে আত্মকেন্দ্ৰিক। আৰু কবিতাৰ মাধুৰ্য্যৰ মূলত আত্মবন্দনাৰ এটা বিশিষ্ট স্থান আছে। বাইৰণৰ কবিতাতো এই আত্মকেন্দ্ৰিকতা ইমান বেছিকৈ প্ৰকাশ পাইছে যে তাৰ ফলত কবিতাৰো বৰ্ধেই সৌন্দৰ্য্য

হানি হৈছে। এই উৎকট আত্মকেন্দ্ৰিকতাৰ মাজত অৱশ্যে এটা কণ্ঠতাৰ ছায়াও মাজে সময়ে দেখা যায়। কীটচে তেওঁক আত্ম পূজাৰী (self-worshipper) আখ্যা দিছে।

বাইৰণৰ চাৰিত্ৰিক উচ্ছ্বলতাৰ মাজত আমি মাজে সময়ে আত্মবিকৃততা দেখা পাও। এই জীৱন যাত্ৰাই কবিক আনি দিছিল অকলশৰীয়া মনোভাব। গোটেই জীৱন নিৰ্জনতাৰ বেদনাৰ জ্বালাই বাইৰণক ক্লান্ত কৰি তুলিছিল। তেওঁৰ নিচিনা বহুমুখী প্ৰতিভা-খুব কম সাহিত্যিকৰে আছিল; কিন্তু এই সকলোবোৰ গুণ তল পৰিছিল একমাত্ৰ বিপৰীতমুখী চৰিত্ৰৰ বাবে। এই চাৰিত্ৰিক উচ্ছ্বলতাৰ আত্মবিশ্লেষণ বাইৰণৰ নিজৰে লিখা “Manfred” নাট্য কাব্যৰ Abbot Manfred ৰ কথাখিনি পঢ়িলেই গম পোৱা যাব। তেওঁ কৈছে—
“This should have been a noble creature : he Hath all the energy which should have made A goodly frame of glorious elements, Had they been wisely mingled, as it is, It is an awful chaos, light and darkness And mind and dust, and passion and pure thoughts Mixed and contending without end or order, All dormant or destructive.....”

অসমীয়া সাহিত্যত শ্ৰীযুগীন দুৰবাক কিছুপৰিমানে আত্ম বিশ্লেষণী কবি বুলি কব পাৰি। ইংৰাজী সাহিত্যত বাইৰণেও তেওঁৰ নিজ কাব্যবোৰত নিজকেই বিশ্লেষণ কৰি গৈছে। সকলোবোৰ কাব্যতেই বাইৰণৰ আদিৰ পৰা অন্তলৈকে পোৱা যায়। সেইকাৰণেই মেকলেই (Macaulay) কৈছে—“He was himself the beginning, the middle, and the end, of all his own poetry, the hero of every tale, the chief object in every landscape.” তিনিটা

অংকত সম্পূৰ্ণ “Manfred” নাটকত বাইবণৰ অষ্ট-
জীৱনৰ আলোচনা আৰু আৰু পোৱা যায়। সামাজিক
প্ৰথাৰ বিৰুদ্ধে কৰা প্ৰতিবাদৰ জলন্ত নিদৰ্শন এই
নাটকখনি। বাইবণীয় নায়কবোৰ কিছু পৰিমাণে ভাব-
বিলাসী আৰু আত্ম-কেন্দ্ৰিক। এই ক্ষেত্ৰত, বাইবণ
ফৰাচী লেখক শাণ্ডেভিয়াৰ নায়কৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱান্বিত
যেন লাগে।

নিঃসঙ্গ আৰু বিষাদে মলিন নায়ক ম্যানফ্ৰেডৰ
ভাগ্য জয় কৰাৰ ক্লাস্তিবিহীন জীৱনালেখ্য এই নাটকত
পোৱা যায়। প্ৰথম অঙ্কত, ম্যানফ্ৰেডক গভীৰ চিন্তামগ্ন
অৱস্থাত আলপ্চ পৰ্কৰতৰ ওপৰৰ গম্বুক দুৰ্গত দেখা
পোৱা যায়। জীৱন তুষ্ণ পূৰ্ণ হৈছে যদিও অন্তত
আশঙ্কাত তাৰ হৃদয় কম্পিত। কেৱল মাথো চিন্তা
পৃথিৱীত হুখ কদাকাচিতহে আছে। হুখ সহজে পোৱা
যায়। এই হুখৰপৰা অৱশ্যে জ্ঞান লাভ হয়। জ্ঞান বৃক্ষ
কোনোদিনে জীৱনৰ মুকুলত মুঞ্জৰিত হৈ নুঠে “The
tree of knowledge is not that of Life.”
বিখৰ স্বৰূপ যাৰ মাজত প্ৰতিভাত হৈছে সেই সকলক
তেওঁ আহ্বান জনাইছে। আত্ম বিস্মৃতিত বিলোপ
হবলৈ ইচ্ছা কৰে ম্যানফ্ৰেডে। সিহঁতৰ ওচৰত তেওঁ
দাবী জনালে। এই বৰ সাধ্যাতীত ভাবি ম্যানফ্ৰেডে
সিহঁতৰ মূৰ্ত্তি পৰিগ্ৰহণ কৰিবলৈ বিচাৰিলে। তেতিয়াই
ম্যানফ্ৰেডৰ ভাগ্য তাৰকা সপ্তম আত্মাটো এক লাৰণ্য-
ময়ী নাৰীৰূপে আবিৰ্ভাব হ’ল। ম্যানফ্ৰেড মূৰ্ত্তিৰ লগত
বিলীন হৈ জ্ঞান হেৰুৱালে।

এই পৃথিৱীৰ তুষ্ণাই তাক আমনি দিছে। সি
আত্মহত্যা কৰিবলৈ উত্তত। এনেতে এজন ব্যাধে
আহি ম্যানফ্ৰেডক এক পাৰ্কৰত কুটীবলৈ লৈ গ’ল।

দ্বিতীয় অঙ্কত, ব্যাধে ম্যানফ্ৰেডক সান্ত্বনা দিলে
আৰু সাধু সঙ্গ লবলৈ পৰামৰ্শ দিলে। ম্যানফ্ৰেডে
কলে কোনো মানুহকেই সি নিজৰ হৃদ্যৰ দ্বাৰা
প্ৰভাৱান্বিত কৰিবলৈ নাচায়। এই শক্তি তাৰ অন্তৰৰ

পৰা অহা নাই, যিয়ে ভাল পায় তাৰ ধ্বংসৰ মাজত
এই দানবীয় শক্তিৰ প্ৰকাশ হয়।

পাহাৰত ভ্ৰমণৰত অৱস্থাত আলপ্চ পৰ্কৰতৰ
ডাকিনীৰ লগত ম্যানফ্ৰেডৰ দেখাদেখি হ’ল। ম্যান-
ফ্ৰেডে তাইক নিজৰ হুখৰ কাহিনী শুনালে—“যৌৱনৰ
আৰম্ভণিৰ পৰাই মোৰ চৈতন্য অন্যান্য মানুহৰ আত্মাৰ
লগত কোনো যোগাযোগ ৰখা নাই, মানুহৰ চকুৰে
পৃথিৱীক কোনোদিনে চোৱা নাই। সেই আকাঙ্ক্ষা,
সেই লক্ষ্য মোৰ নাছিল। মোৰ আনন্দ, মোৰ হুখ,
মোৰ ভাবাবেগ, মোৰ শক্তিয়ে মোক একমুৰীয়া কৰি
তুলিছিল। মোৰ সমস্ত অহুত্ব একেক্ৰীয় হৈ পৰিছিল।
নিজৰ দেহ ৰক্ত-মাংসৰ শৰীৰৰ প্ৰতি মোৰ কোনো
স্পৃহা বা সহানুভূত নাছিল।

ডাকিনীয়ে ম্যানফ্ৰেডক তাইৰ লগত যাবলৈ কলে।
ম্যানফ্ৰেড যদি তাইৰ বাধ্য হয় তেনেহলে তাই তাৰ
সমস্ত ইচ্ছা পূৰ্ণ কৰিব। ম্যানফ্ৰেডে অস্বীকাৰ কৰি
কলে যে পাৰিপাৰ্শ্বিকতাৰ প্ৰতি তাৰ যিমান ঘৃণাই
নাধাকক কয়, মানুহক জীয়াই থাকিবলৈ দিয়া উচিত।
গভীৰ ৰাতি ম্যানফ্ৰেডে ভাগ্য দেৱতাক আহ্বান
জনালে।

তৃতীয় অঙ্কত, ম্যানফ্ৰেড শান্ত সমাহিত। নিয়তিৰ
শেষ সমিধানলৈ বাট চাই আছে। তাৰ আত্মাৰ ৰক্ষাৰ
বাবে ধৰ্ম যাজক আহিল। ম্যানফ্ৰেডে কলে, তাৰ যি
পাপ আছে সি দেৱতাৰ ওচৰতহে, ধৰ্মযাজকৰ কোনো
আৱশ্যক নাই। ধৰ্মযাজকে বহুত বুজালে, কিন্তু যি
মানুহ চিৰকাল অকলশৰীয়াই আছে সি তাৰ জীৱনৰ
সোঁত হঠাতে পৰিবৰ্ত্তন কৰিব নোৱাৰে আৰু যি মানুহক
সি চিৰকাল ঘৃণা কৰি আহিছে, তাৰ লগত ম্যানফ্ৰেডে
মিলি যাব নোৱাৰে, এই কথা সি স্বীকাৰ কৰিলে।
ধৰ্মযাজকে ম্যানফ্ৰেডক আধ্যাত্মিক মংগল সাধনাৰ
কথা বাদ দি দিলে। পিচত ধৰ্মযাজকে ম্যানফ্ৰেডক
বশ কৰাৰ আশাৰে লগত অপ্সৰাও নিযুক্ত কৰিলে

উত্থাপি ম্যান্ফ্ৰেড অশ্ব-অচৰ। তাৰ আত্মা সি কেবল
মৃত্যুৰ হাততহে সমৰ্পণ কৰিলে সৰগ বা নৰক কোনো
বিশেষ ঠাইক উদ্দেশ্য কৰি নহয়। ম্যান্ফ্ৰেডৰ শেষ
কথা আছিল—

“Old man! 't is not difficult to die.”

বাইৰণৰ এই “Manfred” নাটকখনি গীতি কবিতাৰ
নাটক। বাইৰণৰ বহুতো গীতি কবিতা আছে যিবোৰ
বিশ্ব সাহিত্যৰ অমূল্য সম্পদ। তেওঁৰ গভীৰ আৰু
নিষ্কলুষ প্ৰেমৰ সংবাদ আমি এফাঁকি কবিতাত পাব
পাৰোঁ। যেনে—

“She walks in beauty, like the night
of cloudless ciimes and starry skies.”

(মেঘহাৰা আকাশ আৰু নক্ষত্ৰময় আকাশৰ নিচিনা
সেই নাৰী লাবণ্য সঞ্চাৰিণী)। এটা অপূৰ্ব কবিতাত
বাইৰণে তেওঁৰ মানসীক কৈছে, “আৰু কোনো ৰূপ
কন্ডাই তোমাৰ নিচিনা মায়াময় নহয়। তোমাৰ মধুৰ
কাকলি মোৰ ওচৰত জলবান্ধিত সংগীতৰ ঝংকাৰৰ
নিচিনা।” এনেকুৱা বহুতো গীতি কবিতা আছে য'ত
বাইৰণৰ হৃদয়ৰ মধুৰ স্মৰণ অনাবিল ধ্বনি শুনিবলৈ
পোৱা যায়। অৱশ্যে বহুবোৰ কবিতাতে বাইৰণৰ
আবেগ ঘন উদাসী মনোভাবহে পোৱা যায়। এটা
কবিতাত তেওঁ আৰুপ কৰিছে—

“So we'll go no more a-roving
So late into the night.”

(এতিয়া জ্যোৎস্না ৰাতি শেষ হ'ল)। শ্বেলীৰ কবি-
তাতো মাজে সময়ে এনে বিষাদ-ধন-ধ্বনি শুনিবলৈ
পোৱা যায়। অৱশ্যে এনে ধৰণৰ কবিতা বাইৰণে বৰ
বেছি লেখা নাই। শ্বেলীৰ কাব্য গীতি প্ৰধান কিন্তু
বাইৰণৰ কাব্য ব্যঙ্গ প্ৰধান। এইখিনিতে এই দুজনা
কবিৰ পাৰ্থক্য। অৱশ্যে মিল বহুতো ক্ষেত্ৰত দেখা
পোৱা যায়। দুয়োজনা কবিয়েই বিদ্রোহী কবি।
দুয়োজনেই সমাজৰ অত্যাচাৰ আৰু ভণ্ডামীৰ বিৰুদ্ধে ঠিয়

দিছিল। সমাজৰ বিৰুদ্ধে তেওঁলোকৰ সংগ্ৰাম চিৰন্তন।
বাইৰণে অৱশ্যে ত্ৰায়, সত্য আৰু প্ৰেমক সম্পূৰ্ণ স্বীকৃতি
দিয়া নাই। বাইৰণে সমাজৰ বিৰুদ্ধে ঠিয় দিছিল
ব্যঙ্গ কাব্যৰ যোগেদি। শ্বেলী আৰু বাইৰণৰ আৰু
এটা কথা মিল দেখা যায়। সেইটো হৈছে এওঁলোক
দুয়োজনে বিপ্লবক স্বাগত জনাইছে মুক্তকণ্ঠে। এওঁলোক
স্বাধীনতাৰ পূজাৰী। এওঁলোক নতুন স্বৰ্ঘ্যৰ উদয়ৰ
বাবে ব্যস্ত। এটা কবিতাত বাইৰণৰ স্বাগত স্বাধীনতাৰ
গম পোৱা যাব। তেওঁ উৎকৰ্ণাবে সৈতে স্বাধীনতাক
আহ্বান জনাইছে—

“The mountains look on Marathan
And Marathan looks on the sea ;
And musing there an hour alone,
I dreamed that greed might yet
be free.”

এই কবিতা ফাঁকি উদ্ধৃত কৰা হৈছে ‘Don Juan’
কাব্যৰ ‘The Isles of Greece’ নামৰ কবিতাটিৰ
পৰা।

ইংৰাজী সাহিত্যৰ শ্ৰেষ্ঠ ব্যঙ্গ কবিসকলৰ মাজত
বাইৰণে এজন। তেওঁৰ শ্ৰেষ্ঠ ব্যঙ্গ বসাম্বন্ধ কবিতা
ছটা হ'ল “The vision of judgment” আৰু
Don Juan”. জাতিৰ জীৱনৰ ভণ্ডামি, শ্লেষ আৰু
অত্যাচাৰ অদিয়েই বাইৰণৰ ব্যঙ্গ কাব্যৰ সমল।
তাবোপৰি ভাবাবেগ আৰু তীব্ৰ কোঁতুকে ৰচনা-ৰাজিক
আকৌ তীব্ৰ কবি তুলিছিল। সেই বাবেই তেওঁক
ইংৰাজী সাহিত্যৰ চূড়ামণি বুলি কোৱা হয়। তেওঁৰ
কাব্য স্বকীয় বৈশিষ্ট্যৰে সমুজ্জ্বল। ৰোমাণ্টিক কবি
সকলৰ মাজত তেওঁৰ এইখিনিয়েই পাৰ্থক্য যে তেওঁ
ৰোমাণ্টিক যুগৰ কবি হৈও বুদ্ধিদীপ্ত হাস্যৰস বা
বিদ্ৰূপাত্মক ৰচনা লিখিব পাৰিছিল। অৱশ্যে বাইৰণৰ
হাস্যৰস কল্পনাৰ বহনৰে ৰঞ্জিত। সেইবাবেই বাইৰণ
ইংৰাজী সাহিত্যৰ কাব্য মালধৰত এপাহি দুৰ্ভ পুষ্প।

Southey ই তেওঁৰ “A vision of judgment” (১৮২১)ত বঙ্গা তৃতীয় জৰ্জৰ গুণ-গৰিমা গাইছিল আৰু বাইৰণক কিছু কটাক্ষ কৰিছিল। সেইবাবে বাইৰণে ইয়াৰ উত্তৰ দিছিল ‘A vision of judgment’ লিখি। ১৮২১ চনত লিখা এই Parody কবিতাৰ যোগেদি বাইৰণে তৃতীয় জৰ্জ আৰু স্যাৰদেই আদিকেই ধৰি সমসাময়িক ইংৰাজ কবি ওৱাৰ্ডচওৱাৰ্থ, ক’লেৰিজ সকলোকে বিক্ৰপেৰে কশাঘাত কৰিছিল।

বাইৰণৰ দ্বিতীয় প্ৰধান ব্যঙ্গ কাব্য ‘Don Juan’ যোলটা সৰ্গৰে ৰচিত। এটা আঠপংক্তিব ইটালীয় ছন্দ Octavarima তে লিখা। এই কাব্যত বাইৰণৰ খেয়ালী মনোভাবৰ নিদৰ্শন পোৱা যায়। ইয়াত আছে সামাজিক দুৰ্নীতি, ইংৰাজ সকলৰ নৈতিক কপটতা, চাৰিত্ৰিক দুৰ্বলতা আৰু শাসন ক্ষমতাৰ অপব্যৱহাৰৰ মোহময় প্ৰকাশ। অৱশ্যে তীব্ৰ উপহাসৰ মাজেদি বৰ্ণোৱা হৈছে। ইয়াত বিবিধ বিষয়ৰ অৱ-
 তাৰণা কৰা হৈছে।

“Don Juan” কাব্যত প্ৰকৃতিৰো সূন্দৰ বৰ্ণনা পোৱা যায়। ইয়াত আছে প্ৰকৃতিৰ হুবহু প্ৰকাশ। এইখন কাব্যতো বাইৰণক বিচাৰিলে আত্মবিশ্লেষণী ৰূপত পোৱা যাব। ইয়াৰ নায়ক খাম-খেয়ালী। প্যাপ আৰু পাপ কাৰ্য্যৰ কাৰণে কোনো জয়ৰ ভাব

নাই। ইয়াত বাইৰণৰ পলায়নী মনোভাব বিচাৰিলে পোৱা যাব।

বাইৰণৰ জীৱনটো আছিল এক আত্মবিক সংগ্ৰামৰ জীৱন। মদোন্মত্ততা, আত্মস্তুৰিতা মানৱ বিদ্বেষেই তেওঁৰ জীৱনৰ প্ৰধান কাৰ্য্য। অৱশ্যে আনৰ প্ৰতি সহানুভূতি বা অমুকস্পাৰ অভাব নাছিল বাইৰণৰ। তেওঁ অত্যাচাৰ, শঠতা আৰু প্ৰবঞ্চনাক ঘৃণা কৰে। এইখিলাকৰ বিৰুদ্ধেই তেওঁৰ চলিছিল চিৰন্তন সংগ্ৰাম। এই সকলোবোৰ মনোভাবেই বাইৰণৰ কাব্যলৈ আনি দিছিল এক তীব্ৰতা। বাইৰণে বহুত কবিতা লিখিছে যদিও মাজে সময়ে ব্যাকৰণদোষে স্পৰ্শ কৰা আৰু শিল্পগত ক্ৰটি থকা কবিতাও একাধিক দেখা যায়। ইয়াৰ কাৰণ বাইৰণে ক্ৰতভাবে কবিতা লিখিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। যেতিয়াই কল্পনাই মনক দোলা দিছিল তেতিয়াই বাইৰণে কবিতা লিখিছিল। সেইসময়ত শিল্পীৰ শাস্ত প্ৰতিভাৰ কথা বাইৰণে নাভাবিছিল। কেৱল লিখিছিলহে। তেওঁ নিজেই কৈছে, “If I miss my first spring, I go back to my jungle again.” পলম কৰিলে হয়তো কল্পনাত বিজুতি আহিব পাৰে। কাব্যৰ স্বৰূপ সম্বন্ধে বাইৰণে কৈছে, “The lava of the imagination whose eruption prevents earthquake.” বাইৰণৰ কাব্যও এই বাখ্যাৰ আলোকেৰে আলোড়িত।

চেনেহ জ্বীৰ বান্ধ

॥ ছল্লাল বয় ॥

৩২ বাৰ্ষিক, কলা,

। চৰিত্ৰ পৰিচয় ।

হৰিহৰ—তপনৰ দেউতাক

তপন—ডেকা ল'ৰা

চান্দ—তপনৰ বন্ধু

শ্যাম বাবু—ওচৰৰে ধনী মানুহ

পদ্মী—তপনৰ মাহী মাক

এজন হাবালদাৰ

পদ্মী : (অকলে) উস মোৰ পোৰা কপাল! এই জুইলগা ঘৰখনত এটা যদি বস্ত্ৰ পাবলৈ আছে! চাউলৰ পৰা খৰিলৈ সকলো মইয়ে যোগাব কৰিব লাগে। আৰু এই দং দংকৈ বাঢ়ি অহা ঘাড়টো, ঘৰলৈ তাৰ অকণো চিন্তাই নাই; গোটেই দিনটো তলো তলোকে ঘূৰি ফুৰি খাবৰ সময়ত আহি ওলাব। আহক আজি, মাকে খুৱাম, মইও ওলাই যাওঁ নহয়। (ঘাব খোজে)

(হৰিহৰৰ প্ৰবেশ)

হৰিহৰ : কলৈনা ওলালি অ', পদ্মী?

পদ্মী : বৰলৈকে নাযাওঁ আনক বা লাগে কলৈ?

হৰিহৰ : বেলিগোন পৰিবৰে হ'ল; ভাত পানী নৰন্ধাকৈ তই—

পদ্মী : ঘৰতনা অকল মইহে আছে নে?

মানুহৰ ঘৰে ঘৰে কাম কৰি পইচাও আনিব লাগিব আৰু বান্ধি বাঢ়িও খুৱাব লাগিব। মোৰ হাত দুখনহে।

হৰিহৰ : কি কৰিম পদ্মী! কত হাবিয়াস কৰি তোক মই ঘৰ চপাই আনিছিলো; কিন্তু

মানুহে পাতে দৈশবে ভাঙে; এদিন মোৰোতো টকা পইছা সকলো আছিল। একোটা ঘৰ সাজোতে কুৰিয়ে কুৰিয়ে, মুঠিয়ে মুঠিয়ে টকা আৰ্জিছিলো। কিন্তু নিয়তিয়ে জানো তাক সহ্য কৰিলে?—শ্যাম বাবুৰ ছমহলীয়া ঘৰটো সাজোতে মোৰ এই হাত ভৰি সকলো খোৰা হ'ল। এতিয়াযে এটা পইচাৰো মুখ নেদেখা হলো।

পত্নী : এটা প্ৰাণী বাচি থাকিবলৈ হলে, টকা--পইছা, মৰম, সকলো লাগে। কিন্তু তোৰ পৰা মই কি আশা কৰিব পাৰো?

হৰিহৰ : এবা পত্নী, মোৰ পৰা তই আজি একোৱেই আশা কৰিব নোৱাৰ। আজি তিনিবছৰ ধৰি মই অকামিলা হৈ আছো, পিন্ধিবলৈ এখন ভাল কাপোৰ— খাবলৈ এমুঠি ভাত, আৰু... আৰু মোৰ এই ঘুনীয়া দেহেৰে তোৰ এই যৌৱনৰ.....। আৰ্জিলৈকে তোক মই এটি সন্তান দিব পৰা নাই! সঁচাকৈয়ে তোক মই একোৱেই দিব পৰা নাই, পত্নী।

পত্নী : মইতো তোৰ পৰা সেইবোৰ একোৱেই বিচৰা নাই, নালাগে মোক কেঁচুৱা, নালাগে তই মোক আৰ্জি খুৱাব, তইযে মোৰ স্বামী সেয়েই যথেষ্ট! স্বামী নাৰী জীৱনৰ অলঙ্কাৰ। আৰু সেই কাৰণেই মই লোকৰ ঘৰত কাম কৰি হলেও তোৰ্কি খুৱাইছো। কিন্তু এই অপদাৰ্থটো—বাৰ মাক দেউতাকৰেই কোনো পৰিচয় নাই তাক মই পুহি মৰিম কিয়? সি মোৰ কোন? এটা পাই পইচা ঘৰত নিদিয়।

হৰিহৰ : বুজিছোঁ, পত্নী! তপনৰ চিন্তাই তোক খুলি খুলি খাইছে। কিন্তু সিটো যি ফেৰা পাৰিছে কৰিছে।

পত্নী : কি কৰিছে? পইচা পাইছে, লোকৰ ঘৰত বিলাইছে। খাবৰ সময়ত ঘৰলৈ আহিছে, তাৰ বেচি কি কৰিছে? ইয়াক ঘৰৰ পৰা আঁতৰাই দে। নহলে.....

হৰিহৰ : নহলে?

পত্নী : নহলে মইয়ে এই ঘৰৰ পৰা ওলাই বাবলৈ বাধ্য হয়।

হৰিহৰ : কিন্তু সৰুৰে পৰা তুলি লৈ যাক মই বুকুৰ মৰম দি ইমান ডাঙৰ কৰিলো—তাক আজি মই আঁতৰাই দিম কেনেকৈ—পত্নী?

পত্নী : ঠিক আছে, তাৰ প্ৰতি যদি তোৰ ইমানেই চেনেহ, তেন্তে সিয়ে থাকক।

হৰিহৰ : পত্নী—!

পত্নী : আৰু মই মানুহৰ মুখে শুনিব পাইছো তাৰ হেনো চৰিত্ৰৰ অধঃপতন ঘটিলে। যিখিনি পইচা পায় তাৰে সি চান্দৰ ভনীয়েকৰ পঢ়াৰ খোৰাকি যোগায়।

হৰিহৰ : চান্দৰ ভনীয়েকৰ পঢ়াৰ খোৰাকি যোগায়!!

পত্নী : তাৰোপৰি সি মোক মাকৰ চকুৰে চাবলৈ টান পায়।

হৰিহৰ : পত্নী!!

পত্নী : তাতেই জানো শেষ, সি আজি অভদিনে যে অসুখ অসুখ বুলি আছে, তাৰ যে কি বেয়া বেমাৰ হৈছে তাৰ জানো খবৰ বাখিছা?

হৰিহৰ : কিনো বেয়া বেমাৰটো হৈছে? এই ঠাণ্ডাখনত ঘূৰি ফুৰে, কিবা পানীলগা অসুখ হৈছে। আকনো কি বেয়া বেমাৰটো হব?

পত্নী : পানীলগা বেমাৰত কাৰো মুখেদি তেজ নোলায়।

হৰিহৰ : তেজ! তপনৰ মুখেদি তেজ ওলায়?

পছমী : এৰা, দুই-তিনিদিন ধৰি মই লক্ষ্য কৰিছো
তাৰ খেকাৰৰ লগত তেজ পৰে। আৰু
তেজ পৰিলে হেনো ক্ষয় বেমাৰ হয়।

হৰিহৰ : ক্ষয় !

পছমী : অ' এনে এটা বেমাৰী ঘৰত থকা গুলিলে
ইয়াত থকাই টান হব। আৰু এতিয়া যি
দুই এপইচা লোকৰ কাম-বন কৰি আনি
জীয়াই আছে। তাৰো হয়তো বাট মৰিব।
তেনেকৈহে তই যদি তাক ৰাখ মই এতিয়াই
ওলাই যাম।

[ভিতৰ সোমাই যায়। আন পিনেদি তপনৰ
প্ৰবেশ]

তপন : পিতাই ! আজি মোৰ বৰ খাটনি পৰিছে ;
একেলগে পাঁচশ খন পোষ্টাৰ মাৰিব
লগীয়া হৈছে। দুটাই বাজিল কিজানি এই-
বোৰতো মাৰিবলৈ বৈয়ে গ'ল। বৰ ভোক
লাগিছে। মাহীদেউ ! মাহীদেউ ! ভাত
হ'লনে নাই ? (ভিতৰলৈ যায়)

[হৰিহৰক চিন্তামগ্ন দেখা যায়]

[ক্ষন্তক পিচতে ভিতৰৰ পৰা তপন খঙতে
ওলাই আহি মঞ্চত প্ৰবেশ কৰে]

তপন : ইমান বেলিলৈকে ভাতেই ৰান্ধিবলৈ যোৱা
নাই, ভোকততো মানুহ শুকাই মৰিব নোৱাৰি।

হৰিহৰ : হেৰ' তই ঘৰলৈ কিমান পইচা আনি দিয়, যে
সময় মতে ভাত পাবি ? কাম কৰি বাহিৰে
বাহিৰে পইচাবোৰ লোকক দিবি আৰু ভাত
খাবলৈ আহিবি ঘৰত।

তপন : পিতাই !

হৰিহৰ : মই সকলো গম পাইছো তপন, তই বাহিৰে
বাহিৰে ক'ল যাব ? পইচা পাতিবোৰ কি
কৰ ? মই এইবোৰ কি নাজানো বুলি
ভাবিছ ?

তপন : কিন্তু মই যি কেইটা পইচা পাওঁ সকলোখিনিচোন
মাহীদেউৰ হাততে আনি দিওঁ। চিনেমাৰ
পোষ্টাৰ মাৰিয়েই বা মই কেইটা পইচা
পাওঁ। এইটোতো মাহেকীয়া চাকৰি নহয় ;
যেতিয়া কাম থাকে তেতিয়া পইচা পাওঁ।
আৰু মোৰ যে কি হৈছে তাকতো তইতে
জনাই নাই।

হৰিহৰ : জানো তোৰ যক্ষ্মা হৈছে।

[ভিতৰলৈ প্ৰস্থান। চান্দৰ প্ৰবেশ]

চান্দ : তপন !

তপন : কোন ? অ' চান্দ।

চান্দ : মাৰ অসুখ টান হৈ আহিছে। ডাক্তৰে
এইখন লিখি দিছে। কাৰ্মাচীত স্থিতি আহিছে
বিশটা হেনো টকা লাগে, কিন্তু ক'ত পাওঁ কি
কৰোঁ একোৰে উপায় নাই। এই কেইটা টকাৰ
অবিহনে হয়তো আজি মই মাক চিৰদিনৰ
কাৰণে হেৰুৱাব লাগিব।

তপন : মেনেজাৰৰ ওচৰলৈ নগলি কিয় ?

চান্দ : যোৱাৰ কথাই কৈছনে ? গৈ হাতে ভৰিয়ে
ধৰি 'কিমান কাকুতি-মিনতি কৰিলো,
'মাহৰ মূৰত কাটি লব, মই দিনে ৰাতি কাম
কৰিম, মোক আগতীয়াটক বিশটা টকা
দিয়ক।' কিন্তু মেনেজাৰে বিশটা টকাৰ
কাৰণে মোক বিশ্বাস নকৰিলে।

তপন : জান চান্দ ; আমি বলিয়াৰ দৰে বাটে ঘাটে
চিনেমাৰ পোষ্টাৰ মাৰি ফু'বো, নগৰৰ হেজাৰ
জনতাই সেই চিনেমা চাই আনন্দ উপভোগ

কৰে, চিনেমা হলৰ মালিকবোৰে হেজাৰ হেজাৰ টকা উপাৰ্জন কৰে—কিন্তু সামান্য কেইটাগান টকাৰ কাৰণে আমাৰ যে মা-দেউতা মৰি যায়—তাৰ কোনোবাই খবৰ ৰাখেনে? বুজিছ, আমাৰ দুখত কোনোৱে সহায়ভূতি নেদেখুৱায় ভাই।

চান্দ : সিহঁতে সহায়ভূতি নেদেখুৱালেওতো আমাৰ মা দেউতাক আমি যি কোনো উপায়েৰে জীয়াই ৰাখিবই লাগিব তপন।

তপন : সঁচা কথা তোৰ মাৰক বচাবই লাগিব। বাক। তই কাহুৰ তালৈকে যা—কাগজখন মোক দি যা—মইও চেষ্টা কৰোঁ। (কাগজ লয়)

[চান্দ আৰু তপনৰ প্ৰস্থান। আন বাটেদি
পহুমীৰ প্ৰবেশ]

পহুমী : (নিজে নিজে) ঘৰত ভাত পানীৰ যোগাৰ আছে নে নাই তাৰ খবৰ নাই— তাৰ পিতাকে খালে নে নাই—তাৰ একো খবৰ নাই কিন্তু চান্দৰ মাকলৈহে তাৰ তানতো। মহাপুৰুষে এতিয়া লোকৰ কাৰণে টকা যোগাৰ কৰিব ওলাইছে। মই যদিহে আজি ভোক খেদিব নোৰাবো তেন্তে মোৰো নাম পহুমী নহয়।

(শ্যামবাবুৰ প্ৰবেশ)

শ্যামবাবু : পহুমী!

পহুমী : অ' শ্যামবাবু! আহক, আহক বহক।

শ্যামবাবু : তইচোন আজি কামলৈকে নগলি, কিবা অসুখ কৰিছে নেকি ?

পহুমী : নাই মোৰ তেনে কোনো অসুখ বিসুখ হোৱা নাই। এই নেজানেনে ঘৰৰ জঞ্জালখন, আজি

বোলে ইটো নাই, কালি বোলে সিটো নাই ; মোৰ উপাৰ্জনৰ ওপৰতে ঘৰখন চলিছে। তাৰোপৰি এই অপদাৰ্থটোৱে ঘৰলৈ এটা পইচাও দিবৰ নাই।

শ্যামবাবু : সঁচাকৈ পহুমী! এই আপদটোৱে তহঁতৰ ঘৰলৈ এক অশান্তি আনিছে। ইপিনে আকৌ তাৰ টি, বিও হৈছে। হৰিহৰ ঘৰত আছে নে নাই ?

পহুমী : আছে। যাব আৰু কলৈ? মাতি দিম নেকি ?

শ্যামবাবু : নাই নেলাগে মাতিব। মই অইন সময়ত লগ ধৰি তপনক ঘৰত নাৰাখিবলৈ কম। আৰু হৰিহৰক তই কৰি যে এই টি, বি বেমাৰীটোক ঘৰত ৰাখিলে তহঁতৰ জীৱিকাৰ আশঙ্কা আছে।

পহুমী : মই সকলো কৈছো। মোৰ কথাচোন মানিবই নোখোজে।

শ্যামবাবু : পুৰুষ হৈ নাৰীৰ উপাৰ্জনেৰে চলি লাজ পাব চাৰি তোৰ ওপৰতে প্ৰভুত্ব চলাইছে। চা পহুমী, হৰিহৰে জানো তোৰ স্বামীৰ দায়িত্ব পালন কৰিব পাৰিছে? ভোক দৰিদ্ৰতাৰ পৰা মুক্ত কৰিবতো পৰাই নাই আনকি নাৰীৰ একমাত্ৰ অৱলম্বন এটি সন্তান তাকোতো সি দিব পৰা নাই। হৰিহৰ কাপুৰুষ অপদাৰ্থ স্বামী! সি যদি তোৰ মতে নচলে, তেন্তে তোৰ থকা ঠাইৰ অভাৱ নহব। তোৰ জীৱন আছে, যৌৱন আছে, তেনেস্থলত ভোক অকালতে পুৰি শেষ হৈ যাব দিব নোৱাৰি পহুমী।

পহুমী : শ্যামবাবু!

(হৰিহৰৰ প্ৰবেশ)

হবিহব : কোন, শ্যামবাবু।

শ্যামবাবু : (অস্বস্তি বোধে) অ', পছমী কামলৈ যোৱা নাই নহয়, মই বোলো তাইৰ কি হ'ল তাৰে খবৰ লবলৈ বুলি এপাক আহিলো। মোৰ ছমহলীয়া ঘৰটোৱে তোক পছু কৰিলে সেই কাৰণে তইঁতৰ প্ৰতি মোৰ এটা সদায় তান আছে।

হবিহব : পছমী! চাওঁ যা তামোল এখনে আনগৈ।

শ্যামবাবু : নাই, নাই নহলেও হব। তামোল নেখালেও তইঁতৰ প্ৰতি মোৰ মনম সদায়ে আছে। অ' তইঁতে ভাত খালিনে ?

হবিহব : যোগাৰেই নাই ভাত আৰু কেনেকৈ খাম ?

শ্যামবাবু : ইন্—এতিয়ালৈকে একো খোৱা নাই ? ঘৰত যদি একো নাইয়ে পছমী, তইয়েতো মোৰ তালৈ গৈ কব পাৰিলেহেঁতেন। অ' এই টকা দুটা ল' যি লাগে কিনি আনিবি।

(হবিহবক দিয়ে)

পছমী : (কৃতজ্ঞতাৰে) আপুনি যে অ'মাক কিমান সহায় কৰি আছে!—আপুনি নহলে আমাৰ যে কি অৱস্থা হ'লহেঁতেন।.....

শ্যামবাবু : নাই নাই, সেইটো কোনো কথা নহয় জানাই নহয়, মই পাৰ্থমানে মানুহক সহায় কৰোঁ। ছখীয়া গৰীৰক দুই এপইচা দি ভাল লাগে। হবিহব, যা দোকানৰ পৰা কিবা কিনি আনগৈ।

হবিহব : যাওঁ বাবু, যাওঁ। চাওঁ পছমী মোনাটো লৈ আহ।

(পছমী মোনা আনিবলৈ ভিতৰলৈ যায়)

শ্যামবাবু : হবিহব! তোক মই এবাৰ কথা কওঁ, বেয়া নেপাৱতো ?

হবিহব : বেয়া কিয় পাম, শ্যাম বাবু ? কওঁক কি কথা।

শ্যামবাবু : তপনক হস্পিতালত থোৱাবেচোন কিবা এটা ব্যৱস্থা কৰিব পাৰ ? কাৰণ জানহেঁতো তাৰ টি, বি হৈছে। এজনৰ লগত গোটেই ঘৰখন টি, বিৰ গ্ৰাসত ধ্বংস হোৱাতো মই কিয় আন দহজনো নিবিচাৰে।

হবিহব : কিন্তু হস্পিতালত ৰাখিবলৈ বা টকা ক'ত ?

(পছমীৰ প্ৰবেশ। গামোচা এখন হাতত থাকিব)

পছমী : মোনাটো ক'ত থাকিল জানো বিচাৰি নাপালো। এই গামোচা খনকে লৈ যা।

শ্যাম বাবু : ওঁ যা, যা সোনকালে আনগৈ। তইঁতেয়ে কেনেকৈ নেখাই থাক—মই কবই নোৱাৰো

[হবিহবৰ প্ৰস্থান]

শ্যাম বাবু : মই তপনক হস্পিতালত থোৱাৰ কথা কৈছো পছমী। ইয়াৰ বেচি কোৱাতো মোৰ পক্ষে উচিত নহ'ব। পিচে.....মই আহেঁ।

পছমী : ভাল।

শ্যাম বাবু : তই এপাক নোযোৱাকৈ নাখা'কিবি আকোঁ।

[তপনৰ প্ৰবেশ। তপনে কেৰাহীকৈ

শ্যামবাবুৰ ফালে এবাৰ চায়, শ্যামবাবুই

এবাৰ চাই প্ৰস্থান কৰে]

তপন : মাইদেউ! মানুহৰ মুখে মই শ্যামবাবু ইয়ালৈ অহাৰ বিষয়ে বহুতো কথা শুনিছো।

পছমী : (কঢ় স্বৰে) কি কথা শুনিছ ?

তপন : মানুহে তোমাক বেয়া বুলিছে।

পছমী : বেয়া বুলিছে, কিয় ?

- তপন : শ্বাম বাবু হেনো বেয়া মানুহ। মানুহে কয়, কৰ্মচাৰীয়েহে মালিকৰ ঘৰলৈ যায় ; মালিক কৰ্মচাৰীৰ ঘৰলৈ অহাৰ অৰ্থ হেনো ভাল নহয়।
- পদ্মী : তপন ! তই বৰ ওপৰলৈ উঠিছ। শ্বাম বাবু ভাল মানুহ নে বেয়া মানুহ তাক বিচাৰ কৰিবলৈ তই কোন ?
- তপন : ই মোৰ কথা নহয় মাহীদেউ ! মানুহে কোৱা কথাহে মই কৈছোঁ।
- পদ্মী : আমাৰ ঘৰলৈ কোনোবা আহক নাহক তাক লোকৰ সমালোচনা কৰাৰ কোনো অধিকাৰ নাই। এই ঘৰত তিনিটা প্ৰাণী নেখাই মৰিছে নে জীয়াই আছে তাৰ কোনো খবৰ নাই ; কিন্তু অপবাদ বটনা কৰাত সিহঁত সিদ্ধহস্ত। মই কাৰো কথা কেই খাটিব নকৰোঁ।
- তপন : মানুহৰ এইবোৰ ইতিহাস মোৰ ভাল নালাগে মাহীদেউ ! নেখাই মৰিব পাৰোঁ ; কিন্তু আমাৰোতো মান মৰ্যাদা বোলা এটা বস্তু আছে।
- পদ্মী : ই—ই—খাবলৈ নোপোৱাৰ আকৌ মান মৰ্যাদা ! এই ডেকা ল'ৰাটো থাকোতে যে লোকৰ ঘৰলৈ গৈ বান্ধি খাটিব লাগে তাত লাজ নাপাৰ। মই কৈ দিছো এইখন ঘৰত মোৰ কথালৈ মূৰ ঘমাবৰ কাৰো স্বত্ব নাই।
- তপন : মাহীদেউ !
- পদ্মী : কাক তই মাহীদেউ বুলিছ ; কোন তোৰ মাহীদেউ ? মোৰ লগত তোৰ কোনো সম্বন্ধ নাই। আৰু যাক তই আজি ১৭ বছৰে পিতা বুলি ভাবি আছ সিও তোৰ প্ৰকৃত পিতাৰ নহয়।
- তপন : মাহীদেউ !
- পদ্মী : আজিৰ পৰা ১৭ বছৰ আগতে তোক বাটৰ পৰা বুটলি আনিছিল। তোৰ লগত পিতাৰ কোনো তেজৰ সম্বন্ধ নাই ; তই অবৈধ সন্তান।
- তপন : মই—মই অবৈধ সন্তান ? (নিশ্চকৈ নিজে প্ৰশ্ন কৰে) নাই,—ই কেনেকৈ হব পাৰে ?
- পদ্মী : ইয়াৰ উত্তৰ পিতাৰক সুধিবি, ওচৰ চুবুৰীয়াৰক সুধিবি। যি সকলে মোৰ অপবাদ বটনা কৰিছে, সিহঁতে তোক এই সত্যটোৰ সন্ধান এতিয়াও দিয়া নাই নে ?
- তপন : [খঙৰ কোবত কাঁহ মাৰিব]
- (হৰিহৰৰ প্ৰবেশ)
- হৰিহৰ : তইতে এইখন কিহৰ হলস্থল লগাইছ অ' ?
- পদ্মী : মই আৰু এইঘৰত নাথাকো, মই এতিয়াই ওলাই যাওঁ।
- হৰিহৰ : আহ , কি হৈছে, বুজাই ক'চোন !
- পদ্মী : কি আৰু হব গোটেই বস্তিৰ মানুহৰ লগ হৈ মোৰ বদনাম কৰি ফুৰিছে, শ্বামবাবু হেনো বেয়া মানুহ, সি মোৰ পেটৰ লৰাৰ দৰে অথচ সিয়ে মোৰ আগত এনেবোৰ কথা কবলৈ সাহ কৰে।
- তপন : নাই, মই।……
- হৰিহৰ : তপন ! তই ইমান বাঢ়ি গৈছে,—তই মাহীয়েৰৰ চৰিত্ৰত ধৰি কথা কৰ। বদমাইচ, তোৰ ইমান সাহ।
- পদ্মী : ইয়াৰ এটা উচিত বিচাৰ হবই লাগিব। হয় সি ঘৰত-খাৰ্জিব, নহয় মই খাৰ্জিম।
- তপন : কিন্তু ! পিতাই, মাহীদেৱে কলে মই হেনো অবৈধ সন্তান ; তোমাৰ তেজৰ লগত মোৰ বোলে কোনো সম্বন্ধ নাই ? এইবোৰ জানো সঁচা পিতাই ?

পত্নী : অ' এইবোৰ জানো মিছা ?

হৰিহৰ : পত্নী, তই—

পত্নী : (কান্দি) মই ইয়াত কাৰো কথা শুনি থাকিব নোৱাৰো। যদি ক্ষয় বোৰাটোকে বাধিব খুজিছ, বাখ। মই এতিয়াই ওলাই য়াওঁ।

[ভিতৰলৈ প্ৰস্থান]

হৰিহৰ : পত্নী !.....

[স্তব পৰিবৰ্তন কৰি] অপদাৰ্থ কুলাদ্বাৰ।
যাৰ উপাৰ্জনৰ ধনেৰে জীয়াই আছ তাইৰ
লগতে কাজিয়া কৰিছ ; হেৰ, তাই ওলাই
গ'লে শুকাই মৰিব লাগিব যে তাৰ খবৰ
বাধিছ নে নাই ? অ' তোৰ মই--তোৰ মই
আৰু কেতিয়াও মুখ চাব নোখোজো। তই
এতিয়াই ইয়াৰ পৰা ওলাই যা।

তপন : পিতাই !—

হৰিহৰ : অ' অপদাৰ্থ হৈ জীয়াই থকাৰ্তকৈ মৰি
যোৱাই ভাল। হেৰ' মৰি যোৱাই ভাল !—

তপন : সঁচা কথা মই অপদাৰ্থ, মোৰ পৰা তইতে
একোই আশা কৰিব নোৱাৰ। বৰঞ্চ অশান্তিহে
ভোগ কৰিছ, ঠিক আছে, মোৰ অনুপস্থিতিত
যদি তইতে ছবেলা হুমুঠি খাই স্তবেৰে থাকিব
পাৰ, ভাল কথা।

[হৰিহৰৰ প্ৰস্থান। গৈ থাকোতেই] মই
এতিয়াই যাম।

[চান্দৰ দৌৰি দৌৰি ভয়ত প্ৰবেশ, হাতত
এটা মনিবেগ থাকিব]

চান্দ : তপন ! তপন !!

তপন : কি হ'ল ?

চান্দ : জান ?

তপন : কেলৈ মই ঔষধ কিনি দি আহিছিলো নহয়,
ডাক্তৰ গৈছে নে নাই ?

চান্দ : নহয় মই।—

তপন : কি..... মাৰক তই ?

চান্দ : নহয় তপন, মাক মই বচাব নোৱাৰিম কিজানি,
সেয়া সিহঁতে মোক ধৰিব আহিছে।

তপন : কোন ? কোনে তোক ধৰিব আহিছে ?

চান্দ : পুলিচ।

তপন : পুলিচ ! কিয়—কি কৰিছ তই ?

চান্দ : জান। ফজলে মোক এই মণিবেগটো দি
পলাই গৈছে। মোৰ কোনো দোষ নাই
তপন ! তই বেগটো ল, ইয়াত বহুতো টকা
আছে। মোক যদি পুলিচে ধৰি লৈ যায় যা
যে মৰি যাব—তই, তই মাক চাবি।

তপন : এইয়া ফজলে পকেট-মৰা টকা ? নে, যাৰ
টকা তাক ফিৰাই দৈগৈ, এইয়া পাপৰ ধন।
এই টকাৰে তই তোৰ মাৰক বচাব নোৱাৰ
চান্দ। যা ফিৰাই দৈগৈ।

[হাৰাল্ডাৰৰ প্ৰবেশ]

হাৰাল্ডাৰ : বদমাইচ—চোৰ,।—

চান্দ : নাই, নাই, হাৰাল্ডাৰ চাহাব, মই একো দোষ
কৰা নাই। মই চুৰ কৰা নাই, ফজলেহে
মোক বেগটো দলিয়াই দি পলাই গৈছে।

তপন : চুপ্ থাক—চান্দ। মিছা কথা কৈছ কেলৈ ?

হাৰাল্ডাৰ : বদমাইচ, ব'ল থানালৈ ব'ল।

তপন : চান্দৰ কোনো দোষ নাই হাৰাল্ডাৰ চাহাব
সি চুৰ কৰা নাই। এই মনিবেগটো মই
চুৰ কৰিছো। মই ইয়াৰ হাতত দিছিলো।

চান্দ : তপন !

তপন : চান্দ ! যা তোৰ মুহুমুখী মা হয়তো ৰোগ
শয্যাত তোৰ কাৰণে চাই আছে ।

চান্দ : নহয় তপন তই এইবোৰ ।.....

তপন : চান্দ ! মই আহি দেখিব লাগিব যে তোৰ
মা সম্পূৰ্ণ সুস্থ হৈছে । তোৰ মাক বচাবৰ
কাৰণেই মই এয়া পাপ কৰিছোঁ । মই
শান্তি পোৱা উচিত । ব'লক হাৰাল্ডাৰ চাহাব
আইনে সকলো বিচাৰ কৰিব ।

[হৰিহৰ আৰু পছুমীৰ প্ৰবেশ]

হৰিহৰ : কি হৈছে হাৰাল্ডাৰ বাবু !

হাৰাল্ডাৰ : চোৰ কৰি ধৰা পৰিছে ।

পছুমী : এইয়া দেখিছা তলে তলে মহা চোৰো হৈ
পৰিছে ।

তপন : অবৈধ সন্তানে সদায়ে অবৈধ কামেই কৰে
মাহীদেউ ; যাৰ মাক দেউতাক নাই তাৰ
চৰিত্ৰবো বিচাৰ নাই । মোক খেদি
তোমালোকে সুখৰ সংসাৰৰ সপোন দেখিছা
যেতিয়া মইও তোমালোকৰ চকুৰ কাঁইট হৈ
থাকিব নিবিচাৰোঁ । সেয়ে মই এই কামলৈ
আগ বাঢ়িছোঁ ।

হাৰাল্ডাৰ : ব'ল,—ব'ল ।

তপন : তোমালোকৰ মৰম নেগুটি যাবলৈ মই টান
পাইছিলো ; আজি তোমালোকেতো মোক
নিবিচৰা । আজি পৰিস্থিতিয়ে মোক সহায়
কৰিছে । আহিলো !

[হাৰাল্ডাবে তপনক লৈ যায় । চান্দবো প্ৰস্থান]

ওলগ-অভিনন্দন আৰু বা-বাতৰি

নতুন ৰাজ্যপাললৈ আমাৰ ওলগ :

যোৱা ৬ চেপ্তেম্বৰ তাৰিখে শ্ৰীবিষ্ণু সহায়ে অসমৰ ৰাজ্যপাল স্বৰূপে কাৰ্য্যভাৰ গ্ৰহণ কৰে। তেখেতক আমাৰ হিয়াভৰা ওলগ জনাইছোঁ। উল্লেখযোগ্য যে ইয়াৰ আগতে ১৯৬০ চনত দুমাহৰ ছুটীত তৎকালীন ৰাজ্যপাল শ্ৰীনাগেশ লণ্ডনলৈ যাওঁতে শ্ৰীসহায়ে অস্থায়ীভাৱে অসমৰ ৰাজ্যপালৰ কাৰ্য্যভাৰ বহন কৰিছিল। এই সময়তে অসম ৰাজ্যভাষা বিলখনত তেখেতে ৰাজ্যপালৰ সন্মতি দিয়ে।

আমাৰ অভিনন্দন : বিশ্ববিদ্যালয়ৰ উপাচাৰ্য্যলৈ

গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ নতুন উপাচাৰ্য্য ডক্তৰ হেবল্ড জন টেগৰক আমি আমাৰ হিয়াভৰা ওলগ আৰু অভিনন্দন জনাইছোঁ। আধুনিক জগতৰ প্ৰসিদ্ধ দৈজ্ঞানিক সকলৰ ভিতৰত এজন বুলি পৰিগণিত, পৰমাণু পদাৰ্থ বিজ্ঞানৰ গৱেষক আৰু 'ইমালচন টেকনিক'ৰ প্ৰতিষ্ঠাতা এইজনা ব্যক্তিৰ পৰা আমি বহুত আশা কৰিছোঁ।

অধ্যাপক নৱকান্ত বৰুৱাৰ ৰুচিয়া ভ্ৰমণ :

ছোভিয়েট ৰুচিয়াত বৰাঙ্গ শতবাৰ্ষিক উৎসৱত যোগ দিবলৈ ছোভিয়েট ৰুচিয়াৰ লিখক সংঘৰ আমন্ত্ৰণক্ৰমে, ভাৰতৰ যশস্বী সাহিত্যিক সকলক ৰুচিয়ালৈ প্ৰেৰণ কৰা ৰুচ আৰু ভাৰত চৰকাৰৰ এক উমৈহতীয়া আঁচনিৰ যোগেদি, যোৱা ৭ আগষ্ট তাৰিখে অধ্যাপক নৱকান্ত বৰুৱাই মস্কোলৈ যাত্ৰা কৰে। প্ৰায় এমাহ জুৰি কৰা ভ্ৰমণ কালত তেখেতে ৰুচিয়াৰ বিভিন্ন

গোষ্ঠীৰ লিখক, নাট্যকাৰ, সাহিত্যিক আৰু শিল্পীসকলৰ সৈতে আলোচনা কৰে। যোৱা ৫ চেপ্তেম্বৰৰ দিনা শিক্ষক দিবস উপলক্ষে আমাৰ কলেজত হোৱা এখন সভাত তেখেতে এই ভ্ৰমণত অৰ্জন কৰা অভিজ্ঞতা সমূহ বৰ্ণনা কৰে।

বিভিন্ন কৰ্মক্ষেত্ৰলৈ যোৱা আমাৰ অধ্যাপক সকললৈ :

নিষ্ঠাবে সৈতে এই পুৰণি কলেজখনৰ লগত বহুবছৰ জড়িত কেবাগৰাকীও অধ্যাপক এইবাৰ আমাৰ মাজৰ পৰা বিভিন্ন কৰ্মক্ষেত্ৰলৈ আগবাঢ়ি গৈছে। তেখেত সকল হ'ল শ্ৰীচন্দ্ৰনাথ কলিতা (ইংৰাজী বিভাগ), শ্ৰীগিৰিধৰ শৰ্মা (অসমীয়া বিভাগ) অধ্যাপক বাইহান শ্বাহ (ইংৰাজী বিভাগ) শ্ৰীডয়কৰ গগৈ (ৰসায়ন বিভাগ), শ্ৰীদেৱী মহন্ত।

নতুন কৰ্মক্ষেত্ৰত আমি তেখেতসকলৰ উত্তৰোত্তৰ উন্নতি কামনা কৰিলোঁ।

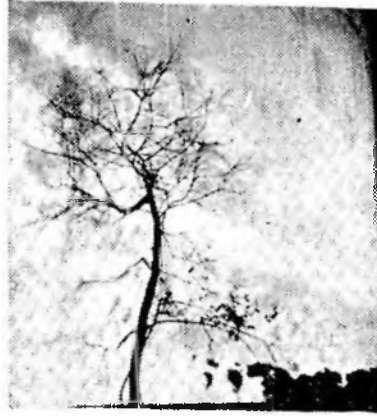
আমাৰ ওলগ : নৱ-নিয়োজিত অধ্যাপক সকললৈ

এই সুযোগতে নৱ-নিয়োজিত অধ্যাপক শ্ৰীযতীন নাথ, শ্ৰীবোহিনী মহন্ত, শ্ৰীভূপেশ দত্ত (ইংৰাজী বিভাগ), শ্ৰীতৃষ্ণা দাস (অৰ্থনীতি বিভাগ) শ্ৰীনাৰায়ণ শৰ্মা (অসমীয়া বিভাগ) শ্ৰীৰামমল ঠাকুৰীয়া (অসমীয়া বিভাগ) আৰু শ্ৰীজীৱন ভট্টক আমাৰ হিয়াভৰা ওলগ আৰু অভিনন্দন জনালোঁ। আমি তেখেতসকলৰ পৰা বহুত আশা কৰিছোঁ।

ମଞ୍ଜୁଳା . . . . .

କବିତା : ଉତ୍ତମା ସମ

শীত.....

ফটো : নবধৰ বৰা

পুথি পৰিচয় ৪

মায়াচক্ৰ (উপভাস)

গল্প, উপভাস আৰু বিবিধ বিষয়ৰ পুথি ৰচনা কৰি প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰা শ্ৰীযুত নিৰ্মলেখন শৰ্মা ডাঙৰীয়াৰ এখন নতুন ধৰণৰ পুথি হৈছে, মায়াচক্ৰ। এই পুথি খনিত দ্বিতীয় মহাসমৰৰ আগৰ অসমীয়া সমাজ খনৰ এটি পৰিচয় দাঙি ধৰি যুদ্ধ আৰু স্বাধীনতাৰ পিছত সেই সমাজখনত দেখা দিয়া বিবিধ পৰিবৰ্ত্তনবোৰক নিৰপেক্ষ আৰু নিৰ্ভীক ভাবে আলোচনা কৰা হৈছে। পুথিখনৰ বিশেষ আকৰ্ষণ হৈছে আজি প্ৰায় 'ত্ৰিশ বছৰ' আগৰ কটন কলেজ আৰু গুৱাহাটীৰ বিবৰণ আৰু দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ পৰিচয় আৰু প্ৰভাব। স্বাধীনতাৰ পিছত দেশত মূৰ দাঙি উঠা দুৰ্নীতি আৰু বাহ্যিকতাক গভীৰভাৱে উপলব্ধি কৰি তাৰ পৰা উদ্ধাৰৰ নিৰ্দেশ আদিয়ে লিখকৰ দেশৰ প্ৰতি কৰা গভীৰ চিন্তা আৰু স্বদেশ প্ৰীতিৰ পৰিচয় দাঙি ধৰিছে। নবীন, সৰোজ, কল্প, হেমন্ত আদি কেইজনমান কলেজীয়া ছাত্ৰক উপলক্ষ্য কৰি প্ৰধানকৈ তেওঁলোকৰ জীৱনৰ ইতিহাসৰ মাজেৰে সমাজখনৰ পৰিবৰ্ত্তনৰ ইতিহাসৰ এটি আভাস দিয়া হৈছে।

প্ৰথমতে কলেজ আৰু কলেজীয়া ছাত্ৰসকলৰ পৰিচয়মূলক কথাখিনি চাব পাৰি : মুখত ক'ল্ড ক্ৰিম বঁহা নিমজ্জকৈ চুলি আঁচোৰা ফিৰফিৰীয়া চুৰিয়া মালকোঁচা মাৰি পিৰ্কা, ভৰিত পাম্পচু আৰু গাত কোট পিৰ্কা ল'ৰাবিলাককেই চৌখিনৰ শাৰীত ধৰা হৈছিল।……সেই সময়ত সহশিক্ষা নাছিল। দুজনীমান ছাত্ৰীয়ে কলেজত নাম লগাইছিল। এই ঘটনাই গোটেই কলেজতে এটা বৰ চাকল্যৰ সৃষ্টি কৰিছিল। ল'ৰাৰ লগত ছোৱালীয়ে একেলগে পঢ়া কথাটো সকলোৰে মনত বৰ অদ্ভুত যেন লাগিছিল (পৃষ্ঠা ৪)। ……হাতত যথেষ্ট টকা নথকা কাৰণে কিছুমান ল'ৰাই হোস্টেলৰ মেছ চলোৱাৰ ভাৰ পালে টকা খোৱাৰ হাত সাৰিব নোৱৰিছিল।……এদিন নতুনকৈ মেছ মেনেজাৰ হোৱা ল'ৰা এজনে ঘৰলৈ চিঠি এখন লিখি ক'ৰবাত হেৰুৱালে। তেওঁৰ হৰ্ভাগ্যবশতঃ সেই চিঠিখন এজন ল'ৰাৰ হাতত পৰিলগৈ। চিঠিখনত এইদৰে লিখা আছিল—মোঁলে এইবাৰ টকা পঠিয়াব নোলাগে, কাৰণ মই এইবাৰ মেছ মেনেজাৰ হৈছোঁ।

(পৃষ্ঠা ৬)।.....সেই সময়ত কিছুমান ল'ৰাই জীৱনত একোটা আদৰ্শ মানি চলিছিল আৰু কিছুমান বিষয়ে তেওঁলোকৰ নিজস্ব নিয়ম কিছুমান আছিল। জীৱ-কান্তও তেনেকুৱা এটা আদৰ্শবাদী ল'ৰা আছিল। সি মাছ মাংস নেখাইছিল। নিতৌই পুৱাতে গা-পা ধুই জপ কৰিহে চাই খাইছিল। সৰোজ আৰু কেইটামান ল'ৰাৰ মাজে মাজে ঘোঁৰা চেকুৰাৰ অভ্যাস আছিল। কেতিয়াবা কেতিয়াবা সি (সৰোজে) বাৰান্দাৰ শালৰ খুঁটাৰ গাটো খুন্দিয়াবলৈ ধৰে। আনে সুধিলে কয় যে সেইদৰে খুন্দিয়ালে গা আটল হয়।

পৃথিবীখনত উল্লেখ কৰা কটন কলেজৰ অধ্যাপক ব্ৰাউন চাহাবৰ ওচৰা উক্তি বেচ গুৰুত্বপূৰ্ণ। এবাৰ হেনো তেওঁ জনজাতীয় ল'ৰা এটাৰ ফ'লে অ'ঙুলিয়াই গোটেই ক্লাব আগত এইদৰে কৈছিল : “তোমালোকে আমাৰ আচাৰ-ব্যৱহাৰ, সাজপাৰ, অ'খৰ আদি সকলো কথাৰে অনুকৰণ কৰিছা। তোমালোকৰ নিজস্ব বুলিবলৈ একো নাই। কিন্তু আন ভাৰতীয়বিলাক ভেনে নহয়। তেওঁলোকৰ নিজস্ব আখৰ, সাজপাৰ, এটা পুৰণি সভ্যতা আদি বহুত মৌলিক বস্তু আছে।” আন এবাৰ কলেজৰ নৈষ্ঠিক ব্ৰাহ্মণ সংস্কৃতৰ অধ্যাপক মহা-মহোপাধ্যায় পদ্মনাথ বিষ্ণাৰিনোদক ‘হেঙচেক’ কৰিবলৈ যাওঁতে বিষ্ণাৰিনোদে ‘আপুনি মোক হুচুৰ, আপুনি চুলে মই গা ধুব লাগিব’ আদি কথা কোৱা প্ৰসঙ্গত আন এজন অধ্যাপকক ব্ৰাউনে হেনো কৈছিল—”মোৰ সঁচাকৈয়ে মানুহজনৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা হয়। তেওঁ কিছুমান নীতি মানি চলিছে। দিনত হৰ্ষসভাত সংকীৰ্ত্তনত মস্তকৈ বাতি মোৰ লগত একে টেবুলতে বহি যুৰ্গী খোৱা মানুহ বিলাকৰ প্ৰতি মোৰ অকণো শ্ৰদ্ধা নাই।”

মায়াচক্ৰৰ এটি উপাদেয় বিৱৰণ হৈছে দ্বিতীয় মহাসমৰৰ বিৱৰণ। যুদ্ধৰ সময়ত নথকা সকলৰ

কাৰণে এই বৰ্ণনাই যুদ্ধ যুগত অসমৰ অৱস্থাৰ এটি চমু পৰিচয় দিবলৈ সক্ষম হ'ব : ‘অসমৰ বঙ্গমঞ্চত ভাৰতৰ আৰু পৃথিবীৰ চাৰিওফালৰ পৰা নানা জাতিৰ আৰু নানা ধৰ্ম্মৰ মিত্ৰ পক্ষৰ সৈন্তবিলাক আহি ভৰি পৰিছিল।.....অলপ দিনৰ ভিতৰতে অসমীয়া মানুহ সৈন্ত বাহিনীৰ আৰু যুদ্ধৰ আয়োজনৰ লগত পৰিচিত হৈ পৰিল। প্ৰথমতে গুৱাহাটীৰপৰা ডিব্ৰুগড়লৈ আলি বাটবিলাক বহল কৰা হ'ল আৰু বেলেৰ লাইনবিলাক ‘ডবল’ কৰা হ'ল। তাৰ পিছতে দিনে বাতিয়ে ছেদ-ভেদ নেওহোৱাকৈ বেল আৰু ট্ৰাঙ্কবোডেদি সৈন্ত, খাৰ-বাৰুদ, টেংক, এন্টিএয়াৰক্ৰেফ্টগান আদি যুদ্ধৰ সজ্জাৰ বিলাক আহিবলৈ ধৰিলে। জিপ যুদ্ধৰ আগতে অসমত নাছিল। যুদ্ধৰ বহুতে অসমীয়া বাইজে বহুত নতুন নতুন বস্তু দেখিলো।.....বেলেগ বেলেগ জাতিৰ সৈন্তবিলাকৰ ভিতৰত আমেৰিকান সৈন্তবিলাকেই জন-সাধাৰণৰ লগত বেছিকৈ হালিগলি কৰিছিল। বেছি-ভাগ আমেৰিকান সৈন্তৰ হাতৰ মুঠি টান নাছিল। স্থানীয় মানুহে টকাৰ সোৱাদ প্ৰথম সিহঁতৰ পৰাই পাইছিল। আঠ অনাৰ বস্তুটো সিহঁতে কেতিয়াবা দহ টকা দি কিনি লৈছিল। বহু সময়ত বস্তু কিনি ভঙনীয়াখিনি ঘৰাই নলৈছিল।

টকাৰ কাৰণে মানুহে যে কিমান তললৈ যাব পাৰে তাৰ চিন ঘোঁৰা যুদ্ধতেই ওলাইছিল। কোনো সশস্ত্ৰ নথকা আন তিবোতাৰ কথা দুৰ্বৈত খাওক মানুহে নিজৰ তিবোতা আৰু ভনীয়েকক দিও ঠিকা লৈছিল আৰু মিছা বিল পাছ কৰোৱাই লৈছিল (পৃষ্ঠা ২৩)।.....এইদৰেই যুদ্ধই আমাৰ মানুহৰ অৰ্থ-নৈতিক, সামাজিক আৰু নৈতিক জীৱন ওলট-পালট কৰি পেলালে। চাৰিওফালে কেৱল টকা আৰু টকা। বুটলিব জানিলেই হয়।.....অসমীয়া বাইজৰ লগত ‘ৱেক মাৰ্কেট’ বা চোৰাং বজাৰৰ এয়ে প্ৰথম পৰিচয়।

বিশ্ব যুদ্ধৰ লগে লগে ভাৰতৰ শেষ স্বাধীনতাৰ সংগ্ৰামো আৰম্ভ হ'ল। জনসাধাৰণ সাৰ পাঠ উঠিল। চাৰিওফালে বিদ্ৰোহৰ অগনি বিয়পি পৰিল। 'অসমৰ সকলো ঠাইতে বেলৰ লাইন ভঙা, দলং ভঙা, স্কুল ঘৰ পোৰা, থানা পোৰা নিত্য নৈমিত্তিক ঘটনা হৈ পৰিল। বহুতক ধৰি জেলত সন্মুৱালে। কিছুমান বন্দুকৰ গুলীত মৰা পৰিল।'

যুদ্ধ গ'ল, দেশো স্বাধীন হ'ল। কিন্তু প্ৰকৃত শান্তি স্থাপন নহ'ল। বৈষয়িক ক্ষেত্ৰত উন্নতিৰ পথত আগ বাঢ়িলেও আধ্যাত্মিক সম্পদত আমাৰ দেশ দুখীয়া হৈ পৰিল। সেয়েহে লিখকে আক্ষেপ কৰি কৈছে: 'জাতীয় চৰিত্ৰৰ উন্নতি কৰিব নোৱাৰিলে, অকল বিফাইনেৰী, ষ্টেডিয়াম আৰু ডাঙৰ ডাঙৰ কল-কাৰখানাৰ দ্বাৰা অসমীয়া জাতিয়ে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিব নোৱাৰিব।.....চৰিত্ৰৰ ক্ৰটি সংশোধন নহলে মানুহৰ জাতীয় চৰিত্ৰবো উন্নতি নহয়।' আজি কালিৰ যুগ হৈছে 'কোনো কথাতে কাকো বিশ্বাস কৰিব নোৱাৰা হ'ল।.....চাউল দাইলত শিল, গাখীৰত পানী, আটা-ময়দাত চাউলৰ গুৰি। কিতাপ-পত্ৰ লিখি প্ৰকাশকক দিওঁ। প্ৰকাশকে পাৰিলে পইচা নিদিয়াটকৈয়ে লয়। স্মিলে কয় 'কিতাপ বিক্ৰা হোৱা নাই, পৰি আছে।'

বৰ্ত্তমান সময়ত বেছিভাগ মানুহেই যেন বাহ্যিক

আড়ম্বৰৰ দ্বাৰা বেছি প্ৰভাৱিত হৈছে। ভিত্তবত অভাব অনাটন অথচ বাহিৰত দিলাসিতাপূৰ্ণ জীৱন যাপন। লিখকৰ ভাষাত ইয়াৰ নামেই মায়াজক্ৰ। 'আজি মায়াজক্ৰত ছাত্ৰ, অধ্যাপক, কৰ্ম্মগাৰী, নেতা আদি সকলোৱেই ঘূৰিছে। কোনোৱে ইয়াৰ হাত সাৰিব পৰা নাই। এই ক্ৰক্ৰত ঘূৰা মাহুহে আস্ত'ৰকতাৰে আৰু নিস্বার্থভাবে দেশৰ কাম কৰিব নোৱাৰে।..... লেখত জনহিতকৰ অহুষ্ঠান বহুতো আছে, কিন্তু সেই বিলাকৰ ভিতৰখন ফোপোলা।'

এইবোৰৰ উপৰিও সমাজখনৰ বিবিধ ক্ৰটি আৰু নানা আদৰ্শৰ উল্লেখ পুথিখনিত সন্নিবিষ্ট কৰা হৈছে। আকাৰত সৰু হলেও পুথিখনিত লিখকৰ আন্তৰিকতা পৰিস্ফুট হৈ উঠিছে। পুথিখনিক উপভ্ৰাস বোলা হৈছে যদিও ইয়াত বিবিধ চৰিত্ৰৰ বিকাশ নাইবা মনো-বৈজ্ঞানিক বিশ্লেষণ পোৱা নেযায়। সৰল ভাষাত নিজ বক্তব্য সৰল ভাবে প্ৰকাশ কৰাটোৱে লিখকৰ এটি বৈশিষ্ট্য। ছুটা যুগৰ বিবিধ ক্ষেত্ৰৰ পৰিবৰ্ত্তনৰ পৰিচয়ে চিন্তাশীললোকৰ চিন্ত জগাই নোতোলাটকৈ নেথাকে। প্ৰকৃত সাহিত্যৰ কামো হৈছে চিন্ত জাগৃত কৰা। কটনিয়ান হিচাবে শ্ৰীযুত শৰ্ম্মাদেৱৰ নিচিনা এজন নীৰৱ কৰ্ম্মীৰ এই পুথিখনি আৰু বেছি আদৰৰ বস্তু।

-উপেন্দ্ৰ নাথ গোস্বামী

শিক্ষানুষ্ঠানৰ সুস্থ পৰিবেশ :

পবিত্ৰ শিক্ষানুষ্ঠান পবিত্ৰতৰ কবি, ছাত্ৰসকলৰ উজ্জ্বল ভৱিষ্যত উজ্জ্বলতৰ কৰিবলৈ হ'লে শিক্ষানুষ্ঠান সমূহত এক সুস্থ পৰিবেশৰ প্ৰয়োজন। তাৰ বাবে ছাত্ৰ আৰু অধ্যাপক উভয়ে সমানে সাঁহাৰি দিব লাগিব যাতে উভয়ে মাজত ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক, পাৰস্পৰিক বুজা-বঢ়া আৰু আদান-প্ৰদানৰ আৱহাওৱা সৃষ্টি হৈ উঠে। কোনো বাজনীতি বা দলীয়-নীতিৰ গোল নলগাকৈ সম্পূৰ্ণ অদলীয় আৰু অৰাজনৈতিক ভিত্তিত এই পৰিবেশ সৃষ্টি হ'ব লাগিব। শ্ৰেণীত দিয়া বক্তৃতাৰ জৰীয়ে ছাত্ৰ আৰু অধ্যাপকৰ সংযোগ কিমান দৃঢ় তাক আমি সকলোৱেই ভালদৰে জানো। গতিকে এই সংযোগ বা সম্পৰ্ক দৃঢ়তৰ কৰিবলৈ হ'লে উভয়ে মাজত ব্যক্তিগত সংযোগ স্থাপন কৰাটো যুগুত। শিক্ষানুষ্ঠান এখনৰ ছাত্ৰ সংখ্যাৰ গৰিষ্ঠতাক এনেধৰণৰ ব্যক্তিগত সংযোগ স্থাপনৰ অনতিক্ৰম্য হেঙাৰ জ্ঞান কৰা এক শ্ৰেণীৰ লোক আছে সাঁচা; কিন্তু প্ৰকৃতপক্ষে এই গৰিষ্ঠতাৰ হেঙাৰক হেলাবুঢ়েই অতিক্ৰম কৰিব পাৰি, কিয়নো ব্যক্তিগত সংযোগ স্থাপন সম্পূৰ্ণ ব্যক্তিগত কথা। অধ্যাপনা এক মহান কৰ্তব্য, অধ্যাপকসকলৰ জীৱনৰ আদৰ্শও মহৎ। এই মহান কৰ্তব্য, মহান জীৱনাদৰ্শ আৰু তেখেতসকলৰ স্বকীয় ব্যক্তিত্বৰে অধ্যাপকসকলে ছাত্ৰ-সকলক এক মহান আদৰ্শলৈ অনুপ্ৰাণিত কৰিব লাগিব। ছাত্ৰসভাৰ দায়িত্বও এই বিষয়ত কম নহয়। শিক্ষানুষ্ঠানৰ কৰ্তৃপক্ষ আৰু ছাত্ৰসকলৰ মাজত যোগাযোগৰ প্ৰধান সেতু-স্বৰূপ এই সভাই সংশ্লিষ্ট শিক্ষানুষ্ঠানৰ বিভিন্ন সমস্যাবোৰ প্ৰকৃত পৰিপ্ৰেক্ষিত পৰ্যবেক্ষণ কৰি সমাধানৰ পথ উলিয়াবৰ কাৰণে সময়ে সময়ে অধ্যাপক আৰু ছাত্ৰসকলক অথবা ছাত্ৰ প্ৰতিনিধিসকলক

আলোচনা কৰাৰ সুবিধা দিয়া উচিত। “এইটো মোৰ সমস্যা নহয়, আমুকবহে” মনোভাৱে সদায় শিক্ষানুষ্ঠানৰ সামূহিক সংহতিত ব্যাঘাত জন্মায়। গতিকে যি কোনো সমস্যা—সি লাগে যিমানৈ ডাঙৰ বা সৰু নহওক—উপযুক্ত সময়ত, প্ৰকৃত পৰিপ্ৰেক্ষিত পৰ্য্যবেক্ষণ কৰি সমাধান কৰিবৰ বাবে, ছাত্ৰ আৰু অধ্যাপক প্ৰত্যেকেই আগবাঢ়ি অহা উচিত। পবিত্ৰ শিক্ষানুষ্ঠান এখনত ভক্তি, প্ৰেম, বন্ধুতা আৰু স্নেহৰ এনাজৰীৰে বান্ধ খাই থকা ছাত্ৰ আৰু অধ্যাপক প্ৰত্যেকেই, এজনৰ সমস্যাক নিজৰ সমস্যা বুলি অনুভব কৰিব পাৰিব লাগিব আৰু তাৰ যোগ্য সমাধানৰ বাবে স্বতঃস্ফূৰ্ত্ত ভাৱে আগবাঢ়ি আহিব লাগিব। কোনো সমস্যাই সাধাৰণ নহয় আৰু কোনো সমস্যাই সমাধানৰ বাহিৰ নহয়। তদুপৰি শিক্ষানুষ্ঠান এখনৰ কোনো সমস্যাই কোনো ব্যক্তি বিশেষৰ সমস্যা নহয়; ই শিক্ষানুষ্ঠানৰ সৈতে সংশ্লিষ্ট প্ৰত্যেক ব্যক্তিকে সমস্যা, এক সমূহীয়া সমস্যা। গতিকে সামূহিকভাৱে ইয়াৰ সমাধানৰ চেষ্টা কৰাটোহে বাঞ্ছনীয়। তাকে কৰিবলৈ হ’লে যি একাত্মাভূত জ্ঞান (The Knowledge of Oneness) ৰ আৱশ্যক তাক আমি প্ৰত্যেকেই আহৰণ কৰিব লাগিব, অস্তৰেৰে উপলব্ধি কৰিব লাগিব আৰু কাৰ্যক্ষেত্ৰত তাৰ বিশাল প্ৰয়োগ কৰিব লাগিব। ছাত্ৰসকলে অধ্যাপকসকলৰ মাজত নিজকে আৰু অধ্যাপকসকলেও ছাত্ৰসকলৰ মাজত নিজকে দেখা পাব লাগিব। উভয়ৰে মাজত এই একাত্মীয়তাৰ নিতান্ত প্ৰয়োজন—পাৰস্পৰিক বুজা-বঢ়া আৰু সংযোগৰ ঘনিষ্ঠতাৰ কাৰণে। ই অৰ্জ্জুনৰ বিশ্ব-ৰূপ দৰ্শনৰ নিচিনাকৈ আমাৰ আত্ম-ৰূপ দৰ্শনৰ একমাত্ৰ উপায়।

নিৰ্বাচনৰ সমস্যা : ইউনিয়ন চ’চাইটিৰ :

এইবাৰ আমাৰ কলেজত বিজ্ঞান বিষয়ত নৈশ-শ্ৰেণী আৰম্ভ কৰাটো অতি সুখৰ বিষয় হৈছে সঁচা, কিন্তু লগে লগে ইউনিয়ন চ’চাইটি, নিৰ্বাচন বিষয়ত এক নতুন সমস্যাৰ সন্মুখীন হ’ব লগা হৈছে। নৈশ-শ্ৰেণী আৰম্ভ হোৱা হেতুকে—ভাৰতীয় সংবিধান মতে, যিহেতু যিসকলৰ ভোট দিয়াৰ অধিকাৰ আছে, সি সকলৰ নিৰ্বাচনত প্ৰতিদ্বন্দিতা কৰাৰ অধিকারো আছে—নৈশ-শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰইও কলেজৰ সাধাৰণ নিৰ্বাচনত প্ৰতিদ্বন্দিতা কৰাটো স্বাভাৱিক। আমি এই বিষয়ত তেখেতসকলক নিৰুৎসাহ কৰাটো যুক্তিসঙ্গত নহয় সঁচা, কিন্তু এইটো ধূৰূপ যে নৈশ-শ্ৰেণীৰ প্ৰাৰ্থীক লৈ নিৰ্বাচন ক্ষেত্ৰত এক নতুন সমস্যাৰ সৃষ্টি হ’ব। আৰম্ভণিতে আমি এই বিষয়ে মন-কাণ কৰাটো উচিত আৰু কলেজখনৰ এক উমৈহতীয়া সংহতিৰ নামত, এই সমস্যা সমাধান কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা উচিত। প্ৰথম সমস্যা হ’ল, ধৰা হওক যে, ইউনিয়নৰ প্ৰত্যেক সভ্যপদৰ কাৰণে নৈশ-শ্ৰেণীৰ পৰা প্ৰাৰ্থীয়ে নিৰ্বাচনত প্ৰতিদ্বন্দিতা কৰি সফল হ’ল আৰু ইউনিয়ন চ’চাইটিৰ আটাই কেইজন সভ্যই নৈশ-শ্ৰেণীৰ পৰা হ’ল (যদিও এই ধাৰণা সত্য প্ৰতিপন্ন হোৱা বিষয়ত বহুতেই সন্দেহ)। দিবস শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰসকলৰ সৈতে যোগাযোগ ৰক্ষা কৰাত এনেদৰে গঠিত হোৱা ইউনিয়ন চ’চাইটি এক সমস্যাৰ সন্মুখীন হ’ব লাগিব। ঠিক

তেনেদৰে, কেৱল মাত্ৰ দিবস শ্ৰেণীৰ প্ৰাৰ্থীৰেই সম্পূৰ্ণ হোৱা ইউনিয়ন এখনেও নৈশ-শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰসকলৰ সৈতে যোগাযোগ ৰক্ষা কৰ ত এক সমস্যাৰ সম্মুখীন হ'ব লাগিব, যদিও এই ক্ষেত্ৰত এই সমস্যাৰ গভীৰতা, কিছু পৰিমাণে কম হ'ব। অথচ উমৈহতীয়া সংহতিৰ নামত দিবস আৰু নৈশ-শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰসকলৰ মাজত যোগাযোগ অপৰিহাৰ্য। 'প্ৰতিনিধি ভিত্তি' (Representative basis) য়েই এই সমস্যাৰ একমাত্ৰ সমাধান। দিবস বা নৈশ-শ্ৰেণী প্ৰত্যেকৰ পৰাই প্ৰতিনিধি নিৰ্বাচন কৰি ইউনিয়ন চ'চাইটিৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰাই এই সমস্যা সমাধানৰ উত্তম উপায়। এই প্ৰতিনিধি নিৰ্বাচন কাৰ্য্য, কলেজৰ সাধাৰণ নিৰ্বাচনৰ লগতে নাইবা অধ্যক্ষৰ মনোনয়নৰ দ্বাৰা কৰিব পৰা গলেও, অধ্যক্ষ মনোনয়নৰ জৰীয়তে কৰাই শ্ৰেয়ঃ। শ্ৰেণীগত ভাৱে (প্ৰত্যেক শ্ৰেণীৰ কলা আৰু বিজ্ঞান বিভাগৰ পৰা বেলেগে বেলেগে) অথবা বিষয়গত ভাৱে (যেনে বিভিন্ন বিষয়ৰ অনাৰ্চ শ্ৰেণীৰ কলা আৰু বিজ্ঞান বিষয়ৰ পৰা বেলেগে বেলেগে) এই প্ৰতিনিধি মনোনয়ন কৰাটো বাঞ্ছনীয়।

ব্যক্তিলৈ : ব্যক্তিগত ভাবে :

সম্পাদক হিচাপে সম্পাদকীয় ত্ৰিখিবলৈ কণম ধৰাৰ লগে লগেই, সম্পাদকৰ পদলৈ নিৰ্বাচিত কৰা বাবে ব্যক্তিগতভাৱে মই প্ৰত্যেকজন কটনিয়ান বন্ধুকে আৰু আলোচনীখনলৈ সময় মতে প্ৰবন্ধ পাতি পঠিয়াই সহায় কৰা বাবে প্ৰত্যেক গৰাকী লিখক-লিখিকাক মোৰ আন্তৰিক ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিছোঁ। তদুপৰি ষািকল অধ্যাপক আৰু ছাত্ৰবন্ধুৰে সম্পাদনাৰ বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত সময়োপযোগী উপদেশ আৰু পৰামৰ্শেৰে সহায় কৰিছে তেখেতসকললৈ মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

সম্পূৰ্ণ ব্যক্তিগত : পৰৱৰ্তী সম্পাদকলৈ :

৩৯শ সংখ্যা 'কটনিয়ান'ৰ সম্পাদকৰ পদলৈ নিৰ্বাচিত হোৱা বাবে আপোনাক মোৰ হিয়া-ভৰা ওলগ জনাইছোঁ। তিনিকুৰি দু-বছৰীয়া পুৰণি আমাৰ এই শিক্ষানুষ্ঠানখনৰ মুখপত্ৰ 'কটনিয়ানে' এই সংখ্যাৰ লগে লগে আঠত্ৰিশ বছৰ পূৰ কৰিলে। তদুপৰি ১৯৫২ চনত এই শিক্ষানুষ্ঠানৰে স্বৰ্ণ-জয়ন্তী সন্দৰ্ভত এখন আৰু এই বছৰতে (১৯৬২ চনত) হীৰক-জয়ন্তী সন্দৰ্ভত এখনকৈ, মুঠতে দুখন স্মৃতি-গ্ৰন্থ প্ৰকাশ হৈ গৈছে; কিন্তু, আমাৰ ঐতিহ্য আৰু গৰিমাৰ পৰিচায়ক এই চল্লিশখন আলোচনী, লাগু বুলিলেই পোৱাকৈ ক'তোই পাবলৈ নাই। ই সঁচাকৈয়ে বৰ পৰিতাপৰ কথা। বিশ্বস্তস্বত্ৰে জানিব পৰা গৈছে যে ক্ৰমান্বয়ে আটাইকেইখন আলোচনীয়েই আমাৰ পৃথিভঁড়ালত আছিল; কিন্তু এতিয়া নাই। গতিকে সহায়লোকে, যিসকলৰ হাতত পুৰণি আলোচনী আছে, কলেজ পৃথিভঁড়াললৈ এনে আলোচনী বৰঙণি হিচাপে

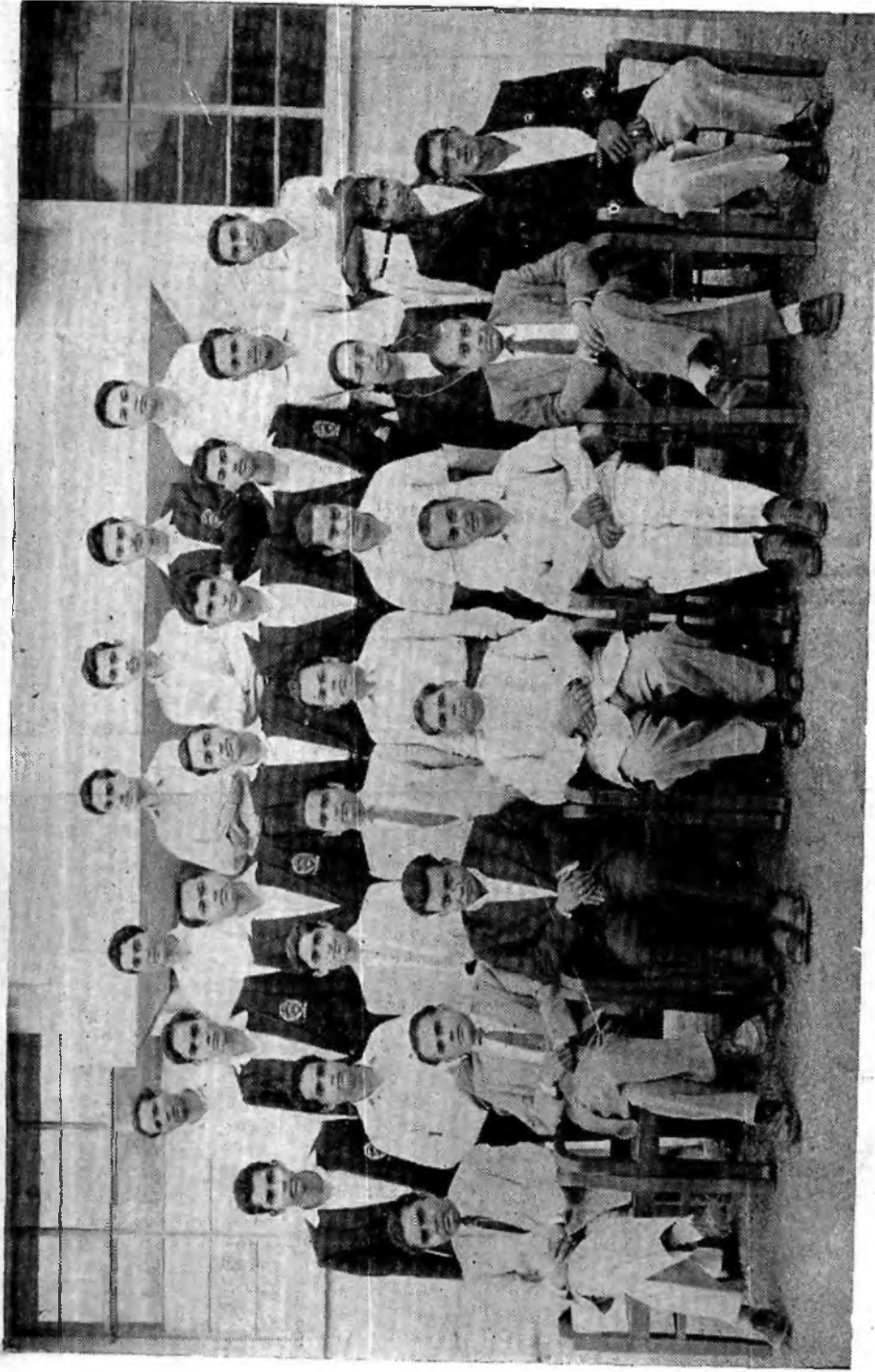
পঠিয়াই দিলেহে এই আলোচনীবোৰ আকৌ একে গোট কৰি পোৱাৰ নস্তাবনা আছে। আপুনি এই বিষয়ে চেষ্টা কৰি চাবছোন।

আৰু এটা কথা। আমাৰ এই শিক্ষানুষ্ঠানখনৰ ছকুৰি দহ বছৰত স্বৰ্ণ-জয়ন্তী পতাৰ নিচিনাকৈ এই শিক্ষানুষ্ঠানৰ মুখপত্ৰ 'কটনিয়ান'ৰ ছকুৰি দহ বছৰত 'কটন কলেজ মেগাজিন' ('কটনিয়ান'ৰ পূৰ্বনি নাম) ৰ স্বৰ্ণ-জয়ন্তী পাতি স্বৰ্ণ-জয়ন্তী স্মৃতিগ্ৰন্থৰ নিচিনাকৈ, এক বিশেষ সংখ্যা কটনিয়ান উলিয়াব নোৱাৰি জানো?

বিশেষ নাই। 'কটনিয়ান'ৰ উত্তৰোত্তৰ উন্নতিৰ আশাবে। ইতি—

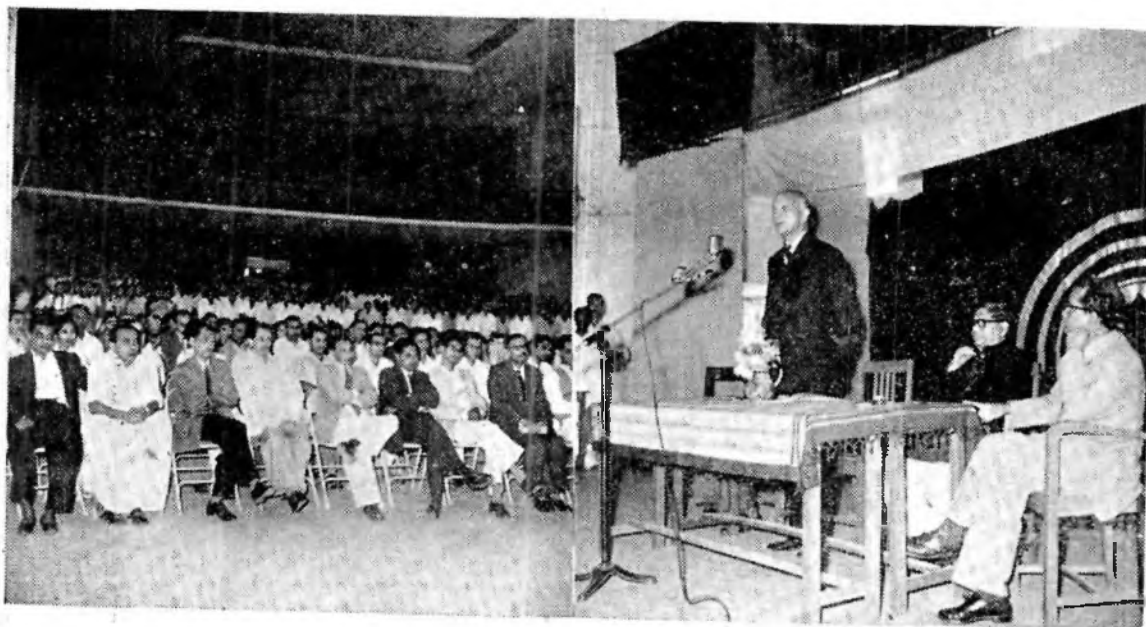
Cotton College Union Society 1961-62.

1st Row : Sitting left to right :— Prof. N. Kalita, Prof. M. Islam, Prof. B. B. Chaudhury, Principal H. C. Goswami, Prof. A. Rahman, Prof. P. Das, Shri N. Goswami.
2nd Row : Standing L. to R. :— Shri P. P. Bhargali, Shri P. Saikia, Prof. A. Goswami, Prof. K. Sarma, Prof. S. Goswami, Prof. P. Pathak, Miss K. Kanuga, Miss C. Cheleng.
3rd Row : Standing L. to R. :— Shri Rothuama, Shri N. Das, Shri L. Basumatary, Shri R. Bora, Shri B. Das, Shri D. Roy Shri S. P. Sharma.
4th Row : Standing L. to R. :— Shri Tilak, Shri M. Nath, Shri T. Sarma, Shri K. Kalati, Shri D. K. Medhi and Shri D. Phukan.

Distinguished Guests :

Shri Devakanta Baruah, Education Minister, one of the distinguished guests in our Diamond Jubilee Celebration (5th, 6th, and 7th April, 1962)

General K. M. Cariappa, addressing the Students at our College on "Necessity of physical education."

The **C
O
T
T
O
N
I
A
N**

NO. 38 1962

Editor :
Shyama Prasad Sarma

The Cottonian

NO 38 1962

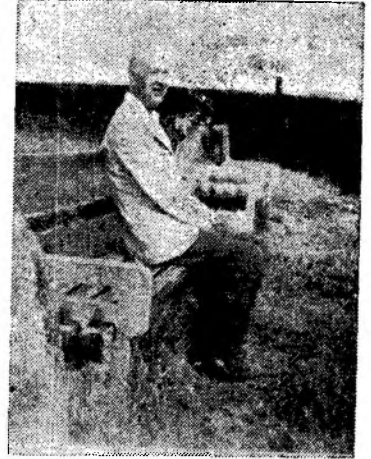
CONTENTS

- A Message from :
- 1 Education and Publishing
4 Russel and the World
8 Waiting for the Unknown
(Poem)
9 Role of the Public Sector
In the Third Plan
18 A Versified Drowsy Eve (Poem)
20 Liberty and how far it exists
in India
26 A Jeremiad (Poem)
28 From Atomic Nuclei to the
Fundamental Particles
34 Portrait of the Black River
(Poem)
35 Raghu Nath Chaudhury
—The Poet of Nature
45 Whither, Indian Cricket
51 Salutations
52 Letters from Editor to Editor :
54 Ex-Editors :
55 It's for Everyone of us
56 Ignorance is not bliss
58 Twenty Nine Years Back
59 Ninth Glorious Year of Cotton
College in the A.A.I.C.M.C.
60 Cotton College in the Gauhati
University
63 College Week
71 Annual Reports of the
Secretaries
Editorial
- General K. M. Cariappa
Prof. R. C. Goffin
Deven Dutta
Shantanu Sharma
Jyoti Prasad Rajkhowa
Jyoti Prasad Saikia
Sekhar Bengani
Satyen Chaudhury
Prof. K. M. Pathak
Aruna Patgiri
Prof. Kamaleswar Sarma
Bhabani Prasad Saikia
Hiren Phukan

Re-print

Education and Publishing

*[We are thankful to Prof. R. C. Goffin, the first Editor of our College Magazine, formerly known as "The Cotton College Magazine", some forty years back, for his kind contribution of this article, which, we are sure, will serve as a link between the past and the present.
—SPS]*

A most persuasive, not to say peremptory, invitation received early this year from your editor prompts this contribution. He tells me, and I blush with pride at his reminder, that I was actually the first editor of the College magazine! He asks for reminiscences of my own College days, but I believe that I exhausted my store of any items of interest that had stayed in my very fallible memory—suitable items of that kind—in an article that I wrote for the Golden Jubilee Volume of

1952. So I have had to cudgel my poor rusting brain to devise some other subject that might interest Cottonians of a letter vintage than my own.

After some thirteen years (1914-1927) on the staff of your now venerable institution, I joined the Oxford University Press, being appointed manager of its branches in Bombay, Calcutta, and Madras. (I trust you will not hold it against me that I am a Madrassi by birth; I even remember some of my childish Telugu.)

Educational publishing, my new work, differs greatly from ordinary or general publishing. To take an extreme example : a publisher of fiction may put out some twenty novels every year, each one adjudged by his expert advisers to possess the qualities necessary for popular success. Of these, perhaps, some nineteen may fail or only just cover the expense involved in their production : so impossible is it to gauge popular taste—apart of course from the work of already established writers. But one 'best-seller' will frequently not only atone for the unfortunate nineteen, but win so great a prize by means of its sales as magnificently to reward him for his whole enterprise.

An educational publisher, on the other hand, works much more slowly and surely. In fact, ideally speaking, he publishes successes only. For first of all he looks very carefully for desiderata, that is, empty pigeonholes, openings for new books in school and college syllabuses and curricula. He consults professors and teachers, members of boards of studies, examiners, all the experts. At length he discovers that there is no adequate book of the desired standard and scope in such or such a subject. He must then discreetly look round for the likeliest author—finding him is indeed the crux of the whole business.

Even when, however, the book is finally written, or brought at any rate to its proof stage, the prudent educational publisher does not rest content. He will circulate his proof copies for inspection by a widely distributed range of experienced pundits. For a school history or geography or botanical or agricultural textbook might well suit Bombay but not Assam. But perhaps its scope can be adjusted to fit a larger area. This ultimate concern as can be readily understood, applies particularly to educational publishing in large countries like India and the United States.

There is one underlying principle which is the basis of all publishing : that of copyright. This fundamental right of property in literary ideas and their expression is often ignored by the ordinary person who is not an author himself. The self-respecting 'man in the street' who would scorn to purloin, say, someone else's fountain pen is too often curiously blind to the equivalent act of taking some published work of his and using it for his own purposes. I dare say you have read how the great English nineteenth century novelists, Dickens among others, suffered serious losses in this way from American literary pirates. In India, during the British regime, the Indian princely states did not subscribe to copyright laws, and prescribed

texts as well as other books, could be reproduced there with impunity. Now, fortunately, the scope of this fundamental law of literary property receives almost universal acknowledgement.

Finally, publishers themselves have not always enjoyed a reputation for probity in their work as agents for authors. Byron's nickname for a publisher (was Barabbas, that being the name of a notorious thief mentioned in the New Testament, and a well-known publisher) not long ago entitled a volume of his reminiscences **The Chronicles of Barabbas**. But this notion about the profession has inevitably disappeared over the years.

For it would be a foolish and shortsighted publisher today who did not recognize how his reputation for scrupulously honourable dealing, far more than anything else (e.g. the offer of spectacular royalties), served him, not only to catch but also to keep his really worthwhile authors.

May I hope that some younger Cottonians will be encouraged by these few sketchy notes to consider a publishing career? In these days of dreary if necessary mass production there remains surely some special attraction in a profession where the individual author, the particular book, is the object and fruit of one's labour.

Raymond Goffin

Russel and the World

Deven Dutta
4th Year, B.A.

In view of the acutely tense situation prevailing in the world arising out of the barbarous imperial motives of the big powers it appears to be crystal clear to Bertrand Russel, the greatest philosopher of the age, that if sufficient preventive steps are not taken against in due time, the horrible dragon casting its hungry look upon and keeping its sharp teeth open to swallow the world will devour it in no time and this much therefore seems to be certain that the days of the globe are numbered.

Extreme greed for power and territorial aggrandisement have made the major powers of the world blind to the true facts of life and death of humanity proper. Both America and Russia, the two most

powerful states at present are outwardly shedding crocodile tears for peace and peaceful co-existence, whereas both are behaving shamelessly so far as arms and ammunitions are concerned. They cry for total disarmament and pretend to push out the weapons of war through the front doors, whereas actually they are dragging terrible arms and ammunitions through the backdoors. These, no doubt are instances of savagery and falsehood. It is a sad irony of fate that the same bombs which have been discovered for producing optimum amount of output from cultivation are used for the total destruction of mankind as a whole. Big powers craving for political aggrandisement in the territories of the minor ones are not rare.

These are instances of extremely barbarous exhibitions of seriously nefarious political brigandage. Big powers are expending territories at the expense and in utter defiance of the nationalistic sentiments of the minor ones.

Russel is of opinion that the big powers of the world are big fools so long as they seem not to realise the grim fact that territorial aggrandisement or building up empires are not as easy and as possible now-a-days as they used to be in the past because the present-day weapons are so very dangerous that if they are used for the destruction of one particular part of the globe, they will destroy not only that part, but also the globe itself as a whole while weapons used by warriors in the past ages of history were suitable for the destruction of a particular part in case it was so desired.

Nevertheless, this much seems to be certain however that the moment a war takes place, the wholesale massacre, of humanity and the traceless annihilation of the world are sure to come. Therefore the whole trend of "Make peace," "Save the world" or "Save humanity" depends entirely upon the achievement or the realisation of the idea of "cease war." No sooner can the world be saved from

its impending crisis than the demonic appearance of a war is driven out from it. The 'yes' or the 'no' with regard to the question of the safety of the world is hence dependant upon the realisation of the actual situation by those who are at the helm of affairs of the major power-states. If due to the misfortune or ill-luck of all one of them be of a high temperament, the world is sure to survive its days out soon, because such a high temperament will naturally result in the use of the deadly weapons the respective laws of which will undoubtedly hold good.

But the moment peace is established in the world, the future of mankind as Russel says will be brighter than at any time in the world's history. Nonetheless, this is true, because in the bygone ages of history the sphere of activity of the population of the world was too very limited and had no scope for sufficient widening. Exempli gratia, he cites the civilization of ancient Greece. So far, ancient Greece had been the pinnacle of learning and civilization but Hellenistic literature, Hellenistic culture, Hellenistic civilization and everything in those days was in the hands of the limited few and they afforded nothing for the common mass. Hence humanity as a whole was lagging far far behind the achievement of civilization in the true

sense of the term. The horizon of scope for everything in those days was too much limited. But civilization at present is not for the few but within the reach of humanity proper unlike that in the ages of the Greeks.

Science has done much for us and provided, the resources given to us by science are utilised to the fullest extent, they assure unlimited wealth and prosperity, and that is why if instead of being used for the destruction of mankind the scientific materials are used for the actual purposes meant to be served, the future of mankind undoubtedly promises to be brighter than at any time in the world's history.

Now the point at question is, who will hang the bell in the cat's neck and how, id est, how war is to be avoided and peace brought into being. Russel rejects outright, the move for the intervention of a third power to maintain the balance of power, the scope of the same being too narrow. Such a power, no doubt, may succeed to a considerable extent in serving some diplomatic purposes or suggesting impartial views and ways to be adopted and thus go a great way off but that is no solution so far as the problem of the intense and prompt need for solving the crisis of existence versus non-existence of the world

is concerned. Hence the way to solve the problem as Russel says, lies in the formation of a world government which will exercise full control over the arms and ammunitions as the only alternative to such a device is complete annihilation of the world ; but it sounds to be too theoretical since nobody would like to be controlled by others, specially no American would like the idea of sharing powers along with the Russian and instead he would prefer to breathe his last.

Russel therefore suggests the formation of an organisation, "The League For The Preservation of Mankind" to name it, as an organ of the proposed world government which organisation will compel every nation to come to some mutual agreement the rejection of which by any power ultimately will be its destruction. No nation will have the power to carry on with imperial programmes and the moment a state starts such programmes it itself will be conquered by the League and hence any nation can start such conquests only at its own expense and peril.

The next step according to Russel will then be the abolition of nuclear tests but not total disarmament since it will be too hasty and extreme. The League then is to try for the diminution of electromotive forces by prevailing upon public opinion in

the west and on government in the East because the cure for the former is not as much wanting and prejudiced in the latter as it is in the concerned. Public opinion is not monolithic in the East and some wise men are there, but that however will do no good since ninety per cent of the public are ignorant moles. Propaganda therefore is a promising measure according to Russel, but taken only in the real sense of the term, propaganda will serve its purpose whereas taken in a biased, prejudiced and perverted form it will exhibit keenly contrasted results and thus commit great harm. Hence the whole business is looking for diffusion of knowledge in a wider aspect hindering propaganda being a means used to achieve survile ends. Education here is no knowledge since education now-a-days is in most states the mouthpiece or the relaying organ for its respective government. Knowledge in its true aspect therefore will help man in realising the actual

situation and afford a solution for the problem of peaceful co-existence versus wholesale annihilation of mankind. But the realisation tolerates or admits of no delay for long because meantime the world will perish, since the present problem is not one like that of the crusades in the past which was solved even though the loophole caught the eyes of all after long seven centuries. The problem at point in question before us is one necessitating instant realisation and instant effective measures.

According to Russel therefore, one of the two distinct ways left for mankind at present is complete annihilation or destruction of mankind, the other being the formation of a world government which will establish complete peace and prosperity in the world rendering it be an earthly paradise where mankind will harvest the fruits of the fields of heaven without going there.

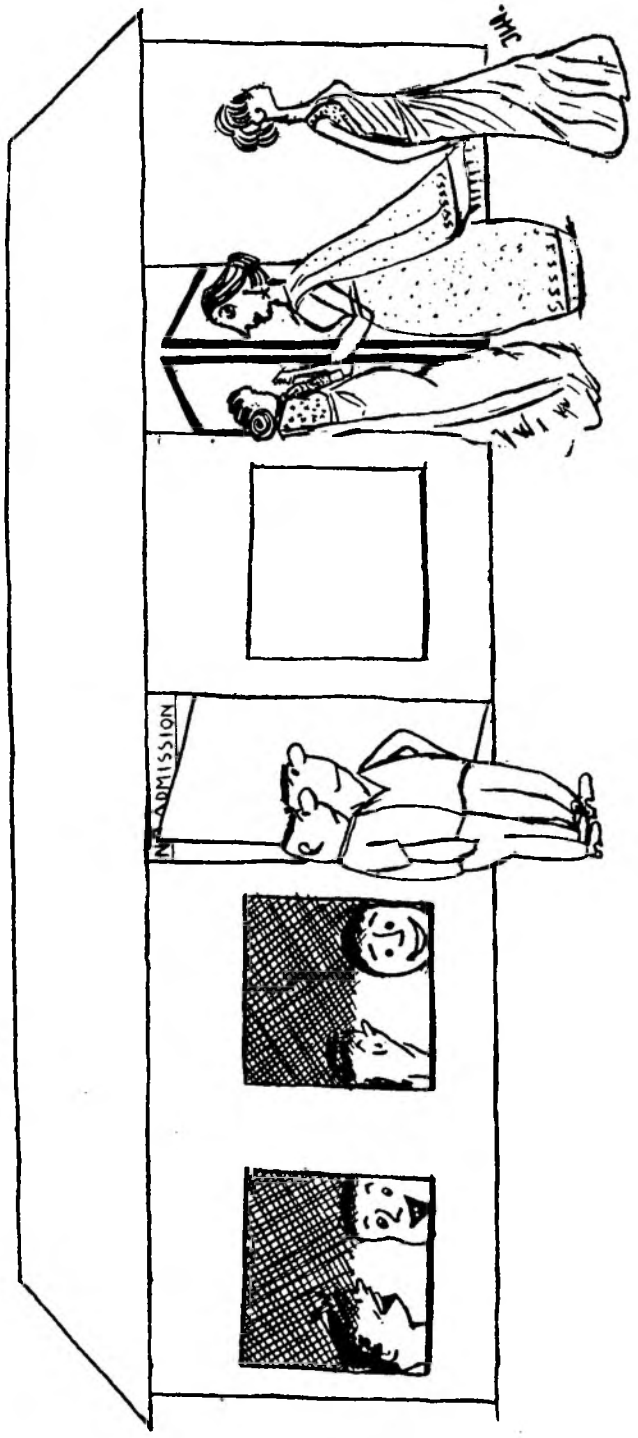
Waiting for the Unknown

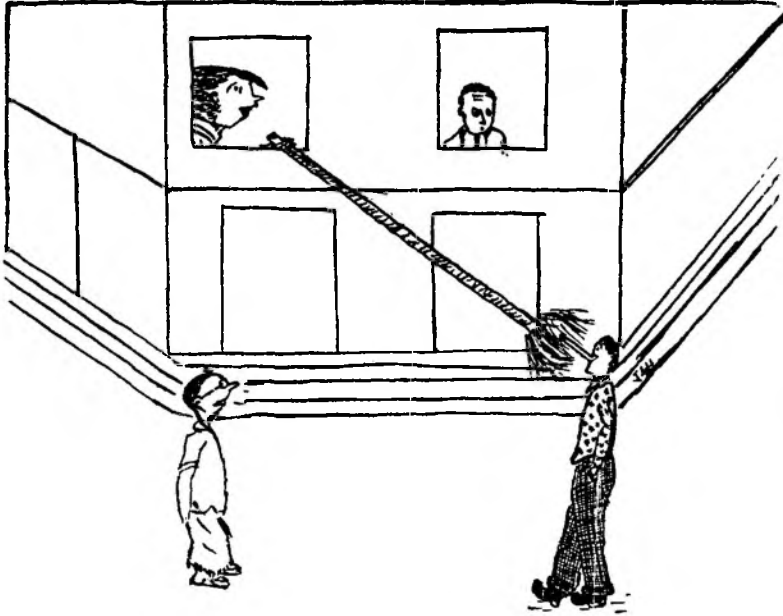
Shantanu Sharma
2nd year, Science

Hadst Thou been, O my Lord,
One I struggled with
How easily I'd have won
Even without shield and sword !
For Thou know'st me well
Sir, I who did in vain
Contend constantly with
The huge, black mountain.
Bruised and bleeding, no more
Do I strive, now that
I've got my prize in
Depravity, disgrace and decay.
And my cup, O my Lord,
The cup of clay, you'd given
The cup in sea I did
Dip and drink, is now broken.
No more I drink, now that
I store my miseries in
That broken cup—
And my cup of misery is full !
The winter that with me
Strives nay smother it not ;
I take a dizzy delight
Watching the hour-glass
Of Eternity pouring sand
In a soft shower on me.
I donot know the end
Nor do I care to .. ..
Only I wait, O Lord,
For something I haven't yet got
I wait for what I know not !

THE C A N T E E N C A N T E E N

Introducing :
Shri Jawaharlal (Junior)
As a Cartoonist

The Modern Cigarette Lighter

Venus Vs. Venom (?)

Role of the Public Sector in the Third Plan

Jyoti Prasad Rajkhowa

3rd Yr. Arts

Our is a mixed economy where both the Public and Private sector have been allowed to develop side by side, in so far as the exploitation of resources and ensuring economic development of the state is concerned. The experience of the First and Second Plan indicates that, growing emphasis has been laid on the development of the Public Sector rather than on the Private Sector.

Indian Planning, based principally on the Directive Principles of State Policy aims at the realisation of a socialistic pattern of society, which to a considerably great extent is connected with the proper growth of the public sector enterprises.

In the Second Plan the Government of India unvested a sum of Rs. 4600 crores in the Public Sector and Rs. 3300 crores in the Private Sector respectively, The Third Plan envisages, for the present, the financial outlay of Rs. 7500 crores in the Public Sector, although the programmes of development approved for the Public Sector involve an outlay of over Rs. 8300 crores. Investment in the Public Sector would be Rs. 6100 crores while that in the Private Sector is calculated at Rs. 4300 crores.

The emphasis given to the Public Sector in comparison to that in the

Private Sector is considerably high, which can be justified on the following grounds :—

(1) In a democratic country like ours, the Laissez Faire doctrine, which encourages individual enterprise resulting in the final creation of the labour and the capitalist classes, creating economic disparity, which is the main hurdle to the success of democracy should not be allowed to grow uninterrupted. Proper growth of the Public Sector can reduce the prevalent inequalities of income and wealth and promote equality of opportunity.

(2) It is only by developing the public sector that we shall be able to accelerate the rate of economic growth and achieve the take-off stage within a defined period.

(3) Public sector enterprise has the merit of maximising the growth of national income and of raising consumption levels consistently with the second objective.

(4) When the Private Sector is allowed free development there is much of concentration of economic power in the private hands. Private enterprise, having exercised a dominating influence over certain sectors often create monopolistic conditions which result in higher price-level (aimed at profit maximisation at the cost of public welfare). Under such circumstances the consumer's sovereignty is lost sight of.

(5) When certain industries are let

into production in the Public Sector, there is least product differentiation of the individual firms. There is, under public supervision, standardised outturn of commodities and also of quality product.

(6) When the Public Sector is allowed to grow, there is little chance for the growth of the most troubling classes, namely the labourers and the capitalists. Here the Government is the sole supplier of capital and hence there is no chance for frequent clash between labour and capital. Rather, in the Public Sector when the labourers take interest in the affairs of management, there is close co-ordination between the two, resulting in increasing efficiency.

(7) Extension in the Public Sector will also be followed by a substantial growth in the volume of national savings and investment, as well as of the funds available for government outlay in social services. It is argued by a section of critics that public sector enterprise should be based on 'non-profit' and 'no-loss' basis. But even in the Public Sector, profit must be there. Of course, this profit would be a controlled one. Profits in the Public Sector would go to the state, which would invest it in other welfare activities. Again, even in the Public sector enterprises we cannot avoid loss : specially at the initial

stage some loss might be there (as the fixed costs might not be covered by the sale proceeds in the short period; although in the long period there is every possibility of profits. Again whether there will be loss or profit will depend on the operation of the Laws of Returns or mal-adjustment or proper adjustment of the factors of production or the operation of the economics of scale).

Considering the above advantages of the Public Sector over those in the Private Sector, increasing importance has been laid in Indian Plans for the development of the Public Sector; although the Private Sector has not also been removed from the scene. For the immediate practical difficulties the private enterprise cannot be totally got rid of. Particularly in the small-scale and cottage industries, the role of the Private Sector cannot be ignored.

The Public Sector is expected to provide specially for the further development of industries of basic and strategic importance or in the nature of public utility services, such as Railways, Post & Telegraphs, Road Transport, Ports and Power Stations; facilities for the development of agriculture, specially irrigation and the expansion of education, health and other social services and other large scale industries. So far as the Private Sector is

concerned, it not only includes organised industry, but agriculture, small industry, trade and a great deal of activity in housing and construction and other fields. Activities, which are promoted through the facilities (granted by the Public Sector) are in considerable part in the hands of private individuals and organisations, and increasing numbers among them are being assisted.

"Thus the Five Year Plans enlarge the scope for individual initiative as well as for co-operative and corporate effort." It is mainly within a limited area in large-scale industrial enterprise that the question arises whether particular tasks should be assigned to the public sector or to the private sector. "The Private Sector has a large area in which to develop and expand. It has to function of course, within the frame work of national planning and in harmony with its over-all aims; it is also essential to ensure that the opportunities available in the private sector do not lead to the concentration of economic power in the hands of small numbers of individuals and businesses and that disparities in income and wealth are progressively reduced." Only on these conditions that the Planning commission has justified the existence of the Private Sector.

Now, let me come to the economic resources and outlay in the Public Sector as envisaged in the Third Five Year Plan.

The financial outlay in the Public sector is larger than in the Draft outline by only Rs. 250 crore— Rs. 7500 crore as against Rs. 7250 crore. Considering from the price level in 1960-61 when the target was revised, with the price-level in 1958-59 when the Plan was drafted, the gulf is still narrower. The Private Sector investment compared to the Draft and Final programme is practically the same— Rs. 4100 crores as against Rs. 4000 crores, both excluding the transfer of Rs. 200 crores from the Public Sector. The Physical Programme in the Public Sector, as already mentioned, is however Rs. 8,300 crores (strictly calculated including Rs. 200 crores to be transferred to the Private Sector).

Every effort has to be made to mobilise internal resources adequately to carry on the programmes in full. There are however uncertainties as to the precise phasing of projects and the actual expenditure that will be incurred. Availability of foreign exchange is an important determinant factor for the progress of industrial projects. Although the actual requirements of external assistance are somewhat larger it has been decided to limit the drawing of external assistance (apart from

P.L. 480) to the figure of Rs. 2,600 crores indicated in the Draft outline. Of the Plan outlay of Rs. 7500 crores in the Public Sector current outlay, representing expenditure on staff, subsidies etc. at Rs. 1200 crores.

The Third Five Year Plan like the previous ones aims at establishing a socialist pattern of society and it is expected that through the encouragement of Public Sector enterprise this aim could be realised. "It is a basic premise in India's Five Year Plans that, through democracy and widespread public participation, development along socialist lines will secure rapid economic growth and expansion employment, reduction of dispersion in income and wealth, prevention of concentration of economic power and creation of the values and attitudes of a free and equal society."

—(Third Five Year Plan, p.9.; Sec. 17)

The position gets further clarification from the statement that "the development of the Public Sector and a co-operative sector are among the principal means for effecting the transition towards socialism." Accordingly, the Third Plan raises the proportion of investment in the public sector from 52.5 p.c., as it was estimated in the 2nd Plan, to a little over 60 p.c. The estimate is that by the end of the

Third Plan, the contribution of public sector will increase in the organised industries from less than 2 p.c. in 1950-51 to nearly 25 p.c. and in mineral production from less than 10 p.c. to more than 33 p.c. "The share of the public sector in the net output of organised manufacturing industries is expected to increase from less than one tenth in 1960-61 to about one fourth in 1965-66 and the bulk of this will comprise capital and producers goods." —(P. 64. Third Plan)

Although the Old Industrial Policy Resolution guiding the distribution of industries between the public and in private sector is still operating, yet it is assuring that the Planning Commission has atlast recognised that "the public ownership of means of production is an essential condition of socialism and that a gradual extension of the area of public enterprise is a step in that direction. For it is in this sense that socialism is associated with Planning."

Although growing emphasis has been laid in Indian Planning for the development of the Public Sector we are to be conscious of certain drawbacks that come in the way of its development. Until and unless these drawbacks are removed or set at right, the success of the public sector can hardly be imagined. The fol-

lowing suggestions, along with the defects inherent in the Public Sector may be forwarded here with :—

(1) Public enterprise, it is often feared may lack the vigour and resource fulness that private enterprise can aptly claim. In the event of state, taking up business-enterprise it may be subject to too much departmentalism and red-tape. The fear is not entirely baseless, for too much departmentalism may result in and actually results in delay and inefficiency. Decision making tends to get centralised and usually at Govt. Head Quarters.

Parliamentary responsibility should be implemented not by detailed control by Govt. Departments but by periodical review of progress and the fullest data on the working of the public enterprise. For it may be suggested that semi-autonomous boards of Public enterprise be formed and special Parliamentary Committees be constituted.

(2) Secondly, in the Public Sector, there is no personal risk in the running of business enterprise. The entrepreneurs are salaried managers, who might not take as much interest as would have taken, had the enterprise been their own. For increasing managerial efficiency, it may be suggested that they should be given special amenities through some per-

centage of the profits or by creating opportunities for future prospect at a speedy rate. The Managers should be properly framed on the lines and central rewards in considerably covetable amounts be declared to the best entrepreneurs.

(3) It is found that, in the Government undertakings mistakes are treated more as crimes than as lapses. Such rigidity on the part of the government must be lessened and proper enquiries be made into the actual state of affairs taking place.

(4) Though there is hardly any scope left in the public sector for conflict between labour and capital, disputes do. For this the labourers are to be educated on their particular lines and emphasis should also be laid for their general education. For better labour relations they should be allowed participation in management. Rewards should be declared for initiative and for suggestions for cost-reduction. They should be given productive bonus from time to time. It is often objected that in private enterprise the labourers and the managers are highly paid, for which the best of labourers and entrepreneurs generally go to those concerns. The objection has got its significance.

For attracting the most efficient labourers special amenities such as recreational

facilities, wholesome factory atmosphere, sanitary housing programmes, and such other welfare measures must have to be undertaken.

(5) Again, in choice for public enterprise, proper attention should be given as to the nature of the commodity or the service to be produced. Those industries that have earned a monopoly and one in the possession of strategic economic power over small enterprise or the community at large, are to be taken in the Public Sector programmes. The second choice should be in the fields of production, distribution and exchange, where the economic units are big and their operation involves the use of substantial economic resources and gives rise to large profits in absolute, though not necessarily in percentage terms.

(6) It is sometimes feared that when the enterprise is public, there is the reckless expenditure on the part of the managing staff. The Govt. must always take cautious look into the expenditure of different units and there should be flawless auditing of the accounts of the enterprise. If there is an over expenditure, it is the tax payers' money that is involved there in. This fact should be borne in mind while utilising public money.

(7) The general administrative machinery also needs close attention. "In the recent past, certain aspects of administration have attracted pointed attention. These include the slow pace of execution in many fields, problems involved in the planning, construction and operation of large projects, especially increase in costs and non-adherence to time schedules, difficulties in training men on a large enough scale and securing personnel with the requisite calibre and experience, achieving co-ordination in detail in related sectors of the economy, and above all, enlisting wide spread support and co-operation from the community as a whole. In the large setting of the Third Plan, these problems are accentuated and gain greater urgency. It is hardly realised that the benefits that may accrue from the Third Plan will depend, in particular in its early stages, upon the manner in which these problems are resolved. As large burdens are thrown on the administrative structure, it grows in size, as its size increases, it becomes slower in its functioning. Delays occur and affected operations at every stage and the expected outputs are further differred. New tasks become difficult to accomplish if the management of those in hand is open to just criticism. In these circumstances there is need for far-reaching chan-

ges in proceeding and approach and for re-examination of prevalent methods and attitudes.

(P. 277, 3rd Plan)

Efficient conduct of industrial and business enterprises requires prompt operational decisions. "They need not always be right, for most such decisions are reversible and can be corrected later. For greater delegation and flexibility of operation is necessary to enable the management of the enterprise to provide results. If an enterprise does not enjoy real autonomy it is not likely to be effective."

—(Theodore Gregory)

(8) It is necessary to maintain adequately staffed Research and Development Departments in the public undertakings, which should constantly endeavour to improve the quality of the product and operational and technical efficiency through scientific studies. Creation of a separate Central Ministry of Scientific Research and Cultural Affairs in India is a healthy measure in this direction.

(9) "It is incumbent on public enterprise to produce efficiently and to accumulate surpluses which should be earmarked for further development."

(Third Five Year Plan)

(10) Another important suggestion is that, all companies should be provided

with an internal Financial Adviser who should function, subject to the authority of the General Manager. The financial adviser should be more and more concerned with the problems of financial management rather than devoting exclusive attention to those of control of expenditure.

(11) Lastly, the Board of Directors should be to lay down the broad policies and general objectives of the undertakings. Membership to the Board should be on the basis of ability, experience and administrative and business competence and not on bias or prejudices. "The wide delegation of powers from the Ministry to company controlling several undertakings of allied character, should be accompanied by, sufficient delegation of authority by the company to the General Managers of individual enterprises; otherwise the defects of excessive centralisation would remain and the operational undertakings would be adversely affected."

Before concluding we may quote the following words of Dr. Asir vadam who has beautifully summarised the value of public enterprises as follows :—

"Notwithstanding the obvious defects of socialism, it is perhaps the part of wisdom to adopt a policy of judicious and gradual extension of state activities in the direction of the socialistic ideal

aiming at the same time at the moral elevation of mankind. Free competition may be allowed to a lower level of production, but when we come to a large scale production, which affects the lives of many people, State ownership and control might well be the order of the day."

The objectives of the Third Plan, in so far as the public enterprise is concerned, are expected to be fulfilled, provided the Government is aware of the difficulties that are likely to arise from its various operations and also the defects inherent with public enterprise. The organisational inefficiency, the Government must be able to turn into one of efficiency resulting in low cost, quality product etc. Investment of crores and crores of rupees does not and will not mean that there is an increased growth of the Public Sector. The proper growth of the Public Sector could be visualized, only when there is proper utilisation of the existing manpower and natural resources of the state to the best possible account, which in its turn would result in a tremendous use in the national income, standard of living of the Indian masses, rise in the per capita consumption of different commodities, self-sufficiency in capital goods etc. Another words an over all growth of the cumulative

economy of ours, from the stand point of state activities world act as a symbolic mark of the growth of the Public Sector.

Indian Economy stands in the doorway of a revolutionary change and the period of the Third Plan remains a transitional one, in which the successful operation of the Public Enterprise will largely

depend on the policy and the attitude of the Govt. of India towards the Private Sectors. They should be so related to one another that co-ordination, co-operation and mutual interdependence can be very well maintained to avoid threat ; distrusts, confusion and hatred that may creep into the process of gradual taking over of private Enterprise by the Public Sector.

A Versified Drowsy Eve

Jyoti Prasad Saikia

Pre-University (Arts)

On a mute and forlorn eve
While but twiddling fingers
I heard some one knocking on my remote door
And some rustling footsteps on the path untrodden.
I hied to open the door,
But through the door ajar
I found none,
But the dismal dire night ; clad in darksome raiment.
And I felt a peaceful flow of wind entering again
Carrying a rosy fragrance.
And haply did I list to a dulcet tune hard by.
The wind ruffled the red flow of my heart
And titillated me with her pleasant wickedness.
It lit my heart with autumnal moon-beams
And with the odour of unseen roses.
It whispered that life is not a walk
Through a portal of dreams,

It is more eternal than the immortal sky.
On the night many a goblets did I quaff
And swam on the main of numbers
But ere I pressed my heart to me
Somebody marshalled the wind her way.

And on this dank evening
Through the doleful threnody not far off
I am listening to that evening tune.
Eager I am to unbosom myself,
But where in this heartless world ?
Where ?

Liberty : AND HOW FAR IT EXISTS IN INDIA

Sekhar Bengani.
Fourth year, Arts

The fundamental idea of liberty as an important part of the armoury of human ideals goes back to the ancient Greeks and the funeral oration of Pericles makes it clear that it is born of two notions: the first is the protection of the Group from attack i.e. the protection from foreign invasion or the maintenance of national liberty, the second is the ambition of Group (viz. the people) to realize itself as fully and as best as possible. The stoic philosopher Zeno and his successors also developed the idea that "men, being rational in their nature, should all be regarded as free and self-governing in their actions." This was the principle of individual liberty. Sir Ernest Barker maintains that "State treats each and every moral person as a free agent, capable

of developing his own capacities in his own way, and therefore capable of enjoying and exercising the rights which are the conditions of such developments."

The most modern valiant exponent of the concept of liberty was Prof. H. J. Laski. Prof. Laski defines liberty as "the eager maintenance of that atmosphere in which men have the opportunity to be their best selves." That is, liberty may be regarded as the affirmation by an individual or Group of his or its own essence. Such conceived liberty means the maintenance of those conditions, positive as well as negative, which are necessary for the all-round development of the latent powers and capacities of individuals. "Freedoms" again to quote Laski, "are therefore opportunities which history has shown

to be essential to the development of personality." And that can be achieved only by granting some fundamental rights to the people. Without rights we cannot conceive of freedom. Broadly speaking, there are three forms of liberty in the State—The civil liberty of the individual person, 'In mind, body and estate', the political liberty of the citizen; and the economic liberty of the workers, whether physical or mental.

First, there is the civil liberty of a man in the capacity of an individual person. To Blackstone this concept of civil liberty consisted in three aspects or articles:—personal security, not only of life and person, but also of reputation; personal freedom, i.e. the freedom of movement; and personal property, or the free use, enjoyment and sale of all personal acquisitions. Prof. Laski has gone a step further to say that private liberty may be said to be denied when the poor citizen is unable to secure adequate legal protection in the courts of Justice. In short, due to his miserable conditions and acute poverty when an individual has no easy access to the courts of Justice, he is said to be denied the civil liberty.

Next to civil liberty, there is in the capacity of a citizen his political liberty. To Laski political liberty is the power to

be active in affairs of State. Political liberty is the power of Constituting and controlling the Government and its policies. Constituting it means the act of free and general choice or election in which everyone freely shares on the basis of adult universal franchise; controlling the policies means a general and continuous process of discussion and criticism. Political liberty, therefore means, free expression of individual's ideas. According to Laski for political liberty to be real, two conditions are essential: mass education and honest and straightforward supply of news. Each and every child, who is the future citizen of a country, must be educated to the point where he can express his ideas and make it convinceable to others. The second condition of political liberty is the provision of an honest and straightforward supply of news. We must, very largely, take facts on trust. But if the facts are deliberately distorted and given a different colour, our judgement and the formula of ideals will be opposite and unrelated to the truth.

Besides the civil and political liberty there is also a third form of liberty which every modern State tries to maintain. This is "Economic" liberty, which belongs to a person in his capacity of a worker, whether physical or mental, engaged in some profitable occupation or service. Without the

economic liberty the political and civil liberties are meaningless. In short, the absence of economic freedom is the very negation of the whole concept of liberty. "Without economic security, liberty is not worth having." A man must be free from constant and high-hanging fear of unemployment and insufficiency which curbs the whole strength of personality. Political thinkers like Harrington, Madison and Karl Marx all insisted and to a large extent with truth, that the political powers, in fact, belong to the owners of the economic power. In the presence of modern inequalities in the production and distribution of national wealth the economic freedom cannot be materialised because economic equality and liberty are complementary to each other. To Laski economic liberty means security and the opportunity to find reasonable significance in the earnings of one's daily bread. The constant woes and worries for bread and cloth are fatal to the realisation of creative faculties and it is therefore incompatible with liberty.

From the foregoing discussion it was made clear enough that there are two most important factors on which depends the liberty. These are (1) Democratic form of Government, and (2) The presence of Equality in its all aspects. The only form of Government in which Free-

dom can be enjoyed by the masses is the Democratic form of the Government. In the monarchial and modern Dictatorial forms of Government hopes for Liberty are meaningless and empty. In the absence of democracy the political Liberty which is the most fundamental aspect of Liberty, can never be attained even to its minimum extent. The universal adult franchise can only be materialized under this system of Government. Theoretically speaking, it is undeniable fact that the people are given the civil, political and even to some extent the economic liberty in the democratic form of the Government. The freedom of press and platform is the example in question. The formation of Trade-Unions and Workers' Association are all the illustrations of the efforts for achieving economic liberty. Thus, we see that without democratic form of Government there can not be freedom.

The "presence of equality in its all aspects" implies that all men should be provided with equal opportunities to develop their best selves. Equality does not imply the identity of treatment. But it is also historically true that in absence of certain equalities freedom can never hope for realization. The limited right to vote only for the owners of the property means the legislation in the intrests of

that group only. If liberty is to reach to its celebrated end, it is of fundamental importance that there should be equality in the modern State. Equality is inseparable and seems to be inescapably connected with liberty. The every step towards freedom is as much as a step towards the equalisation of privileges and opportunities which are still held unequally. In a word, equality and liberty are complementary to each other.

After examining the meaning of the concept 'liberty' and conditions for its development, now it remains to call attention to one further problem. The point is: "How far does Liberty exist in the Sovereign, Democratic, Republic India? In the Preamble To The Constitution Of India it has been clearly written that She is Sovereign, Republic and Democratic Country and it has also been included that She will secure to all its citizens: Liberty of thought; expression belief, faith and worship; Equality of status and opportunity."

Thus we see that both the conditions—democratic form of Government and equality—for the realisation of liberty do exist in India. Theoretically, therefore, liberty in its full extent exists in India. Now, it remains for us to see how far in practice, and without which the theoretical aspect

may be a mere camouflage, the Indians enjoy the real liberty.

Few points will make it clear and intellegible that we are still far from the true realisation of liberty. First, let us take the economic aspect of liberty and see how far it has been achieved in India. Although it is generally heard that our economic system is based on the socialistic pattern of society, it is still predominated by the capitalists. Not to speak of the State ownership of the means of production, which is an important condition of Socialism, the economic policies of the country are formulated by the capitalists and on the capitalist pattern of Society. Ours is a mixed economy, based on 'partnership capitalism', but surrounded by a camouflaging halo of Socialistic pattern of Society.

It will be a mere mockery to compare the famous axiom of Laski when he says that "I have no right to cake if my neighbour has no bread" with the so called our socialistic axioms. In socialistic and democratic India millions of people are dying of starvation, while others are enjoying the luxuries of life. The masses in this country have not the resources to secure even two square meals a day—not to speak of meeting their wants of cloth, housing and education. There are vast

unequalities in the production and distribution of wealth. The citizens are sharply divided into rich and the poor. And it seems to me that there are no hopes in the near future to bridge this broad gulf in the distribution of national wealth. For, India had been the land of diversities and unequalities, She does not want to remove these inequalities so easily. In fact after the achievement of Independence the National Government has been trying to achieve the economic liberty. But these efforts have made the poor poorer and the rich richer. Although some Trade Unions and Labour Associations have been formed but to a large extent they are still titular in the mighty hands of the capitalists. We Indians are always haunted by a sense of economic insecurity and the failure to feed or clothe our children properly keeps always immersed in grief. Thus we see that in Indian economic freedom is still a distant goal.

It must be remembered that if such a state of affairs continues to prevail, the days are not far when there may be a mass revolution for the economic salvation. The history of Russia is still ringing the bell for the attainment of economic liberty. By this I do not mean that the revolution is the only means to achieve economic freedom. We can also attain

this by the slow and gradual process of Sarvodaya.

So much about the economic liberty, let us also see the scope of political and civil liberty enjoyed by the Indians. The constitution of India confers on the citizens a number of valued fundamental rights. It grants both political as well as civil rights to the citizens. Thus in theory and to a great, if not in full, extent we enjoy both civil and political liberties. Our Constitution gives us the most fundamental right—Right to Vote. But this right is seldom exercised honestly. Due to the fear and favour the uneducated masses are misled and sometimes forced to cast their votes in favour of unworthy persons. If plain truth is to be told, I should say that there is much corruption and malpractice in our political life. Under such impact of corruption coupled with mass illiteracy we cannot honestly hope that people will exercise their rights honestly or in right direction. In my opinion such acts of corruption and malpractices are detrimental to the realisation of freedom. Though there is no denying the fact we are given political freedom, the fact remains unchallenged that in the enjoyment of political freedom we are still haunted by fear and lured by favour. Thus it is some sort of

hindrance in the enjoyment of political freedom.

As analysed above the two most important factors for the successful working of the political liberty are the mass education and true and straightforward supply of news. But unfortunately in India the poor millions cannot afford to have proper education due to the high cost of education. Only small fraction of our population is educated. The major portion of the people are still illiterate and are unable to express themselves before the press or on the platform.

Regarding the honest and straightforward supplies of news, we are still lagging behind. Our press is owned and ordered either by capitalists or by some party. The facts are very often distorted and are misleading. Sometimes the press is influenced by provincial and communal feelings. Regarding the neutrality of press, we have much to learn and improve on our present system. Still our press is a means of earning and propagation and the work is not honestly done.

Now let us also see the scope of enjoyment of our civil liberty. At the present moment in India the life and property

of masses are not secured at all. We always remain haunted by apprehensions as regards security and stability. Undesirable things are happening that threaten—the very existence of the society and peaceful life. As if we are sitting on the top of a volcano that may be blown up any moment. Our life and prestige are in the hands of “Goondas” who are fully supported by our security department. A day never passes without some events of stabbing, looting, arson, kidnapping and murder. The precious human life has got no value in free India. Sometimes people are heard complaining that we are given political liberty but are deprived of civil liberty and security. It has become the most easy task in India to take the life of a man. Really it is a matter of great regret that to-day we do not find ourselves secured, not to speak of other states of India, but in our own state and even at our homes. If such a state of things continues there will be a rule of chaos and anarchy and the might will be right. I do not know what is going to happen in near future. Under such circumstances one cannot but arrive at the conclusion that the future of India is dark and callous.

A Jeremiad :

Satyen Choudhury

Third year, Arts.

The dynamic century
Combats with temptations disturbing and eccentric
Like an entity losing everything in life,
And makes the mortals cry over the sky
With corrosive sensations.

The missile in the street stretching out to the horizon
Harangues, lingers and listens to lamentation—
Lamentations of the human bones, of history
And a billion puny children coming down
Through the bloody waves of birth.

In this wide strife-ridden universe
The sun shivers in the gale
Loosened by the undulating wings of the hawk;
To us darkness is dazzling than spring-dawn,
The storm is stranger than the stream.
The sabre, snugly unsheathed after a serene search (?)
Is the pleasant possibility of earth's epochs-old dream.

The arrival of the human child is made
Manifestly unmeaning,

Life is led through the ruins of reasons rationally
restive ;

The human child is ossified, alas,
The human child is ossified—
His microcosm is crowded with
Many a skeleton and carcass.

The age is one of grotesque gloom ; we shed no tears,
The year is one of anxiety ; it comes amiss,
The season is jejune ; there is no plumage to pluck.
The day is marked by the nugatory dichotomy
Between dream and decay.

We will giggle and giggle and giggle
And go back ;
We will have a sky overhead and a life beneath.
We are not lurid to utter any polemic philosophy ;
For it we will have no occasion in actuality.
We will inhabit a world
Worn-out with dreams—
Dreams marred by macabre objectivity in this
extending land.

From Atomic Nuclei To The Fundamental Particles

Prof. K. M. Pathak
Department of Physics.

The picture of the complete atom as it now stands before us can be divided into two aspects—that presented by the nucleus and that of the electron-cloud. These two aspects, though distinct, are not independent of each other, since in a neutral atom the number of electrons must always be the same as that of the protons in the nucleus. It should be noted that it is the composition of the nucleus which determines the electron cloud and the reverse is not true.

According to the Modern Theory of Nuclear Physics, any stable nucleus, the positively charged central core of an atom, is made up of two kinds of particles—protons and neutrons. Protons are positively charged (each carrying unit charge) while neutrons are electrically neutral. Protons (P) and Neutrons (N) are together

called “Nucleons.” A neutron is slightly heavier compared to a proton; the mass of a proton being 1.66×10^{-24} gm. In natural radio-active disintegration, beta-particles (electrons) are found to be emitted from the nuclei. So natural suspicion was that the electrons might be inside the nucleus! But it has now been conclusively proved beyond doubt that electrons can not exist inside a nucleus. George Gamow, a nuclear Physicist who has made many valuable contributions to our present understanding of Radio-activity, put the above like this: “Electrons do not exist inside the nuclei before they are emitted, just as soap bubbles do not exist inside a pipe before they are blown out.” Although it is now definitely known that a nucleus is made up of ‘Nucleons’ but no one has yet been able to answer

conclusively "In what manner do the Nucleons exist inside a nucleus?" Depending on the nature of experiments, the opinion varies. So, vigorous researches are being carried on in different laboratories throughout the world to reveal this hidden treasure. This story of endless researches is analogous to the "Churning of the ocean" by "Devasur" depicted in our legends. To know a nucleus completely is one of the most difficult things confronted by the present-day Physicists. They have broken up the nuclei, studied the various consequent phenomena. They are discovering many a new, hitherto unknown particles called Fundamental particles.

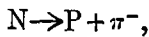
There are two main aims in breaking up nuclei. The first and foremost one is the most commonly known purpose which attempts to release the atomic energy (more correctly nuclear energy); the other aim is the study of Fundamental particles, production of isotopes etc. etc. It is to this latter aspect that we shall confine our discussions here.

Once it is established that the atomic nucleus contains "Nucleons", then the natural question arises what is the nature of the "cohesive force" that binds a positively charged proton and a neutral particle 'neutron.' This peculiar force is termed

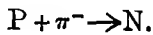
by the Physicists as "Exchange force." The nature of this force arises from "Quantum Mechanical" conception. There exists no analogy for this force in classical physics. To get a very rough picture of this force, one can compare the Exchange force with the exchange of the modes of oscillation between two loosely coupled pendulums.

In 1934, Yukawa, a Japanese Physicist, calculated on the basis of available data the probable exchange forces in nuclei. Yukawa predicted that 'nucleons' inside a nucleus can only be held together if they share a negatively charged particle, having the same charge as an electron but with about 200 times the mass of an electron. These new particles are termed as "Mesons." Prof Anderson et al in USA, and Prof. Powell of Bristol, and others have verified experimentally the existence of these Mesons. Till now three distinct types of Mesons have been detected by the Physicists. These are named as Mu-meson (with positive and negative charge), Pi-meson (with positive, negative and neutral charge), and K-mesons (with positive, negative and neutral charge). Negative Pi-mesons (π^-) with mass $\approx$ 273 times the mass of an electron and with unit negative charge, are Yukawa's predicted particles. It is now more or less conclu-

sively proved that the strong cohesion of atomic nuclei is due to the exchange of mesons between protons and neutrons. If a neutron gives out its meson to a proton

it must change its nature, having parted with unit negative charge. It then turns into a proton according to the above scheme, while a proton inside the nucleus taking up this negative charge changes into a neutron as follows :

Thus individual protons and neutrons continually interchange their identity but the total number of neutrons and the total number of protons remain the same in a stable nucleus.

Since Yukawa's prediction, extensive studies are going on the nature of the nuclear forces. The nature of the nuclear forces is highly complex one. As a result of various researches, we can now say that the nuclear forces are exchange forces. These are short range attractive forces that are charged independent. Meson field responsible for the nuclear forces is a non-central one.

The nature of the nuclear exchange forces immediately provides an explanation for the existence and greatness of atomic energy. A number of protons, all positively charged, repel each other with

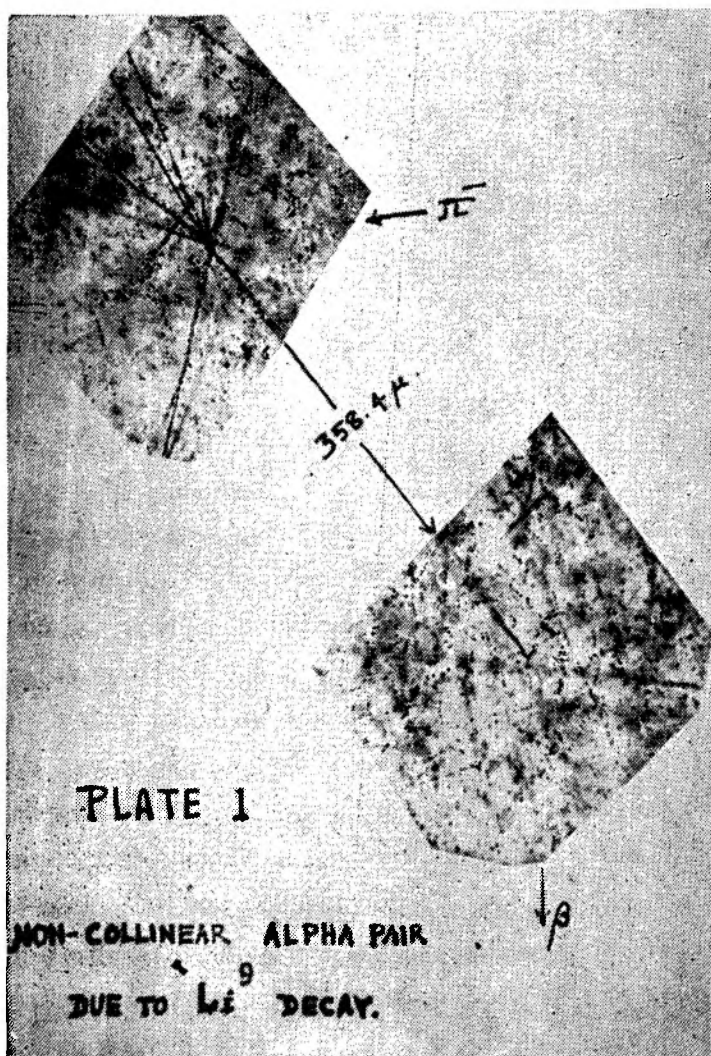
a considerable force; and the repulsion increases while distance decreases. But with the decrease in distance, the attraction due to exchange forces grows still more rapidly, and as a result the electrostatic repulsion between the protons, however great, will be overbalanced by the still greater exchange attraction. The distance at which this happens determines the size of the atomic nucleus. In order to be a stable nucleus, the protons in the nucleus must be in close proximity. If by some means, one or more of them are taken out of the reach of the exchange forces, they will escape, never to return; consequently, the nucleus will become unstable and begin to disintegrate. Furthermore when a proton is taken beyond the range of the exchange forces, the strong electrical repulsion acting, no longer counter-balanced, will make itself felt and the proton will be shot out of the nucleus with immense speed ! It is due to this fact that heavy nuclei like Uranium, thorium etc are found to suffer natural disintegration.

To peep inside a nucleus, there is no other alternative but to break it up. But how ? Leaving aside the naturally radioactive nuclei, a stable nucleus can only be disintegrated by adding energy to it. Energy can be supplied to a nucleus by

injecting a foreign particle into it. But a nuclei is surrounded by an electrostatic field called "Potential barrier." In order to enter inside a nucleus, a charged particle must overcome this great barrier (neglecting the nuclear tunnel effect). Therefore the usual procedure to add energy to a nucleus is to bombard it by means of highly energetic cosmic ray-particles, or by

means of energetic Machine-accelerated particles. The projectile usually employed are protons and mesons. Sometimes deuterons and alpha-particles are also employed. If the incident particle happens to be a negatively charged one like negative Pi-mesons, or negative K-mesons, then it may be captured by the positively-charged nucleus; and the required extra energy for disintegration may be obtained

by this capture process. If the incident particle is a +vely charged one like protons etc, when it can enter inside the nucleus or impart its energy by virtue of its having very high kinetic energy. On entering the nucleus, a compound nucleus is formed. The bombarding particle, apart from adding itself to the other nuclear particles, contributes its energy of motion which now it shares with the rest of the nucleus. This conception of compound nucleus is due to Prof. Niel Bohr. A compound nucleus thus formed becomes unstable and begins to disintegrate. One of such disintegrated nuclei detected by the Nuclear Emulsion technique is photographed by the author in the Physics Laboratory, Cotton College, and is shown in Plate I.

In this case, the target nucleus either a silver or Bromine, is bombarded by means of a 45 Bev (Billion Electron Volts) negative pi-mesons.

There are different techniques by means of which the particles emitted as a result of nuclear disintegration can be studied. One of the best methods is "Nuclear Photographic Emulsion Technique." On studying the emitted fragments, Physicists in the Nuclear emulsion have detected nucleons and the particles other than nucleons. Besides protons and mesons of various kinds, they have found Deuteron, Tritons, isotopes of Helium, Lithium, Beryllium, Boron, Carbon etc. etc., coming out of the disintegrating nuclei. These result due to the interactions of Ag, Br, C, N, O nuclei present in the emulsion with the bombarding particles. The emission of particles other than nucleons from an excited nucleus has led the physicists to reconsider the problem of nuclear material, rather more intensively. Among the emitted particles, an altogether new variety of particles are detected. These are termed as Hyperons. Their masses are intermediate between proton and deuteron. Till now the existence of three different kinds of Hyperons are established. They are (1) Lambda (Λ^0) hyperon with mass 2181 times the mass of an electron ; It is electrically neutral.

(2) **Sigma Hyperons ($\Sigma^\pm$)** :—With mass approximately 2325 times the mass of an electron. Three different kinds of sigma hyperons are detected—there are positively charged, negatively charged, and neutral sigma hyperons.

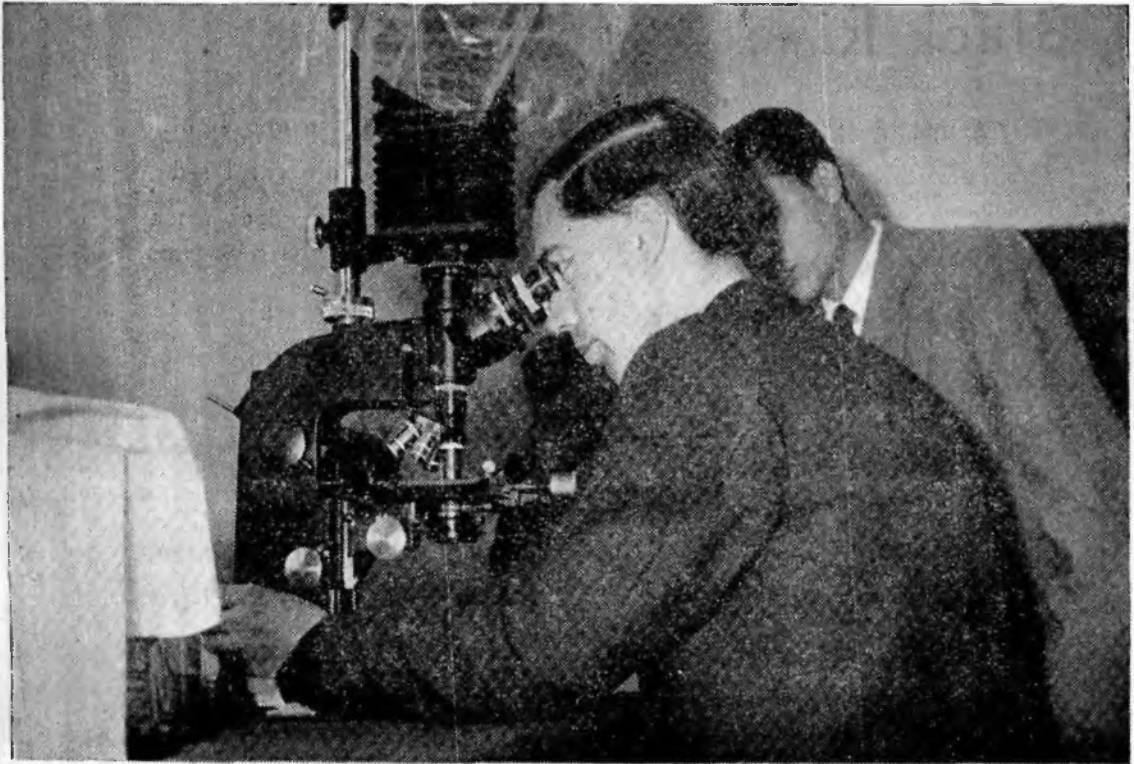
(3) **The Cascade hyperon [Ξ^-]** → having mass 2583 times the mass of an electron with unit negative charge.

The masses of mesons range from 200 m_e (m_e = mass of an electron) to 1200 m_e and mean life time from 10^{-6} sec to 10^{-15} sec. They are lighter than nucleons [mass of a proton = 1836 m_e] whereas hyperons are heavier than nucleons; their masses, as we have seen already, extend from 2181 m_e to 2583 m_e with mean life time $\approx 10^{-10}$ sec. Furthermore, a series of new particles called Antiparticles are detected by the physicists. There are antiparticles corresponding to every elementary particles. Thus there are anti-neutrino, positron (antiparticle of electrons), anti-protons, anti-neutron, anti-hyperons etc. An anti-proton differs from a proton only in electrical charge. Anti-proton carries unit negative charge, whereas a proton carries unit positive charge. The other properties are same. For uncharged particle, an anti-particle differs from its corresponding natural counterpart only in magnetic moment. All these particles are termed as

Fundamental or Elementary particles. Except neutrino, electrons, protons all other elementary particles are unstable. When a particle meets its anti-particle, they at once get themselves annihilated and thereby create energy.

In 1953 Danysz and Pniewski discovered a new type of nuclei called Hyper-nuclei, or Hyperfragments. We have seen earlier that protons and neutrons combine themselves to form the ordinary nuclei. But when one of the neutrons of such an ordinary nuclei is replaced by a neutral Lambda hyperon the characteristic of the resulting nucleus is changed altogether.

This nucleus in which one neutron is replaced by a neutral Lambda particle becomes a hyper-nucleus, or a hyperfragment. It is very unstable and decays within a very short time ($\approx 10^{-10}$ sec). This spectacular discovery has added fuel to the imagination of the Physicists. They want to know more and more about the nucleus. Throughout the world, very extensive researches are being carried on the properties of Hypernuclei. As researches progress, we may see new light in the hitherto unknown world of the mysterious nucleus.

Dr. W. O. Lock, in the Nuclear Research Laboratory at Cotton College, with the author, Prof. K. M. Pathak,

Portrait of the Black River

Aruna Patgiri
4th Year, Arts

In the stillness of the night
Standing by the River's side
To look at the murky flow
Is a deadly sight !

Now, away from the world
Away from the noise, and
The clamours of the crowd
I alone am awake this lonely night !

Now, the familiar world of the day
Is lost to my senses and sight.
All the creatures are paralysed
By the touch of the black arms
Of the night
And the trees stand stupefied !
I see the pale sand-ridge
Lying calm and quiet
On the bed of the River.

Suddenly I feel newness pulse in my veins ;
I identify myself with the River.
The memory that had once enliven'd
My soul with ripples of delight
Is now lying on the bed of my heart
Just like the pale sand-ridge
On the bed of the River.

RAGHU NATH CHAUDHURY,
The Poet Of Nature

—Prof. Kamaleswar Sarma.

*The moving accident is not my trade
To freeze the blood I have no ready arts ;
'Tis my delight, alone in summer shade
To pipe a simple song for thinking hearts.*

—Wordsworth : "Hart-Leap Well"

The literary work of Jean Jacques Rousseau, that strange, erratic genius of eighteenth century France, took the whole of Europe by storm. His work contained dynamite. It touched off the French Revolution and blew off the French monarchy. It set up the reign of the Common Man and started the vogue of cultivating rare ideas and individual thoughts. In literature it took the shape of the great Romantic Movement. The movement sought to free man's mind from the narrowing, cramping influence of industrial civilisation and the deadening and benumbing effect of customs, conventions, dogmas, and tenets, leaving man free to develop in his individual, original way. It paid a premium to man's originality and uniqueness. Conformity and compromise were now at a discount. It moved after fresh fields and pastures new, looking for excitements and adventures, thrills and ecstasies. All these urges and aspirations could have been satisfied only in a state of nature, a state of simplicities and purities,

which, paradoxically enough, proved to be unsuitable for the harmonious development of human societies. So it is a state that man has left far behind. But the complexities of the march of civilisation and the intricacies of the growth of legal machineries, with the concomitant evils, made man increasingly aware of his misconceived ideas and misplaced sympathies. Gone are the days of natural feelings and simple affections, of open-hearted joy and full-throated experience of pleasure. Civilisation brought man to the verge of extreme sophistication. The romantic movement was a challenge to this sophistication, and for the matter of that, civilisation itself. The sensitive souls of Europe unconsciously joined in a kind of literary Sturm Und Drang and fought for the emancipation of man's sensibilities from the yoke of rule and reason. But the primitive ways of life are irretrievably lost. The social machinery keeps ruthlessly driving on. The man who flies in an aeroplane cannot at the same time enjoy the pleasures of walking on the ground. He can, however, look out into the bright horizons and mark the changing scenes and the shifting vistas and admire the land-scape and the sky-scape. Thus arose the necessity of vicarious pleasure. What man had lost

in society he began to discover in Nature. Love of Nature became integral part of the Romantic movement. Nature never ceased to attract poets. But the romantic conception of Nature was fundamentally different. The Augustans introduced Nature in poetry merely for decorative or descriptive purposes. The romantics attributed all the living qualities to Nature. The soul of the poet was solicitous for establishing contact with soul of Nature. That is why romantic poetry is often defined as the rediscovery of Nature. From the infinite introspections of Rousseau there developed an intense attachment to Nature. Nature that was used by the poets of the preceding ages as a quarry of similes and metaphors, images and symbols, became inextricably mixed up with the poetic imagination of the nineteenth century. Rousseau's famous gospel, "Go back to Nature" became an article of faith with the new group of Nature-poets. If Rousseau was the prophet of the movement Wordsworth was its evangelist. He looked to Nature with the reverence and humility of a true disciple. He set the muse of poetry to sing about the glories of Nature.

His poems are like the choric songs of the Greek drama sung before an altar recounting the manifold qualities and virtues of the Deity and stressing the

need of efficacy of its worship. Wordsworth firmly believed that "Nature never did betray / The heart that loved her;" and complained that "Little do we see in Nature that is ours." He would rather be a "pagan suckled in a creed outworn" than live in the corrupting, baneful surroundings of modern life, cut off from the vital springs of joy and happiness. Taking their cue from Rousseau and Wordsworth other poets joined in the chorus of humanising Nature or naturalising man. Nature, thus became an all pervasive force in the romantic variety of world literature.

In Raghu Nath Chaudhury, Assamese poetry found a perfect exponent of the new faith and interest in Nature. From the time of Madhab Kandali, a poet of the thirteenth century, Assamese poetry has been fully responsive to natural effects and natural beauties. But Nature assumed new importance in the eye of the poets who flourished in the early part of the twentieth century. It is at this time that the influence of the romantic movement was felt in Assam. Beginning from the "Kadamkali" (the buds of the Kadamba flower) of Lakshminath Bezbarua and the "Pratima" (An Idol) of Chandra Kumar Agarwala coming down to the "Papari" (A few petals), the "Swapna Vanga"

(After dream) and the "Rupjyoti" (the resplendent Beauty) of Ganesh Gogoi and the "Sagar Dekhicha" (Have you seen the sea?) of Deba Kanta Barua Assam reaped a rich harvest of romantic poetry. Amongst the romantic poets Raghu Nath Chaudhury lives, moves and has his being entirely in the world of Nature. His love of nature finds its fullest expression in the poems of Sadari (The darling), Keteke (To the Nightingale), Dahikatarā (To the Magpie) and the poetic stories of "Nabamallika" (The Violets) are the completest expression of nature-poetry in Assamese. The poems of Raghu Nath Chaudhury link Assamese literature with the vast poetic movement that swept through the modern world, especially in the important aspect of its attitude to nature; and they place the Assamese poet in the exalted brotherhood of nature poets whose works fulfil the noble dictum of the devout poet, John Milton, "A good book is the precious life—blood of a master spirit, emblamed and treasured up on purpose to a life beyond life".

Raghu Nath Chaudhury seems to be a visitor from the Pagan world. His kinship is with nature, with all its sights and sounds, forms and colours. He is a total stranger to the complex world of ties and titles and habitually dwells

in the world of cooing birds and incense-bearing flowers. He shares fully in the joys and sorrows of nature. He looks out into the bright world; follows with his acute sensibilities the changes of seasons and his changing moods find their fitting expressions in his poems. In spring he is delighted, in winter he is depressed. In his poem "Hepah" (The Desire) he has painted a little lovely world of spring with fullness of colour and freshness of appeal. The poet looks out in a bright sunny spring morning. He is captivated by the sight of innumerable lotuses blooming in a beautiful lake. The vernal breeze begins to blow and scatter all the delicious coolness and fragrance in the land. The humming bees turn the lake into a melodious plot. The sun slowly rises in the east and throws its golden colours all over the world. The poet gazes all around him in all the joyousness of his heart. The bright day passes making room for the soft white radiance of the Moon. It was a full Moon. The lovely image of the moon is fully reflected in the transparent waters of the lake. The poet gazes at the image and is lost in wonder. It is a perfect form, a matchless design. It is the Queen of Beauty, the soul of Delight. In his fullness of feeling and

ecstasy of emotion the poet holds out his hand muttering to himself:—

"I wish I were the lake to embrace the fair image". It is a perfect picture of spring and a perfect portrayal of the poet's moods of happiness without any attempt at a vain moralising. Like Keats, Raghu Nath Chaudhury is a painter-poet. His poems have no "palpable design upon us" but they have a perfect design of their own suggested by the creative instinct and artistic conscience of a sensitive heart. Pictures such as these were possible only for the Venetian artists.

In contrast to the moments of happiness the poet has his moments of grief. Even here his heart moves in sympathy with the spirit of nature. In nature the happiness of spring is counter-balanced by the sadness of winter. The poet's heart is fully responsive to the poignant sense of pathos in nature and he convincingly relates it to the woeful tale of man's misery. His poem 'Bishad' (the Grief) is a contrasting study to his poem 'Hepah' (The Desire). Bishad (The Grief) is itself a study in contrast. Once in a late autumn morning the poet was out in the field. He was looking at the Sewali flowers fluttering in the mild air. There came a sparrow and perched upon a branch of Sewali. The bird began to

play with the flowers, now dancing, now singing. The bird was an earnest actor and the poet was an interested spectator. But the scene changed with a lightning rapidity and the sweet drama took a sudden turn to a heart-rending tragic piece. A severe gust of wind suddenly upset the whole show. It blew with a sleety whistle and brought hail and storm in its wake. The tiny white flowers fell down on the ground and lay buried under the dust of the earth. The branches of the Sewali broke out and the naked tree remained. The bird flew away no body knows where. All was bleak and bare. The poet was dumb founded. The change was so sudden and so complete that he could hardly trust his eyes. It set him thinking deeply about chances and changes of life. Life appeared to him to be no better than a falling shower, a breaking billow. It is so transitory, so evanescent. It may be that the autumn will again arrive, the flowers will bloom and the birds will chirp. But the joy of the heart is irrecoverably gone. In the span of man's life there can be only one spring, one autumn ; once it is gone it is gone for ever. In the life of man the season disappears never to reappear. How short a spring visits life to leave it empty and barren with tormenting memories and

agonising reminiscences. All these reflections arose naturally in the poet's mind as he looked at the storm-tossed scene and the ravages it had wrought. It brings home to our mind the truth that "sorrows crown of sorrow is remembering happier things." "Bishad" (The Grief) is a finely meditative poem without the slightest jarring note in its structure. A sweet moral lesson is artfully conveyed as in the following poem of William Henry Davies :—

The Example

Here's an example from
 A butterfly ;
 That on a rough, hard rock
 Happy can lie ;
 Friendless and all alone
 On this unsweetened tone
 Now let my bed be hard ;
 No care take I ;
 I'll make my joy like this
 Small butterfly ;
 Where happy heart has power
 To make a stone a flower.

Both the poems, Bishad (The Grief) of Chaudhury and "The Example" of Davies are fine parables. But unobtrusiveness of their moral note is the measure of their success.

Raghu Nath Chaudhury was no great revolutionary, nor a daring innovator. He founded no school and propounded no creed. But his life has a rugged grandeur and a tragic beauty of its own. He started life as an invalid. Hardly he was nine months old when he met with a serious accident. He fell from a high plinth, struck against a stone and received severe injuries in the legs. Neither the improvised method of bandage, nor the quack application of herbs could save the left leg from being permanently useless and the right leg hopelessly weak. Since then a strong wooden stick became an indispensable part of his life. It might be said that he was almost born with the crutch. But this was only a beginning of a frightful series of miseries and misfortunes that distressed and darkened the period of poet's infancy. Disaster stared the family in the face when Raghu Chaudhury was four years old. At that time cholera broke out in the village its most precious toll being from the Chaudhury family. The brother and the sister of Raghu Chaudhury fell victims to the foul epidemic. Then it was the turn of his mother, the sweetest and the dearest thing on earth. Edgar Allan Poe lost his mother at the age of three. The sight of his mother dying of consumption left an

indelible impression upon the mind of Poe and later transposed itself into the figures of Berenice, Morella, Eleonora and Ligeia. Raghu Nath Chaudhury, too, has a vivid recollection of the tragic irony of the scene of his mother's death. She passed away in the early hours of the morning. The poet woke up to find his dear mother lying outside in the courtyard, covered in white cloth and surrounded by grim, tearful faces. He was astonished to mark the contrast between the strange but peaceful manner of his mother's sleep and the distressed and ominous presence of the by-standers. The child's instinctive reaction to the scene reminds one of the simple but moving words of the little Maid of Wordsworth's lovely lyric, "We are Seven":—

Two of us in the churchyard lie,
 My sister and my brother ;
 And, in the churchyard cottage, I
 Dwell near them with my mother.

When the significance of the tragic event was brought home to his mind he involuntarily burst into a paroxysm of irresistible cries. He felt as if the whole sky was breaking in upon his head and the entire ground was suddenly drifting away from under his feet. A mysterious fear seized him and choked his voice. It seemed he was moving frantically in an

abyssal darkness, groping for solid support; and gasping for air and light. Later on when he composed his fine elegiac poem, "Matridevi," (The Mother) he drew upon this solid base of personal sorrow.

A happy peasant home was now in rack and ruin. The repeated shocks drove the father of the poet into insanity. This was the last straw on the camel's back. There was no one else in the house to look after the four year-old-child. The promising son of a happy house found himself wallowing in a bog of wretchedness. It is here that one feels automatically resigned to the course of destiny. It was destiny that destroyed the family; it was destiny again that saved the poet from sheer destruction. "There is a Divinity that shapes our end—Rough-hew them how you will." Life is a strange phenomenon. Here it defeats the brightest illusions; there it defies the darkest premonitions. Inscrutable are the ways of destiny. At the time of dire distress there appeared in the house of Raghu Nath Chaudhury a distant kinsman of the family. He was a well-to-do man of Gauhati, the premier town of Assam. On the other hand he was lacking in the graces of progeny. He was a god-send to the ruined house. He took the ill-starred, lamed child with him and made him the

centre of all attention and care of his family. There Raghu Nath began to grow up in an atmosphere of warmth and sunshine under the loving care and tender attention of the whole house. It was the strange hand of destiny that saved the precious life of the poet and gave appropriate setting for his future development.

The boy was taught his early lesson at home. Then he was sent to a local High School where he gave a good account of his merit. He did well in the class examinations but he could not stay long in the stuffy atmosphere of the class room. Once he felt that he was unjustly deprived of some marks in an annual examination and refused to attend school as a mark of protest to that act of injustice. It was a tempest over a tea-cup. But he would not be persuaded for the world. At this time his father passed away. The news came to him as a bolt from the blue. The last surviving link with his family was now snapped out. Wild with grief he rushed to his father's farm at Beltola where the old unhappy man breathed his last. There he performed the last rites and after that decided never to leave that place. Nothing would induce him to return to Gauhati and to resume his studies. All the harshness and sadness of the world settled

upon his mind and he felt that nothing could lift the smothering weight from off his breast. To his sensitive, impressionable mind all appeared to be "Void, dark and drear." This was the period of intense gloom and darkness in the poet's life. Experiences of this period formed the core of a set of pathetic and pessimistic poems including Vikshya (A prayer), Birahir Ukti (A Lover's complaint), Banijar Katha, (A trader's reflections), Santap (Discontent), Naswaratta (Transience), Antim Jyoti (The last ray), Ful Sayya (The bridal bed), Kabipriya, (The Poets' paramour), Madhuhli, (The bee), Bairajnyar Katha (The world renouncer), Pratiddhwani, (The Echo). In all these poems tears seem to well out of the depth of despair and roll down to the moving but chiselled lines and pathetic but graphic pictures.

But this man of sorrow was really born for joy. From the darkness of the night he once again emerged into the light of the dawn. Time took away much of the sting of the sorrow as he began to take lively interest in the management of his father's farm. Son of a cultivator, he instinctively knew the art of cultivation. He replenished the farm with passionate toil. But this period of intensive cultivation was marked by an equally intensive absorption in finer, deeper recesses of

his mind. The result is a fine and excellent crop of lyric poems unsurpassed and unsurpassable in Assamese poetry and only comparable to the best in all nature poetry.

Assam is the land of red-river and blue hill. It is a play-ground of the Dryads and the Naiads. Here Nature speaks to man with the myriad voices of birds and brooks. Here man moves in the company of immovable rocks and interminable woods. The natural beauty of Assam is a feast for the senses. Assam is proud to have been able to produce a poet of the stature of Raghu Nath Chaudhury who captured the essential appeal of Nature in the magic casement of his verses. From his boy-hood he had a flair for poetry. In the early period of his life he found pleasure in making verses and setting them to tunes to the delight of many a social gathering. In his young days the poet was connected with the publication of the famous Assamese literary magazine The Jonaki (The Glow-worm) that shed new light in Assamese life and literature. It was through this magazine that romanticism made its full impact upon the thoughts and work of the young Assamese writers. Through translations and discussions of the works of the western writers a new awareness

of literary problems and possibilities was created in Assam. The magazine performed a two-fold missions. It made the foreign Classics available to the Assamese readers and writers; it also gave scope and incentive to the Assamese writers to express themselves fully and freely in their native tongue. As a member of the Editorial Board of the *Jonaki*, Raghu Nath Chaudhury got ample scope to learn and mature his own art. Some of his early experiments in verse saw the light of print in the pages of the *Jonaki*.

In all these early poems he was at his best in 'Maramar Pakhi' (The Beloved Bird). Though a maiden venture it is a fine bird-poem, a fact that goes to show what an innate sense of intimacy with the world of bird this poet brought to bear upon his work. The poem is about the capture of a bird and its ultimate escape. The poet caught hold of the bird by a clever ruse and put it in a golden cage. He lavished all his care and affection on the bird, feeding it on delicious roots and fresh waters. He flattered himself that the bird would sing him to rest and lull him to sleep and his sleep will be embroidered with dim dreams. But lo and behold! The bird untied itself from the knot and flew away into the forest. An unfettered and free creature of the wood,

it detests and despises the chains, however precious and golden, of the human world. But the poet was mad with grief. He looked in thousand ways but the bird was not to be seen. He felt the piercing pathos welling out of the depth of his heart and by weeping and remonstrating like a disconsolate child. This simple theme was the embryo of all the subsequent developments. The culminating point is the composite of the two long books of verse 'The Keteki' (The Indian Nightingale) and 'The Dahikatarā' (The Magpie). In these two poems the poet achieved supreme effects of human speech, imagination and thought. There is a happy valiancy of style that explains the poet's perfect mastery over matter and form. 'Keteki' is a 'cyclic poem' of five cantos, which the poet with his unerring sense of rhythm and music of words has called waves and not cantos. As wave succeeds wave the poem takes on a crescendo-like movement and reproduces the delight of a rare symphony. The first section introduces the bird as the darling of the spring. In the rejuvenation of Nature in spring the poet has traced the influence of the superb melody of the bird's song. The poet is himself enraptured and enchanted. In the second section the poet conjures up an ideal world of surpassing beauty and loveliness

in which the bird habitually dwells and from which it derives its inspirations for its transcendental music. In the third section the poet breathes life into the legends and romances of the past—the immortal stories of Sakuntala, Damayanti, Usha and Radha—imagines that all these are directly linked with the divine raptures of the Keteki-Bird. In the fourth section the poet finds that the bird's song has transcended time and space and held in its deathless ditty all the essence and the fragrance of past and present, of the living and the non-living and of the visible and the invisible—the swelling of the river, the lightening of the sky, the emotional exuberance of the heart and the verdant fulness of nature; all these emanate from and redound to the glory of the song. In the fifth section, the long dream breaks, the bird flies into the dim distance and the poet, half-dazed, returns to the sordid realities of life. The poet has expended all his imaginative splendours, all his beauty-making and with-making powers around this central theme. His second important work, the Dahikatara is a pure love-poem of a life-long celibate. A soul to soul

communion with the bird was the highest object of his desire; its failure was the keenest agony of his mind. From intense ecstasy to acute pain the poem moves a full circle giving the readers the rare satisfaction of imaginative adventure carried through all the intricate magic and enthralling melodies, intricacies and excellences of evocative sounds and suggestive pictures. Keteki and Dahikatara both are enduring monuments. Considering the structure of a church the two noble madrigals of Raghu Nath Chaudhury may be compared to the vast domes and his other works in prose and poetry on nature and man may be likened to the chapels, cells, oratories and recesses; each retaining its distinctive quality and beauty and at the same time contributing to its overall impression, imposing dignity and grandeur of the entire design. The poet is now in his eighty fourth years. His recent birth-day celebration on January 21, 1962 was the occasion of some of the moving tributes and sincere praise. In the culture and life of Assam the octogenarian poet of Assam is a force to reckon with. May he live long!

WHITHER, INDIAN CRICKET.

Bhabani Prasad Saikia
Department of Anthropology.

Cricket is one of the most popular games in the world to-day. Its internationalism is not equalled by any other game, although Foot-ball and Lawn Tennis make the nearest approach. Tens of thousands of youngmen play the game while millions watch and follow it with interest.

In India too, Cricket has become extremely popular and has fired the imagination of young and old alike. The development of Indian Cricket is itself phenomenal. It was due to the keen interest on the part of the former Rajas and Maharajas who took some pains to make the game popular in India. Now its popularity in our country can be easily felt when a foreign side comes to our country to play test matches against

us. Months ahead of the fixtures all the tickets are sold out; those who are not blessed with a 'test ticket' spend hours and hours with their radio sets listening to the commentaries, many officers are operated on a skeleton staff and crowds in the streets cluster around shop radios.

There is no need to tell anybody who knows Cricket history that a country's great days ebb and flow. By and large Indian Cricket has not done too badly out here and we have some remarkable and historic test victories behind us. It is heartening to note that our Cricket Administrators are determined to make the game more entertaining and have introduced Tournaments for the Provinces, Universities and Schools.

Ranji Trophy is one of the leading tournaments in the game like the Sheffield Shield Tourney of Australia and the Lancashire league tournaments of England. Besides we have the Duleep Trophy named after the great Duleep Singhji, nephew of the illustrious Ranji, to be played between the zonal sides. There is the Rohinton Baria Trophy for the Universities and the Coach Behar Trophy for the Schools. Bombay, Holkar, the Services, Delhi, Rajasthan and Madras are some of the strongest provinces and the Bombay side has lifted the Ranji Trophy—the blue riband of Indian Cricket for many years.

Our own Assam Provincial Cricket Team has been participating in the Ranji Trophy for the last few years and some of her players have represented East Zone against formidable commonwealth, S.J.O.C., Pakistan and M.C.C. sides.

Lancashire league tournament of England attracts top Cricketers of all the Cricket playing countries, and some of our leading players who participate in that tournament have become very much popular with the English Crowd.

Vinoo Mankad, one of the greatest all rounders of the game has just retired from Lancashire league after sixteen years of distinguished service, and his retire-

ment caused a great disappointment to the English people. Dattu Phadkar, Vijay Manjrekar, Polly Umrigar, Chandu Borde and Girdhari are some of our players who played Lancashire League Cricket with distinction and repute.

As a country's great days ebb and flow Indian cricket also had moments of triumph and failure. The Indian Cricket team went to England under Colonel C. K. Nayudu during the early thirties while Lord Tennyson and Jardine took out their England sides to play tests against us. The Indian team also visited Australia, West Indies and Pakistan.

India's great display in England in 1946 and in Australia during the 1947 tour did wonders in rejuvenating the game in our country. Md. Nissar, Amarsingh, Amarnath, Merchant, Mushtaq and Hazare were some of the outstanding Cricketers of our country at that time. India went to Australia without two of her most prolific run getters—Merchant and Mushtaq.

Though our boys played against one of the strongest batting and bowling sides led by Don Bradman, the most dominating personality in International Cricket of all time our side was never outplayed and outclassed. Our players saw such stalwarts like Bradman, Hasset, Harvey, Miller, Lindwall, Johnson and Johnston

in action. Bradman batted against the Indians with the same ruthless consistency and suffocating dominance as in his hey day. India's Vizay Hazare created a record by scoring a century in each innings in Adelaide. Vinoo Mankad, besides playing two three-figure innings in Melbourne bowled consistently well. Dattu Phadkar also turned out to be a glorious all-rounder.

In 1946, during his first trip to England with the Indian side Mankad performed the rare feat by a visiting player of completing the 'Double'. Although Mankad has accomplishments as a batsman it is as a left arm bowler that he is best known.

Among Indian great players of the past Ranjit Singhji, Duleep Singhji and Nawab of Pataudi were most distinguished, all of them played test Cricket for England and scored centuries.

Colonel C. K. Nayudu was a dynamic personality in Indian Cricket; Merchant and Mushtaq opened India's Innings with great confidence and credit; Hazare and Adhikari always provided stiff resistance, Amarnath was a resolute aggressive batsman and a dashing Captain, Mankad was always a great all-rounder, who along with Ghulam Ahmed and Subhash Gupte formed the strongest spin trio for India.

Of recent years although Umrigar, Contractor, Phadkar, Ramchand, Manjrekar, Borde and Roy have all played noble parts it has been India's grand and varied spin attack that has given them the remarkable victories over England, Australia, Pakistan and New Zealand. Mankad, Gupte, Ghulam, Phadkar, Desai and Durrani have provided almost everything there is in bowling with one exception—India has not produced a really great fast test bowler.

When the West Indies came to us we saw Worrell, Weekes, Walcott and Ramadhin. The three "W"s were mighty hitters and runs flowed from their broad blades with a power that was amazing and a hard-hitting batting technique with hardly any room for flaw in it. Some commonwealth sides with top ranking players from Australia, England and West Indies came to India to play "unofficial" test matches.

India made another trip to England under Vizay Hazare in 1952. Umrigar, Hazare, Manjrekar, Phadkar and Gopinath provided stability in Indian batting. Mankad coming in the Lord's test played a wonderful innings scoring 184 runs, highest by an Indian against England. He proved a great all-rounder; as a close in fielder he ranks among the foremost in

the world while he has few equals as a fielder to his own bowling. India played against Pakistan at home and safely own the "Rubber". Hanif was the product of the tour and has since become one of the leading batsmen of the world.

Vizay Hazare's Indian team to West Indies in 1953 earned ovation as the finest fielding side seen in the Island. We lost the series by the narrowest of margins but Subhas Gupte fully lived upto his reputation as the great leg break-cum-goodly bowler of the world today. Umrigar, Ramchand, Manjrekar and Roy made noble contributions.

Mankad led an Indian side to Pakistan in 1954 and the series failed to produce any result.

The most satisfying feature in 1955 was a splendid 2-0 victory, we scored against New Zealanders, three tests ending in draws. Mankad was engaged in the longest first wicket association with Pankaj Roy for all test matches producing 418 runs. Scoring another double century Mankad became the only player apart from Bradman and Hammond who has to his credit two double century innings in a series.

Australian Cricketers played three test matches in India on their way back home from England. Ramchand made a delight-

ful century in Bombay. Umrigar and Manjrekar also had a few bright knocks. In Calcutta Mankad, Ghulam and Gupte bundled out the Australians for a low score but our batsmen failed to make the best use of the opportunity.

When the West Indies side made another trip to India under Gerry Alexander we saw some of the finest players of the present generation. Hall, Gilchrist and Taylor, menacing and hostile fast bowlers, Sobers, Kanhai, Hunt and Smith all polished and dashing batsmen and the skipper himself was a dynamic leader and a great stumper. Our side lost the series but was not humiliated. Contractor, Umrigar and Borde played some heroic innings.

Immediately after this series the Indian Cricket team got ready for another English tour under D. K. Geakwad but our side was humbled in every test match they played. The English side was without four of her great players—Hutton, Compton, Bedser and Evans—all of whom played against us in 1952. The only redeeming feature in the Indian side was a maiden test hundred by Abbas Ali Baig. Contractor returned home as a vastly improved batsman and his great innings in Lord's with a broken rib will remain fresh in the minds of cricket lovers.

But when Australians came to India in 1960, Indian Cricket took a refreshing new look and the series turned out to be one of the most exciting and enjoyable series played in India and while great credit would reflect on Ramchand and his young side, Benaud and his members emerged with deservedly enhanced reputation as exponents of dashing and dynamic cricket.

In the Third Test in Kanpur, India created a new record of her Test Career by defeating the mighty Australians by a handsome margin, thanks to the magnificent bowling by Jasu Patel and Polly Umrigar and superlative fielding by our fielders. Nari Contractor battled so attractively and consistently throughout the series that Benaud had no hesitation to rank him as one of finest left-handers in the world. The Australian side was a nice band of youth and experience with Benaud, Davidson, Lindwall, Harvey, O'Neill, Meciff, and Rorke on the ranks.

In the short time that the Australians were with us Indian Cricket has been transformed from a shaken and dispirited side to a resolute fighting unit—one that has rediscovered the joys of attractive stroke play and overcome technical imperfection in the field.

Another very remarkable victory achie-

ved by India at home was against Ted Dexter's England side of 1961. Led by Nari Contractor, India own the series by a 2-0 victory. In Calcutta, it was Polly Umrigar who took the captaincy at the absence of the injured Contractor and indeed made a splendid and memorable job of it and was duly awarded with a glorious victory. In Madras, it was Contractor himself on whom the highest approbation should be showered for the excellent manner in which he led India to another victory.

Manjrekar, Jaishima, Umrigar, Borde, Durrani, "Tiger" Pataudi and Engineer were in the limelight. When Pakistan Cricketers came to our country during 1960-61, the series never rose to the expected standard and ended in a draw. Fazal and Contractor were the rival Skippers.

Indian Cricketers have just returned home after their inglorious test series against the West Indies. In cricket the unexpected often asserts itself and India's batting landslide brought splendid victory to the home side.

Dogged by injuries in West Indies and overcome by fatigue after the strenuous series against England at home our Cricketers could not play as expected. Nari Contractor suffered a grievous injury and

Pataudi took the leadership for the rest of the tour. Hall, Soberes, Kanhai and skipper Worrell were in excellent form. Umrigar played one memorable innings while Borde, Nadkarni and Durrani played some innings full of charm, grace and audacity to steer their team out of humiliation. Indian players earned repeated applause for their grand fielding throughout the tour.

A grand Cricketer and a Cricket team sometimes become so incredibly popular as to evoke the most enviable applause. A memorable example of this was seen during West Indies Team's last tour to Australia. That was a series played in

the highest tradition of sportsmanship with never a complaint on either side. When the series came to a close one million people—men, women and children lined the streets of Melbourne to give the West Indies players the greatest send-off known in the history of sports.

It is heartening to note that the Board of Control for Cricket in India and its selection committee are encouraging young talents, have arranged tours for the youngsters, have arranged coaching schemes under top foreign cricketers and if our cricketers are keen enough, Indian cricketers are sure to create miracles in International Cricket.

△

Here
again is
one of those
triangles. The idea
is not particularly new,
but yet it is amazing that
despite its staleness and its lack
of humour, most everyone will read this
all the way down to the very, very end.

SALUTATIONS

Hiren Phukan

4th Year, Arts.

Great Teachers. Lecturers. Professors. Our Pathfinders. Mystic priests of the Grand Deity : Examination. Dedicated Souls. Lost in your noble task. Would you ever leave your cause for so much hard boiled cash of a better job? NEVER, NEVER.

Zest, you have for your profession. Infinite love you have for us, your pupils. Undrooping interest holds you spell-bound in the class : those abstruce roll numbers, alphabetical sections, the impersonal, unknowable homo-sapiens confronting you as one mass mind. Not as individuals with differing grey cells, backgrounds, prejudices, predelictions.

Post Masters of the art of the unbroken discourse. Untiringly you pour out informations, facts figures and fictions. Rightly do you fashion our intellects into sacks for we must gingerly hold the great imponderables till the auspicious day when the Mighty Annihilator, Examination arrives.

High Priests of the Grand Deity. You have roused in us overflowing religious fervour and worshipful awe. At the feet of the unplacable Deity we prostrate ourselves for weeks at a time, light midnight lamps and offer oblations with the discourses we converted into notes. But sinners that we are, more than half of us are damned every time we approach that Merciless One.

The intellect blocked, the spirit never awakened we drift. We follow where the senses lead—into the world of trivialities, inanities, sensuous transmissions. That for us is enough, delectable, unsurpassable. And when at times we burst into rapturous yahoos do not be confused. We are not a crowd of ignovamuses, grovelling in darkness, mental slums. We are great India's greatest hopes. Trekkers into the New Frontier. And you our Pathfinders have shown us the way. We remain forever grateful. Long live our education.

Letters from Editor to Editor :

[This column, under the caption "Letters from Editor to Editor" is introduced here for the first time with a view to bringing the ex-editors and thereby the ex-cottonians in a close relationship with the present generation of the Cottonians. Due to the unavailability of the present addresses of some of our ex-editors, it was not possible to contact all of them. This column is open for all our ex-editors and they are cordially invited to write to this column and send us news of their own activities or of those of other ex-students known to them. In any case, we trust in their full co-operation in making the magazine as widely known and successful as possible. —SPS.]

2A Derby Road,
Caversham, Reading
England
5 February, 1962.

Dear Mr. Sarmah,

Thank you for your letter of 17 January last in which you invite me to contribute an article for the 38th volume of the "Cottonian." I have duly obeyed your behest, though, as I explain in the article, I could not find enough suitable 'reminiscences' to make a satisfactory articles. So, instead, I have written a few hopes on educational publishing, the work I took up when I left the College in 1927, in the hope that such a subject would prove of interest.

As for a photograph, I have already

sent one (together with another article) to Mr. A. Sarma for the Diamond Jubilee Souvenir Volume. Perhaps he will allow you to make use of the same photograph, or of the printer's block of it.

I hope you will be kind enough to send me a copy of the issue of the magazine which—if you find it acceptable—contains my contribution, as I expect to find many other items of interest to me.

With greetings and good wishes for the magazine of the college.

Yours sincerely,

COTTONIAN

Company Bagan Road,
Gauhati, Assam.
The 30th March, 1962.

To Sriman Shyama Prasad Sarmah,
Editor of The Cottonian,

My dear Sriman Sarmah,

Thanks for your letter of 26.3.62, asking me to write a few lines for the column "**Editor to Editor**" in the ensuing issue of **The Cottonian**.

A few Professors of English served as editors of the Cotton College Magazine since its first appearance in December 1922 to March 1933. I have no records after March 1933. It was first called **The Cotton College Magazine** in the beginning, which name was changed to **The Cottonian** from the issue of March 1933. I hope you will compile a list of the latter-day editors, and publish it in the magazine.

With regard to your request for writing a few lines on the occasion, I would repeat what I wrote in the editorial columns of **The Cottonian** in its issue of March 1933, as the appeal is fresh and green till now.

"With effect from the publication of the present issue for March 1933, the Cotton College Magazine will be known as **The Cottonian**. The title **The Cottonian** will bring all Cottonians, present and

past, within one great family of kindred associations, traditions, equipments and ideals, looking upon our common progenitrix—our Alma Mater—with steadfast reverence, love, loyalty and devotion. "Love the College, love the Cottonian, love others and love yourself. What can be a better religion for a Cottonian?"

"Let The Cottonian aim at producing the right sort of Cottonians, by instilling in them inspiration and ideals which will last through life. Considerable weight and prestige are associated with men who had their training at Oxford, Cambridge, Sorbonne, Padua, Gottingen and Heidelberg. Let the word Cottonian be a synonym for dignity, grit, reliability, culture and refinement, so that an outsider may pick up a Cottonian from amidst a throng and he will not be disappointed. Then only will be justified the huge expenditure of human and financial energy that has been lavished on the maintenance and up-bringing of our Alma Mater."

Wishing you all success, and best wishes to all Cottonians.

Yours sincerely,
Sd/ S. K. Bhuyan
Ex-Editor of The Cottonian.

COTTONIAN

Ex-Editors

	Bhupendra Baruah : Vol. XX ; Part II (April 1942)
	Abdus Sattar : Vol. XXI : Part I (Feb. 1944)
Prof. R. C. Goffin, From December 1922 to Dec. 1923, Vol. No. I-1 to Vol. No. II-2, Issues No 1 to 3.	Prasanta Baruah : 22nd Issue : 1945
	Dhiren Barthakur : 23rd Issue :
Prof. Ashutosh Chatterji, April 1924 to April 1928, Vol. No. II-3 to Vol. VI-3, Issues Nos. 4 to 16.	Ghanakanta Chetia : 24th Issue : 1948
	Phukan
	Md. Piar : 25th Issue : 1949
Prof. S. K. Bhuyan, From Oct. 1928 to September 1929, Vol. VII-1 to Vol. VIII-2, Issues Nos. 17 to 20.	Syed Merash Hussain : 26th Issue : 1950
	Chida Baruah : 27th Issue : 1951
Prof. P. G. Abraham, Dec. 1929 to Dec. 1932, Vol. No. VIII-2 to Vol. XI-2, Issues No. 21 to 30.	Chandra Kumar : 28th Issue : 1952
	Baruah
	Md. Taher : 29th Issue : 1953
Prof. S. K. Bhuyan, March 1933, Volume XI No. 3, Issue No. 31.	Basanta Saikia : 30th Issue : 1954
	Rohini Kumar : 31st Issue : 1955
Prof. Dibakar Goswami, served as Editor, Assamese Section, from Oct. 1928.	Mahanta
	Gajen Hazarika : 32nd Issue : 1956
	Shyambhadra Medhi : 33rd Issue : 1957
	Sushil Kumar Gogoi : 34th Issue : 1958
	Nagen Talukdar : 35th Issue : 1959
	Gangapada Chaudhury : 36th Issue : 1960
	Ranjit Kumar Kakati : 37th Issue : 1961

(The editor regrets the unavailability of a few copies of the Cottonian, which has resulted in the incompleteness of the above list.)

It's For Everyone Of Us.....

Dr. W. O. Lock, a British nuclear physicist of international repute, who is presently guiding nuclear research at CERN, Geneva recently came to visit different laboratories in India under the auspices of the D. A. E. He visited our laboratory too, on January the 22nd and 23rd, 1962, and made very satisfactory remarks on our work. He made an illuminating speech on a vital subject, "Nuclear Energy In The Service of Man" and sent us the following heart-warming note soon after he left us :

My visit to Cotton College on January 22-23 was all too brief but most enjoyable. I was most grateful for the opportunity to talk both to the students of the Physics Department and to the general body of the students. The utmost hospitality was extended to me ; everything possible was done to make my stay as happy as possible.

I was most impressed by the enthusiasm of both staff and students. The record of Cotton College since its foundation in 1901 has been one of almost continued growth and expanding influence. I feel sure that given adequate support which it surely deserves, it has a great future in front of it. I send to all of you in Cotton College my best wishes for 1962 and for the years to come.

Thank you again for your most kind hospitality.

Sd/ W. O. Lock.
24.1.62.

Ignorance is Not bliss.....

(A few facts about the College)

“In spite of the difference felt by a section of the advocates and promoters of female education, co-education in the College came to be accepted in principle without reserve. In 1933, two girls were admitted for the first time to the I.Sc. Class. The first lady professor was appointed in 1940. At present there are six lady Professors.

Since then, the number of girl students in both Arts and Science classes went on increasing steadily even after the starting of separate colleges for women, first at Shillong and then at Gauhati. The admission of women students in the Arts classes then, were restricted, admission being allowed to them only after the demand of the boys were met.”

“The rate of tuition fees was originally fixed at Rs. 5/- per month whereas the average rate for nine first grade colleges in Bengal at that time was Rs. 5-8.0 approximately. The same rate was maintained for the degree classes as well when the college was raised to the first grade. With effect from 1st June of 1923, the rate was increased to Rs. 6/- P. M. The increase, however, did not have any effect on the enrolment. In 1932 the fee-rates for the I.Sc. and B.Sc. classes were increased to Rs. 7/- and Rs. 8/- respectively.”

The question of publishing a magazine from the College had been broached in 1918 but it had to be postponed for the

time being, the project breaking on the question of language. It was not till 1922 that the matter was settled and the first issue of "The Cotton College Magazine" was published on December 1, 1922, printed entirely in English, "in order to avoid difficulties." The magazine was to be published three times every year. In 1932 the name of the magazine was changed to be more euphonious "Cottonian." In 1935, it was decided to publish only two issues in a year instead of three. This resulted in enlarged issues and general improvement in quality. The first editor was Prof. R. C. Goffin. (The reader is referred to his article in this Issue.)

Mention may be made of two manuscript magazines "Seoti" in Assamese (founded in 1907) and "The Morning" in English.

* * *

"In 1909-10, the library contained 2200 books, by 1915 the number was more than 5000 and in 1920 it was over 8000. During the next twenty years the number of books in the library had more than doubled itself and reached the figure 16,891 in 1939-40."

* * *

"The Common room provided in 1908, afforded scope to the students to meet together during leisure hours and utilize their time in a profitable manner. There was also a Union Society which made a humble beginning during this period but later proved to be the most comprehensive corporate body among the students.

The first batch of students left the College in 1902, and they were accorded a farewell in a meeting held for this purpose." *

(* From the Golden Jubilee Commemoration Volume, 1952)

Twenty Nine Years Back.....

[Beautifully and significantly designed, the College emblem, with which everyone of us is familiar, was first introduced in 1933. The artist who gave us the much-adored emblem is Shri Mahendra Nath Phukan (or, as he writes Phooqun) of Gauhati, an ex-cottonian. In an emergent meeting of the Cotton College Union Society, in 1933, Shri Phukan, who worked with great zeal and enthusiasm for the emblem, presented the same to his brother Cottonians. The emblem, however, needs explanation and here we furnish the necessary explanations, condensed from an article of Prof. Raihan Shah, (The Cottonian, 33rd Issue) who, then, was one of the students most eager for a badge. The then Union Secretary was Shri Madhab Bezbarua]

The back of the badge, shaped like a shield represents the shield that protected Assam through the onslaughts of foreigners. Its division into two parts, orange and green has a greater significance, the orange symbolising Tyaga or renunciation which is the essence of Hinduism and the green, the peace of Islam. The combination of the orange and green is beautifully put in the badge and as the artist explains, the two colours indicate how in peace and amity the Hindus and

the Muslims live in our country. The green also indicates youth and felicity to the Hindu mind. There could be no better colour, as the artist explains, chosen for the youth of Assam.

On the foreground, the badge, an oval shaped out of eight arcs, reminds us of the glories of the Ahom kingdom. The blue, reminding us of the clear and mighty heavens, will ask us, the Cottonians, to widen our heart and embrace everything as the blue sky bends over us all.

There are the hills of Assam where a great part of us live; we, the Assamese people belong to the hills and plains of Assam. Behind the hills, there is the rising Sun, the symbol of hope and light and the destroyer of darkness.

In the foreground, there is a lamp. It is the Jnyana-Pradipa, the symbol of all seekers after knowledge. Below the

lamp, there is the familiar Sarai. There cannot be greater symbol for the Assamese of showing respect to their elder. In the Sarai is a book, one Sanchi-Patia-Puthi, which will serve to bring back to our mind the ancient Assamese culture and breed in our heart respect for it. The stars indicate the limitless path of progress and the bright goal at the end.

Ninth Glorious Year of COTTON COLLEGE

In the

All Assam Inter-College Music Conference.

Year	Venue	Best team
1954	Gauhati	Cotton College
1955	Nowgong	Cotton College
1956	Shillong	Cotton College
1957	Jorhat	Cotton College
1958	Shillong	Cotton College
1959	Tezpur	Cotton College
1960	Jorhat	Cotton College
1961	Gauhati	Cotton College
1962	Gauhati	Cotton College
1963	...	?

Cotton College in the Gauhati University Examinations, 1962.

Pre-University (Group B) Examination, 1962.

Cottonians within the First ten positions in the University :

3. Nripendra Chandra Changkakati (M).
5. Debojit Barua (M,Ph).
6. Indreswar Hazarika (M,C)
8. Dipti Kumar Banik (M,C,Bio).
9. Dilip Kumar Choudhury (M).
10. Sankar Prosad Ghose (M,C)

Pre-University (Group A) Examination, 1962.

Cottonian within the First ten positions in the University :

3. Pona Mahanta.

I. Sc. Examination, 1962.

Cottonians within the First ten positions in the University :

2. Farrukh Saduddin Ahmed (C,M).
9. Mohan Prosad Tewari (C,M)

I. A. Examination, 1962.

Cottonian within the First ten positions in the University :

1. Gautam Barooah.

Shri Gautam Barooah secured the highest marks in Civics in I.A. Examination,

B. Sc. Examination, 1962.

Shri Prabhat Chandra Goswami of Cotton College has secured the highest

aggregate of marks in the Honours subject amongst the students securing Honours in the various subjects.

Physics : Class I.

1. Gajendra Nath Talukdar.
2. Binanda Chandra Barkakati.
3. Binoy Chandra Ojah.
5. Pabitra Bargohain.
6. Kulendu Pathak.
7. Gaurangadhar Boruah.
8. Debabrata Sarma.

Chemistry : Class I.

1. Prabhat Chandra Goswami.

Mathematics : Class I.

1. Md. Matiur Rahman.

Botany : Class I.

1. Rajeswar Sarma.

Zoology : Class I.

1. Kharga Narayan Dev Goswami.

B. A. Examination, 1962.

Sanskrit : Class I.

1. Amulya Kumar Bhattacharjee.

Shri Amulya Kumar Bhattacharjee of Cotton College has secured the highest aggregate of marks in the Honours subjects amongst the successful candidates who have secured Honours in B. A.

Examination	Total Nos. in the Class (A)	No. sent up for University Examination (B)	Nos. passed in the 1st Division	Nos. passed in the 2nd Division	Nos. passed in the 3rd Division	Total Nos. passed	P. C. of Pass based in (B) *
1	2	3	4	5	6	7	8
Pre-University Group—A	149	149	5	12	74	91	61.07%
Group—B	400	399	57	93	163	313	78.44%
I. A.	190 (including private)	150	10	44	42	96	64%
I. Sc.	472 (including special)	413	98	145	52	295	71.43%
B. Sc.	187 (including special)	179	11 Distinction-7	38	60	116	64.8%
B. A.	296 (including private)	291	1	54	83	138	47.42%

(* The possibility of absence of students in the Final has not been considered here)

Degree Examination

Subject	Nos. in the Honours Class (A)	Nos. Sent up (B)	Nos. of 1st Class Hons.	Nos. of 2nd Class Hons.	Total number securing Hons.	P. C. of students getting honours based in B *
1	2	3	4	5	6	7
B. A. English	11	6	—	3	3	50%
Assamese	11	11	—	6	6	54.54%
Sanskrit	2	2	1	1	2	100%
Education	5	5	—	2	2	40%
Economics	32	28	—	25	25	89.3%
Philosophy	9	8	—	7	7	87.5%
History	5	4	—	3	3	75%
Bengali	Nil					
B. Sc. Chemistry	18	17	1	8	9	58%
Physics	36	36	7	17	24	66.6%
Mathematics	5	3	1	2	3	100%
Statistics	6	5	—	4	4	80%
Botany	9	8	1	5	6	75%
Zoology	4	4	1	1	2	50%
Anthropology	Nil					

(* The possibility of absence of students in the Final has not been considered here)

College Week

Results of the Fine Arts Competition, 1962.

- 1. Assamese Essay—**
1st Basudev Bharali,
2nd Krishna Kanta Misra,
3rd Jaymati Deka.
- 2. Hindi Essay—**
1st Ramendra Nath Sarma.
- 3. Bengali Essay—**
1st Juthika Hom Choudhury,
2nd (1) Ramendra Nath Sarma,
(2) Hemadip Bhattacharjee,
3rd Satyes Ranjan Bhattacharjee.
- 4. English Essay—**
Consolation prize. Jiten Goswami.
- 5. English Poem—**
1st Khiren Chandra Roy,
2nd Dilip Baruah,
3rd Jatindra Mohan Sarma.
- 6. English Short Story—**
Consolation prize. Manoj Kumar Sarma.
- 7. Hindi Poem—**
2nd Kausalia Kanuga.
- 8. Hindi Short Story—**
2nd Ramendra Nath Sarma,
3rd Mohan Prasad Tewari.
- 9. Bengali Short Story—**
1st Hemadip Bhattacharjee,
2nd Sunanda Roy Choudhury,
Dilip Baruah,
3rd Ranjit Mukhapadhyay.
- 10. Assamese Short Story—**
1st Apurba Sarma,
2nd Manoj Kumar Sarma,
Harekrishna Deka,
3rd Dilip Baruah.
- 11. Assamese Poem—**
1st Krishna Mishra,
Dilip Baruah,
2nd Harekrishna Deka,
Satyen Choudhury,
3rd Apurba Sarma,
Kula Gogoi.

12. Bengali Poem—

- 1st Jyoti Saikia,
- 2nd Hemadip Bhattacharjee,
- 3rd Pabitra Patowari.

13. Needle Work—

- 1st Kaushalia Kanuga,
- 2nd Jaymati Deka,
- 3rd Renu Hazarika.

14. Weaving—

- 1st Jotsna Kakati,

15. Crochet Work—

- 1st Jaymati Deka,
- 2nd Renu Hazarika.

16. Water Colour Painting—

- 1st Bijan Kr. Seal,
- 2nd Swapan Das Sarma,
- 3rd Jawaharlal Hazarika.

17. Pen & Ink—

- 1st Phulsing Rajput,
- 2nd Krishna Sengupta,
- 3rd Rabindra.

18. Pencil Drawing—

- 1st Jaymati Deka,
- 2nd Phulsing Rajput,
Nabadhar Bora,
- 3rd Swapan Das Sarma

19. Paper-Cut—

- 1st Sayera Khatun.

20. Black & White—

- 1st Phulsing Rajput.

21. Photography—

- 1st Amitabha Roy,
- 2nd Kaushalia Kanuga,
- 3rd Krishna Sengupta.

22. Best Workers—

1. Amulya Kalita,
2. Umesh Roy Choudhury,
3. Dharma Sarma,
4. Nagen Buzarbarua,
5. Rohini Bhuyan,
6. Shyama Prasad Sarma,
7. Mukibur Rahman,
8. Ramendra Nath Sarma,
9. K. Kakati,
10. Jogen Phukan.

23. Best Collectors—

1. Phulsing Rajput,
2. Nabadhar Borah,
3. Charu Challeng,
4. Rita Barpujari,
5. Promod Das,
6. Manjula Das,
7. Anubha Medhi,
8. Indira Barua.

24. Assamese Recitation—

- 1st Swadesh Bhattacharjee,
- 2nd Arunima Baruah,
- 3rd Jogen Phukan.

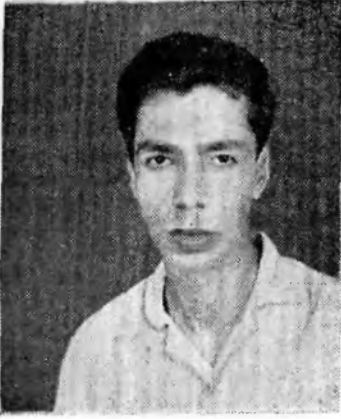
25. Bengali Recitation—

- 1st Swadesh Bhattacharjee,
- 2nd Sabita Mitra,
- 3rd Aparna Roy.

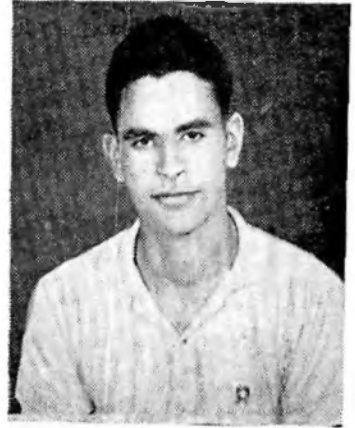
26. English Recitation—

- 1st Amitava Roy,
- 2nd Siddique Rahman Hazarika,
- 3rd Hemadip Bhattacharjee.

STUDENTS IN THE LIMELIGHT :

Gajen Talukdar topped the list of successful candidates, securing First Class in physics in B. Sc. Examination of G U. 1962.

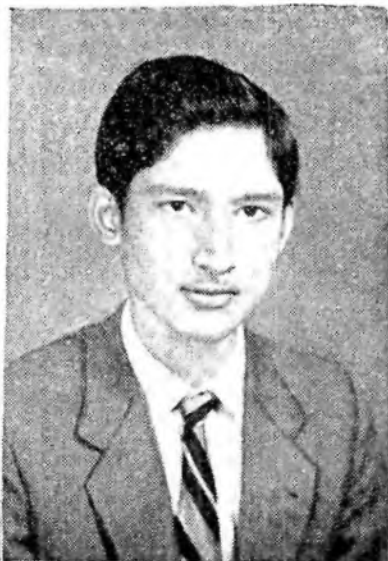
Gautam Barua topped the list of successful candidates in the last I. A. Examination of Gauhati University with highest marks in Civics.

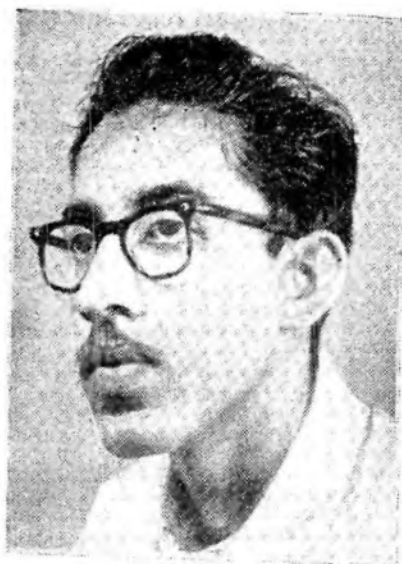
Binanda Barkakati Secured the *second position in physics*, Class I in B. Sc. Examination of G. U. in 1962

Matiur Rahman Secured First Class First in Mathematics in B. Sc. from G.U. 1962.

Deben Dutt
was adjudged first in the All Assam
Inter College B. Barooah Memorial
Trophy Debating Competition held in
November 1961.

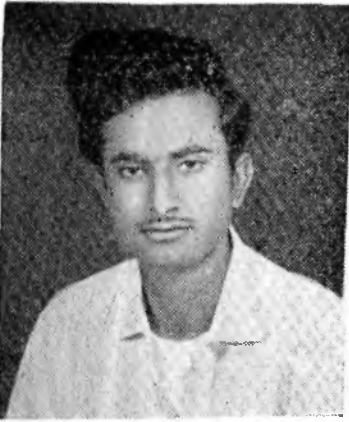
Ajiteswar Goswami
was adjudged the best actor in the
One-Act Play Competition of College
Week 1962.

Sisir Sarma
the best-man-cup-winner in the
Fine Arts Competition.

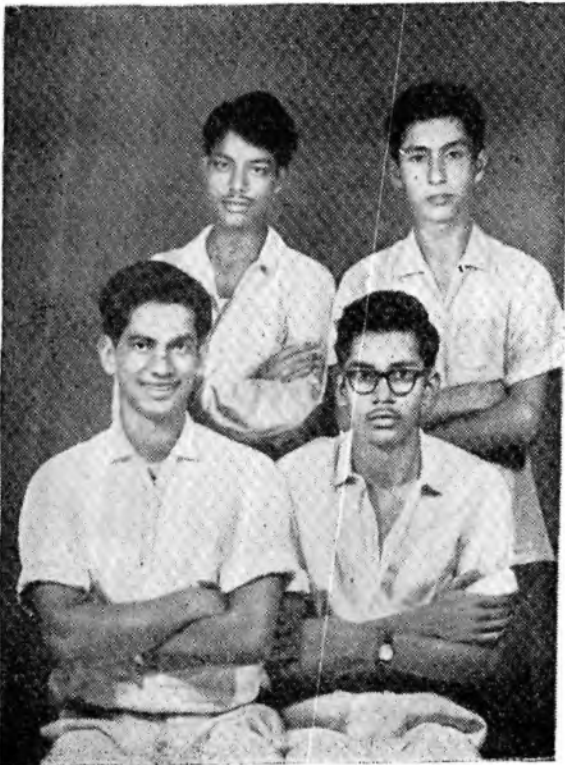
Kaushalia Kanuga
Triple Crown Winner in Table
Tennis Competition.

Dilip Kumar Medhi
 who won Double Crowns in
 the Annual Badminton Compe-
 tition 1962.

Miss Polly Chowdhury
 Triple Crown winner in Badminton
 Competition, 1962.

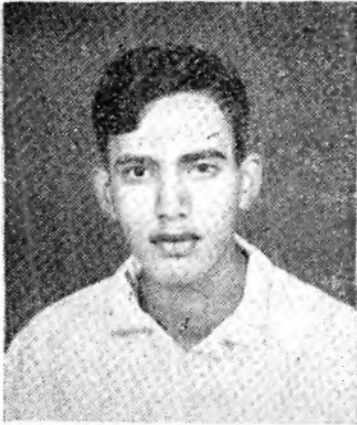

Standing right to left :

Pranab Changkakati, Assam State No. 4,
 represented Assam State T.T. Team to Ceylon
 Calcutta and Bombay; Pranab Barooa,
 Assam State No 3, represented Assam State
 T.T. Team to Ceylon, Ahmedabad and Bombay.

Sitting from left to right :

Bimal Dutta Lahkar, Assam State No. 2, re-
 presented Assam State T.T. Team to Bombay
 with, Partha Pratim Bharali, Secretary Boys'
 Common Room. P. Changkakati has won
 College Double Crowns in T.T. Singles and
 mixed Doubles this year.

Hiren Bhuyan
who won the badminton championship (Boys' Single)

Miss Helmina Khatoon
the best lady athlete of the year, in a should-be-
snaped position here. (Photo Prof. B. Phookun)

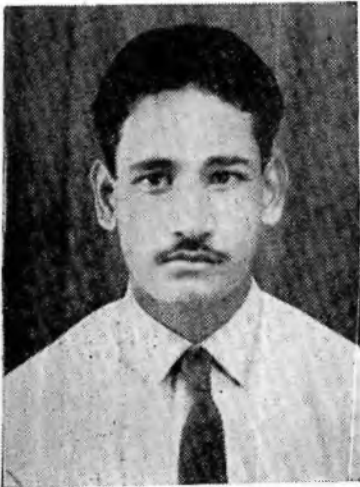

Shri Harendra Kumar Pathak
the best Athlete of the year

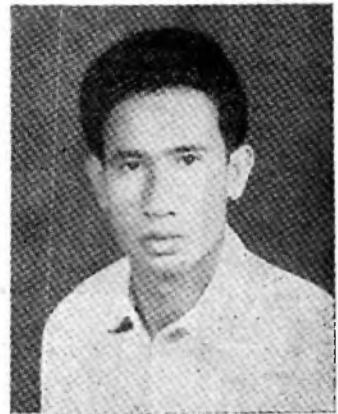

Shri Dharani Barman and Shri Devakanta Sarma, were adjudged best Social Service Workers in the year 1962.

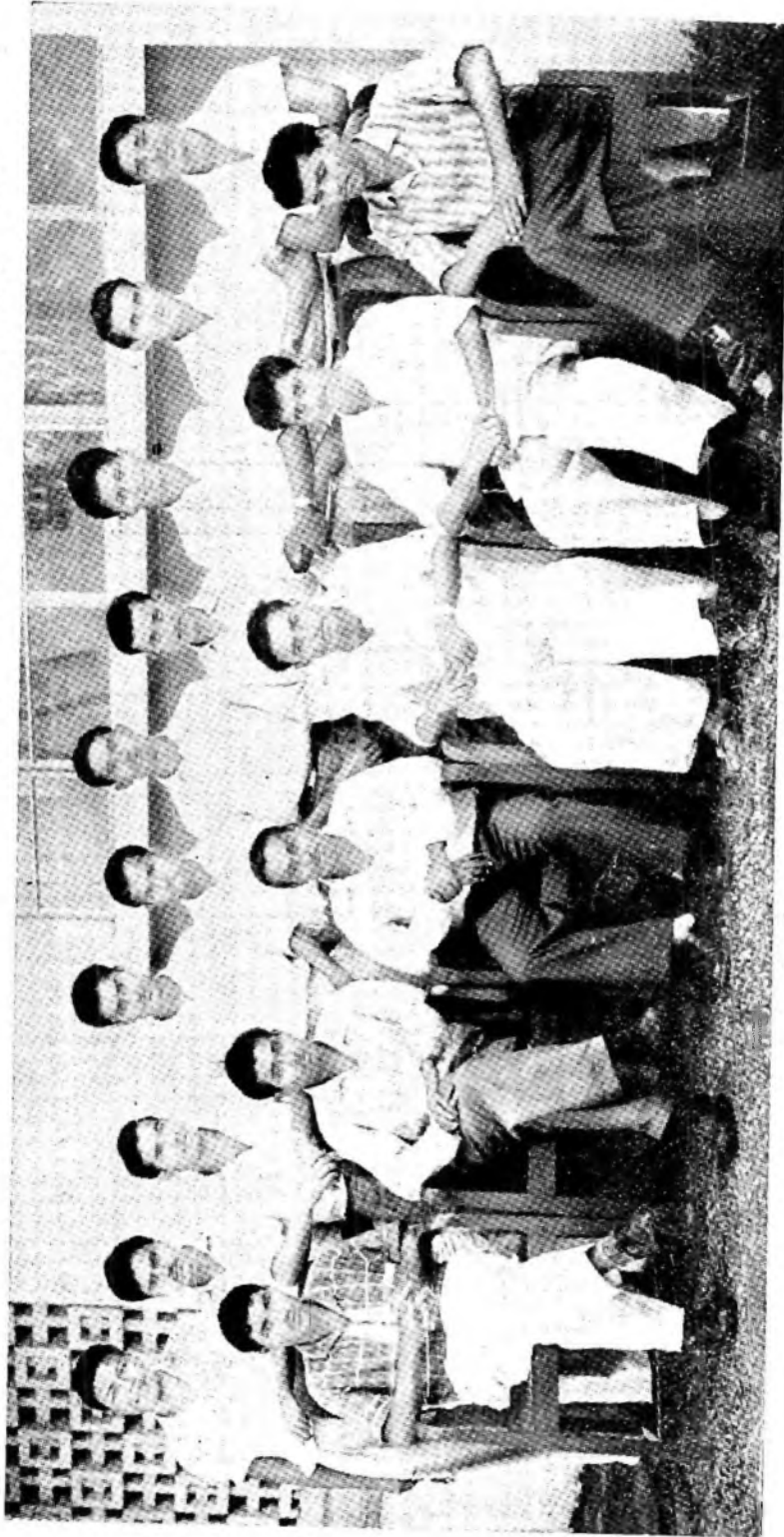

Abani Hazarika
"Mr. Cotton" of 1962.

Lambodhar Brahma
of Fourth Year Arts, donated
blood for the rescue of a patient
in 1962 at Gauhati Medical
College.

STUDENTS Participating in the Annual Social Service Camp, 1962

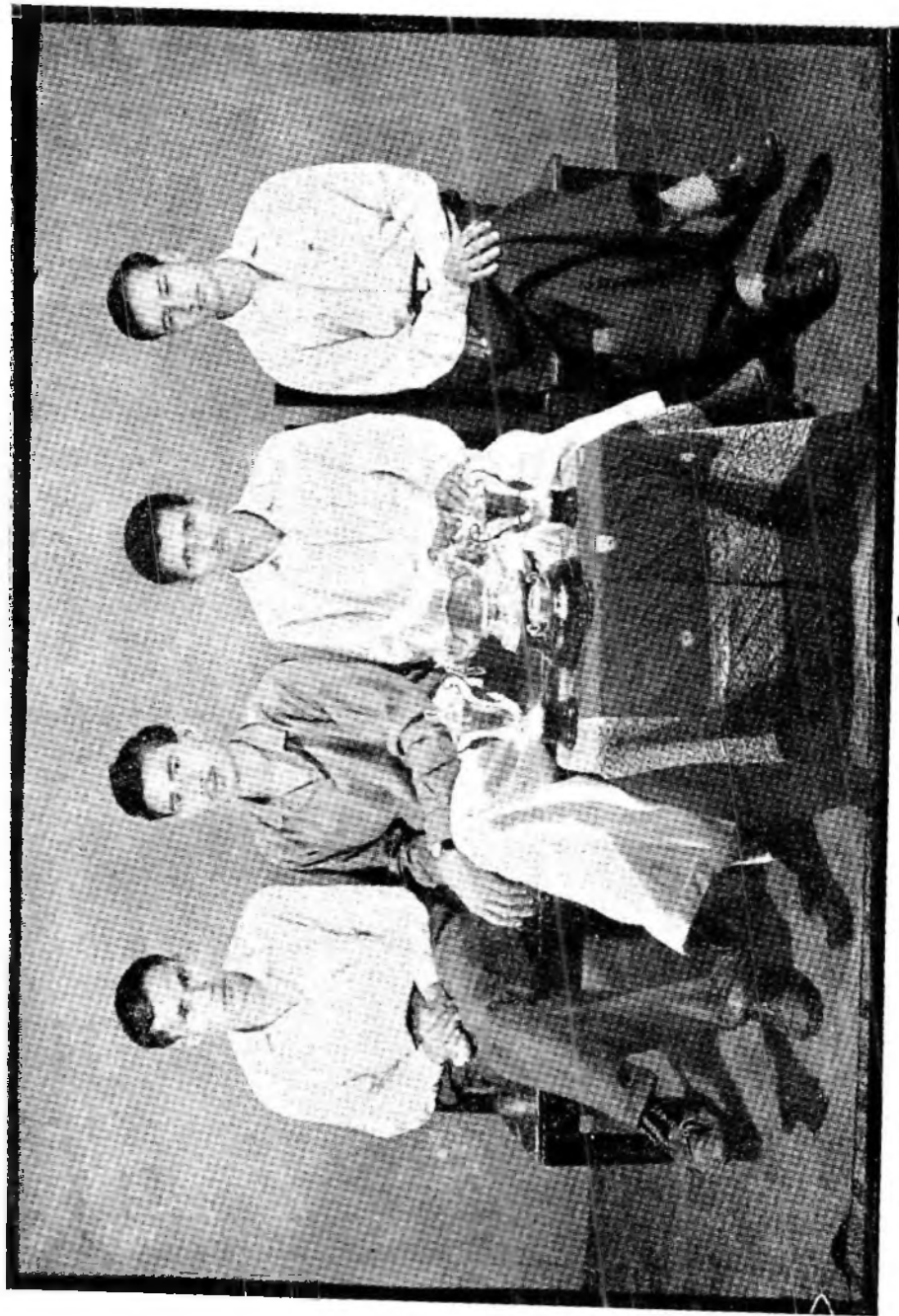
Sitting L. to R. :- L. Gogoi, H. Daloi, Prof. J. Ehatta (In-charge), L. Basumatary (Secy.), D. Sarma, D. Barman.
Standing L. to R. :- U. Rabbha, T. Das, P. Das, S. Bhatta, N. Nath, K. Patgiri, K. Barua, S. D. Barman, P. Mahanta,
D. Dutta.

Champions of the Annual Tennis Competition, 1962

Standing left to right : Devakumar Sarma, Biresh Das (Secy.), Jitu Chowdhuri
Sitting left to right : Chittananda Bharali, Ashok Das.

Best Team in the Annual Inter-Class Debating Competition.

From Left to Right :—C. Imna Ao, Kamal Kakati, Dharmakanta Sarma and Gopal Medhi.

27. **Hindi Recitation—**
1st Kaushalia Kanuga,
2nd Arunima Baruah,
3rd Siddiqur Rahman Hazarika.

28. **Sanskrit Recitation—**
1st Arunima Baruah,
2nd -Nihar Ranjan Sarma,
3rd Amulya Bhatta,
Consolation Prize—Sabita Mitra.

29. **Persian Recitation—**
1st Siddiqur Rahman Hazarika,
2nd Jaidur Rahman Hazarika.

MUSIC

30. **Gazal—**
1st Sisir Sarma,
2nd Jaidur Rahman Hazarika,
3rd Anil Kumar Bhatta.

31. **Rag Pradhan—**
1st Sisir Sarma,
2nd Dwijadas Bhatta,
3rd Padma Sengupta.

32. **Bangeet—**
1st Sisir Sarma,
2nd Golap Hazarika,
3rd Sonali Hazarika.

33. **Deh bichar—**
1st Bimal Baruah,
2nd Sisir Sarma,
3rd Monaj Kumar Sarma,
Amulya Kalita

34. **Assamese Modern Song—**
1st Sisir Sarma,
2nd Jaidur Rahman Hazarika,
3rd. Mesbahur Rahman.

35. **Bengali Modern Song—**
1st Pritibhusan Guha Neogi,

2nd Dwijadas Bhatta.
3rd Mesbahur Rahman.

36. **Hindi Modern Song—**
1st Mesbahur Rahman,
2nd Sisir Sarma,
3rd Pritibhusan Guha Neogi.

37. **Lokageet—**
1st Monaj Kumar Sarma,
2nd Sisir Sarma,
3rd Amulya Kalita,
Mesbahur Rahman,
Khiren Roy.

38. **Aainam—**
1st Manoj Kumar Sarma,
2nd Golap Hazarika,
3rd Amulya Kalita,

39. **Sitar—**
1st Sibani Ganguli.

40. **Flute—**
Spl. prize Bimal Barua,
Biren Boro.

41. **Electric Guitar—**
1st Habibur Rahman.

42. **Spanish Guitar—**
1st Habibur Rahman.

43. **Khol—**
Consolation Prize. Amulya Kalita.

44. **Esraj—**
1st Kalipada Seal.

45. **Rabindra Sangeet—**
1st Padma Sengupta,
2nd Pritibhusan Guha Neogi,
Sisir Sarma,
3rd Dwijadas Bhatta.

46. **Khayal—**
1st Kalipada Seal,
2nd Pradip Raha.

47. Tokari Geet—

1st Monoj Kumar Sarma,
2nd Amulya Kalita,
3rd Sisir Sarma.

48. Nichukoni Geet—

1st Monoj Kumar Sarma,
Mesbahur Rahman,
2nd Jaidur Rahman Hazarika,
3rd. Amulya Kalita.

49. Bia Nam—

1st Golap Hazarika
2nd Sisir Sarma,
3rd Biren Kakati.

50. Tribal song—

1st Anitax Sangma,
2nd Khenny Sangma,
3rd Mesbahur Rahman.

51. Bihugeet—

1st Sonali Hazarika,
2nd Jaidur Rahman Hazarika,
3rd Sisir Sarma.

52. Bangeet—

1st Mesbahur Rahman,
2nd Khiren Roy,
3rd Anil Bhatta.

53. Bhajan—

1st Dwijadas Bhatta,
2nd Sisir Sarma,
3rd Pritibhusan Guha Neogi.

54. One Act Play—

Best Group : "Tini Bandhu,"
"Octopas."

Best Actor : Ajiteswar Goswami.

Second Best Actor : Tarangadhar Rajkhowa

Best Actress : Sandhya Purkayastha,

Second Best Actress : Monomoti Barua.

55. Chorous—

Best Group : Second year, Third year,

Second : P. U. Class.

**Results of the Annual Gymnasium
Competition—1961-62.**

Wteight Lifting—

Group A

1st Mr. M. N. Sangma,
2nd ,, Sarat Phatowali,
3rd ,, Abani Pait.

Group B

1st Mr. Lakheshwar Dekari,
2nd ,, Gyanendra Mitra.

Group C

Mr. Ghana Gogoi.

Parellel Bar—

1st Atonu Baruah,
2nd Abani Pait,
3rd Sarat Phatowali.

Asana—

1st Gautam Baruah,
2nd Gaynendra Mitra,
3rd Pratap Medhi.

Muscle Controlling—

1st Mr. Abani Hazarika,
2nd ,, Atonu Baruah,
3rd ,, M. N. Sangma.

Best body—

1st Mr. Abani Hazarika, "Mr. Cotton '62"
2nd ,, Atonu Baruah,
3rd ,, M. N. Sangma.

Ground Exercise—

1st Atonu Baruah,
2nd Abani Hazarika,
3rd Aboni Pait.

Barbel Playing—

1st Abani Hazarika,
2nd Atonu Baruah,
3rd Sarat Phatowali,
M. N. Sangma.

Chest Expanding (By spring)—

- 1st Sarat Phatowali,
- 2nd M. N. Sangma,
- 3rd Ghana Gogoi.

Stepping (Boys)—

- 1st Abani Pait,
- 2nd Abani Hazarika,
- 3rd Mukul Barkakaty.

Results of the Annual Debating Competition—

- 1st Deben Dutt, 4th yr. Arts,
- 2nd Dharma Kanta Sarma, 3rd yr. Arts.

Annual extempore speech Competition—

- 1st Jamini Phukan, P.U. Sc.
- 2nd Dharma Kanta Sarma, 3rd yr. Arts.
- 3rd Satyesh Ranjan Bhattacharjee, 3rd yr. Sc.

Inter-class Debating Competition—

- Best Team—4th yr. class.
- Runners-up team—P. U. class

Individual Prize-Winners—

- 1st Dharma Kanta Sarma, 4th yr. Arts.
- 2nd C. Imna Ao, do
- 3rd Gopal Medhi. do

Results of the Annual Sports, 1962.

Boys' Events

(A) 10,000 metres race

- 1st Rohini Bhuyan
- 2nd Harendra Kumar Pathak
- 3rd Indra Barua
- 4th Bikash Purkayastha
- 5th Amulya Chandra Lahkar
- 6th Amitava Roy.

(B) 5,000 metres race

- 1st Harendra Kumar Pathak
- 2nd Indra Barua
- 3rd Indrajit Namchoom
- 4th Rohini Bhuyan

(C) 1,500 metres race

- 1st Harendra Kumar Pathak
- 2nd Indra Barua
- 3rd Indrajit Namchoom
- 4th Rohini Bhuyan

(D) 800 metres race

- 1st Harendra Kumar Pathak
- 2nd Rohini Bhuyan
- 3rd Indra Baruah

(E) 400 metres race

- 1st Harendra Kumar Pathak
- 2nd Kutubuddin Ahmed
- 3rd Aftab Ahmed

(F) 200 metres race

- 1st Ramen Deka
- 2nd Kutubuddin Ahmed
- 3rd Aftab Ahmed

(G) 100 metres race

- 1st Deepak Das
- 2nd Aftab Ahmed
- 3rd Habibur Rahman

(H) 200 metres hurdles race

- 1st Kutubuddin Ahmed
- 2nd Ramen Deka
- 3rd Abani Pait

(I) 110 metres hurdles race

- 1st Kutubuddin Ahmed
- 2nd Deepak Das
- 3rd Ramen Deka

(J) Hammer Throw

- 1st Ghana Gogoi
- 2nd Ramen Deka
- 3rd Srimanta Kalita

(K) Javeline Throw

- 1st Mohan Kalita
- 2nd Thankima
- 3rd Ghana Gogoi

(L) Discus Throw

- 1st Ramen Deka
- 2nd Ghana Gogoi
- 3rd Abani Pait

(M) Shot Put

- 1st Ghana Gogoi
- 2nd Thankima
- 3rd Indrajit Namechoom

(N) High Jump

- 1st Aftab Ahmed
- 2nd Kutubuddin Ahmed
- 3rd Mohan Kalita

(O) Pole Vault

- 1st Mohan Kalita
- 2nd Srimanta Kalita
- 3rd Abani Pait

(P) Broad Jump

- 1st Mohan Kalita
- 2nd Nikhil Das
- 3rd Deepak Das

(Q) Hop-Step and Jump

- 1st Abani Pait
- 2nd Mohan Kalita
- 3rd Ghana Gogoi

(R) Slow Cycling

- 1st Hem Barua
- 2nd Santiram Deka
- 3rd Robin Sarkar

Girls' Events

(A) 5,000 metres Walking Race

- 1st Helmina Khatoon
- 2nd Kaushalia Kanuga
- 3rd Kalpana Bora
- 4th Charu Challeng
- 5th Indumati Lahkar
- 6th Nandeswari Deka

(B) 400 metres race

- 1st Lahari Das

2nd Helmina Khatoon

3rd Joymati Deka

(C) 200 metres race

- 1st Lahari Das
- 2nd Helmina Khatoon
- 3rd Renuka Das

(D) 100 metres race

- 1st Helmina Khatoon
- 2nd Lahari Das
- 3rd Arunika Baruah

(E) 80 metres hurdles race

- 1st Helmina Khatoon
- 2nd Lahari Das

(F) Music Chairs

- 1st Swaruprani Gohain
- 2nd Lahari Das
- 3rd Kalpana Borah

(G) High Jump

- 1st Helmina Khatoon
- 2nd Lahari Das

(H) Broad Jump

- 1st Lahari Das
- 2nd Helmina Khatoon
- 3rd Renuka Das

(I) Hop step and Jump

- 1st Lahari Das
- 2nd Helmina Khatoon

(J) Shot put

- 1st Helmina Khatoon
- 2nd Swaruprani Gohain
- 3rd Renuka Das

(K) Javeline Throw

- 1st Helmina Khatoon
- 2nd Joymati Deka
- 3rd Renuka Das

(L) Discus Throw

- 1st Helmina Khatoon
- 2nd Swaruprani Gohain
- 3rd Renuka Das

(M) Hammer Throw

- 1st Kalpana Bora
- 2nd Helmina Khatoon
- 3rd Lahari Das

(N) Fast Cycling

- 1st Sunita Sengupta
- 2nd Helmina Khatoon

(O) Three Legged Race

- 1st Helmina Khatoon and
Lahari Das
- 2nd Kaushalia Kanuga and
Tanulata Changkakati, and
Joymati Deka and
Arunika Baruah

Other Events

(A) Inter Class Boys' Relay 4×100 and 4×200

- Champions : 4th year class
Kutubuddin Ahmed
Deepak Das
Hem Barua
Habibur Rahman

(B) 4×100 Inter Class Mixed Relay

- Champions : 2nd Year class
Miss Helmina Khatoon
Miss Lahari Das
Mr. Abani Pait
Mr. Amal Dutta

(C) Tug of War : Prof. of Arts Vs. Prof. of Science

Result : Keen Contested Draw.

(D) Tug of War : Old Executive body Vs. New Executive Body

Result : New Executive body Won narrowly.

(E) Volunteers' Race

- 1st P. Sonowal
- 2nd L. Deka
- 3rd J. Pait

(F) Go-As-you Like

- 1st Deba Kanta Sarma
- 2nd Miss Rajlakshmi Brahma
- 3rd Utpal Bezbarua & Partner

(G) Menials' Race

- 1st Deonandan
- 2nd Mali
- 3rd Bishnu

(H) Special Prize

Utpal Bezbaruah

(I) Best Four Boys

- Long Runner : Harendra Kumar Pathak
- Short Runner : Kutubuddin Ahmed
- Thrower : Ghana Gogoi
- Jumper : Mohan Kalita

(J) Best three Ladies

- Runner Lahari Das and
Helmina Khatoon
- Thrower Helmina Khatoon
- Jumper Lahari Das

Boys' Champion : Harendra Kumar Pathak

Girls' Champion : Helmina Khatoon

Results of the Annual Indoor Games Competition, 1962

Boys'

T. T. Singles :

- Winner—Pronob Changkakati.
- Runnersup—Pronob Barua.

T. T. Doubles :

- Winner—Pronob Barua,
Dilip Medhi.
- Runners-up—Sankar Datta Lahkar
Pradip Das.

T. T. Mixed-Doubles :

- Winner—Pronob Changkakati and
Kaushalia Kanuga.

Runners-up—Pronob Barua and
Roma Sarma.

Carom Singles :

Winner—Devajit Barua.
Runners-up—Ranjan Das.

Carom Doubles :

Winner—Devajit Barua and
Ranjit Barua.
Runners-up—Ranjan Das and
Bidhan Das.

Chess :

Winner—Satyen Choudhary
Runners-up—Faruk Ahmed

Girls'

T. T. Singles :

Winner—Kaushalia Kanuga.
Runners-up—Anita Lily Sangma.

T. T. Doubles :

Winner—Kaushalia Kanuga and
Roma Sarma.
Runners-up—Anita Lily and
Kabita Sarma.

Professors'

T. T. Singles :

Winner—Prof. B. Phukan.
Runners up—Prof. T. N. Barkakati.

Results of the Annual Minor Games Competition, 1962.

BADMINTON :

Boys' singles—

Winner—Hiren Bhuyan
Runners-up—Dilip Kumar Medhi

Girls' singles—

Winner—Polly Chaudhari
Runners-up—Swarup Rani Gohain

Boys' doubles—

Winner—D. Medhi and B. Gohain
Runners-up—D. Phukan and M. Das

Girls' doubles—

Winner—P. Chaudhari and S. R. Gohain
Runners-up—B. Ao and A. Sarma

Mixed doubles—

Winner—D. Medhi and P. Chaudhari
Runners-up—D. Phukan and S. R. Gohain
Miss Polly Chaudhari won Triple Crown.

Volley Ball Competition :

Inter club and Inter hostel Competitions
Winner—The L. M. Hostel
Runners up—Third Mess.

Sri Jiten Goswami was adjudged the
Best Volley Ball Player.

Annual Reports of the Secretaries

General Secretary :

First of all, I offer my heartiest thanks to the Cottonians for giving me the opportunity of serving them as their General Secretary for the term 1961-62.

This year we have celebrated the 'Diamond Jubilee' of our College. But even after sixty two years of its existence the present condition of the College Hostels are sympathetic though most of the Cottonians are outsiders and they reside in hostels. The amenities of the College Hostels are not up-to-date. I have pressed the Education Department to remove these difficulties several times and as a result, the state Education Minister paid a surprise visit to the College Hostels on the 9th September last and promised to try his best to remove these difficulties. A student delegation consisting of the members of the C. C. U. S. and myself met the Chief Minister, Finance Minister, Education Secretary and the D. P. I. of Assam with a

view to getting a considerable amount for the improvement of our play ground 'New Field' and I am glad to inform you that the Government have sanctioned Rs. 90,500 for the same.

This year, the Cottonians were fortunate to meet three distinguished persons. They are Dr. W. O. Lock, a nuclear physicist from Geneva, the retired commander in Chief of India, General Carriappa and Dr. Miller, a well-known scholar and a Professor of Jadavpur University.

Last of all, I would not have completed my report if I do not mention the name of the Principal H. C. Goswami, Prof. R. K. Dev Sarma and Prof. T. K. Bhattacharyya to whom I will ever remain grateful for their kind guidance without which I would have failed in carrying out my duties properly.

Long live Cotton College with its fine tradition and glory.

Nripen Goswami.

Cultural Affairs Section

Before penning my report, I would like to proffer my heartfelt thanks to my Cottonian friends for electing me to this port-folio.

Particularly this year, the College Week was a grand success. We had amidst us Shri Ambika Giri Raychaudhury, Shri Atul Chandra Hazarika, Shri Chandra Goswami, Shri Daiba Chandra Talukdar and Shri Ahmed Hussain as Chief Guests in different functions during the year. I am thankful to the student contributors in the Art Exhibition, and particularly to Shri Adya Sarma, the renowned artist.

I am really proud to record that this year, that too after a long interval of three years, a full-fledged Assamese drama was staged with great success on the 15th of August '62. Now-a-days in pressure of One-act-plays the full-fledged dramas have been suppressed for long; but this should not be the case and we should develop both the arts simultaneously.

Lastly I am thankful to my Cottonian friends for rendering me all possible help and particularly to Shri K. Sarma, Prof-in-charge, Cultural Section for his valuable advice and help.

Dulal Roy.

Debating and Symposium Section

First of all I offer my heartiest thanks to my dear Cottonians for having enabled me to serve them as the Secretary, Debating and Symposium Section, C. C. U. S., for the Session 1961-62.

In December '61, one friendly debate was held under the Speakership of Shri Hareswar Goswami, the then opposition leader of Assam Assembly, in which Advocate Baharul Islam, Advocate A. M. Mazumdar, Prof. A. Ali and Prof. N. Sharma also participated.

This year's Annual Debating and Ex-tempore Speech competitions were held in connection with the College Week festival, under the Speakership of Shri Hem Barua, member of Parliament, on 6th January, 1962 and I am happy to mention that this year the participation of the girls was quite encouraging. Advocate Dinesh Goswami, Advocate Baharul Islam and Prof. A. Sharma, Prof. A. Jalil were the judges and they were much impressed by the standard of the debators and the punctuality of the function.

Our College team, represented by myself and Shri Deben Dutta, participated in the debates organised by the Law College, Gauhati, in connection with the Debating Week.

To increase the enthusiasm of the students for debates, this year I organised one Inter Class debate on 27th September '62, in which the response from the students was much encouraging.

Lastly, I offer my heartiest thanks to my Cottonian friends who rendered all possible help to me in all my functions. My thanks are also due to the Prof.-in-charge, Shri A. Barua for his valuable advice and guidance given to me in discharging my duties and responsibilities.

Kaushalia Kanuga,

Music Section

Thanks to my dear Cottonians for electing me to serve them as Music Secretary for the session, 1961-62.

As I pen my report on the activities of this year, I would like to inform that this year we held the Annual Music Social on the 9th January '62, with our revered and learned Principal H. C. Goswami in the chair. The chief guest was Shri Prasannalal Chaudhury, the most beloved and the respected artist of Assam. On behalf of the Cotton College Union Society, I must offer my heartiest thanks to my dear Cottonian friends for their all round help in the Music Social, as well as to those guest artists who, by their kind favour, made it a success.

I am glad to record that, for ninth consecutive years we have won the title of "Best team" in All Assam Inter College Music Competition. It is indeed gratifying to be able to say that this year we have secured the first position in the One Act Play Competition in the All Assam Inter College Music Competition. Beside these honours Miss Stuti Hazarika, a student of our College has earned the title of "Bestmanship" in A.A.I.C.M.C.

Lastly, I am thankful to Prof. B. B. Chaudhury, Prof-in-charge, Music Section, and to the artists of our College for their unguarding assistance rendered to me and service to the College.

Thanking you all—

Kamal Kumar Kakati.

General Sports Section

Let me begin by thanking my Cottonian friends for electing me and then helping me to serve them as the General Sports Secretary for the year 1961-62.

The annual sports were successfully held but yet I regret that the number of competitors was not to our expectation. Those who did join showed keen interest and the proper spirit for which I am indebted to them. Our team to the 8th All Assam Inter-College Sports was selected from these few and they brought

honour to the College. Special mention must be made of Miss Helmina Khatoon and Mr. Ghana Gogoi. Miss Khatoon set a new record with the Javeline and came very near to the best competitor mark. The other team-mates deserve no less praise.

In the world of sports, it is seen that all advanced countries take a very keen interest in Sports and Games not only to bring out champions but to make its people physically fit and strong. We need strong healthy people to make a strong nation. When we discipline our mind by disciplining and training our body prosperity results. This is very important. Here may I suggest that our country should encourage sports and games more seriously rather than deliver long speeches? I call upon all young men and women to take up Sports and Games for the benefit of themselves and their country.

Last of all but not the least, I thank Sri Deben Dutta, in-charge General Sports, for his help and guidance; I also thank the section's captain Dhiren Das for his great help. I end by wishing a bright future for our sports section and all sportsmen.

Deepak Phukan.

Social Service Section

First let my thanks be conveyed to the Editor for the opportunity he has given me to produce the annual report of

the Social Service Section. My deep gratitude is ever to all cottonian friends for their kind help that enabled me to serve them under this section. This section was fortunate enough to have the chance of extending its helping hand in the Diamond Jubilee celebration of this college in early April '62.

During the dreadful natural calamity of flood, a contribution of Rupees one thousand and three hundred seventy five (Rs. 1375-00) was made to the Chief Minister's Flood Relief Fund. Social work was done two issues within the college compound. I am thankful to Sri Lambodar Brahma, a student of fourth year B.A. for donating blood at Gauhati Medical College Hospital this year.

This year the Social Service Annual Competition was held during the puja vacation, constructing a road of about one mile and two furlongs at village Aujuri, Nowgong. Prof. Jiwan Bhatta accompanied us and took unyielding efforts and interest in bringing out the camp to a success.

It is not an exaggerating fact to say that this section seems to be neglected by the authority. I am true in belief that the organisation of this section can contribute a considerable part in the development of backward societies. So I re-

quest the authority concerned to give a serious consideration over this section.

Finally my cordial thanks is towards Prof. Jiwan Bhatta for his kind help and able guidance in the camp. I also thank Sri Sachi Goswami, Prof-in-charge, who by his kind help and needful suggestions made my tenure a success. Thanks to Shri Dharani Barman a student of 4th year B.Sc., Deva Kanta Sarma of 3rd year B.A. for their best services in the camp. I, extend my heartfelt thanks to all cottonian friends for their kind co-operation and all-time help in discharging my functions.

Lahendra Basumatary.

Minor Games Section.

At the very outset I offer my heartiest thanks to my Cottonian friends for electing me to this portfolio.

Compared to previous years, this year the standard of Badminton Game was not up to our expectation and regrettably enough the number of participants from the Girls' Section was very poor. Due to unavoidable circumstances, most of the games had to be played, as in the previous years, at the Gauhati Indoor Stadium. The most interesting feature of the Annual Badminton Competition was the Professors' final. This year, we annexed the

Latika Devi Memorial Shield in Volley-ball in Inter Gauhati League Championship. The L. M. Hostel became the winner in the Inter Club and Inter Hostel Volley-ball Competition. I am proud to record that this year the standard of the Volley-ball Competition was up to the standard.

Unfortunately, this year the Inter College Minor Games Competition was not held in which we expected to earn much repute, especially in Volley-ball Competition. It is suggested that the Volley-ball Section be separated from that of the Minor Games Section in order to avoid difficulties which arise out of the amalgamation of the two.

Lastly I offer my heartiest thanks to my Cottonian friends for assisting me in all possible ways and to Shri B. Phukan, Prof-in-charge, Minor Games Section for his valuable advice and guidance in discharging my duties and responsibilities.

Dilip Kumar Medhi.

Boys' Common Room Section

I offer my heartiest thanks to my Cottonian friends for giving me the opportunity to serve them as Secretary, Boys' Common Room for the session 1961-62. I cannot but be grateful to my Cottonian friends for the all-round help they have

rendered to me during this session, and to Shri Ahmed Hussain, Prof-in-charge of this section for his valuable help and guidance.

Partha Pratim Bharali.

Girls' Common Room Section

Before I forward my annual report as the Girls' Common Room Secretary, Cotton College, for the Session 1961-62, I offer my heartiest thanks to my Cottonian friends for giving me the opportunity to serve the Almamater and friends.

At present the Common Room is supplied with two dailies and two weeklies and there are provisions for indoor games like carrom, table-tennis, chess etc. What with the furniture and what with the game-boards, there is scarcely any space in the Girls' Common Room, which is too small in comparison with the increasing number of girl-students. My predecessors laid repeated requests for the bigger and better equipped Girls' Common Room, which saw no fruition. Hence I humbly request the College authorities to look into the matter.

The Saraswati Puja as usual was performed separately in the Girls' Common Room successfully. In spite of the success of the function, we feel a need for the combined observance by the girls and the

students of the College. As the College allows co-education, it may also allow the co-activity on such occasions.

Lastly I thank my advisers and helpers for helping me in discharging my duties. My thanks are due to Prof. S. Datta for her kind advice and help given to me in discharging my duties.

Charu Challeng.

Cricket Section.

At first I like to convey my sincere and deep gratitude to the students of the Cotton College, for the reliance they have shown in me by electing to the responsible position of the Cricket Secretary.

This year also the Inter Class Cricket Competition was held and ended successfully, the trophy being annexed by the fourth year Class.

It is a glory on the part of our College that two Cottonians represented the 'Gauhati University Team' in the Inter 'Versity Cricket Tournament'. They were Mr. R. C. Das and Mr. D. Das.

Our College team participated in the Inter College Cricket Tournament, but unfortunately the team could not come up to expectation.

Here I would like to mention that, the play ground of our College is in a

morbid condition where the practice cannot be carried out at all. I, therefore wish strongly to urge the College authority to take proper steps for the improvement of our College Play ground.

Lastly, I gratefully acknowledge the help and guidance offered by Prof. P. L. Pathak, Prof-in-charge, Cricket Section.

Thanking you all,

Tarun Chandra Sarma.

Foot-ball Section

First of all I extend my hearty thanks of the Editor, 'Cottonian' for giving me the chance to proffer my genuine gratitude to the Cottonians who have given me the privilege to serve them as Foot-ball Secretary.

Here is the synopsis of my humble service. During the tenure of my office, our College Foot-ball Team participated in the All Assam Inter College Foot-ball Tournament held this year at Golaghat. Our players maintained the tradition in enlightening the spectators by displaying their brilliance, and the college team entered into semifinal, but unfortunately enough, we could not enter into the final of the Tournament. From our college

team *Sujit Gohain, Jelil and Indrajit were selected to represent the Gauhati University Team in the Inter Varsity Championship held at Benaras. Besides, Sujit Gohain was declared the "Bestman" and was made the "Captain" of the University Team.*

In the Educational Institution League Competition held annually at Gauhati, our College team has been capturing the first position for the last two years. This year also we hope to retain the title.

I cannot help mentioning that the condition of our college play-ground is extremely deplorable. It is merely a pasture land being used by refugees and vagabonds. Pedestrians make their way through the field. If not properly fenced, it will not be an ideal play ground. Cotton College, being the only Government College in Assam, should have such a play-ground which can provide all the facilities of the players and sportsmen. So I hereby draw the attention of the college authorities to adopt certain constructive measures for the improvement of the College play-ground.

I am also thankful to those foot-ballers who have kindly co-operated me in different Foot ball Tourneys. Lastly I must express my heart-felt gratification to our Professor in-charge, P.C. Das for his sincere guidance and valuable advice.

Romakanta Bora

Hockey Section

It is with a sense of pride and pleasure that I take the opportunity of reporting you the Hockey Section of our College. But before going to report I would like to express my heart-felt gratitude to my Cottonian friends for the kindness and favour they have done me to serve them as their Hockey Secretary.

During the tenure of my office there was only one Hockey Tournament in Gauhati, as well as in Assam, in which we are invited to participate in. In the Local Hockey Tournament a team has been represented by our College in which we received a high standard.

Although it is correct to say that Hockey is the National Game of India, yet the Hockey Section of our College is truly a misnomer. In the Olympic Games, our Indian Hockey is always maintaining a higher prestige in comparison to all other games participated by our National Teams. But it pains me to report that our College Hockey Section can progress very little because of without having a hockey ground of its own. In a Government College, like ours, it is unjustifiable to think of running a Hockey Section without having a hockey ground of its own upto now which is its primary necessity. I, therefore, would like to urge

the College Authority to provide the College Hockey Section with at least the largely essential facilities necessary for a better improvement of the Hockey Section.

Lastly, I owe my gratitude to Prof. T. K. Barkataki for his valuable guidance.

Rothuama.

Swimming, Rowing & Gymnasium Section

This year's Secretarial report of the above mentioned Section is nothing but a record of unproductiveness in the annals of the College. This tale of failure will surely serve as an eye opener; at the same time it is a serving to the well wishers and patrons of this section.

This time Cotton College has failed to keep its former prestige in the All Assam Inter College Gymnastic. This also shows the lack of initiative of our students in comparison with other institutions. But this at all need not depress us. Cotton College has passed through a violent storm in these recent years, so now again we should strive hard to keep Cotton College at its former position of glory.

Personally, I offer my thanks to the Cottonian friends who co-operated in the activities of this section. Special reverence goes, to Prof. M. Saloi, Prof.-in-charge of this section and Prof. H. P. Misra for their all round help and guidance in times of need. Thanking you all.

Netradhar Das.

Tennis Section

I do hereby avail myself of the opportunity of offering my heartiest thanks to my Cottonian friends for having elected me to this portfolio, and rendering me all possible help in discharging my responsibilities. I am grateful to Shri M. Islam, Prof-in-charge Tennis Section, for his valuable help and advice.

Biresh Das.

Asstt. General Secretary

I convey my heartiest thanks and good wishes to the Election Committee for having nominated me to this portfolio. I am also thankful to all my Cottonian friends for the kind co-operation they have rendered me to perform my functions properly.

With these few words, thanking you once again for your kind co-operation and sympathy, I conclude.

Sincerely yours,

Pradip Kumar Saikia.

Asstt. Magazine Secretary

At the very outset of my report I like to offer my heartiest thanks to the cottonians for giving me the privilege of serving them as the Assistant-editor of the "Cottonian" and the auditor of the Cotton College Union Society. My hearty thanks go to the Cotton College governing body for giving me the burden of two portfolios, though from the standpoint of execution, it is no big achievement.

Thanking you all.

Madhab Nath,

Editorial

Compulsory Military Training :

The naked and barbarous Chinese aggression on the Indian soil is, not only a case of betrayal of friendship and a negation of one's sovereignty, but also a serious blot on world peace. No peace-loving country can support such actions, but China is adamant and arrogant on continuing her aggressive designs, though apparently she seems to end these all by peaceful negotiations, the terms and conditions of which are highly insulting to India. The border tension along the NEFA has not yet been eased and fresh turmoil in the Ladakh region has been started by the Chinese. No doubt we have lost some bases in the NEFA and Ladakh in Kashmir to the Chinese army, in spite of gallant resistance by the Indian army. But wars are neither lost nor won simply by losing or winning a few battles. India—as the world knows and as is crystal clear from her foreign policy (despite the aggressive designs executed by China, India is still trying to get a seat for China in the U.N.O)—is a peace-loving country and had traditionally lived in peace and amity with all other countries of the world whether Capitalist, Communist or Democratic ; but China would not—as is clear from recent aggressions in NEFA and Ladakh—let India live in peace with her. They have attacked our land and in defence we have to rise to the occasion, with all our might and preserve, at any cost, our freedom, won after a long struggle. At this crucial position of our country, we, the people of this border state which is in a strategic

position, have special responsibilities on our shoulders. No doubt, the country as a whole has been stirred to depth by the unprovoked and pre-meditated chinese aggression, and the countrymen are up and doing to resist and drive out the enemy with 'men, material and money'.

This may, however, may, I am sure,—will enable us to drive out the enemy from our sacred soil, which will only be a temporary measure and not at all sufficient with a treacherous neighbour, devoid of all scruples such as China. The strategic position of this border state necessitates permanent development in martial resources and as such there is no way out except making military training compulsory to every youth in Assam. This ought to have been realized earlier at higher levels and even though it was not realized earlier, it is high time now to realize and act accordingly. Moreover, the Chinese aggression has made it imperative and essential that every Indian youth should have compulsory military training in order that everyone of us be fit enough physically and mentally, to resist and drive out the enemy from our sacred soil, may it be the Chinese or any one else. Hence right from now, beginning from the school stage upto the College standard, military training should be made compulsory, which will not only help us in emergencies such as this one but also will be instrumental in making the youth self-confident, organised and disciplined. Organised and disciplined youths are, undoubtedly, the greatest assets of a free nation and backbone to national defence.

Words of Thanks and Gratitude And An apology : I am thankful to all those who have extended their helping hands in bringing out this issue of the Cottonian, and particularly to Prof. R. C. Goffin and Dr. Suryya Kumar Bhuyan for their kind and immediate response to our invitations. But at the same time, I must apologise to the reader for the omissions and commissions that might have crept in and request them to excuse for the same. Last but not the least, I must thank Shri Harekrishna Barman and the staff of Gauhati Press Private Limited for printing the magazine with due interest.

Prof.-in-charge :

Shri Dhirendra Nath Bezbaruah

Editor :

Shri Shyama Prasad Sarma

Asstt. Editor :

Shri Madhab Nath

Editorial Board :

PUBLISHED BY SHYAMA PRASAD SARMA, EDITOR, COTTONIAN AND PRINTED BY HAREKRISHNA BARMAN
AT THE GAUHATI PRESS PRIVATE LIMITED : GAUHATI.